

UNIVERSITATEA HYPERION DIN BUCUREȘTI

Facultatea de Științe Juridice

Articolele din acest volum au fost prezentate la
**SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ**

UNIVERSITATEA HYPERION DIN BUCUREȘTI

FACULTATEA DE ȘTIINȚE JURIDICE

Calea Călărășilor nr.169, sector 3, București

Tel.: +004021 3214667 +004021 3234167

Fax: +004021 3216296 +004021 3216425

www.hyperion.ro; e-mail: rectorat@hyperion.ro

**REVISTA DE DREPT
ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ**

Journal of Law and Public Administration

ISSN 2069 - 3796

București, România, 2023

**UNIVERSITATEA „HYPERION”
FACULTATEA DE ȘTIINȚE JURIDICE**

REVISTA DE DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ

Nr. 1 / 2023

JOURNAL OF LAW AND PUBLIC ADMINISTRATION

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ:
„PERSPECTIVE PRIVIND *DREPTUL ȘI DIGITALIZAREA* ”**

– 5 decembrie 2023 –

**Editura Victor
București, 2023**

Prezentele studii și articole au fost prezentate în cadrul lucrărilor conferinței cu participare internațională: *PERSPECTIVE PRIVIND DREPTUL ȘI DIGITALIZAREA*

Responsabilitatea asupra conținutului studiilor și articolelor aparține exclusiv autorului/autorilor

ISSN 2069-3796

COMITETUL DE REFERENȚI ȘTIINȚIFICI

- Prof.univ.dr. Luis SANJUAN, Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Spania
Prof.univ.dr. Andrea BORRONI, Università degli Studi della Campania „Luigi Vanvitelli”, Italia
Prof.univ.dr. Ludmila ROȘCA, Academia de Administrare Politice, de pe lângă Guvernul Republicii Moldova
Prof.univ. Zaporojan VEACESLAV, Facultatea de Drept, Academia de Studii Economice, Republica Moldova
Prof.univ.dr. Valeriu CUȘNIR, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, Republica Moldova
Prof.univ.dr. Irin Sever SPÂNULESCU, Rector al Universității „Hyperion”, București
Prof.univ.dr. Mircea DUȚU, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române
Prof.univ.dr. Ion CRAIOVAN, cercetător asociat al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”
Prof.univ.dr. Mihai BĂDESCU, Facultatea de Drept, Academia de Studii Economice, București
Prof.univ.dr. Tudor AMZA, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Prof.univ.dr. Alexandru BOROI, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Prof.univ.dr. Veronica STOICA, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Prof.univ.dr. Alexandru ȚICLEA, Facultatea de Drept, Universitatea Ecologică, București
Prof.univ.dr. Viorel VASILE, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Prof.univ.dr. Luca IAMANDI, Facultatea de Drept, Universitatea „Danubius”, Galați
Prof.univ.dr. Gheorghe POPA, Facultatea de Drept, Universitatea Româno-Americană, București
Prof.univ.dr. Dan ȚOP, Facultatea de Drept, Universitatea „Valahia”, Târgoviște
Prof.univ.dr. Ion IFRIM, CS II, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”
Prof.univ.dr. Camelia Florentina STOICA, Facultatea de Drept, Academia de Studii Economice, București
Prof.univ.dr. Alexandru Virgil VOICU, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
Prof.univ.dr. Gabriela LUPSAN, Facultatea de Drept, Universitatea Danubius, Galați
AVOCAT dr. Iosif FRIEDMANN-NICOLESCU, I.N.P.P.A. – Director al Centrului pentru Istoria AVOCATURII
Prof.univ.dr. Mara IOAN, Facultatea de Științe Juridice și Științe Economice Brașov, Universitatea „Spiru Haret”
Prof.univ.dr. Camelia Florentina STOICA, Facultatea de Drept, Academia de Studii Economice, București

Conf.univ.dr. Camelia Otilia SÎRBU, Academia Română
Conf.univ.dr. Camelia OLTEANU, Facultatea de Științe Juridice și Științe Economice
Brașov, Universitatea „Spiru Haret”
Conf.univ.dr. Mihail NIMESH, Facultatea de Drept, Universitatea ”Titu Maiorescu”
Conf.univ.dr. Grigore STOLOJESCU, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea
„Hyperion”, București
Conf.univ.dr. Andrada NOUR, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”,
București
Lect.univ.dr. Camelia SPASICI, Facultatea de Administrație și Afaceri, Universitatea
București.

COMITETUL DE ORGANIZARE

Președinte

Prof.univ.dr. Ion IFRIM, CS II – Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei
Rădulescu” al Academiei Române; Facultatea de Științe Juridice, Universitatea
„Hyperion”, București.

Membrii

Prof.univ.dr. Tudor AMZA, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”,
București
Prof.univ.dr. Veronica STOICA, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea
„Hyperion”, București
Prof.univ.dr. Viorel VASILE, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”,
București
Prof.univ.dr. Mara IOAN, Facultatea de Științe Juridice și Științe Economice Brașov,
Universitatea „Spiru Haret”
Lect.univ.dr. Camelia SPASICI, Facultatea de Administrație și Afaceri, Universitatea
București
Conf.univ.dr. Mihail NIMESH, Facultatea de Drept, Universitatea ”Titu Maiorescu”,
București
Prof.univ.dr. Cristian DUMITRESCU, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea
„Hyperion”, București
Conf.univ.dr. Grigore STOLOJESCU, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea
„Hyperion”, București
Conf.univ.dr. Ștefan ȚARCĂ, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”,
București
Conf.univ.dr. Mircea-Felix-Melinești IONESCU, Facultatea de Științe Juridice,
Universitatea „Hyperion”, București
Conf.univ.dr. Loredana Adelina PĂDURE, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea
„Hyperion”, București
Conf.univ.dr. Andrada NOUR, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”,
București
Conf.univ.dr. Lidia Simona SECELEANU, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea
„Hyperion”, București

Lector univ.dr. Eduard CĂLINOIU, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Lector univ.dr. Daniela ȚĂRANU, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Lect.univ.dr. Bogdan GIURCĂ, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Lect.univ.dr. Geronimo BRĂNESCU, Facultatea de Alimentație și Turism, Universitatea Transilvania, Brașov
Drd. Ion Ovidiu TATU, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Conf.univ.dr. Camelia OLTEANU, Facultatea de Științe Juridice și Științe Economice Brașov, Universitatea „Spiru Haret”
Dr. Mihaela Gabriela BERINDEI, CS III, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române
Lect.univ.dr. Ana MUNTEANU, Facultatea de Științe Juridice și Științe Economice Brașov, Universitatea „Spiru Haret”, Brașov
Mioara DRAGNEA, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Petra HOLBAN, Facultatea de Științe Juridice, Universitatea „Hyperion”, București
Masterand NAE Denisa, Universitatea „Hyperion”, București
Masterand RĂILEANU Paul, Universitatea „Hyperion”, București
Student BAKHAYA Brenda, Universitatea „Hyperion”, București

COLECTIVUL DE REDACȚIE

Redactori:

Prof.univ.dr. Ion Ifrim
Prof.univ.dr. Amza Tudor
Prof.univ.dr. Veronica Stoica
Prof.univ.dr. Mara Ioan
Conf.univ.dr. Dumitrescu Cristian
Conf.univ.dr. Nour Andrada
Conf.univ.dr. Stolojescu Grigore
Lector univ.dr. Giurcă Bogdan

Secretari de redacție: Mioara Dragnea, Petruța Holban

Studenti colaboratori:

Pavel Codrin
Pavel Cristina

REVISTA DE DREPT ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ

SUMAR

STUDII

Iosif FRIEDMANN-NICOLESCU, <i>Digitalizarea și drepturile fundamentale ale omului – prezent și viitor într-o lume a noilor tehnologii</i>	11
Valentin-Stelian BĂDESCU, <i>Constituționalitate digitalizată în condițiile statului de drept din România</i>	15
Veronica STOICA, Florentin-Cosmin STĂNESCU-STOICA, <i>Este nevoie de o Evidență electronică a testamentului</i>	43
Loredana Adelina PADURE, <i>Dreptul civil în lumea digitală</i>	49
Ionescu Mircea Felix MELINEȘTI, <i>Dreptul la remunerație compensatorie pentru copia privată datorată autorilor pentru utilizarea materialelor purtătoare de drepturi protejate în format digital</i>	55
Grigore STOLOJESCU, Bogdan, STOLOJESCU, <i>Considerente privind utilizarea A. I. în sistemul judiciar</i>	59
Eduard CĂLINOIU, <i>Provocări și așteptări de la piața unică digitală. Cazul Estoniei</i>	67
Ștefan ȚARCĂ, <i>Alianța BRICS. Organizație Politică și Economică</i>	77
Tudor AMZA, <i>Unele considerații privind principiile în procesul penal</i>	85
Mioara-Ketty GUIU, <i>Știința penală din perspectivă istorică și epistemologică</i>	97
Ion IFRIM, <i>Reflecții privind săvârșirea infracțiunii cu substanțe psihoactive</i>	115
Geronimo Răducu BRĂNESCU, <i>Răspunderea penală pentru alimente ori alte produse de calitate necorespunzătoare</i>	127
Viorel VASILE, <i>Rolul fotografiei judiciare digitale în investigațiile criminalistice</i>	133
Constantin Bogdan MATEI, <i>Aspecte pozitive și negative în legătură cu digitalizarea și dezvoltarea fizică</i>	145
Viorel GHEORGHE, <i>Necesitatea adaptării răspunsului juridic în fața complexității amenințărilor hibride și asimetrice, în era digitală</i>	151
Vicențiu-Traian RÂMNICIANU, <i>Impactul digitalizării asupra dreptului penal</i>	171
Ion Ovidiu TATU, <i>Cu privire la conținutul unor infracțiuni contra vieții și integrității corporale</i>	179
Mihaela Shilbaya MATEI, <i>Uniți, înainte de unire</i>	185
Ilinoiu DIMITRIE, <i>Despre prescripția răspunderii penale</i>	189
Cristian Ștefan VASILE, <i>Despre falsul în declarații în activitatea notarială</i>	203
Cristina DOBRE, <i>Ocrotirea persoanelor cu dizabilități prin mijloace de drept penal</i>	219
Cristian VASILE, <i>Traficul de migrați în România</i>	227
Cristina DOBRE, <i>Actul sexual cu un minor</i>	237

PERSONALITĂȚI

Ion IFRIM, <i>130 de ani de la nașterea profesorului Vintilă Dongoroz (1893-1976)</i>	245
Ion Ovidiu TATU, <i>Opinii despre valoarea lucrării a lui Dimitrie Cantemir</i>	253

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ CU PARTICIPARE
INTERNAȚIONALĂ CU TEMA:
*PERSPECTIVE PRIVIND DREPTUL
ȘI DIGITALIZAREA***

**DIGITALIZATIONA
AND FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS**

**DIGITALIZAREA
ȘI DREPTURILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI
– prezent și viitor într-o lume a noilor tehnologii**

Avocat dr. Iosif FRIEDMANN-NICOLESCU*

***Abstract.** We live in an age dominated by new technologies that are part of our daily lives. Fundamental human rights are in the sphere of new technologies, and digitization is a factor that is bringing about essential changes in the tradition of rights unanimously recognized as human rights. New technologies must not violate traditional human rights. Today, we are seeing the 'Gutenberg era' fading away and the printed book being replaced by digital texts. Today, for any 'information' source, the internet search engine Google is used.*

From this perspective, an analysis of the influence of digitization on fundamental human rights is needed, concerning tradition and with a view to the future.

***Keywords:** fundamental human rights, new technologies, tradition, and with a view to the future*

Argumentum

Trăim într-o epocă dominată de noile tehnologii care fac parte din viața noastră cotidiană.

Drepturile Fundamentale ale Omului se află în sfera noilor tehnologii, iar digitalizarea este un factor care determină mutații esențiale prin raportarea la tradiția unor drepturi unanim recunoscute Omului. Noile tehnologii nu trebuie să încalce drepturile tradiționale ale Omului.

---

* Prodecan – Baroul București; Director al Centrului de Istorie a Avocaturii la Institutul Național pentru Pregătirea și Perfecționarea AVOCAȚILOR din România; Membru – Departamentul de Educație Juridică al Consiliului U.N.B.R. Membru asociat în Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – filiala Argeș de pe lângă Academia Română; Membru fondator și în Consiliul Director – Societatea Română de Criminologie și Criminalistică; Membru în Asociația Română de Filosofie a Dreptului și în Consiliul Director; Cercetător asociat – Centrul de studii și cercetări juridice și socio-administrative – Universitate Petrol – Gaze Ploiești; Cercetător științific asociat – Institutul de Cercetări Juridice “Academician Andrei RĂDULESCU” al Academiei Române – Departamentul de Drept public “Vintilă DONGOROZ”; Membru în Societatea Română de Victimologie; Membru în Asociația Română de Drept Constituțional; Membru în Asociația Română de Științe Penale; Membru Asociația Română de Drept și Afaceri Europene.

Astăzi, vedem cum "epoca Gutenberg" apune, iar cartea tipărită este înlocuită cu textele digitale. Astăzi, pentru orice "informație" sursa de documentare se apelează la motorul de căutare Google pe internet. Din această perspectivă se impune o analiză privind influența digitalizării asupra Drepturilor Fundamentale ale Omului, prin raportarea la tradiție și în perspectiva viitorului. Noile tehnologii fac parte din viața noastră cotidiană. Începând de la comunicarea interumană care este astăzi subjugată sistemului de telefonie mobilă sau de comunicare prin alte sisteme electronice pe e-mail. Interacțiunea umană este din ce în ce mai rară, astfel că în viitorul apropiat sentimentele umane vor fi de domeniul trecutului. Flagelul acestei epoci, începând cu 2019, anume Covid 19 – Coronavirus care a condus la o distanțare fizică, numită oficial "distanțare socială", a condus la o înstrăinare a Omului față de Om, la dispariția înțelegerii dintre oameni. Perturbarea vieții sociale a legăturilor interumane de aceste fenomene contemporane, astăzi contrazic normele nescrise de natură etică care s-au născut din legăturile interumane de la începuturile existenței vieții umane, cu OMUL ca ființă socială.

Drepturile omului

Drepturile Fundamentale ale Omului în sistemele unanim recunoscute și validate prin acte juridice de Drept internațional se impune a fi respectate și în epoca digitalizării.

Digitalizarea sau digitizarea este un proces de transformare a textului sau a unei informații într-un format digital. Rezultatul digitalizării este reprezentarea unui obiect, imagine, sunet, document sau semnal prin generarea unei serii de numere sau texte care descriu un set discret de puncte sau probe, în format electronic. Digitalizarea – din perspectiva drepturilor omului – este transformarea drepturilor clasice în imagini, sunete sau documente după caz, lipsite de trecerea informației prin gândirea umană. Ocolirea "gândirii umane" implicit a sentimentelor umane, proprii exclusiv ființei umane, conduce la o înstrăinare a omului de om, la dispariția sentimentelor care sunt specifice ființei umane. Astfel apare "Omul – Robot", lipsit de sentimente umane, implicit de "drepturi și libertăți". Analizăm din perspectiva studiului nostru sistemul Declarației Universale a Drepturilor Omului, adoptată la 10 Decembrie 1948, în cadrul sesiunii Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

DECLARAȚIA are un preambul și 30 de Articole care definesc principalele drepturi ale ființei umane, ființă care trebuie respectată. Declarația este definită ca fiind un "ideal comun atins pentru toate popoarele și națiunile", document de referință spre care tind statele lumii și conform căruia se verifică modul în care se respectă drepturile omului în statele lumii, prevederile acesteia fiind ulterior preluate și extinse în diferite tratate internaționale.

Drepturile garantate de Declarație sunt:

- drepturi civile – dreptul la viață, libertatea și securitatea persoanei, viață privată și de familie, inviolabilitatea locuinței, secretul corespondenței, onoare și demnitate, libera circulație, căsătorie și întemeierea familiei, întrunire pașnică;
- drepturi politice – dreptul la azil, cetățenie, alegeri;
- drepturi economice – dreptul la proprietate, retribuție egală pentru munca egală;
- drepturi procedurale – dreptul de a fi un subiect de drept, dreptul la recurs efectiv, la un proces echitabil;
- drepturi sociale – asigurări sociale, muncă, dreptul de a înființa sindicate, dreptul la odihnă și timp liber, la un nivel de trai decent, asigurare în caz de boală, șomaj, văduvie, bătrânețe, dreptul la educație.

Totodată și în sistemul Dreptului Uniunii Europene se impune a fi respectate drepturile fundamentale ale Omului, cât și în sistemul Constituției României.

În loc de concluzii

Viața Omului și digitalizarea în epoca actuală sunt influențate de noile tehnologii.

Viața Omului și Drepturile Fundamentale ale Omului în perspectivă va fi raportată la modalitatea în care noile tehnologii vor respecta norme de etică, care să fie compatibile cu viața umană. Se impune elaborarea unei noi etici și a unui sistem juridic, care să conducă la corelarea noilor tehnologii cu Drepturile Fundamentale ale Omului, pentru a perpetua Ființa Umană în sistemul clasic.

Viitorul va confirma sau va infirma cele ce preced, dacă OMUL este dominat de tehnologia digitalizării, sau digitalizarea va domina OMUL. Acestea sunt așteptările unui profesionist al dreptului, care practică AVOCATURA de peste patruzeci de ani apărând Drepturile Fundamentale ale Omului.

DIGITIZED CONSTITUTIONALITY UNDER THE RULE OF LAW IN ROMANIA

CONSTITUȚIONALITATE DIGITALIZATĂ ÎN CONDIȚIILE STATULUI DE DREPT DIN ROMÂNIA

Dr. Valentin-Stelian BĂDESCU*

***Abstract.** In its evolution, the Constitutional Court went through an extensive process of consolidation in the institutional architecture of Romania. This must keep pace with the process of modernizing the activity of public authorities from the perspective of the digitalization phenomenon, the effectiveness of which has been particularly revealed in recent years. That is why we consider that the complex theme of our research, digitized constitutionality, is appropriate and exciting, in equal measure, because the direction towards which we, and the whole world, are heading is that of simplifying and rationalizing the activity of public authorities and institutions, of eliminating bureaucracy and waste of human time and energy. The way of carrying out the activity of public authorities has changed significantly, from the "chemical pencil" of a century and a half ago to the technical means that have the role of simplifying and streamlining the relations between these entities and the beneficiaries of the services they provide. We note that this concern of our constitutional court is part of the efforts necessary for the modernization process, maintaining the natural balance between the authority of the state and the citizen, which must preserve its essence, regardless of how much science and technology will leave their mark on these reports*

***Keywords:** Constitutional Court, rule of law, constitutionalism, constitutional justice, digitization*

1. Argument pentru respectarea statului de drept

1.2. Chestiuni introductive

O recentă apariție în peisajul scriitoricesc din România mi-a trezit interesul. Este vorba de o controversată lucrare a, în aceeași măsură, controversatului autor, D. M., *Putea să fie altcumva: o istorie subiectivă a justiției după 1990*¹, în care fostul șef al DNA și judecător al Curții

---

* Avocat în Baroul București, cercetător științific asociat al Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române și membru titular al Diviziei Istoria Științei din cadrul Comitetului Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române.

¹ Daniel Morar, *Putea să fie altcumva: o istorie subiectivă a justiției după 1990*, Editura Humanitas București, 2022.

Constituționale scrie despre secvențele de realitate – neștiute și inaccesibile publicului de rând – din culisele justiției din România. Este interesantă pentru că dezvăluie o parte a legăturilor dintre Binomul Coldea-Kovesi și judecători din sistem, este plină de întâmplări care ne lămuresc în privința modului în care se face justiție în România. Despre implicarea SRI în actul de justiție, dar și despre activismul care sufocă magistratura. Ceea ce i se impută autorului este că nu ar fi ieșit public, adică pe vremea când avea tot felul de funcții, să dezvăluie implicarea serviciilor secrete, recte a SRI, în diferitele etape ale actului de justiție, a străngerii și instrumentării probelor ce au condus la trimiterea unor mari ai zilei în judecată, consfințind astfel frăția dintre serviciile secrete și DNA despre care s-a vorbit atât. Poate fi acuzat și de încălcarea deontologiei rememorând anii în care autorul a fost judecător la Curtea Constituțională și are a ne împărtăși amănunte inedite nu tocmai „constituționale”. Nu vom stărui asupra acestor aspecte ci, vom analiza, în demersul nostru de cercetare științifică, modul în care digitalizarea poate fi o soluție pentru eliminarea intruziunilor politicului și serviciilor secrete în justiția noastră constituțională, în așa fel încât să fie respectate principiile statului de drept.

Cu titlu preliminar, subliniem faptul că statul de drept, pluralismul, democrația, societatea civilă sunt incontestabil valori universale ale gândirii și practicii politice contemporane și se regăsesc exprimate normativ și în Constituția României, dar și în documentele internaționale. Atributele statului configurează calitatea acestuia de subiect de drept constituțional și definesc puterea, dar și raporturile complexe dintre stat și cetățeni și celelalte subiecte de drept constituțional. Atributele statului român reglementate normativ în dispozițiile art. 1 alin. (3) din Constituția României: stat de drept; stat social; stat pluralist; stat democratic. Statul de drept este unul dintre cele mai discutate concepte ale dreptului constituțional și este indiscutabil legat de trecerea de la dreptul statului la statul dreptului. În literatura de specialitate s-au afirmat uneori opinii contradictorii, potrivit cărora statul de drept corespunde unei necesități antropologice sau că este un mit, un postulat și o axiomă, iar pe de altă parte, statul de drept este un pleonasm, un nonsens juridic. Conceptul statului de drept reprezintă o realitate constituțională a cărui fundament se regăsește în mecanismele exercitării puterii statale, în raporturile dintre putere și libertatea fiecărui individ al societății și în aplicarea principiului legalității la întreaga activitate statală, dar și la comportamentul fiecărui membru al societății.²

În altă ordine de idei subliniem că sunt decenii de când, în lumea academică vest-europeană, dar și nord-americană, s-a pus problema *dezideologizării Statului*, respectiv a regândirii lui în termenii unui construct tehnic, eliberat de sub orice constrângere ideologică. Între cei care au încercat să ne

---

² Marius Andreescu, Claudia Andreescu, *Statul de drept. Semnificații constituționale și jurisprudențiale contemporane*, în Revista Universul Juridic, preluată de pe site-ul: <http://revista.universuljuridic.ro/statul-de-drept-semnificatii-constitutionale-si-jurisprudențiale-contemporane/>

convingă de necesitatea *dezideologizării* tuturor științelor – inclusiv a celor despre *Stat* și *Drept* – s-a găsit și francezul Louis Althusser (1918-1990). Atitudinea lui Althusser poate surprinde, dat fiind faptul că acest mare gânditor francez a fost perceput ca fiind un exeget al marxismului, iar marxismul este nimic altceva decât o *ideologie*, în cel mai propriu sens al acestei noțiuni. În viziunea lui Althusser, se cuvine a fi făcută o netă distincție între *știință* și *ideologie*. Numai celei dintâi îi poate fi atașată „o funcție cognitivă” sau teoretică și – aș adăuga eu – una de categorizare. Celei din urmă i se poate atașa cel mult o „funcție practică”, prin intermediul căreia poate fi explicată realitatea specifică unei societăți, din perspectiva principiilor pe care aceasta, la un anumit moment istoric, reușește să le imagineze și înțelege să le asimileze la nivelul organizării ei.³

În încercarea de a explica sensul celor până acum scrise, ilustrativ mi se pare următorul exemplu: atunci când, prin Constituția României, se stabilește faptul că „*România este stat de drept în care demnitatea omului, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român.*” [art. 1 alin. (3)], mie mi se pare că Statul Român îmbrățișează, în mod clar, *ideologia democrației liberale, dar și pe cea a pluralismului*. Pe scurt și în mai puține cuvinte, în lumina textului deja citat, Statul Român este un *stat ideologizat*. Atunci însă când aceeași Lege fundamentală a României precizează – într-un limbaj ceva mai tehnic – faptul că „*dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului*” [art. 44 alin. (7)], senzația pe care mie mi-o dă acest din urmă text este aceea că Statul a devenit unul *savant, juridicizând* o anumită ideologie asupra proprietății pe care a înțeles să o asimileze. Până la un punct, Althusser are dreptate: orice discurs ideologic reflectă sau poate reflecta, într-o mai mare sau mai mică măsură, o anumită realitate socială. În acord cu Antonio Gramsci, și pentru Althusser, *ideologia* recurge la aserțiuni care exprimă o *logică a devenirii*. Concret, raportându-se la *statul de drept, la demnitatea omului, la libera dezvoltare a personalității umane, la dreptate, la pluralism politic sau la tradițiile democratice ale poporului român*, art. 1 alin. (3) din Constituția României amintește, într-un fel sau altul, de un soi de *declarație (politică) de intenție*, în legătură cu *cum anume crede Statul că trebuie sau ar trebui să (inter)relaționeze cu proprii săi resortisanți*. Constituțiile – și mă refer, desigur, la cele ale țărilor pe care le percepem ca fiind civilizate – sunt, deloc paradoxal, texte puternic ideologizate. Aceasta este, de altfel, și una din ideile pe care le

---

³ Cristian Clipa, *Între statul ideologizat și statul savant*, articol publicat și preluat de pe www.banatulazi.ro.

enunță Althusser, pentru care, între *știință* și *ideologie* nu poate fi stabilită o ireductibilă opoziție.⁴

Conștient sau nu, cei mai mulți dintre juriști, gândesc *teoria statului de drept* ca fiind, deopotrivă, un *model științific de organizare a statului*, dar și o *ideologie despre cum ar trebui să se organizeze statul ideal*. Iar caracterul ideologic al teoriei statului de drept este demonstrat de „intoleranța” sa față de orice altă posibilă alternativă *ideologică*, atitudine pe care o puteam observa, cu decenii în urmă, și la *teoria statului bazat pe dictatura proletariatului*. Nu vreau să fiu prost înțeles: nu intenționez nici măcar să sugerez aici că ar putea fi făcută vreo comparație de substanță între specificul *statului de drept* și cel al *statului democratic-popular* (sau *socialist*). Ceea ce vreau să spun este că atât unul, cât și celălalt se bazează pe o anumită *ideologie*, pe care, prin intermediul *normelor dreptului*, se străduiesc să o disimuleze sub masca *științificității*. Acest fenomen a fost descris de Althusser ca fiind unul de *infiltrare ideologică a științei*, inclusiv a celei despre *Stat*. Urmând acest drum, statul încetează să mai fie unul pur ideologizat, devenind un „stat științific”, marcă pe care, astăzi, *statul de drept* nu numai că o pretinde, dar o și impune. Pentru că între instrumentele de care, în mod evident, acest tip de stat abuzează este acela al *presiunii* pe care el o exercită asupra ideologiilor adverse. Orice încercare de a critica „*derapajele*” statului de drept, manifestate, printre altele, prin *excese ale justiției* ori prin încercări de *amputare a competențelor legislative ori de control ale adunărilor legiuitoare*, este taxată violent mai ales de către juriștii, politologii și sociologii dogmatizați, care nu vor sau pur și simplu nu pot vedea și nici înțelege că nici măcar *statul de drept* (în varianta sa liberală) nu este un sistem perfect de guvernământ. Abia atunci când slăbiciunile acestui tip de stat vor putea fi percepute, acceptate și, eventual, remediate (măcar la nivelul încercărilor oneste), statul de drept va înceta să mai fie unul *pur ideologic* și va putea valorifica șansa (încă negăsită) de a deveni un *stat savant, juridicizat*.⁵ Acum se găsește într-o situație cel puțin bizară, între convergență și concurență normativă. Să ne explicăm.

2. Statul de drept din România între convergență și concurență normative

Și totuși, în sintagma, stat de drept, sunt implicate două aspecte ale juridicului, aparent contradictorii, dar totuși complementare: normativitatea și ideologia. În planul normativității, statul de drept apare ca un principiu structural al Constituției alături de alte atribute esențiale ale statului, materializând valori

---

⁴ *Idem*, p. 2.

⁵ *Ibidem*.

fundamentale pe care se bazează existența societății și a statului. Din punct de vedere normativ, exigențele statului de drept se manifestă într-un dublu sens:

a) sensul formal exprimă cerința ca statul, organele sale să respecte legile, să se subordoneze strict regulilor juridice care au ca obiect modul de alcătuire a organelor statului, atribuțiile și funcțiile ce le revin; și

b) sensul material – cerința ca organele statului, exercitându-și atribuțiile, să respecte garanțiile juridice privind exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

În planul ideologiei, statul de drept conferă un sistem logic de idei, prin care oamenii își reprezintă societatea, statul, în toate manifestările sale și prin care se conferă legitimitate statului. Sintagma „stat de drept” nu este un simplu concept logic, ci exprimă o necesitate fundamentală de ordin constituțional potrivit căreia dreptului îi este indispensabil statul pentru a-i crea normele și pentru a asigura finalitatea și eficacitatea normelor juridice, iar statului îi este indispensabil dreptul pentru a exprima puterea, prin instituirea unui comportament general și obligatoriu. În esență, statul de drept exprimă o condiție cu privire la putere, o mișcare de raționalizare a acesteia, dar și o nouă concepție cu privire la drept, la rolul și funcțiile acestuia. Profesorul Tudor Drăganu, în lucrarea sa „Introducere în teoria și practica statului de drept”, propune o interesantă și cuprinzătoare definiție acestui concept de drept constituțional: „Statul de drept este considerat acel stat care organizat pe baza principiului separațiilor puterilor statului, în aplicarea căruia justiția dobândește o reală independență și urmând prin legislația sa promovarea drepturilor și libertăților inerente naturii umane, asigură respectarea strictă a reglementărilor sale de către ansamblul organelor lui, în întreaga lor activitate”. Definiția redă principalele elemente ale statului de drept – separația puterilor, ca realitate a activității statale, aplicarea principiului legalității în activitatea tuturor organelor statului, respectarea și garantarea drepturilor fundamentale ale omului. Tot din această definiție rezultă trăsăturile de bază ale statului de drept, respectiv, libertățile persoanei umane reclamă garanții ale securității și dreptății prin primatul dreptului și în special al Constituției, iar moderarea executării puterii reclamă organizarea și adaptarea funcțiilor organelor eractice și un sistem normativ ierarhizat.⁶

Consacrarea statului de drept în Constituția României se realizează nu numai prin art. 1 alin (3) teza I, dar și prin numeroase alte dispoziții constituționale care exprimă conținutul acestui principiu de organizare și exercitare a puterii într-o societate democratică. Amintim în acest sens dispozițiile art. 16 alin. (2), care prevăd că nimeni nu este mai presus de lege și cele ale art. 15 alin. (2) care proclamă principiul neretroactivității legii, principii esențiale pentru întreaga construcție a statului de drept. Conținutul statului de drept este

---

⁶ M. Andreescu, C. Andreescu, *op.cit.*, p. 3.

exprimat în dispozițiile constituționale privind separația și echilibrul puterilor în stat, în cele referitoare la organizarea, funcționarea și atribuțiile instituțiilor statului. Prevederile se referă la drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, la mecanismul separațiilor puterilor, la pluralism, la accesul liber la justiție, independența instanțelor judecătorești precum și cele referitoare la organizarea și funcționarea controlului parlamentar, administrativ și jurisdicțional. Pot fi considerate ca fiind o expresie normativă constituțională a conținutului și cerințelor statului de drept.⁷ Constituția României stabilește, în conținutul său normativ, și principalele garanții ale statului de drept:

a) regimul constituțional, adică stabilirea în Constituție a principiilor fundamentale de organizare și activitate a celor trei puteri și a regimului juridic aplicat revizuirii Constituției;

b) legitimitatea populară directă sau indirectă a organelor statului și autorităților publice;

c) asigurarea supremației Constituției printr-un control politic sau jurisdicțional, ca și asigurarea supremației legii, față de celelalte acte normative;

d) exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale să nu poată fi restrânsă decât temporar, numai în situații expres determinate, proporțional cu împrejurarea care justifică restrângerea și fără a se suprima însuși dreptul sau libertatea fundamentală;

e) independența și imparțialitatea justiției. Astfel, art. 21 alin. (2) din Constituția României stipulează că nicio lege nu poate îngădi accesul liber la justiție a unei persoane, pentru apărarea drepturilor, a libertăților și intereselor legitime⁸.

În cazul teoriei separației puterilor în stat s-a spus că „mitul” depășește cu mult realitatea. În fapt, este vorba de încrederea dogmatică de a impune realității concrete un cadru teoretic și abstract preconstituit⁹. Criticile formulate, dar și tendințele de modernizare nu pot avea drept consecință abandonarea acestui principiu. „Marea forță a teoriei separației puterilor în stat – spunea profesorul Ioan Muraru – constă în fantastica sa rezonanță socială, politică și morală¹⁰. Nu trebuie uitat că principiul este consacrat, explicit sau implicit în constituțiile statelor democratice. Din perspectiva temei noastre de cercetare, prezintă importanță modul în care se concepe autonomia autorităților statului și raporturile dintre acestea, pentru a se preveni separatismul și rigiditatea.

---

⁷ *Idem*, p. 4.

⁸ M. Andreescu, A. Puran, *Drept constituțional. Teoria generală a statului*, Editura C. H. Beck, București, 2018, pp. 65-75.

⁹ A se vedea O. Duhamel, I. Meny, *Dictionnaire constitutionnel*, PUF, Paris, 1992, pp. 972-975.

¹⁰ Ioan Muraru, Elena-Simina Tănăsescu, *Drept constituțional*, Editura All Beck, București, 2003, p. 11.

În afara schemei clasice a separației puterilor în stat, a dobândit statut constituțional Curtea Constituțională (art. 142 și următoarele din legea fundamentală), care este garantul supremației Constituției, unica autoritate de jurisdicție constituțională a României, independentă față de orice altă autoritate publică [art. 1 alin. (3) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată]. În finalul acestei scurte analize ne vom referi la unele decizii ale Curții Constituționale pe care la considerăm relevante pentru problematica statului de drept. Curtea Constituțională identifică trăsătura fundamentală a statului de drept, respectiv supremația Constituției și obligativitatea respectării legii¹¹. Totodată, s-a afirmat în jurisprudența instanței constituționale că statul de drept, asigurând supremația Constituției, realizează și „corelarea tuturor legilor și tuturor actelor normative cu acesta”¹². Cerințele statului de drept privesc scopurile majore ale activității statale, respectiv supremația legii, ceea ce implică subordonarea statului față de drept. În acest sens, dreptul asigură mijloacele prin care pot fi cenzurate opțiunile sau deciziile politice și să realizeze eliminarea eventualelor tendințe abuzive și discreționare ale structurilor statului. Totodată, statul de drept asigură supremația Constituției, existența regimului de separație a puterilor publice și consacră garanții, inclusiv de natură jurisdicțională, care să asigure respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, în primul rând prin limitarea autorității statului, fapt ce reprezintă încadrarea activității autorităților publice în limitele legii. Jurisprudența Curții Constituționale exprimă astfel cerințele principale ale statului de drept în raport cu scopurile activității statale. Se realizează astfel prin jurisprudență o sinteză deosebit de elocventă a doctrinei privind noțiunea și trăsăturile statului de drept în condițiile unui constituționalism cu apartenență europeană și puternică vocație națională.

3. Constituționalismul românesc între apartenență europeană și vocație națională

În vocabularul juridic contemporan, noțiunea de *constituționalism* se înscrie, în general, într-o concepție liberală a dreptului public și practicilor sale, ce vizează ca puterile statului să fie în mod esențial limitate, așa încât să fie garantate principalele libertăți ale individului. Mai precis, vom vorbi de constituționalism pentru a desemna regimurile politice care, grație instituirii unui control de constituționalitate exercitat de o instanță politico-judiciară „independentă”, face posibilă limitarea puterii legislative înseși veghind conformitatea

---

¹¹ A se vedea în acest sens Decizia nr. 232 din 5 iulie 2001, publicată în Monitorul Oficial nr. 727 din 15 noiembrie 2001 și Decizia nr. 53 din 25 ianuarie 2011, publicată în Monitorul Oficial nr. 90 din 3 februarie 2011.

¹² Decizia nr. 22 din 27 ianuarie 2004, publicată în Monitorul Oficial nr. 233 din 17 martie 2004.

legilor cu cea fundamentală și cu principiile sale generale, și nu simplu la legalitatea acțiunii puterii executive și a administrației. Într-un sens mai larg, se vorbește uneori de constituționalism „vechi” ori „medieval” pentru a desemna frânele pe care regimurile din antichitate le puneau exercitării puterii politice în scopul substituirii domniei legii cu cea a omului ori de a asigura domnia „justiției”. Pentru demersul analitic de față, în mod evident, avem în vedere înțelesul restrâns (*stricto sensu*) al noțiunii, a cărei dezvoltare e inseparabilă de cea a liberalismului politic și democrației moderne în măsura în care, după cum remarcă un specialist al problemei, Olivier Beaud, „vechiul constituționalism ori medieval a devenit învechit după nașterea suveranității și a statului modern”. Într-adevăr, din moment ce acesta din urmă poate modifica totalitatea dreptului pozitiv, limitările opuse puterii de către guvernanți nu mai pot veni de la tradiție și de la cutumă, ci de la înseși principiile ce fac necesară stabilirea unei puteri politice. Astfel înțeleasă, nașterea sa e contemporană revoluțiilor liberale și democratice din secolul al XVIII-lea, iar dezvoltarea sa e strâns legată de legitimarea crescândă în ultimele secole a guvernării reprezentative. Nu în ultimul rând, nivelul său actual reprezintă și fructul unui progres linear al dreptului.¹³

„Invenție” a Occidentului, marcă identitară și semn inconfundabil de apartenență la cultura și civilizația acestuia, *constituționalismul* ca doctrină juridică, structură constituțională și practică socio-politică astăzi cu vocație universală, orientează și guvernează mersul democratic al societății, din perspectiva unei istorii și evoluții proprii. Inițiat la finele veacului al XVIII-lea, el s-a dezvoltat în „valuri” succesive, consecutive fie mișcărilor revoluționare, fie conflictelor mondiale până a se impune ca atare precum un model în lumea contemporană. Fenomen politico-civilizațional complex, definitoriu pentru societatea modernă și contemporană, *constituționalismul* are propria sa istorie și cunoaște manifestări nuanțate în diferitele regiuni și țări ale lumii. Nașterea sa e contemporană și conexă revoluțiilor liberale și democratice din veacul al XVIII-lea, iar dezvoltarea lui strâns legată de legitimarea crescândă în cursul celor două secole următoare a guvernării reprezentative. Totodată, triumful său este văzut ca fructul unui progres continuu al dreptului, ajungând să exprime o dimensiune esențială a modernității juridice și să impună „statul de drept” ca o prioritate democratică societală. Democrația reprezentativă, drepturile și libertățile fundamentale și statul de drept sunt astăzi axe iradiante ale valorilor și practicilor sale, care s-au impus (aproape) pretutindeni și caracterizează o dominantă a vieții publice actuale. Pentru România, la fel ca și pentru multe alte țări, acceptarea și cultivarea regimului constituțional sunt intim legate de constituirea statului unitar modern și perenitatea aspirațiilor sale, reprezintă

---

¹³ Denis Alland, Stéphane Rials *Constitutionnalisme*, în „Dictionnaire de la culture juridique”, Editions Quadrige/Lamy-PUF, Paris, 2012, p. 266.

deopotrivă o tradiție consolidată, un mod de structurare și funcționare a așezământului statal și o dimensiune de apartenență la un sistem socio-politic reprezentativ, în toate ipostazele cu particularități de exprimare și specificități de manifestare naționale.¹⁴

În acest context, apariția și evoluția constituționalismului românesc au propria lor istorie, și s-a constituit o tradiție națională, de puternică sorginte europeană, din perspectiva căreia putem privi dimensiunile prezentului și prefigura reperele viitorului. El a ritmat întotdeauna în datele sale esențiale cu fenomenul general occidental, în general și ale ipostazei sale europene, în special. „Constituționalismul este un atribut al democrației și, în general, al popoarelor civilizate. Tradiția constituțională la români, dacă luăm în calcul anumite mărturii cu valoare de reglementare generală a raporturilor din societate, este foarte veche, iar controlul constituționalității legilor constituie o garanție a supremației legii fundamentale și premisă a respectării identității constituționale. Așadar, o constantă a constituționalismului românesc o reprezintă garantarea supremației constituției pe calea controlului și asigurării conformității legii cu prevederile pactului constituțional. „Cheie de boltă” a statului de drept, „invenție” jurisprudențială engleză (1610) preluată și dezvoltată și în S.U.A. (1803) și consacrată prin amendamentul X al Constituției din 1787, controlul de constituționalitate a devenit ulterior o instituție juridică fundamentală a democrației constituționale în majoritatea statelor lumii, manifestată sub două modele principale: cel american, judecătoresc și, respectiv, cel european cel kensian prin intermediul unui organism politico-jurisdicțional. Până la a se ajunge aici s-au înregistrat multe experiențe naționale care au contribuit la afirmarea și definitivarea contururilor lui, printre care și cea românească.¹⁵

Referitor la marile provocări ale prezentului și, mai ales, ale viitorului, rămân și își caută rezolvări de etapă și pe cât posibil definitive cu prioritate cele legate de integrarea europeană și afirmarea globalizării, inclusiv juridice. Ca stat integrat România, îndeosebi prin jurisprudența CCR, este pe cale a-și recunoaște și afirma propria identitate constituțională, cu precădere în spiritul deciziei nr. 390 pronunțată la 8 iunie 2021 și a-și preciza astfel raportul cu jurisdicțiile supranaționale, din perspectiva intersecțiilor normative și de competențe instituționale. În același context, se ridică problema dilemelor pe care le generează constituționalismul economic unional-european care se cuvine raportat și armonizat cu elementele de aceeași natură cuprinse în legea fundamentală și nuanțate în dezvoltările jurisprudențiale ale Curții Constituționale. Cu asemenea adecvări și ajustări, constituționalismul în ipostaza sa românească își cristalizează noi dimensiuni și își consolidează rolul de progres socio-

---

¹⁴ Mircea Duțu, *Nașterea, evoluția și perspectivele de afirmare ale constituționalismului românesc. Apartenență europeană și puternică vocație națională*, în *Studii și Cercetări Juridice*, an 11 (67), nr. 3, București, 2022, pp. 323-349.

¹⁵ *Idem*, p. 385.

instituțional și juridic complex¹⁶, prin intermediul instanței noastre constituționale, asupra naturii și funcțiilor căreia ne vom ocupa mai departe.

4. Natura și funcțiile Curții Constituționale din România în contextul oferit de modelul european de constituționalism

Unica instanță constituțională din țara noastră îndeplinește un rol deosebit de important, fiind gardianul conformității actelor normative, care sunt în vigoare sau care sunt pe cale să devină parte a sistemului legislativ, cu prevederile și principiile legii fundamentale. Prevederile [art. 142](#) din Constituție consacră rolul acesteia de garant al Constituției, dar nu face nicio referire cu privire la natura autorității publice ori la modul de raportare a sa la celelalte autorități ale statului. Esențială este garantarea independenței Curții, atât în ansamblul său, cât și raportat la fiecare dintre membrii săi, în parte. În calitate de "garant al Constituției", Curtea nu ar putea fi subordonată puterii legislative, executive sau judecătorești. Cu exponenții celei din urmă, aceasta stabilește raporturi de colaborare în exercitarea atribuțiilor sale. Dând expresie principiului unitate în diversitate, membrii Curții pot emite și motiva opinii distincte, astfel fiind opiniile separate față de decizia astfel cum a fost adoptată și argumentată de majoritatea judecătorilor sau opinii concurente, care sunt în acord cu soluția pronunțată, dar se bazează pe un raționament juridic diferit sau cu un rol de completare al celui din considerentele actului pronunțat de Curte. Aceasta se explică tocmai prin raportare la independența fiecărui judecător constituțional în parte, nefiind „de natură să înfrângă autoritatea deciziilor sale”¹⁷.

Remarcăm că există o serie de însușiri ale justiției constituționale care se referă la modul în care este îndeplinit controlul constituționalității și în sarcina cui cade această atribuție, însușiri tipice modelului curților constituționale sau modelului european. Astfel, prima caracteristică a acestei forme de justiție constă în aceea că se îndeplinește prin intermediul unui organ unic, specializat, independent, cu statut propriu și autonom. O a doua caracteristică relevă faptul că justiția constituțională este exclusivă și concentrată, adică deține monopolul contenciosului constituțional, domeniu în care alte instanțe nu au nicio prerogativă. Tipic justiției constituționale este faptul că se realizează printr-o jurisdicție specială, care are reguli proprii de procedură, determinate atât de natura litigiului, dar și de autoritatea care este investită să îl soluționeze. O altă însușire a justiției constituționale este dată de configurația organului competent, care deține o putere independentă, din punct de vedere organic, ce nu se află în vârful nici unei ierarhii jurisdicționale, având o configurație diferită față de

---

¹⁶ *Idem*, p. 348.

¹⁷ Mălina Tebieș, *Curtea Constituțională a României – evoluția, caracteristicile și modul de funcționare a acesteia*, în *Universul Juridic Premium* nr. 5/2020.

instanțele de judecată de drept comun. Pe de altă parte, din punct de vedere funcțional, există unele legături cu organele de jurisdicție, legături care sunt de colaborare, iar nu de subordonare. O ultimă caracteristică este cea privind legitimitatea judecătorilor constituționali, conferită de faptul că judecătorii constituționali sunt desemnați de către autoritățile statale, autorități care diferă de la un stat la altul.

În doctrina de specialitate este reținută o triplă rațiune a Curților Constituționale, pe deplin aplicabilă și instanței de contencios constituțional din România, respectiv de a fi "o autoritate jurisdicțională, politică sau politico-juridică". La nivel terminologic, legea organică oferă câteva indicii cu caracter general, precum cel referitor la atributul Curții de a fi "unica autoritate de jurisdicție constituțională", "independentă față de orice altă autoritate publică". Printr-o examinare a naturii complexe a acesteia, cu privire la teza jurisdicțională, observăm o serie de aspecte fundamentale: în primul rând, organizarea și funcționarea Curții Constituționale sunt reglementate de norme juridice, atât de legea supremă a țării, cât și de acte normative inferioare, precum legea organică nr. 47/1992 și regulamentul care o completează. Un al doilea argument este acela conform căruia rolul instanței constituționale este de a răspunde la fiecare problemă juridică – cu care este aceasta sesizată – printr-un raționament juridic, o argumentare complexă. În al treilea rând, natura jurisdicțională a Curții este susținută de faptul că această instanță pronunță dreptul, întrucât conform prevederilor art. 147 alin. (4) din Constituție, „deciziile Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor”. Acestea reprezintă așadar un izvor de drept, din momentul publicării lor fiind opozabile *erga omnes*, ceea ce înseamnă că toți subiecții de drept sunt obligați să respecte soluția pronunțată prin intermediul actului normativ respectiv. Mai mult, "autoritatea de lucru judecat ce însoțește actele jurisdicționale, deci și deciziile Curții Constituționale, se atașează nu numai dispozitivului, ci și considerentelor pe care se sprijină acesta." De aici rezultă obligativitatea respectării conținutului acestora, astfel că "Parlamentul, Guvernul, instanțele judecătorești, respectiv autoritățile și instituțiile publice urmează, în aplicarea legii criticate, să respecte cele stabilite de Curte". Mai mult, în ceea ce privește judecătorii și procurorii, în sarcina acestora incumbă în mod direct obligația de a respecta conținutul deciziilor pronunțate de Curtea Constituțională, prin raportare la textul art. 99 [lit. ș\)](#) teza întâi din Legea 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor⁽¹¹⁾, care statuează că nerespectarea deciziilor Curții Constituționale se încadrează în sfera abaterilor disciplinare săvârșite de către magistrați, aceștia având așadar, obligația expresă de a se supune conținutului deciziilor instanței constituționale, de care nu pot face abstracție, în caz contrar comportamentul acestora fiind considerat abatere disciplinară și fiind sancționat conform legii.

Soluționarea litigiilor care presupun raportarea la anumite texte din legea fundamentală conferă natura jurisdicțională Curții, fiindcă și aceasta este tot un act normativ. În cazul controlului de constituționalitate, instanța este chemată să soluționeze un conflict ivit între legi, ordonanțe, regulamente parlamentare ori tratate internaționale care fac parte din ordinea de drept, pe de o parte și Constituție, pe de altă parte, iar aceasta se va pronunța asupra constituționalității prevederilor respective, declarându-le ca fiind în acord sau în dezacord cu dispozițiile constituționale. De asemenea, în ipoteza judecării unei cauze care presupune intervenția unui text, de pildă situația în care există un conflict juridic de natură constituțională între autoritățile publice, în ipoteza constatării existenței unei situații conflictuale, va analiza dacă aceasta rezultă în mod direct din textul constituțional. Prin Decizia Curții Constituționale nr. 108 din 5 martie 2014, Curtea a statuat că "neîndeplinirea unor obligații de sorginte legală nu generează automat un conflict juridic de natură constituțională, întrucât eventuala ignorare a unei astfel de competențe a unei instituții sau autorități publice, fie ea nominalizată în chiar Titlul III al Constituției României, nu reprezintă *eo ipso* o problemă de constituționalitate, ci una de legalitate, pentru că, raportul acestora poate fi cenzurat în fața instanțelor de judecată". Așadar, obiectul acestui control este reprezentat în mod exclusiv de probleme de constituționalitate, iar nu de legalitate, cele din urmă rămânând în competența instanțelor de judecată de drept comun. Nu în ultimul rând, un argument util în susținerea caracterului jurisdicțional îl reprezintă autoritatea de lucru judecat a deciziilor pronunțate de către Curte în activitatea sa, care determină atributul de autoritate de jurisdicție a instanței constituționale, în mod asemănător cu organismul Consiliului Constituțional din Franța, care emite decizii având aceeași trăsătură.

Sub aspectul jurisdicției constituționale, pe parcursul timpului, s-au impus, așa cum am menționat anterior, două modele: cel american, care păstrează plenitudinea de jurisdicție a instanțelor judecătorești, respectiv cel european, care arogă unei instanțe specializate competența de a judeca toate cauze care au ca obiect constituționalitatea legilor. Curțile Constituționale europene își manifestă caracterul unic prin aceea că, de regulă, sunt autorități publice distincte față de oricare dintre organele prin care se exercită oricare dintre puterile statului concretizate în cadrul democrației constituționale: puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească. Prin urmare, justiția constituțională în România reprezintă o activitate specializată, distinctă de cea specifică autorității judecătorești și exercitată în mod independent și separat față de toate celelalte puteri statale.

Curtea Constituțională a României se supune numai Constituției și legii organice de organizare și funcționare a sa, Legea nr. 47/1992, iar competența sa este stabilită de art. 146 din Legea fundamentală și de legea organică. Curtea Constituțională este singura autoritate competentă în materia controlului de

constituționalitate, fiind exclusă orice partajare sub acest aspect cu instanțele de drept comun. Desigur, în privința analizării condițiilor de admisibilitate a excepției de neconstituționalitate și exprimării opiniei asupra acesteia, instanțele judecătorești sunt partenerii săi în exercitarea controlului de constituționalitate în sensul că acestea trebuie să conlucreze cu jurisdicția constituțională ori de câte ori în fața lor se ridică o excepție de neconstituționalitate. Însă, competența de a exercita controlul de constituționalitate aparține unicei autorități de jurisdicție constituțională, și anume Curtea Constituțională. De altfel, aceasta corespunde perfect modelului european de control al constituționalității, în cadrul căruia este exclusă competența instanțelor judecătorești să exercite un asemenea control, întrucât această activitate revine curților constituționale specializate, înființate în acest scop. În această calitate a sa, de unică autoritate de jurisdicție constituțională, independentă, Curtea se supune numai Constituției și legii sale organice, fiind singura îndreptățită să hotărască, asupra competenței sale, în exercitarea atribuțiilor ce îi revin. Mai mult, competența sa nu poate fi contestată de nicio autoritate publică.

Pe de altă parte, observăm că, în mod complementar, instanțele de contencios administrativ, având în vedere întinderea competenței sale funcționale și materiale, nu au competența de a interpreta și aplica normele constituționale și, prin urmare, de a soluționa raporturi pure de drept constituțional, respectiv situații în care sunt incidente numai norme constituționale. Instanțele de contencios administrativ au competența de a verifica doar conformitatea actului administrativ cu legea, iar nu cu prevederile constituționale. Acestea din urmă efectuează un control de legalitate stricto sensu, și nu de constituționalitate. Numai Curtea Constituțională are competența de a soluționa raporturi pure de drept constituțional și, în consecință, de a decide cu privire la întinderea atribuțiilor constituționale ale autorităților publice de rang constituțional; de aceea, în legătură cu această chestiune, competența instanțelor de contencios administrativ este exclusă. Ne vom opri aici cu aceste constatări doctrinare și vom încerca să decelăm care va fi impactul digitalizării în privința contenciosului constituțional.

5. Constituționalitate digitalizată

5.1. Chestiuni precizatoare și clarificări terminologice

Justiția telematică și digitalizarea au adus noutăți precum: documentele informatice, semnătura digitală (definită ca rezultat al unei proceduri computerizate de validare, bazată pe un sistem de chei care permite semnatarului și destinatarului să arate și să verifice sursa și integritatea unui document sau a unui set de documente), resurse hardware și software, prin care administrația judiciară gestionează electronic tot felul de activități, date, servicii, comunicații

și proceduri. Justiția telematică și digitalizată permite ca toate actele și măsurile adoptate în proces să poată fi efectuate prin intermediul documentelor electronice semnate cu semnătura digitală. Situația pandemică și impunerea unor măsuri specifice consecutive instituirii de către președintele României a stării de urgență prin Decretul nr. 195 din 16 martie 2020 pentru instituirea stării de urgență pe teritoriul României, prelungită apoi prin Decretul nr. 240 din 14 aprilie 2020, a determinat o efervescență în rândurile juriștilor, tot mai multe voci susținând necesitatea introducerii procesului electronic sau a posibilității desfășurării ședințelor de judecată online prin intermediul videoconferințelor. Alte dispoziții utilizate timid și uneori după ureche, precum cele care reglementează semnătura electronică¹⁸, au revenit în atenția autorităților, a practicienilor și a doctrinei în forță. Nu ne-am propus analiza cadrului legal privind semnătura electronică și nici nu dorim să oferim în cadrul acestui studiu argumente legale privind introducerea tehnologiilor informației și a comunicațiilor în procesul judiciar. Au făcut-o alții foarte bine înaintea noastră¹⁹. Însă, subliniem că, în opinia noastră, cel mai important element al justiției telematice și digitalizate îl reprezintă dosarul digital/electronic în care sunt incluse și colectate toate actele, documentele, anexele, chitanțele transmise prin e-mail certificat, actele de procedură întocmite de autorități și de părțile în cauză sau copia telematică a tuturor acestora, atunci când sunt depuse pe suport de hârtie. Sistemul de gestionare a dosarului digital este deținut de Ministerul Justiției. Păstrarea și arhivarea dosarului digital este echivalentă cu deținerea dosarului în format fizic.

Semnalele sunt clare în această direcție, ICCJ luând deja Decizia nr. 520/2019 pronunțată în ședința publică din data de 7 martie 2019 prin care a statuat că, în situația în care una dintre părțile în proces transmite instanței cereri în format electronic „*existența semnăturii scanate a semnatarului nu este suficientă*”, semnătura electronică calificată „*conectează identitatea electronică a semnatarului cu documentul digital, neputând fi copiată de pe un document digital pe altul, fapt ce conferă documentului autenticitate*” și „*oferă instanței o garanție a faptului că mesajul sau documentul digital este creat de către persoană care l-a semnat, iar conținutul mesajului sau documentului digital nu a fost modificat de la data emiterii*”. Astfel s-au creat premisele digitalizării reale a justiției, practicienii fiind încurajați să utilizeze mijloacele electronice de semnare și comunicare a actelor în cadrul procedurii judiciare. Ca urmare, consecințele se vor produce și în instanțe care, vor trebui la rândul lor să accepte digitalizarea și să se adapteze la gestionarea electronică a actului de justiție. Din

---

¹⁸ Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică republicată în Monitorul Oficial nr. 316/2014.

¹⁹ Sergiu I. Stănilă, *Tehnologia informației și comunicațiilor în procesul judiciar*, Universul Juridic, 2020, preluat de pe site-ul: <https://www.universuljuridic.ro/tehnologia-informatiei-si-comunicatiilor-in-procesul-judiciar>.

păcate, cu o floare nu se face primăvară și cu o decizie nu pot fi schimbate mentalități. Este nevoie de mult mai mult, de înțelegere, de acceptare, de responsabilizare și de reafirmare a celor două deziderate ale justiției moderne: asigurarea actului de justiție de calitate și orientare spre justițiabil și nevoile acestuia.

În condițiile în care aparatul judiciar în sine rămâne ancorat în tehnologia și infrastructura sec. XIX-XX și nu există preocupări doctrinare serioase în ceea ce privește problematica modernizării actului de justiție și a utilizării noilor tehnologii în procesul judiciar, prezentul studiu urmărește să clarifice termeni și expresii care au apărut în diversele studii și intervenții ale specialiștilor în drept în mediul online, poziționându-se în favoarea inovării într-un domeniu atât de conservator precum cel al justiției, prin introducerea tehnologiilor informației și ale comunicării. Inovația și recurgerea la aceste noi tehnologii sunt necesare și firești, fiind strâns legate de evoluția mediului social, tehnologizarea accentuată a tuturor sectoarelor sociale și dezvoltarea fulminantă a Inteligenței Artificiale. Introducerea noului, deși este evident și instinctual întâmpinată cu reticență, nu poate fi nici oprită, nici limitată temporar (acceptându-se utilizarea acestor tehnologii doar în perioade excepționale), deoarece, mai devreme sau mai târziu, vom realiza inevitabil avantajele sale incontestabile.²⁰ Problematika AI, a tehnologiilor informației și comunicării și a beneficiilor acestora pentru sistemul de justiție nu ar putea fi abordată de o manieră completă fără a aduce *ab initio* în discuție, concepte noi, precum justiția telematică²¹, justiția informatică, E-justice, din ce în ce mai vehiculate și mai aplicate la nivelul fiecărui stat modern. Aceste noi concepte au ca liant o filosofie modernă a justiției, care pune în centrul preocupărilor sale cetățeanul și calitatea actului de justiție. Întrucât am constatat că în mediul online sunt folosiți diverși termeni și diverse expresii uneori ca sinonime – justiție telematică, justiție informatică, justiție electronică, justiție digitalizată – suntem de părere că o clarificare a sensului acestora este esențială pentru a evita confuziile și a stabili categorii clare de analiză.

---

²⁰ A se vedea Laura Stănilă, *Artificial intelligence: A challenge for criminal law*, în Thematic Conference Proceedings of International Scientific Conference „Archibald Reiss Days”, vol. I, Academy of Criminalistic and Police Studies Belgrade, 2018, pp. 163-175; Laura Stănilă, *Artificial Intelligence and Human Rights. A challenging Approach*, Journal of Eastern European Criminal Law, nr. 2/2018, pp. 19-30; Laura Stănilă, *Inteligența artificială: o provocare pentru dreptul penal* în Revista de drept penal al afacerilor nr. 2/2018, pp. 75-93; Laura Stănilă, *Artificial intelligence and human rights. Evolution or involution?*, în Conference proceedings: Towards a Better Future: Democracy, EU Integration and Criminal Justice, vol. I, Bitola, 2019, pp. 211-222; Laura Stănilă, *Inteligența artificială și sistemul de justiție penală – Instrumentele de evaluare a riscului penal*, în Revista de drept penal al afacerilor nr. 3/2019, pp. 130-157.

²¹ Donato Silvano Lorusso, *Law Report: The Telematic Process in Italy*, în NYSBA International Law Practicum, 2014, Vol. 27, No. 2, luat de pe site-ul: <http://www.blblex.it/publicazioni.php?id=317&lang=it>.

5.2. Justiția telematică

Telematica este acea disciplină științifică și tehnologică care analizează și implementează serviciile și aplicațiile care folosesc atât sistemele informatice, cât și sistemele de telecomunicație, ca rezultat al uniunii ambelor discipline²². Termenul „telematică” este un termen compus și provine din fuziunea termenilor „telecomunicații” („tele” – prefix provenit din lb. greacă însemnând „departe”, sau „la distanță”) și „informatică” (disciplină care se referă la practica procesării informațiilor). Termenul „telematică” a fost utilizat pentru prima dată de Simon Nora și Alain Minc în 1978 în lucrarea „*The Computerization of the Society*”²³. Este considerată aplicație telematică orice tip de comunicare prin intermediul internetului sau prin intermediul sistemului de poziționare globală (ex.: trimiterea unui e-mail într-o altă țară), care asigură transmiterea informațiilor pe distanțe lungi. Acest termen este utilizat pentru o varietate largă de scopuri comerciale și non-comerciale și, foarte recent în domeniul judiciar.

Puterea judecătorească este cel de-al treilea pilon al statului de Drept, fiind subsumată unor principii precum echitatea, imparțialitatea și independența. Natura și importanța sistemului judiciar reclamă o atenție deosebită din partea actorilor publici și privați în momentul în care se pune problema realizării unor modificări structurale și procedurale, precum cele determinate de introducerea noilor tehnologii în justiție și sistemul judiciar. Confruntat cu numeroase probleme – creșterea costurilor actului de justiție, durata crescută a procesului, gestionarea dificilă a unui număr în continuă creștere de cazuri – sistemul judiciar are posibilitatea de a alege între următoarele trei strategii principale:

a) Să sporească personalul administrativ și numărul judecătorilor. Procedând astfel, cresc costurile actului de justiție prin creșterea costurilor salariale cu personalul aferent, asigurarea infrastructurii necesare (birouri, calculatoare etc.)

b) Să schimbe normele și procedurile referitoare la realizarea actului de justiție. O asemenea strategie presupune timp și, de asemenea costuri suplimentare, de vreme ce adoptarea de noi prevederi legale în domeniu ori modificarea celor existente reclamă parcurgerea unor etape prealabile care vor culmina cu adoptarea și publicarea în Monitorul Oficial al României al respectivelor acte normative, procesul legislativ fiind greoi, „cronofag” și nu lipsit de erori²⁴.

---

²² Spre exemplu, orice tip de comunicare prin intermediul internetului sau prin intermediul sistemului de poziționare globală cum ar fi trimiterea unui e-mail într-o altă țară, este considerat serviciu sau aplicație telematică.

²³ Simon Nora, Alain Minc, *The Computerization of the Society*, The MIT Press, 1981.

²⁴ A se vedea inflația de decizii de neconstituționalitate pronunțate de Curtea Constituțională a României care au umbrat fața noului Cod de procedură penală.

c) Să realizeze investiții în tehnologia informației și comunicării (TIC). Utilizarea TIC este considerată unul dintre elementele cheie care ar putea îmbunătăți semnificativ administrarea justiției²⁵. Dezvoltarea rapidă a tehnologiei deschide noi oportunități care erau de neconceput acum câțiva ani. În întreaga lume, au fost introduse mai multe reforme statutare care permit utilizarea și schimbul de date și documente electronice în sistemele judiciare naționale, dar și între acestea și instanțele supranaționale. Disponibilitatea serviciilor web, posibilitatea de a consulta legislația și jurisprudența on-line, utilizarea de arhivare electronică, schimbul electronic de documente juridice, sunt doar câteva exemple care stimulează sistemul judiciar să-și regândească și să își modifice fundamental organizarea și activitatea. TIC poate fi utilizat pentru a spori eficiența, accesul, actualitatea, transparența și responsabilitatea, ajutând sistemul judiciar să furnizeze servicii de calitate la un cost redus. „Utilizarea internetului poate oferi șansa de a deschide sistemul judiciar publicului, oferind atât informații generale, cât și specifice cu privire la activitățile sale, crescând astfel și legitimitatea”²⁶. *Justiția telematică* este un construct contemporan care se fundamentează pe o arhitectură tehnologică ce permite executarea de la distanță (online) a unor operațiuni precum arhivarea documentelor, transmiterea de comunicări și notificări, consultarea stării procedurilor folosind registrul online, consultarea dosarelor și a jurisprudenței și chiar realizarea de procese și proceduri judiciare la distanță prin intermediul mijloacelor de comunicare online, operațiuni care anterior nu puteau fi realizate decât vizitând fizic sediul autorităților judiciare implicate.

Justiția telematică nu se confundă cu *justiția electronică*, justiția electronică reprezentând genul proxim, deoarece toate celelalte categorii – justiția telematică, informatică și digitalizată – presupun existența unei componente electronice incluse.

5.3. Justiția informatică

Justiția informatică utilizează (IA) ca factor decizional în actul de justiție și presupune utilizarea de algoritmi AI în diferite etape ale procesului judiciar. Una din aplicațiile justiției informatice o reprezintă utilizarea instrumentelor informatice de evaluare a riscului penal (ex. COMPAS – *Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions*, IORNS – *Inventory of Offender Risk, Needs, and Strengths*, OST – *Offender Screening Tool*, STRONG – *Static Risk and Offender Needs Guide etc.*) de recidivă sau comportament

---

²⁵ M. Fabri citat de Marco Velicogna, *Justice Systems and ICT. What can be learned from Europe?*, Utrecht Law Review Vol. 3, Issue 1: 129-147, Iunie 2007, p. 129, preluat de pe site-ul: <http://www.utrechtlawreview.org>.

²⁶ Marco Velicogna, *op.cit.*, p. 129.

violent pentru a oferi suport logistic judecătorului care trebuie să decidă luarea unor măsuri preventive, individualizarea pedepsei, individualizarea executării pedepsei ori liberarea condiționată în cazul persoanelor inculpate/condamnate²⁷. Aceste instrumente oferă informații esențiale judecătorului prin procesarea unei cantități importante de date statistice și încadrarea inculpatului/condamnatului în anumite tipologii comportamentale. Deși prezintă și neajunsuri, fiind criticate că perpetuează tipare discriminatorii (ex. persoanele de culoare au statistic un risc mai mare de recidivă decât caucazienii) aceste instrumente electronice de evaluare a riscului penal sunt utilizate la scară largă în Statele Unite, Canada, Marea Britanie, Franța și în alte state, întrucât cresc gradul de obiectivitate al actului decizional.

Totodată, justiția informatică mai presupune și utilizarea algoritmilor de inteligență artificială, ca judecători electronici sau, așa cum au fost numiți în mass-media – „judecători roboți”, este adevărat, doar la nivel experimental în acest moment și doar pentru cauze civile de mică importanță. Estonia este pionier în domeniu. Proiectul estonian de informatizare a justiției a ridicat multe semne de întrebare și a împărțit societatea civilă în două tabere: entuziaști și circumspecți. De fapt, informatizarea justiției în Estonia este doar o componentă a unui proiect mai larg care a început în urmă cu peste 15 ani și care a inclus și informatizarea unor funcții guvernamentale. Astfel, AI este utilizată pentru scanarea imaginilor din satelit pentru a determina dacă lucrările agricole subvenționate respectă cadrul legal sau pentru scanarea CV-urilor lucrătorilor care au fost concediați pentru a-i ajuta să își găsească locuri de muncă²⁸. Activitatea Guvernului estonian se desfășoară în regim informatizat, fapt care se traduce în economii uriașe. De asemenea sistemul judiciar estonian nu mai prindează citații și nici nu mai utilizează documente în format fizic, realizând o economie de 1,6 milioane Euro. De fapt sistemul judiciar estonian este un exemplu elocvent atât pentru ilustrarea justiției telematice, cât și a celei informatice și digitalizate²⁹.

În Estonia, urmare a unui proiect pilot, procesele civile de valoare mică (sub 6.400 Euro), divorțurile și cauze care au ca obiect nerespectarea unor clauze contractuale sunt „judecate” de un robot, mai bine zis de un software³⁰.

---

²⁷ Pentru o amplă prezentare a instrumentelor AI de evaluare a riscului penal, a se vedea Laura Stănilă, *Inteligența artificială și sistemul de justiție penală*, în *Revista de drept penal al afacerilor* nr. 3/ 2019, pp. 130-157.

²⁸ The Engineer, *Estonia Is Developing A Robotic Judge For Its Courts To Clear Case Backlogs*, preluat de pe site-ul: <https://wonderfulengineering.com/estonia-is-developing-a-robotic-judge-for-its-courts-to-clear-case-backlogs>.

²⁹ Laura Maria Stănilă, *op.cit.* p., 5.

³⁰ Andreea Archip, *Am fost acasă la primul judecător-robot al lumii! În Estonia, cele mai simple procese civile sunt tranșate de inteligența artificială*, preluat de pe site-ul: <https://www.libertatea.ro/stiri/reportaj>.

„Judecate” nu este un termen potrivit deoarece elementul uman nu este eliminat total. Acesta este motivul pentru care denumirea inițială de „judecător-robot” a fost înlocuită, cel puțin pentru cererile evaluabile în bani, cu cea de „sistem de ordin de plată”. Introducerea acestui sistem informatic s-a bucurat de un așa mare succes și a fost atât de ușor acceptată de populație, deoarece digitalizarea sistemului statal s-a realizat încă din 2001 prin introducerea cu caracter obligatoriu a identității electronice verificate pentru fiecare cetățean. Procesul „informatic” de soluționare a pretențiilor bănești este semi-informatizat, în sensul că cererea de chemare în judecată se completează online. Un agent uman va proceda apoi la verificarea actelor și a îndeplinirii condițiilor legale, iar în final, dacă cererea este admisibilă, AI – judecătorul robot – procesează date și notifică online debitorul cu privire la obligația de plată, cuantumul acesteia și termenul de plată. Decizia robotului poate fi atacată de către debitor, urmând ca judecata să se realizeze de către un judecător „uman”. Prin urmare, „judecătorul robot” estonian nu este un judecător propriu-zis, deoarece nu audiază părți, nu administrează probe, nu analizează circumstanțe multiple și nu interpretează legea. Dar a contribuit la o schimbare de paradigmă în ceea ce privește sistemul judiciar. Nu în ultimul rând există și alte aplicații ale justiției informatice, de data aceasta având ca protagoniști pe „avocații-robot”. Astfel, în 2016 în Marea Britanie a fost creat un chatbot care a fost folosit pentru contestarea a peste 160.000 de amenzi de parcare în New York și Londra. Chatbotul – o aplicația software numită *DoNotPay*– poate fi instalată gratuit și presupune răspunderea de către utilizator la o serie de întrebări simple, apoi oferă informații comprehensibile despre procedura de contestare. În mai puțin de 2 ani de la lansarea aplicației chatbotul *DoNotPay* a preluat 250.000 de cazuri și a câștigat 160.000, obținând o rată de succes de 64% și obținând anularea de amenzi în cuantum de 4 milioane de dolari³¹. „Avocatul-robot” *DoNotPay* a fost recent îmbunătățit, astfel că, prin utilizarea Facebook Messenger, poate ajuta acum refugiații să completeze o cerere de imigrare în SUA și Canada, iar pe cei din Marea Britanie, îi ajută să solicite sprijin pentru azil. Modul simplu de utilizare și funcționalitatea cu aproape orice dispozitiv îl face accesibil pentru peste un miliard de oameni³².

---

³¹ Samuel Gibbs, *Chatbot lawyer overturns 160,000 parking tickets in London and New York*, preluat de pe site-ul: <https://www.theguardian.com/technology/2016/jun/28/chatbot-ai-lawyer-donotpay-parking-tickets-london-new-york>.

³² Elena Cresci, *Chatbot that overturned 160,000 parking fines now helping refugees claim asylum*, preluat de pe site-ul: <https://www.theguardian.com/technology/2017/mar/06/chatbot-donotpay-refugees-claim-asylum-legal-aid>.

5.4. Justiția digitalizată

Justiția telematică nu se confundă nici cu *justiția digitalizată*³³, deoarece justiția digitalizată este o componentă a justiției telematice, dar și a celei informatice. Justiția digitalizată presupune utilizarea algoritmilor de inteligență artificială în realizarea operațiunilor de organizare, management și realizare a actului de justiție, prin transformarea informațiilor analoge în informații codate numeric. Justiția digitalizată include atât comunicarea dintre actorii implicați în actul de justiție prin email/ internet, cât și stocarea datelor rezultate și procesarea acestora în vederea obținerii de indici relevanți ce vor fi utilizați apoi în cadrul justiției informatice (ex. stocare decizii judecătorești și ordonare în funcție de diferite categorii – instanța, competență teritorială, competență materială, soluție pronunțată etc.). Deși la prima vedere nu există nicio diferență între termenii *informatic* și *digital/digitalizat*, asocierea lor cu anumite categorii poate să determine schimbarea sensului acestora. Prin urmare, există o diferență între justiția informatică și justiția digitalizată. Informatic înseamnă informație transpusă matematic și, în limbaj uzual este sinonim cu *IT* (tehnologia informației). O justiție IT sau o justiție informatică presupune utilizarea tehnologiei informației pentru realizarea scopurilor sale. Justiția digitală este bazată pe software și orientată către client. Transformarea digitală a justiției este o transformare strategică în care preferințele și comportamentul justițiabililor determină deciziile tehnologice ale factorilor decidenți în ceea ce privește organizarea justiției. Transformarea IT (informatică) a justiției ar presupune „o revizuire completă a sistemelor informatice (IT) ale organizației. Transformarea IT poate implica modificări în arhitectura rețelei, hardware, software și modul în care datele sunt stocate și accesate”. Pot fi identificate așadar diferențe între transformarea IT (informatică) și transformarea digitală a justiției:

– transformarea IT se concentrează pe prioritățile IT, în timp ce transformarea digitală se concentrează pe prioritățile justițiabililor și ale agenților implicați în realizarea actului de justiție.

– transformarea IT are un rezultat final clar, bine definit (ex. introducerea unui software pentru sistematizarea soluțiilor judecătorești). Transformarea digitală este un proces continuu de abordare mai bună a schimbărilor în timp și, prin urmare, nu are un rezultat final³⁴.

Cu alte cuvinte transformarea digitală sau digitalizarea presupune adoptarea continuă a unor noi tehnologii digitale, tot mai avansate, pentru îmbunătățirea procedurilor. Justiția digitalizată presupune modernizarea sau

---

³³ Conform www.dexonline.ro, a digitaliza înseamnă a transforma semnalele analogice în semnale digitale.

³⁴ Jason Bloomberg, *Digital Transformation vs. IT Transformation: Confuse Them at your Peril*, preluat de pe site-ul: <https://www.linkedin.com/pulse/digital-transformation-vs-confuse-them-your-peril-jason-bloomberg>.

adoptarea de noi sisteme tehnologice, platforme și soluții software pentru a răspunde nevoilor agenților implicați în realizarea actului de justiție și ale justițiabililor, generând beneficii tangențiale pentru sistem, incluzând mai multe corecții, rezolvări mai rapide, timpi de răspuns mai reduși, experiență îmbunătățită a utilizatorului etc.³⁵.

5.5. Justiție telematică și E-Justice

Justiția telematică nu se confundă nici cu conceptul de *E-Justice*, creație a Comisiei Europene. Dezvoltarea E-Justice este privită la nivel european ca un element cheie în modernizarea sistemelor judiciare naționale, și un standard în realizarea actului de justiție național și european. E-Justice este de fapt justiția electronică ce include atât acces facil și rapid la informații cu caracter juridic, cât și transmiterea rapidă de documente și proceduri, adică atât justiție telematică cât și informatică, digitalizarea fiind elementul comun. Astfel, de la crearea unui portal judiciar în materie civilă și comercială în anul 2003, Comisia a sprijinit punerea în aplicare a unui atlas de justiție în cazurile penale și civile care să le permită practicienilor să determine autoritățile judiciare adecvate din diferite părți ale UE³⁶. Comisia consideră că primul obiectiv al E-Justice este de a spori eficacitatea justiției în întreaga Europă pentru cetățenii săi și că este prioritară dezvoltarea unei semnături electronice (E-signature) și a unei identități electronice (E-identity), care sunt extrem de interesante din punct de vedere al provocărilor la care este supus sistemul judiciar. Prin urmare, justiția telematică este modalitatea concretă prin care se realizează standardul E-Justice. E-Justice este un concept european, în vreme ce justiția telematică reprezintă o nouă modalitate de organizare și realizare a actului de justiție la nivel mondial. Obiectivele proiectului E-Justice sunt multiple:

1. *Promovarea sinergiilor naționale și europene.* La nivel național au fost implementate mai multe proiecte pentru îmbunătățirea informațiilor referitoare la justiție. Statele europene oferă informații online cu privire la sistemele lor juridice, legislația în vigoare și jurisprudență. Au fost introduse sisteme de schimb de informații prin mijloace electronice între justițiabili și instanțe (și, în unele cazuri, proceduri electronice complete). Comisia consideră că aceste proiecte ar trebui promovate și că cele mai de succes aplicații-pilot ar trebui diseminate și discutate.

2. *Accesul persoanelor fizice și juridice la justiție în Europa.* Crearea unui portal de e-justiție pentru persoane fizice și juridice îmbunătățește vizibilitatea

---

³⁵ Laurence Tepperman, *Digital Modernization vs. Digital Transformation*, preluat de pe site-ul: <https://medium.com/@ltepperman/digital-modernization-vs-digital-transformation-9b051b7ac0a5>.

³⁶ European E-Justice, site-ul dezvoltat de Comisia Europeană: https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems.

acțiunilor europene și facilitează accesul la justiție. În acest sens, site-ul web al Comisiei face parte dintr-o politică generală de comunicare cu caracteristici cheie, manifestând interes deosebit față de:

a. Accesul la informație: necunoașterea legislației altor state membre este unul dintre factorii majori care împiedică oamenii să își afirme drepturile într-un alt stat din cadrul UE. Portalul rezolvă acest neajuns prin furnizarea de informații cetățenilor europeni în propria lor limbă privind sistemele și procedurile judiciare din întreaga Uniune Europeană.

b. Identificarea instanței competente: portalul ajută la identificarea instanței competente pentru soluționarea cauzei. Acest lucru reduce întârzierile și minimizează riscul de respingere a cauzelor pentru necompetență materială și teritorială, în special în cazul spețelor cu componentă transfrontalieră.

c. Accesul la instanță: site-ul web își propune să ofere răspunsuri la numeroasele și variatele probleme cu care se poate confrunta o persoană implicată într-o procedură judiciară: în ce stat membru trebuie sesizată problema, modul de sesizare a instanței, legea aplicabilă, costurile procedurii (taxe), punerea în executare a hotărârii instanței etc.

d. Proceduri specifice de dreptul familiei: armonizarea legislațiilor naționale și a procedurilor legale facilitează cetățenii europeni să își exercite drepturile, chiar dacă au locuit în diferite țări din UE. În prezent, legislația UE prevede reguli privind divorțul, încredințarea copiilor care provin din căsătorie sau din afara ei și reglementează obligația de întreținere.

e. Proceduri specifice privind creanțe financiare: în cazurile în care există o dimensiune transfrontalieră pentru cererile de plată, dreptul UE poate fi utilizat în litigiile civile și comerciale și, în special, în conformitate cu Regulamentul (Ec) nr. 1896/2006 al Parlamentului European și al Consiliului privind procedura somației de plată europene [23] și cu Regulamentul (EC) nr. 861/2007 al Parlamentului European și al Consiliului privind procedura cererilor cu valoare redusă [24]. Acest mecanism online pune la dispoziția celor interesați formulare de cerere pentru somația europeană de plată, care sunt disponibile în toate limbile și oferă informații privitoare la instanțele competente care o pot emite.

3. *Cooperarea judiciară mai eficientă.* Crearea de instrumente electronice ar trebui să însoțească punerea în aplicare a instrumentelor de cooperare judiciară în cadrul Uniunii Europene. Comisia Europeană încurajează structurile de pregătire naționale și europene, în special Rețeaua europeană de formare judiciară, să promoveze schimbările necesare. În același timp, elaborează procese de traducere automată pentru a fi utilizate de către autoritățile judiciare naționale. Pentru a accelera procedurile transfrontaliere pentru a se respecta sentințele pronunțate în alte state membre sau chiar pentru a putea folosi tehnologiile informaționale, au fost instituite noi standarde în ceea ce privește cadrul legal european, care să reunească sistemele juridice ale statelor membre,

astfel cum este prevăzut în paragraful 1.2.3. al Programului de la Stockholm din 2009 [25].

4. *Facilitarea utilizării videoconferinței.* Deși multe acte adoptate la nivel european permit utilizarea videoconferinței în procedurile judecătorești, tehnologia nu a fost complet exploatată, din motive culturale, lingvistice sau tehnice, în ciuda avantajelor evidente pe care utilizarea acestui mijloc le are raportat la costuri, deplasări și flexibilitate. În încercarea de a crește utilizarea videoconferinței, Comisia Europeană a pus la dispoziție online un manual de utilizare, care să clarifice condițiile legale și tehnice de utilizare, iar Consiliul a elaborat recomandări în acest sens.

5. *Continuarea interconectării cazierului.* Odată cu mobilitatea sporită a persoanelor și a afacerilor peste granițele naționale, este necesar să se faciliteze accesul furnizorilor, creditorilor, partenerilor corporativi și consumatorilor la informații fiabile pentru a spori transparența și securitatea juridică în toate țările UE. Acestea includ registrele de afaceri, registrele funciare și registrele de insolvență, care în prezent variază de la o țară la alta în ceea ce privește gradul de informații pe care îl includ și fiabilitatea acestora. Trebuie menționat că interconectarea cazierului este cea mai avansată zonă de e-justiție în prezent. ECRIS (Sistemul european de schimb de informații privind cazierul judiciar) a fost creat în aprilie 2012 pentru a facilita schimbul de informații cu privire la cazierul penal din întreaga UE. Acesta stabilește interconectări electronice între statele membre și stabilește norme pentru a se asigura că informațiile referitoare la condamnările cuprinse în sistemul de cazier judiciar din statele membre pot fi schimbate prin formate electronice standardizate, într-un mod uniform și rapid și în termene legale scurte.

6. *Punerea în executare a hotărârilor judecătorești.* În funcție de reglementările naționale existente, există mai multe instrumente care pot fi utilizate pentru a se pune în executare hotărâri judecătorești, și a fost elaborat un mecanism de comunicare a informațiilor între statele membre cu privire la executarea hotărârilor judecătorești și pentru emiterea titlului executoriu european.

Titlul executoriu european este o procedură simplă care poate fi folosită pentru cererile necontestate pentru a facilita recunoașterea transfrontalieră și executarea hotărârilor judecătorești. O instanță poate încuviința un titlu executoriu european, folosind un formular care este publicat în toate limbile din atlasul judiciar european pentru probleme civile. După ce instanța a emis un titlu executoriu european, aceasta îl transmite cu o copie tradusă a deciziei autorității competente a statului membru în care debitorul are reședința sau în care sunt deținute activele sale. Nu sunt necesare alte formalități pentru ca decizia să fie executorie.

7. *Asistență pentru traducere.* Dezvoltarea unei adevărate zone judiciare europene este o provocare majoră. Procesele juridice se desfășoară aproape

exclusiv în limba națională, iar utilizarea unei limbi străine este permisă doar cu titlu de excepție în unele state. Prin urmare, Comisia propune să se faciliteze dezvoltarea instrumentelor de traducere automată pentru a permite o traducere rapidă a documentelor scrise în diferite limbi și pentru a identifica rapid un traducător profesionist. La nivel european, justiția telematică se bucură de o susținere centralizată, Comisia Europeană și Consiliul oferind atât un exemplu de urmat, cât și o direcție de acțiune în modernizarea căilor de comunicare și transmitere a informațiilor în domeniul judiciar.

5.6. Riscurile și dezavantajele justiției telematice și digitalizate

În ciuda entuziasmului pe care nu încercăm să îl disimulăm, o abordare obiectivă a unui subiect de cercetare impune și prezentarea aspectelor negative, mai mult sau mai puțin pregnante ale acestuia. Astfel, în ciuda avantajelor evidente, îmbrățișarea de către sistemele judiciare naționale a conceptelor de justiție telematică și digitalizată, le expune pe acestea unui set de factori de risc asociați cu dezvoltarea și implementarea unor mijloace și instrumente ce funcționează în baza tehnologiei informației și a comunicațiilor. Studiile au avut în vedere diferite sisteme naționale cu contexte istorice și culturale specifice și experiență și deschidere diverse, însă de fiecare dată factorii de risc identificați au fost aceiași³⁷:

a) Faza de proiectare inițială și controlul continuu al dezvoltării AI. Dacă arhitectura digitală inițială a sistemului este planificată defectuos din cauza percepției sau interpretării greșite ale cerințelor, întregul proiect poate fi în pericol. Cercetarea continuă și prezentarea prototipurilor de lucru către părțile interesate vor permite corectarea rapidă a oricăror interpretări greșite. De asemenea, aceste prototipuri oferă părților interesate și viitorilor utilizatori o previzualizare a sistemului general. Cu o astfel de previzualizare, așteptările inițiale ale utilizatorului pot fi mai bine înțelese și, dacă este necesar, echipele de dezvoltare și proiectare pot face o ajustare rapidă a interfeței utilizatorului pentru a se alinia mai bine cu nevoile și așteptările acestuia. Analiza acestui factor de risc a relevat faptul că o importanță foarte mare o poate avea și tipul echipei de proiectare/dezvoltare: intern sau externalizat. Nu în ultimul rând, este foarte important și modelul de întreținere/mentenanță a sistemului informatic utilizat.

b) Pregătirea corespunzătoare/instructajul utilizatorilor, viziunea informatică generală, abilitățile tehnice ale utilizatorilor sunt de asemenea factori de risc privind digitalizarea eficientă a sistemului judiciar. Soluția pentru minimalizarea acestor factori de risc o reprezintă trainingurile realizate de echipa de proiectare cu utilizatorii: judecători, procurori și personalul administrativ și

---

³⁷ João Rosa, Claudio Teixeira, Joaquim Sousa Pinto, *Risk factors in e-justice information systems*, Government Information Quarterly, vol. 30, Issue 3, 2013, pp. 241-256.

utilizarea unui limbaj informatic simplificat. Totodată, pentru a răspunde nevoilor și așteptărilor utilizatorilor, în echipa de proiectare/dezvoltare a sistemului informatic este inclus un așa-numit „traducător” pentru întrebări juridice complexe (pentru echipele IT) și un „traducător” pentru întrebările legate de sistemul informatic (pentru utilizatorii juriști).

c) Introducerea sistemelor informatice sau, mai bine zis, digitalizarea unei structuri sau a unui sistem (judiciar), va determina schimbarea sistemului/structurii înseși. Oamenii din sistemul judiciar trebuie să fie conștienți de aceste schimbări și mai ales de inevitabilitatea lor. Pentru a evita șocurile legate de utilizarea noilor sisteme informatice, potențialii utilizatori ar trebui să participe constant la sesiuni de formare/instruire. Având în vedere că AI evoluează, iar utilizatorii tind să uite unele dintre abilitățile învățate anterior, pregătirea/instruirea ar trebui să fie desfășurate continuu, cu regularitate (ex. cu frecvență trimestrială, anuală etc.), sau atunci când este nevoie (ex. când se schimbă interfața sau se introduce un software nou).

Toate aceste aspecte negative pot părea înfricoșătoare și pot genera nemulțumire printre utilizatori, în special pentru utilizatorii ale căror competențe și deprinderi tehnice s-au format într-un trecut mai îndepărtat. Întotdeauna utilizatorii tineri au fost cei mai entuziaști susținători ai schimbării de orice fel, ca regulă. Pregătirea continuă, participarea la programe de training necesită timp, și uneori resurse financiare, însă, o strategie de digitalizare a sistemului de justiție, gândită eficient pe termen mediu și lung, ar putea oferi soluții pentru înlăturarea acestor neajunsuri. S-ar putea gândi, spre exemplu, o specializare a judecătorilor sau a personalului administrativ, s-ar putea introduce cursuri de formare IT (ca materie obligatorie) la institutele de pregătire profesională specifice ale acestora sau s-ar putea oferi recompense financiare sau non-financiare persoanelor din sistem care doresc să modernizeze actul de justiție. Sunt numai câteva sugestii pe care, la o scurtă reflecție, le-am găsit oportune a fi făcute. Evident că un grup de specialiști ar putea identifica mult mai multe, este nevoie doar de voință. Așa cum a arătat un distins coleg, „*indiferent dacă acceptăm sau nu, inovațiile progresului vor atinge, cuprinde și chiar întrece inclusiv înfăptuirea actului de justiție, ceea ce avem de făcut fiind doar să ne integrăm mai repede sau mai lent*³⁸”.

6. În loc de concluzii. E prea devreme să tragem concluzii

În evoluția sa Curtea Constituțională a parcurs un amplu proces de consolidare în arhitectura instituțională a României. Aceasta trebuie să țină pasul

---

³⁸ Sergiu I. Stănilă, *Tehnologia informației și comunicațiilor în procesul judiciar*, Universul Juridic, 14 aprilie 2020, <https://www.universuljuridic.ro/tehnologia-informatiei-si-comunicatiilor-in-procesul-judiciar/>, accesat la 20.04.2020.

cu procesul de modernizare a activității autorităților publice din perspectiva fenomenului de digitalizare, a cărui eficiență a fost relevată cu precădere în ultimii ani. De aceea, considerăm că tema complexă a cercetării noastre, constituționalitate *digitalizată*, este adecvată și incitantă, în egală măsură, pentru că direcția spre care ne îndreptăm, noi și lumea întreagă, este aceea a simplificării și raționalizării activității autorităților și instituțiilor publice, a eliminării birocrăției și a irosirii de timp și energie umană. Modul de desfășurare a activității autorităților publice s-a transformat semnificativ, de la „creionul chimic” de acum un veac și jumătate la mijloacele tehnice care au rolul să simplifice și să eficientizeze relațiile dintre aceste entități și beneficiarii serviciilor pe care le prestează. Remarcăm faptul că această preocupare a instanței noastre de contencios constituțional se înscrie în eforturile necesare procesului de modernizare, menținând echilibrul firesc între autoritatea statului și cetățean, care trebuie să își păstreze esența, indiferent de cât de mult știința și tehnica își vor pune amprenta asupra acestor raporturi. Dreptul, de-a lungul secolelor, s-a adaptat și chiar a catalizat schimbările sociale, politice, economice și tehnologice. Astăzi, sub impactul digitalizării și al progresului exponențial al tehnologiei, precum inteligența artificială și securitatea cibernetică, se conturează o nouă eră a dreptului, astfel că devine actuală, credem, dezbaterea a două aspecte: în primul rând, cum afectează aceste schimbări substanța dreptului și, în al doilea rând, impactul lor asupra profesiilor juridice.³⁹ În timp ce legislațiile naționale și internaționale continuă să se adapteze la aceste noi circumstanțe, apare cu necesitate întrebarea dacă tradiționalele noastre concepte juridice sunt suficient de flexibile pentru a face față noii lumi digitale. Printr-o decizie recentă din anul 2022, Curtea Supremă din Statele Unite ale Americii a subliniat importanța interpretării legii în contextul tehnologic actual. Curtea a afirmat că interpretarea legislației trebuie să țină seama de inovațiile tehnologice, mai degrabă decât de restricționarea acesteia la înțelegerea tehnică existentă la momentul adoptării legii. Această decizie are vocația de a deschide o nouă eră de adaptabilitate a dreptului, care, în esență, recunoaște necesitatea corelării continue a legii la inovațiile tehnologice.

Noile tehnologii au și un impact direct asupra modului în care profesiile juridice sunt exercitate. În ultimii ani, automatizarea proceselor juridice cu ajutorul inteligenței artificiale a devenit o realitate obiectivă. Acest fapt, incontestabil, ridică întrebări despre viitorul profesiilor juridice și despre modul în care această categorie de profesioniști trebuie să se raporteze la aceste schimbări. La prima vedere, acest lucru ar putea părea alarmant pentru profesioniștii în drept, deoarece automatizarea poate conduce la reducerea rolului uman în procesele juridice. Totuși, este esențial să ne amintim că aceste tehnologii, cel

---

³⁹ Marian Enache, *Noua eră a dreptului contemporan – digitalizarea, inteligența artificială și dimensiunea umană în procesul digitalizării și implementării inteligenței artificiale*, preluat de pe site-ul: <https://www.juridice.ro/essentials>.

puțin la nivelul actual de dezvoltare a lor, nu elimină necesitatea juriștilor, ci mai degrabă le transformă rolul. În contextul acestei transformări, adaptabilitatea și învățarea continuă sunt de o importanță fundamentală. Juriștii vor trebui să își dezvolte noi competențe pentru a lucra împreună cu inteligența artificială și pentru a înțelege impactul său asupra legii și a jurisprudenței.

Digitalizarea justiției presupune în primul rând înțelegerea de către toți actorii implicați în sistemul judiciar a conceptului de dosar electronic. Dacă acest prim pas este făcut cu caracter general, celelalte mișcări de modernizare și digitalizare a justiției vor veni firesc și inevitabil. Semnalele sunt clare în această direcție, ICCJ luând de curând o decizie ce poate fi numite istorică: Decizia nr. 520/2019 pronunțată în ședința publică din data de 7 martie 2019 prin care ICCJ a statuat că, în situația în care una dintre părțile în proces transmite instanței cereri în format electronic „*existența semnăturii scanate a semnatarului nu este suficientă*”, semnătura electronică calificată „*conectează identitatea electronică a semnatarului cu documentul digital, neputând fi copiată de pe un document digital pe altul, fapt ce conferă documentului autenticitate*” și „*oferă instanței o garanție a faptului că mesajul sau documentul digital este creat de către persoană care l-a semnat, iar conținutul mesajului sau documentului digital nu a fost modificat de la data emiterii*”. Astfel s-au creat premisele digitalizării reale a justiției, practicienii fiind încurajați să utilizeze mijloacele electronice de semnare și comunicare a actelor în cadrul procedurii judiciare. Ca urmare, consecințele se vor produce și în instanțe care, vor trebui la rândul lor să accepte digitalizarea și să se adapteze la gestionarea electronică a actului de justiție. Din păcate, cu o floare nu se face primăvară și cu o decizie nu pot fi schimbate mentalități. Este nevoie de mult mai mult, de înțelegere, de acceptare, de responsabilizare și de reafirmare a celor două deziderate ale justiției moderne: asigurarea Actului de justiție de calitate și orientare spre justițiabil și nevoile acestuia.

BIBLIOGRAFIE

- M. Crozier, “*État modest, État moderne. Stratégies pour un autre changement.*”, Fayard, Paris, 1987;
- Marius Andreescu, Claudia Andreescu, *Statul de drept. Semnificații constituționale și jurisprudențiale contemporane*, în Revista Universul Juridic, preluată de pe site-ul: <http://revista.universuljuridic.ro/statul-de-drept-semnificatii-constitutive-si-jurisprudențiale>.
- Cristian Clipa, *Între statul ideologizat și statul savant*, articol publicat și preluat de pe www.banatulazi.ro.
- M. Andreescu, A. Puran, *Drept constituțional. Teoria generală a statului*, Editura C. H. Beck, București, 2018, pp. 65-75.
- O. Duhamel, I. Meny, *Dictionnaire constitutionnel*, PUF, Paris, 1992, pp. 972-975.
- Ioan Muraru, Elena-Simina Tănăsescu, *Drept constituțional*, Editura All Beck, București, 2003.
- Denis Alland, Stéphane Rials, *Constitutionnalisme*, în „Dictionnaire de la culture juridique”, Editions Quadrige/Lamy-PUF, Paris, 2012, p. 266.

- Mircea Dușu, *Nașterea, evoluția și perspectivele de afirmare ale constituționalismului românesc. Apartenență europeană și puternică vocație națională*, în *STUDII ȘI CERCETĂRI JURIDICE*, an 11 (67), nr. 3, București, iulie-septembrie, 2022, pp. 323-349.
- Mălina Tebieș, *Curtea Constituțională a României – evoluția, caracteristicile și modul de funcționare a acesteia. Analiza câtorva aspecte controversate ilustrate prin considerentele Deciziei Curții Constituționale nr. 152 din 06 mai 2020*, în *Universul Juridic Premium* nr. 5/2020.
- Sergiu I. Stănilă, *Tehnologia informației și comunicațiilor în procesul judiciar*, *Universul Juridic*, 14 aprilie 2020, <https://www.universuljuridic.ro/tehnologia-informatiei-si-comunicatiilor>.
- Laura Stănilă, *Artificial intelligence: A challenge for criminal law*, în *Thematic Conference Proceedings of International Scientific Conference „Archibald Reiss Days”, vol. I, Academy of Criminalistic and Police Studies Belgrade, 2018*, pp. 163-175,
- Laura Stănilă, *Artificial Intelligence and Human Rights. A challenging Approach*, *Journal of Eastern European Criminal Law*, nr. 2/2018, pp. 19-30;
- Laura Stănilă, *Inteligența artificială: o provocare pentru dreptul penal în Revista de drept penal al afacerilor* nr. 2/2018, pp. 75-93;
- Laura Stănilă, *Artificial intelligence and human rights. Evolution or involution?*, în *Conference proceedings: Towards a Better Future: Democracy*, vol. I, Bitola, 2019, pp. 211-222;
- Laura Stănilă, *Inteligența artificială și sistemul de justiție penală – Instrumentele de evaluare a riscului penal*, în *Revista de drept penal al afacerilor* nr. 3/2019, pp. 130-157.
- Donato Silvano Lorusso, *Law Report: The Telematic Process in Italy*, în *NYSBA International Law Practicum*, 2014, Vol. 27, No. 2, <http://www.blblex.it/publicazioni.php?id=317&lang=it>.
- Simon Nora, Alain Minc, *The Computerization of the Society*, The MIT Press, 1981.
- M. Fabri citat de Marco Velicogna, *Justice Systems and ICT. What can be learned from Europe?*, *Utrecht Law Review* Vol. 3, Issue 1: 129-147, Iunie 2007, p. 129.
- Jason Bloomberg, *Digital Transformation vs. IT Transformation: Confuse Them at your Peril*, preluat de pe site-ul: <https://www.linkedin.com/pulse/digital-transformation-vs-confuse>.
- Laurence Tepperman, *Digital Modernization vs. Digital Transformation*, preluat de pe site-ul: <https://medium.com/@ltepperman/digital-modernization-vs-digital-transformation-9b051b7ac0a5>.
- João Rosa, Claudio Teixeira, Joaquim Sousa Pinto, *Risk factors in e-justice information systems*, *Government Information Quarterly*, vo. 30, Issue 3: 241-256, 2013, p. 255.
- Sergiu I. Stănilă, *Tehnologia informației și comunicațiilor în procesul judiciar*, *Universul Juridic*, 14 aprilie 2020, <https://www.universuljuridic.ro/tehnologia-informatiei-si-comunicatiilor>.
- Marian Enache, *Noua eră a dreptului contemporan – digitalizarea, inteligența artificială și dimensiunea umană în procesul digitalizării și implementării inteligenței artificiale*, preluat de pe site-ul: <https://www.juridice.ro/essentials>.

AN ELECTRONIC RECORD OF THE WILL IS NEEDED

ESTE NEVOIE DE O EVIDENȚĂ ELECTRONICĂ A TESTAMENTULUI

Prof.univ.dr. Veronica STOICA*
Masterand Florentin-Cosmin STĂNESCU-STOICA**

***Abstract.** The Civil Code of 2009 established the existence of national notarial registers at the level of the National Union of Notaries Public of Romania in order to support the entire circuit of legal acts and at the same time to strengthen the security of the notarial act and ensure a centralized record at national level.*

The drafters of the Civil Code, perhaps with a view to strengthening the security of the notarial act, ensuring up-to-date records at national level and ensuring an efficient circuit of legal acts, have enshrined the existence of national notarial registers, expressly referring to them in countless legal texts.

***Keywords:** The Civil Code of 2009, national notarial, notarial act.*

Codul civil din 2009 a consacrat existența la nivelul Uniunii Naționale a Notarilor Publici din România existența unor registre naționale notariale de evidență pentru a veni în sprijinul întregului circuit al actelor juridice și totodată pentru a întări siguranța actului notarial și a asigura o evidență centralizată la nivel național.

Redactorii codului civil privind, poate, de la întărirea siguranței actului notarial, asigurarea unei evidențe actualizate, la nivel național, asigurarea unui circuit eficient al actelor juridice, au consacrat existența unor registre naționale notariale, făcând referire în mod expres la ele prin nenumărate texte de lege.

În condițiile art. 1046 C.civ care prevede că „ În scop de informare a persoanelor care justifică existența unui interes legitim, notarul care autentifică testamentul are obligația să îl înscrie de îndată, în Registrul național notarial ținut în format electronic, potrivit legii. Informații cu privire la existența unui testament se pot da numai după decesul testatorului.”; Codul civil reglementează obligativitatea înregistrării testamentului autentic. Instituirea unei astfel de obligații în sarcina persoanei autorizate să autentifice testamentul prezintă o deosebită utilitate practică. Art. 230 din Regulament⁴⁰ prevede că după

---

* Universitatea Hyperion, Facultatea de Științe Juridice.

** Masterand la Programul de studii universitare de masterat, „Carieră judiciară” din cadrul Facultății de Drept a Universității București.

⁴⁰ Regulamentul de aplicare a legii notarilor publici și a activității notariale din ordinul nr. 2333/C/2013, publicat în M.Of. 479 din 1 august 2013, cu cea mai recentă modificare și completare făcută prin ordinul 7887/C/2020 publicat în M.Of 1135 din 25 noiembrie 2020.

autenticarea testamentelor notarul public are obligația de a proceda, de îndată, la înscrierea actelor în RNNEL.

Astăzi, Uniunea Națională a Notarilor Publici din România administrează prin intermediul Centrului Național de Administrare a Registrelor Naționale Notariale, astfel de registre, care generic poartă denumirea de registre unice. În conformitate cu art.164 din legea nr. 36/1995⁴¹, aceste registre sunt:

- Registrul Național Notarial de Evidență a Succesiunilor (R.N.N.E.S.),
- Registrul Național Notarial de Evidență a Opțiunilor Succesorale (R.N.N.E.O.S.),
- Registrul Național Notarial a liberalităților (R.N.N.E.L.),
- Registrul Național Notarial de Evidență a Procurilor și evocării acestora (R.N.N.E.P.R.),
- Registrul Național Notarial al Regimurilor matrimoniale (R.N.N.R.M),
- Registrul Național Notarial de Evidență a Creditorilor persoanelor fizice și a opozițiilor la efectuarea partajului succesoral (R.N.N.E.C.), Registrul Național Notarial de Evidență a Măsurilor de sprijin dată de notarul public și instanța de tutelă.

Astfel, în scop de informare a persoanelor care justifică existența unui interes legitim, de asigurare a producerii efectelor sale la data deschiderii moștenirii, de administrare, în condiții optime, a procedurii dezbaterii succesorale; precum și pentru derularea judecării în fața prime instanțe, pentru accelerarea soluționării proceselor s-a înființat, începând cu anul 2007, Registrul Național de Evidență a Testamentelor, prin care se înregistrează toate dispozițiile testamentare și revocarea lor; registru care este ținut electronic.

Este important de remarcat că în era digitalizării, astfel de investiție, ca aceste registre să poată exista și funcționa, este una substanțială, care constituie un beneficiu pentru cetățeni, întrucât se instituie o siguranță a actelor juridice pe care aceștia le încheie, și mai mult de atât, o limitare a posibilității de fraudare, o protecție a circuitului civil, o evidență strictă la nivel național a tuturor procedurilor care țin de înregistrarea acestor acte și de ce nu, de asigurarea unui serviciu sigur și calitativ pentru cetățeni.

Așadar, evidența informatizată a testamentelor funcționează, așa cum am mai spus, din 2007, potrivit căreia orice notar public care a instrumentat un

---

⁴¹ Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, republicată în M.Of nr. 237/19 martie 2018 cu modificările și completările aduse prin: legea nr. 71/2019 privind societățile mutuale de asigurare și pentru modificarea și completarea unor acte normative, publicată în M.Of. nr. 323/24 aprilie 2019; Decizia Curții Constituționale nr. 59/2019 publicată în M.Of. nr. 53/28 ianuarie 2020; legea nr. 38/2020 pentru modificarea legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995 publicată în M.Of. nr. 280/3 aprilie 2020; legea 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale publicată în M.Of. nr. 500/20 mai 2022; decizia Curții Constituționale nr. 291/2022 publicată în M.Of nr. 1028/21 octombrie 2022

testament autentic⁴² are obligația de a face mențiunea în acest registru, care prin art.1 pct. 111 din legea nr. 77/2012⁴³ a căpătat denumirea de Registru Național Notarial de Evidență a Liberalităților (R.N.N.E.L.)⁴⁴ în care se înregistrează toate actele de donație, dispozițiile testamentare, revocarea lor, precum și retractarea revocării.

Instituirea unui astfel de registru conduce la evitarea unor situații în care patrimoniul succesoral a fost împărțit prin aplicarea regulilor moștenirii legale, deși defunctul întocmise un act de ultimă voință în care arată modul cum urmează să fie împărțită masa succesorală; testamentul întocmit nefiind descoperit la momentul dezbaterii procedurii succesoriale. Astfel după o perioadă de timp, se descoperă testamentul care modifică, poate chiar radical, cotele ce au fost atribuite moștenitorilor legali, sau mai mult, moștenitorii au înstrăinat o parte sau în totalitate bunurile dobândite prin moștenire legală. Astfel, legiuitorul pentru a evita apariția unor astfel de inconveniente, a prevăzut obligativitatea pentru cel care autentifică testamentul să-l înregistreze în R.N.N.E.L.. Din păcate nu se înlătură în totalitate inconveniente arătate mai sus, întrucât obligativitatea înregistrării este doar pentru testamentul autentic, nu și pentru cel olograf sau privilegiat.

Așadar, pentru a fi evitate situațiile în care nu sunt declarate testamentele în cadrul procedurii succesoriale, sau în care moștenitorii, nu cunosc despre existența vreunui testament, la nivelul Uniunii Naționale a Notarilor s-a înființat un astfel de registru în care se trec toate testamentele cu modificările și completările lor, declarațiile de revocare a acestora, retractarea revocării testamentelor, dispozițiile testamentare cu privire la sumele de bani, valorile sau titlurile de valoare depuse la instituțiile specializate de credit și revocările cu privire la acestea, contractele de donație, revocarea donațiilor, oferta de a dona și

---

⁴² Pentru noțiunea de testament autentic a se vedea : Fr. Deak, R Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. II, Moștenirea testamentară, ed. A IV-a, actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 85-90; D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 159; G. C. Frențiu, Titlul II, Moștenirea legală, Capitolul III, Testamentul, colectiv de autori, în Noul Cod civil, *Comentarii, doctrină și jurisprudență, doctrină și jurisprudență*, vol. II, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 167-168; D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, 2017, p. 211-213; Ilieoara Genoiu, *Dreptul la moștenire*, ed. 3, Ed. C.H. Beck, 2023, p. 149 și urm.

⁴³ Legea nr.77/2012 pentru modificarea și completarea legii nr. 36/1995 publicată în M.Of. nr. 386/8 iunie 2012.

⁴⁴ De reținut că în R.N.N.E.L. se înregistrează numai numărul, data și ora la care a fost autentificat testamentul, datele persoanele ale testatorului, nu și cuprinsul sau conținutul acestuia. Informații cu privire la testamentele înregistrate R.N.N.E.L. se eliberează de către notar numai după decesul testatorului la solicitarea în scris a persoanei interesate. Persoanele interesate de ținerea Registrului, precum și cele care au acces la Registru răspund pentru divulgarea secretului informației din Registru. De asemenea, notarul public instrumentator răspunde și pentru pagubele cauzate prin întârzierea sau omiterea înregistrării.

revocarea ei, acceptarea ofertei de donație, declarațiile de înlăturare a efectelor nedemnității succesoriale.

De asemenea, existența unui astfel de registru național notarial, ținut electronic, dă posibilitatea unor persoane, care au un interes legitim de a fi informate cu privire la întocmirea unui astfel de testament, care prin dispozițiile sale ar putea încălca dreptul la rezerva succesorală⁴⁵ al celor îndreptățiți de lege să o culeagă. Astfel de acte, precum testamentul trebuie să se încadreze în anumite limite prevăzute de lege în favoarea moștenitorilor rezervatari, motiv pentru care moștenitorii rezervatari au posibilitatea consultării, electronic, în condițiile prevăzute de lege a unui astfel de registru pentru a putea afla dacă printr-o astfel de liberalitate le-a fost încălcat dreptul la rezervă.

Din păcate, așa cum am mai precizat, într-un astfel de registru sunt înscrise numai testamentele autentice⁴⁶, înscrierea acestora făcându-se de către notarul public. De menționat că nu conținutul actului de ultimă voință este înscris în registru, ci informațiile care vor permite ca el să fie regăsit, iar conținutul acestuia va rămâne secret pe toată durata vieții testatorului, astfel încât, atâta timp cât cel care a dispus este în viață, numai el poate solicita notarului public interogarea registrului cu privire la dispozițiile cuprinse în testament.

Ne punem întrebarea: cine poate consulta registrul testamentelor? În momentul deschiderii moștenirii celui care a dispus prin testament, notarul public care a fost însărcinat cu dezbateră procedura succesorală, are obligația să consulte acest registru. De asemenea, registrul mai poate fi consultat de instanțele de judecată, de autoritățile publice, de moștenitorii legali, de beneficiarii testamentului, într-un cuvânt de orice persoană care face dovada existenței unui interes legitim⁴⁷.

Iată cum, pe fondul dezvoltării IT, a luat naștere ideea realizării unei baze de date în format electronic, prin preluarea într-un astfel de sistem a tuturor înregistrărilor din toate registrele succesoriale ținute letric, fapt ce a permis fluidizarea și facilitarea obținerii informațiilor cu caracter succesoral, și nu

---

⁴⁵ Rezerva succesorală îi apără pe moștenitorii rezervatari împotriva liberalităților excesive care au fost făcute în favoarea unor persoane străine, dar și împotriva liberalităților (testament sau donație) făcute în favoarea moștenitorilor legali, chiar comoștenitorilor rezervatari (a se vedea în acest sens Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, ed. a IV-a, actualizată și completată, vol. II, *Moștenirea testamentară*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 287 și urm.; Decizia Curții Constituționale nr. 18/2018 (publicată în M.Of. nr. 339 din 18 aprilie 2018); Decizia Curții Constituționale 1152/2011, publicată în M.Of. nr. 758/27 octombrie 2011.

⁴⁶ Pentru alte categorii de testamente a se vedea : Fr. Deak, R. Popescu, *op.cit.*, p. 73 și urm.; D. Chirică, *op.cit.*, p. 198 și urm.

⁴⁷ În vederea consultării unui astfel de registru, cel interesat are obligația prezentării unui certificat de deces (ca măsură menită să asigure secretul dispozițiilor cuprinse în testament pe durata vieții testatorului). În cazul persoanelor decedate după 1.01.2012, proba decedului se poate face prin certificatul obținut de la Registrul Național de Evidență al actelor de deces (în M.Of. nr. 523/2012 a fost publicat Ordinul 2540/C/2012 al ministrului Justiției privind modificarea și completarea Regulamentului de punere în aplicare a legii nr. 36/1995)

numai de către persoanele care fac dovada unui interes legitim. Informatizarea activității notarial, pe lângă faptul că reprezintă un element indispensabil activității desfășurate, dar constituie și o integrare firească în dezvoltarea informatică care există astăzi în majoritatea statelor europene.

BIBLIOGRAFIE

- D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, 2017, p. 211-213;
- D. Negrilă, *Testamentul în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 159;
- Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. II, Moștenirea testamentară, ed. a IV-a, actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 85-90;
- G. C. Frențiu, *Titlul II, Moștenirea legală, Capitolul III, Testamentul*, colectiv de autori, în *Noul Cod civil, Comentarii, doctrină și jurisprudență, doctrină și jurisprudență*, vol. II, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 167-168;
- Iliora Genoiu, *Dreptul la moștenire*, ed. 3, Ed. C.H. Beck, 2023, p. 149 și urm.

CIVIL LAW IN THE DIGITAL WORLD

DREPTUL CIVIL ÎN LUMEA DIGITALĂ

Conf.univ.dr. Loredana Adelina PĂDURE*

Abstract: *There is an undeniable need for digital solutions in the public system, especially in civil law. The legal environment, where both courts and lawyers need digitisation to improve and streamline the system. Progress in implementing digitisation is evident, but there are still many opportunities where the implementation of technologies that have become commonplace in other areas can streamline existing processes.*

Keywords: *digitisation, artificial intelligence, authentic act, electronic notarial act, evidential value of the authentic act.*

Există pași mici realizați în sistemului juridic din România respectiv utilizarea semnăturii electronice, transmiterea cererilor către instanțe în format electronic, cu utilizarea semnăturii electronice, studiul dosarelor cu programare online și chiar ședințe ale instanțelor derulate online. De asemenea, dosarul electronic a fost implementat în majoritatea instanțelor din circumscriptiile Curților de Apel din marile orașe care permite persoanelor implicate într-un proces să vizualizeze și să descarce în format electronic actele din dosarul format la instanță.

Studiul dosarelor poate fi programat on-line, iar în perioada stării de urgență anumite instanțe au făcut pași concreți spre digitalizare, judecând anumite cauze prin videoconferință. Și Guvernul României a adoptat un proiect de lege ce conține diverse măsuri în domeniul justiției dintre care unele vizează digitalizarea anumitor activități desfășurate la nivelul instanțelor.

La nivelul caselor de avocatură, printre tehnologiile adoptate se numără automatizarea facturării și analiza cheltuielilor juridice, automatizarea creării documentelor, digitalizarea contractelor precum și gestionarea automată a termenelor acestora.

Dosarul electronic în stadiul actual poate fi completat cu funcționalități care să limiteze amânările cauzate de comunicarea înscrisurilor în ședința publică. Pentru eficientizarea procesului, înscrisurile ar putea fi transmise exclusiv prin intermediul dosarului electronic de către părțile care au solicitat/primit acces la platformă, iar ulterior se pot impune termene stricte care să nu permită părților posibilitatea de a prezenta la termenul de judecată înscrisuri/documente care să le dea posibilitatea amânării cauzei.

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion, București.

Aceste modificări ar putea fi coroborate cu posibilitatea sistemului electronic de a informa părțile că documentele au fost actualizate în dosarul electronic, precum și de a transmite confirmări cu privire la accesarea unui anumit înscris la un moment dat.

Îmbunătățirile platformei electronice ar putea fi de mare ajutor și în ceea ce privește întârzierile produse adeseori în procedura de regularizare a dosarelor în instanță și ar putea oferi soluții viabile și în rezolvarea problemei supraîncărcării grefierilor. Iar pentru conformarea cu originalul în cazul unor înscrisuri depuse online ar putea fi implementat un sistem care să asigure utilizarea eficientă a semnăturii electronice.

Digitalizarea sistemului judiciar din România vizează mai multe dimensiuni, care implică atât adaptarea sistemului la noile tehnologii, cât și a utilizatorilor acestuia la un nou mod de lucru.

În ceea ce privește profesia de avocat sunt necesare unele măsuri precum implementarea dosarului electronic, comunicarea digitală a actelor de procedură, utilizarea videoconferințelor, comunicarea online cu clienții, verificarea soluțiilor prin intermediul portalului de justiție, platformele online de intermediere, și altele. În ceea ce privește dosarul electronic, prin dezvoltarea aplicației dosarului electronic de către specialiștii IT din cadrul instanțelor, avocații și justițiabilii pot vizualiza și descărca documentele scanate și încărcate în baza de date a instanței, dosarul fiind actualizat în mod constant, în funcție de înscrierile nou înregistrate.

Accesul la dosarul electronic se poate realiza fie cu ajutorul unei parole care este comunicată justițiabilului prin intermediul unei citații, fie prin formularea unei cereri de acces la dosarul electronic, transmisă instanței pe rolul căreia se află dosarul. Unele instanțe răspund cu un e-mail generat automat, prin care îți este confirmat accesul la dosarul electronic, dar și primirea și înregistrarea documentelor transmise prin intermediul poștei electronice.

Nu există o singură platformă dezvoltată la nivel național, fiecare instanță implementând un sistem diferit. Se urmărește dezvoltarea sistemelor informatice necesare asigurării unui grad sporit de transparență și accesibilitate a serviciilor furnizate de sistemul judiciar, respectiv îmbunătățirea accesului la jurisprudență în mediul online prin publicarea hotărârilor judecătorești și îmbunătățirea accesului în sistem electronic la dosarele de judecată.

Pentru moment documentele din dosarul de urmărire penală nu sunt scanate și încărcate în spațiul virtual.

Dosarul electronic a devenit un prieten de nădejde al avocatului, fiind eliminată necesitatea alocării unor resurse de timp necesare deplasării fizice la instanță pentru studiul fizic al dosarului, ajutând totodată la o comunicare rapidă între instanță și justițiabil/avocat.

Comunicarea digitală este accesibilă, rapidă și ieftină. Nu mai este nevoie să te deplasezi la un oficiu poștal sau la sediul unei societăți de curierat, întrucât înscrisurile pot fi trimise de oriunde te-ai afla.

De asemenea, actele de procedură transmise prin e-mail, în ultima zi a termenului procedural care se socotește pe zile, după ora la care activitatea încetează la instanță, sunt socotite a fi depuse în termen, așa cum a stabilit Înalta Curte. Dacă sunt comunicate documente de sute de pagini prin intermediul poștei electronice, costurile vor fi foarte ridicate. Pentru că nu toate persoanele dețin adrese de e-mail, este foarte dificil să se realizeze comunicarea actelor de procedură majoritar sau exclusiv digital.

Privim cu mare interes spre noile tehnologii și ne dorim ca ele să ne simplifice viața profesională așa cum ne-au schimbat în bine viața personală. Trebuie să vedem în ce măsură protejăm, prin activitatea notarială, importante valori ale sistemului de drept civil.

Totodată, forma autentică a unor acte importante „este expresia griji pe care legiuitorul o poartă subiecților de drept, cu consecința că forma solemnă este un mijloc de protecție a consimțământului”, „pentru protejarea interesatului împotriva unei determinări prea rezezi sau necugetate, fie pentru a-l apăra împotriva oricărui abuz de influență și a-i salva independența, fie în sfârșit pentru a asigura buna redactare a actului și conservarea lui”.

La nivel european există interes pentru digitalizarea sistemului de justiției încă din anul 2008. Proiectul e-Justice își propune să susțină o abordare digitală comună în special prin angajamentul de a oferi cetățenilor și întreprinderilor opțiunea de a interacționa digital cu autoritățile, adaptarea legislației pentru a asigura cadrul legal necesar, dar și actualizarea instrumentelor necesare pentru atingerea scopului urmărit. Orientarea acestor instrumente către utilizator prin construirea de aplicații, site-uri web, instrumente și sisteme proiectate pentru folosirea cu ușurință de către utilizatori reprezintă un obiectiv prioritar în cadrul acestui proiect.

Una dintre recomandările planului de acțiune este folosirea pe scară cât mai largă a semnăturii electronice. De asemenea, se consideră că utilizarea inteligenței artificiale și a tehnologiei *blockchain* ar putea avea un impact pozitiv asupra e-justiției prin creșterea eficienței și a încrederii în acest sistem. Există și riscuri în privința protecției datelor cu caracter personal, dar și cu privire la necesitatea respectării standardelor de etică profesională.

În Malta, de exemplu, se urmărește scanarea documentelor vechi (inclusiv notariale) prin programul *Notarypedia* și includerea lor în biblioteci digitale, proces ce permite notarilor publici un acces facil la acestea; în Franța, criptomonedă este deja acceptată în tranzacțiile imobiliare finalizate prin acte notariale, în Italia, prin proiectul *Notaio Smart*, inteligența artificială este folosită în proceduri administrative în activitatea notarială. Cel mai avansat în domeniu

pare a fi proiectul estonian ce și-a propus să ofere servicii notariale e-rezidenților, prin intermediul tehnologiilor *blockchain*.

În Franța, după anul 2000, s-a construit o platformă pentru realizarea schimbului de informații între notari și diferiți parteneri ca Ministerul Economiei și Afacerilor Financiare, Ministerul Justiției și băncile comerciale. Platforma *Planete* permite, printre altele, obținerea extraselor de carte funciară și înregistrarea electronică a actelor notariale în baza unui protocol numit *Tele@ctes*.

În anul 2008, sistemul notarial francez a introdus actul electronic notarial, primul astfel de act fiind semnat în data de 28 octombrie 2008, semnăturile fiind aplicate pe un dispozitiv electronic. Semnăturile electronice și sigiliul electronic al notarului sunt aplicate și gestionate în prezent conform Regulamentului european E-iDAS. Potrivit raportului disponibil public, la finele anului 2019, adică după 11 ani de utilizare a noii forme a actelor notariale, mai mult de 80% dintre birouri foloseau actul autentic electronic. În total, la finele anului 2019, peste 9,3 milioane de acte electronice notariale fuseseră înregistrate. De asemenea, se permite autentificarea actelor la distanță, fiecare dintre părți aflându-se însă în prezența unui notar public, fiecare dintre notari fiind responsabil pentru luarea consimțământului părții pe care o asistă.

În perioada pandemiei a fost adoptat un act normativ, cu efect doar pentru acea perioadă, ce a permis autentificarea actelor fără prezența fizică a beneficiarilor în fața notarilor. Decretul modifica legislația notarială, permițând luarea consimțământului fără prezența beneficiarului în fața notarului, Consiliului Superior al Notariatelor revenindu-i sarcina de a aproba „un sistem de comunicare și transmitere a informațiilor care să garanteze identificarea părților, integritatea și confidențialitatea conținutului”. Actul normativ menționat anterior a avut însă o aplicabilitate limitată, până la expirarea unei perioade de o lună de la încetarea stării de urgență sanitară. Notarii francezi au fost rezervați în a instrumenta actele în această modalitate, în ceea ce privește testamentele sau actele de donație. Actul normativ nu mai este în vigoare în prezent.

Apoi a fost adoptat un nou act normativ ce permite luarea consimțământului la distanță, însă numai în cazul procurilor. Această modificare legislativă (privind procurile) a fost însă determinată de necesitatea de a acoperi pierderea competențelor de autentificare a le consulilor francezi. În aceste condiții, pentru cetățenii francezi aflați pe teritoriul altor state, ar fi fost dificilă soluționarea oricăror probleme pe teritoriul Franței prin reprezentanți și a fost necesară o formă de sprijin a acestora. Actul normativ ce permite autentificarea procurilor la distanță a lăsat din nou în sarcina Consiliului Superior misiunea dificilă de a elabora normele necesare pentru ca o astfel de opțiune să fie valorificată într-o modalitate cât mai sigură.

În îndeplinirea atribuțiilor trasate prin noul act normativ, Consiliul Superior al Notariatului Francez a adoptat norme interne care să asigure

aplicarea normelor legale, în condiții maxime de securitate a comunicării dintre notar și mandant, cu respectarea confidențialității și protecția datelor cu caracter personal. Ca urmare, semnarea procurilor se poate face în prezent și de la distanță, în formă electronică, cu semnătură electronică calificată, printr-o platformă securizată.

Sistemul juridic din 22 din cele 27 de state membre ale Uniunii Europene cuprinde în prezent acte care se încadrează în noțiunea de instrument autentic, așa cum este acesta definit în reglementările Uniunii Europene, respectiv „un document care a fost întocmit formal sau înregistrat ca instrument autentic într-un stat membru și a cărui autenticitate: (I) se referă la semnătura și conținutul instrumentului autentic; și (II) a fost înființată de o autoritate publică sau altă autoritate împuternicită în acest scop de statul membru de origine”.

Același regim este asigurat și în sistemul nostru de drept civil prin dispozițiile art. 270 C. proc. civ. „Înscrisul autentic face deplină dovadă, față de orice persoană, până la declararea sa ca fals, cu privire la constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul, în condițiile legii.” Așa cum rezultă din norma legală, forța probantă a acestor acte ține de constatările *ex propriis sensibus* ale celui care a autentificat înscrisul.

Faptul că valoarea probantă a actelor autentice este apropiată în toate cele 22 de state europene ne relevă ceea ce s-a subliniat și în literatura juridică: „Rațiunea acestei dispoziții legale pornește de la faptul că persoana care autentifică actul este investită cu o calitate oficială, existând astfel o garanție de corectitudine, cu consecința că tot ceea ce aceasta constată cu propriile simțuri, cum ar fi prezența și identitatea părților, faptul că au dat declarațiile liber de orice constrângeri, faptul că au semnat înscrisul autentificat sau data întocmirii actului, se prezumă a corespunde realității.”

Estonia este statul european care, până în prezent, a făcut cei mai mulți pași în sensul digitalizării activității notariale.

Digitalizarea ar putea adânci polarizarea socială. Va fi un proces îndelungat și complicat, căci, în acest domeniu, o „accelerare la maximum a procesului de digitalizare” ar putea fi extrem de nocivă, cu efecte pe termen lung asupra întregului sistem de drept civil.

Totuși nu putem rămâne în urmă și că digitalizarea este un deziderat.

BIBLIOGRAFIE

- Ban Tiberiu, *Viitorul digital al avocaturii între oportunitățile erei cibernetice și nevoia acută de securitate*, în *Curierul Judiciar*, Vol. XIX, nr. 6/2020;
- Bănică Ruxandra Andreea, *Digitalizarea justiției în contextul pandemiei COVID-19 și implicațiile digitalizării asupra drepturilor constituționale*, în *Revista de Drept Constituțional* nr. 2/2020;
- Bob, M. D., 2015, *Obligația contractuală în dreptul roman cu trimiteri comparative la Codul civil*, București, Universul Juridic.

- Casale Giuseppe, *Platformele digitale și dreptul muncii: noi provocări și perspective*, în Noile tehnologii – Consecințe asupra raportului de muncă. Conferință Internațională de Dreptul Muncii – Sibiu, 2019, Universul Juridic, București, 2020;
- Colțan Tudor, *Viitorul profesiei de avocat în era digitală: între mituri și realitate*, în Conferințele Baroului București: „Inteligența artificială, reconfigurarea sau sfârșitul profesiei de avocat?”, 15 iulie 2020;
- Gheorghe Monica, *Munca prestată prin utilizarea platformei digitale. Consecințe asupra principiului egalității de tratament*, în Noile tehnologii – Consecințe asupra raportului de muncă. Conferință Internațională de Dreptul Muncii – Sibiu, 2019, Universul Juridic, București, 2020;
- Ghidului solicitantului IP19/2020 (MySMIS: POCA/837/2/3);
- Reghini, I., Diaconescu, Ș., Vasilescu, P., 2013, *Introducere în dreptul civil*, București, Hamangiu.
- Stănilă Sergiu, *Tehnologia informației și comunicațiilor în sistemul judiciar*, în Revista Universul Juridic, nr. 4, aprilie 2020.
- Vasilescu, P., 2017, *Drept civil. Obligații*, ediția a 2-a revizuită, București, Hamangiu.

THE RIGHT TO COMPENSATORY REMUNERATION FOR PRIVATE COPYING DUE TO AUTHORS FOR THE USE OF COPYRIGHT MATERIAL IN DIGITAL FORMAT

DREPTUL LA REMUNERAȚIE COMPENSATORIE PENTRU COPIA PRIVATĂ DATORATĂ AUTORILOR PENTRU UTILIZAREA MATERIALELOR PURTĂTOARE DE DREPTURI PROTEJATE ÎN FORMAT DIGITAL

Conf.univ.dr. Ionescu Mircea Felix MELINEȘTI*

Abstract: In this study are presented defining elements of the <copyright> covered by the directive of the European Parliament and of the Council-Directive no.29/CE/2001 on the collective management of copyright in the private copy domain.

Keywords: copyright, private copy, exclusive competencies.

Copia privată este consacrată juridic în dispozițiile Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe cu modificările și completările ulterioare și în Directiva 29/CE/2001 de armonizare a anumitor aspecte privind dreptul de autor și drepturile conexe în societatea informațională.

Copia privată vizează în esență reproducerea unei opere fără consimțământul autorului, pentru uz personal sau pentru cercul normal al unei familii.

Aceste reproduceri în mediul privat se pot realiza prin accesul publicului la mijloacele informatice inclusiv internet, prin intermediul căruia o persoană fizică, privată poate accesa și copia o lucrare scrisă în format digital din orice parte a globului sau a lumii reproducând-o pe hârtie, din calculator sau orice alt device cu ajutorul imprimantelor, multifuncționalelor, scannerelor etc.

Copia privată în format analogic sau digital nu trebuie confundată cu reproducerea unei opere scrise în centrele de foto-copiere care este o reproducere a unei opere scrise în scop lucrativ, în schimbul unui cost de plată pentru copia realizată și care formează obiectul unei alte reglementări în Legea nr. 8/1996.

În acest sens evidențiem următoarele dispoziții din Legea nr. 8/1996 a dreptului de autor și drepturile conexe care constituie fundamentul recompensării autorilor de opere scrise și de alte categorii de materiale protejate la remunerării pentru utilizarea în format digital a operelor lor :

“Art. 36 (1) Nu constituie o încălcare a dreptului de autor, în sensul prezentei legi, reproducerea unei opere fără consimțământul autorului, pentru

---

* Universitatea „Hyperion” din București

uz personal sau pentru cercul normal al unei familii, cu condiția ca opera să fi fost adusă anterior la cunoștința publică, iar reproducerea să nu contravină utilizării normale a operei și să nu îl prejudicieze pe autor sau pe titularul drepturilor de utilizare.

Art. 114 (1) Autorii operelor susceptibile de a fi reproduse prin înregistrări sonore sau audiovizuale pe orice tip de suport, precum și cei ai operelor susceptibile de a fi reproduse pe hârtie, direct ori indirect, în condițiile prevăzute la art. 36 [alin. \(1\)](#), au dreptul, împreună cu editorii, producătorii și cu artiștii interpreți sau executanți, după caz, la o remunerație compensatorie pentru copia privată, conform art. 36 [alin. \(2\)](#). Dreptul la remunerația compensatorie pentru copia privată nu poate face obiectul unei renunțări din partea beneficiarilor.

(2) Remunerația compensatorie pentru copia privată se plătește de fabricanții și/sau importatorii de suporturi de aparate, prevăzute la art. 36 [alin. \(2\)](#), indiferent dacă procedeul folosit este unul analogic sau digital.

Art. 202 Persoanele fizice sau juridice străine, titulare ale drepturilor de autor sau ale drepturilor conexe, beneficiază de protecția prevăzută prin convențiile, tratatele și acordurile internaționale la care România este parte, iar în lipsa acestora beneficiază de un tratament egal cu cel al cetățenilor români, cu condiția ca aceștia să beneficieze, la rândul lor, de tratament similar în statele respective.” (România a aderat la Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice prin Legea nr. 77/1998 pentru aderarea României la Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice din 9 septembrie 1886, în forma revizuită prin Actul de la Paris la 24 iulie 1971 și modificată la 28 septembrie 1979).

Legislația română a drepturilor de autor a permis o actualizare a plății de remunerație pentru drepturile de autor utilizate în mediul digital prin echipamentele și suporturile de ultimă generație care înlesnesc copierea în mediul privat a materialelor cu conținut protejat.

Lista actuală a echipamentelor pentru care se datorează copie privată analogică, este următoarea:

- imprimante, scanere, fotocopitoare și multifuncționale (remunerația percepută pentru acest tip de echipamente este de 0,5%)
- Hârtie A4 (remunerația percepută este de 0,1%).

Din 2009, lista suporturilor și dispozitivelor pentru care se datorează remunerație compensație pentru copierea privată a operelor reproduse după înregistrările audio și audiovizuale analogic și digital este:

a) Aparate

1. Televizoare și aparate video digitale cu HDD sau mediu de stocare încorporat, playere audio/video cu mediu de stocare, playere MP3, playere MP4, player media IPOD care acceptă următoarele formate: AVI, MPEG-1, MPEG-2, MPEG-4 , XVID, DIVX (v3.11, v4.x, V.5x, V.6x), XVID/VCD, SVCD, DVD,

ACC, WMA, WMV, ASF, MP3, MP4, WAV, IMOD și orice versiuni dezvoltate ale acestora ulterior 0,5%

2. Recorder Blu-ray 0,5%

3. Recorder HD DVD 0,5%

4. Recorder audio 0,5%

5. Minidisk recorder 0,5%

6. Înregistrare video 0,5%

7. Recorder CD, echipament HI FI care funcționează singur 0,5%

8. DVD recorder, echipament HI FI care funcționează singur 0,5%

9. Recorder MP3 0,5%

10. CD writer 0,5%

11. DVD writer 0,5%

12. Scriitor de CD-uri încorporat în computer 0,5%

(procentul se aplică la valoarea care reprezintă 7% din valoarea întregului sistem împreună cu care se vinde CD writer-ul)

13. DVD writer încorporat în computer 0,5%

(procentul se aplica la valoarea care reprezintă 7% din valoarea întregului sistem împreună cu care se vinde DVD writer)

14. Hard disk extern, inclusiv cel cu intrare și/sau ieșire audio-video, indiferent de numele folosit 0,5%

15. Hard disk încorporat în computer 0,5%

(procentul se aplica unei valori care reprezintă 10% din valoarea întregului sistem împreună cu care se vinde hard disk-ul)

16. Stick-uri de memorie 0,5%

b) Suporturi

1. Carduri de memorie (altele decât cele pentru telefoane) 3%

2. Disc Blu ray 3%

3. Disc HD DVD 3%

4. Casete audio 3%

5. Minidisc 3%

6. Casete video de tip VHS, Super VHS (cu excepția casetelor pentru camere video portabile precum: Video 8, Digital 8, HI8, DVM, VHS-C, Super VHS-C), D-VHS, casete video HD 3 %

7. Orice tip de DVD sau CD gol, inclusiv date CD 3%.

Pentru o mai bună clasificare și repartizare a plății remunerației compensatorii pentru copia privată pentru produsele purtătoare de drepturi de autor și drepturi conexe s-a impus pe plan internațional clasificări simplificate pentru a permite și facilita recompensarea titularilor de drepturi de autor pentru creațiile lor.

Astfel în plan internațional una dintre clasificările general admise este cea a operelor de ficțiune (fiction) și opere ce nu sunt de ficțiune (non fiction) fiind recunoscută de tot spectrul internațional valabil și de instituțiile internaționale

specifice (International Federation of Reproduction Rights Organizations) precum și generale WIPO (World Intellectual Property Organization).

Împărțirea operelor scrise reproduse digital, în cercul normal al unei familii, în domeniul fiction și non fiction înlesnește și simplifică din perspective activității de gestiune colectivă plata remunerațiilor și este în deplin acord cu practica internațională de acordare a licențelor individuale și colective de utilizare a operelor scrise.

Scopul final al acordării de licențe colective din perspectiva protejării dreptului de autor este de a servi titularilor de drepturi, utilizatorilor și societății în general, prin:

- Crearea unei culturi a conformității: utilizatorii trebuie să obțină rapid și ușor permisiunile necesare privind drepturile de autor. Licențierea colectivă oferă o modalitate convenabilă de a fi conformă în multe spețe ivite în practică.

- Asigurarea unei piețe editoriale analogice și digitale sănătoase: Licențierea și punerea în aplicare se sprijină reciproc, ambele urmărind același obiectiv prin mijloace diferite. Copierea unor publicații întregi pe piață reprezintă o încălcare clară a drepturilor de autor, necesitând măsuri rapide și eficiente de punere în aplicare din partea autorităților competente. Sunt necesare măsuri de aplicare pentru a sprijini acordarea de licențe.

- Încurajarea și protejarea creativității: asigurarea faptului că titularii drepturilor de autor sunt remunerați, încurajează creativitatea autorilor și stimulează editorii să investească în publicații noi. Orice țară care își prețuiește tradiția națională și avansează în domeniul culturii scrise, științei și educației recunoaște fundamentul pe care îl oferă legislația privind proprietatea intelectuală.

- Promovarea culturii naționale și a diversității culturale: Copierea neautorizată și publicitatea piratată creează întotdeauna cele mai prejudiciabile situații la nivel național, din perspectiva valorizării superioare a actului de creație scrisă. În multe grupuri lingvistice mai mici, piața locală oferă singura piață pentru deținătorii de drepturi naționale. Un cadru legislativ solid și mecanisme eficace de punere în aplicare sunt instrumente necesare pentru promovarea diversității culturii naționale scrise.

Toate aceste relaționări juridice în materia protejării și recompensării creatorilor pentru utilizarea operelor lor în mediul privat, în cercul normal al unei familii, impune permanent elaborarea de noi reglementări și metodologii care să răspundă provocărilor date de noile tehnologii în domeniul proprietății intelectuale. În ultimii ani inteligența artificială și-a găsit o manifestare foarte pronunțată în societatea informațională, fiecărui stat din Uniunea Europeană și nu numai revenindu-i îndatorirea de a monitoriza și evalua impactul noilor tehnologii ale digitalizării asupra creațiilor purtătoare de drepturi de autor și conexe pentru implementarea unui sistem normativ adecvat de protecție.

CONSIDERATIONS ON THE USE OF AI IN THE COURT SYSTEM

CONSIDERENTE PRIVIND UTILIZAREA A. I. ÎN SISTEMUL JUDICIAR

Conf.univ.dr. Grigore STOLOJESCU
Drd. Bogdan STOLOJESCU*

***Abstract:** This paper aims to discuss some aspects regarding the use of an A. I. system in the judicial system. Artificial Intelligence systems are becoming more and more sophisticated, developing the ability to solve tasks with a high degree of complexity, making it possible to use them in a wider spectrum of fields, including the legal system. Under these conditions, a debate is necessary, in this phase preceding the implementation of an emerging technology, regarding the ways in which these systems can be used, with the aim of identifying certain potentially problematic aspects.*

***Keywords:** Artificial Intelligence, judicial system, automation, digitalization.*

Tehnologia a avut dintotdeauna un impact major asupra societății umane, acest impact crescând cu fiecare salt tehnologic realizat. Termenul din greaca antică *tékhne*, baza etimologică a cuvântului tehnologie, era folosit pentru a reprezenta „cunoașterea modului de a face”, cuprinzând sfera activităților necesare în domenii precum arhitectura, medicina, matematică, etc.

Similar, utilizarea modernă a cuvântului tehnologie reprezintă aplicarea cunoștințelor conceptuale, în special într-un mod reproductibil, pentru atingerea unui scop practic. Termenul poate fi utilizat și pentru a face referire la produsele rezultate din astfel de eforturi, incluzând atât instrumente tangibile precum unelte sau mașini, cât și cele intangibile precum software-ul, jucând un rol esențial în modul în care se desfășoară viața de zi cu zi.

Tehnicile complexe de producție și construcție sunt necesare pentru a realiza și menține tehnologii mai moderne, iar industrii întregi au apărut pentru a dezvolta generații ulterioare de instrumente din ce în ce mai complexe. Tehnologia modernă se bazează din ce în ce mai mult pe instruire și educație; proiectanții, constructorii, întreținerii și utilizatorii instrumentelor dezvoltate prin tehnologie necesită adesea o pregătire generală și specifică sofisticată, dezvoltându-se domenii întregi pentru a îi sprijini, inclusiv inginerie și informatică.

În timp ce tehnologia contribuie la dezvoltarea economică și îmbunătățește prosperitatea umană, ea poate avea, de asemenea, impacturi negative, cum ar fi

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion, București.

poluarea și epuizarea resurselor, și poate provoca daune sociale, cum ar fi șomajul rezultat din automatizare. Ca urmare, există dezbateri filozofice și politice în desfășurare despre rolul și utilizarea tehnologiei, etica tehnologiei și modalitățile de a atenua dezavantajele acesteia.

Ce este și cum funcționează inteligența artificială?

Inteligența artificială este considerată o astfel de tehnologie modernă, fiindu-i deja recunoscut rolul determinant pe care îl poate juca pentru viitorul societății umane, cu aplicabilitate într-un spectru foarte larg.

Inteligența artificială, deși nu are o definiție acceptată la scară largă, poate fi considerată capacitatea unui computer digital sau a unui robot controlat de computer de a îndeplini sarcini asociate în mod obișnuit cu ființe inteligente. Termenul este frecvent utilizat pentru a face referire la dezvoltarea sistemelor dotate cu procese intelectuale caracteristice oamenilor, cum ar fi capacitatea de a descoperi sens, de a generaliza sau de a învăța din experiențe anterioare.

Învățarea automată, modul în care un sistem de inteligență artificială este instruit de programatori, se preocupă de dezvoltarea algoritmilor statistici care pot analiza, învăța și deduce anumite rezultate, în baza unui sistem de date integrat de programator, generând, astfel, o modalitate de îndeplinire a unei sarcini, fără aportul unor instrucțiuni explicite în acest sens.

Există o serie de diferite forme de învățare aplicate inteligenței artificiale. Cel mai simplu este învățarea prin încercare și eroare. Un simplu program de calculator pentru rezolvarea problemelor de șah mat într-o mutare ar putea încerca mișcări la întâmplare până când este găsită soluția. Programul ar putea apoi să stocheze soluția, astfel încât data viitoare când computerul va întâlni aceeași poziție, să recunoască datele variabile ale problemei și să-și „amintească” soluția. Această memorare simplă a elementelor și procedurilor individuale (cunoscută sub numele de învățare prin memorare) este relativ ușor de implementat pe un computer.

Mai dificilă este problema implementării a ceea ce se numește generalizare. Generalizarea implică aplicarea experienței trecute în situații noi similare, fiind necesar un proces rațional. Raționamentul deductiv este comun în matematică și logică, unde structurile teoremelor sunt bazate pe set mic de axiome și reguli de bază. Programarea unui software pentru a trage concluzii, în aceste condiții specifice matematicii, a reprezentat un succes pentru eforturile de dezvoltare a inteligenței artificiale.

Modelul matematic, tratând limbajul ca un sistem de semne cărora le-a fost conferit un sens printr-o convenție general acceptată, a dus chiar și la un succes în programarea unei inteligențe artificiale pentru a realiza o „pseudo-comunicare”, ajungându-se în punctul în care acestea pot simula răspunsuri fluente, într-un limbaj uman, la întrebări și afirmații. Deși un astfel de software nu înțelege de fapt limba așa cum o înțeleg oamenii, ci doar

selectează cuvinte care sunt mai probabile să apară într-o succesiune logică decât altele, ele au ajuns în punctul în care stăpânirea unei limbi nu se poate distinge de cea a unui om.

Riscuri în implementarea sistemelor de inteligență artificială

În ciuda progreselor realizate în dezvoltarea acestor sisteme, utilizarea inteligenței artificiale poate prezenta anumite riscuri în ceea ce privește consecințe etice și socioeconomice. Pe măsură ce mai multe sarcini devin automatizate, în special în industrii precum marketingul și sănătatea, mulți lucrători sunt pe cale să-și piardă locurile de muncă. Deși inteligența artificială poate crea unele locuri de muncă noi (după cum a fost menționat, tehnologia poate dezvolta întregi domenii auxiliare pentru utilizarea uneltelor dezvoltate), acestea pot necesita mai multe abilități tehnice decât locurile de muncă pe care inteligența artificială le-a înlocuit.

Un sondaj Eurobarometru din 2017 prezintă opiniile respondenților europeni cu privire la impactul digitizării și automatizării asupra vieții de zi cu zi. Două treimi consideră că utilizarea celor mai recente tehnologii digitale are un impact pozitiv asupra societății, economiei și propriei vieți. Majoritatea respondenților se așteaptă ca UE, statele membre și companiile să ia măsuri pentru a aborda problemele ridicate de digitalizare (cum ar fi impactul asupra locurilor de muncă și nevoia de competențe digitale mai bune). Acest sondaj arată că 61 % dintre europeni au o părere favorabilă despre sistemele de inteligență artificială și roboți, dar o proporție mai mare, 88 %, spun că aceste tehnologii impun nevoia unei gestionări vigilente la potențialele riscuri ce pot fi generate de o implementare neadecvată.

Confidențialitatea este un aspect al inteligenței artificiale care generează îngrijorări. Deoarece inteligența artificială implică adesea colectarea și procesarea unor cantități mari de date, există riscul ca aceste date să fie accesate cu rea-voință de anumite persoane sau entități. Inteligența artificială poate fi, de asemenea, utilizată pentru a supraveghea populația și a urmări indivizi în spațiile publice.

În acest sens, factorii de decizie trebuie să dezvolte practici și politici care să maximizeze beneficiile inteligenței artificiale, minimizând în același timp potențialele riscuri.

Riscuri pentru implementarea sistemelor de inteligență artificială în sistemul judiciar

Utilizarea inteligenței artificiale ridică o gamă largă de provocări care trebuie abordate: de la recunoașterea modelelor, la etică, decizii părtinitoare luate de algoritmi bazați pe inteligență artificială, transparență și responsabilitate. Algoritmii de autoînvățare, de exemplu, pot fi antrenați de anumite

seturi de date (decizii anterioare, procese de recunoaștere facială sau baze de date video etc.) care pot conține date părtinitoare care pot fi utilizate de software, ceea ce poate duce la decizii părtinitoare.

Se depun eforturi în întreaga lume pentru integrarea inteligenței artificiale în sistemele judiciare, de către organele judiciare, serviciile de urmărire penală, organizații internaționale și alte organe judiciare specifice domeniului. De exemplu, sistemele de inteligență artificială pentru furnizarea de asistență în investigații și automatizarea proceselor de luare a deciziilor sunt deja utilizate în multe sisteme judiciare din întreaga lume. Având în vedere evoluțiile într-un ritm accelerat în acest domeniu, provocările și oportunitățile legate de valorificarea inteligenței artificiale în sistemele judiciare și implicațiile acestora pentru drepturile omului și statul de drept trebuie să fie subiectul unor dezbateri exhaustive, implicând atât experții din domeniul juridic, cât și informaticienii și programatorii responsabili pentru dezvoltarea acestor software-uri.

Pe măsură ce utilizarea tehnologiei avansează, sistemele judiciare trebuie să fie implicate în chestiuni juridice referitoare la potențialele consecințe ale acestora asupra drepturilor omului, siguranței juridice și responsabilității, printre altele. Sistemele judiciare, folosind sisteme de inteligență artificială pentru procesele de luare a deciziilor judiciare, ridică îngrijorări cu privire la corectitudine, responsabilitate și transparență în luarea deciziilor prin sisteme automate.

În era digitală, probele electronice sunt parte integrantă a procedurilor judiciare. E-mailurile, mesajele text, postările pe rețelele sociale și filmările de supraveghere sunt folosite pentru stabilirea faptelor și susținerea argumentelor legale. Chiar dacă comunitatea juridică a dezvoltat practici pentru a gestiona dovezile electronice, inteligența artificială adaugă un nou nivel de complexitate odată cu creșterea posibilităților acestora de a genera probe false. Vehiculele autonome, un produs al dezvoltării tehnologiei inteligenței artificiale, prezintă un alt exemplu concret al provocărilor pe care această tehnologie le introduce în sistemul judiciar.

În plus, pe lângă numeroasele riscuri care afectează autenticitatea și fiabilitatea dovezilor, opacitatea algoritmilor de inteligență artificială împiedică transparența, în timp ce părtinirea datelor de instruire poate duce la rezultate discriminatorii.

Judecătorii vor fi nevoiți să dezvolte o înțelegere a algoritmului, a datelor specifice utilizate pentru antrenament, a principiilor pe care funcționează sistemele de inteligență artificială, a prejudecăților și a potențialelor utilizări greșite, având un rol esențial în evaluarea admisibilității probelor generate de inteligență artificială.

Cum ar putea o inteligență artificială să fie utilizată în sistemul judiciar?

Unele sisteme de inteligență artificială dezvoltate în acest sens sunt menite să sprijine profesioniștii din domeniul juridic în efectuarea de cercetări juridice sau în anticiparea posibilului rezultat al unui caz adus în fața unei instanțe. Altele pot fi folosite pentru a sprijini instanța în gestionarea cauzelor (de exemplu, prin scanarea și atribuirea cererilor secțiilor judecătorești adecvate responsabile) sau pentru a analiza performanța instanței. O altă posibilă utilizare a acestor instrumente, care ar menține relativ scăzut nivelul riscurilor asociate sistemelor de inteligență artificială, ar fi în afara instanțelor judecătorești, de exemplu, în cadrul soluționării alternative a litigiilor.

Însă poate fi avut în vedere un cadru în care să fie utilizate asemenea sisteme și în sistemul judiciar, dacă este asigurată elaborarea unor reguli de etică digitală care să ghideze activitatea părților interesate din domeniu și să promoveze principiile menționate mai sus de transparența, corectitudinea și neutralitatea instrumentului sunt esențiale. Monitorizarea regulată de către experți independenți ar trebui să asigure că sistemele de inteligență artificială folosite pentru a ajuta judecătorii în deciziile lor nu este părtinitoare. Aceste reguli vor juca un rol cheie în creșterea încrederii cetățenilor în sistemele lor judiciare.

În acest sens, ar putea fi recunoscută calitatea celor mai bune sisteme de inteligență artificială prin acordarea unei etichete sau a unei certificări. Aceasta ar trebui să garanteze transparență totală și corectitudine perfectă în modul în care sunt procesate informațiile, atât pentru profesioniști, cât și pentru cetățeni. Profesioniștii din ambele domenii (juridic și cibernetic) ar trebui să fie implicați pentru a putea evalua în mod corespunzător potențialele riscuri și impactul acestor sisteme asupra sistemelor judiciare.

Potențialele riscuri ale utilizării sistemelor de inteligență artificială nu trebuie, totuși, să elimine întrutotul posibilitatea de a ameliora procedurile judiciare.

Accesul liber la justiție, fără a înlocui intervenția umană, ar putea fi îmbunătățit prin instituirea unor astfel de sisteme care să faciliteze accesul la diferite surse de informații existente. Șabloane de documente (cereri în instanță, contracte de închiriere etc.) ar putea fi generate și online, printr-un sistem bine definit, care să solicite toate datele relevante.

Pentru îmbunătățirea jurisprudenței, utilizarea tehnicilor de învățare automată a fost intensificată în domeniul prelucrării limbajului în ultimii ani (acest lucru include eforturile inițiale în înțelegerea limbajului) și reprezintă un atu considerabil pentru opțiunile de căutare a cuvintelor cheie sau a unui text integral. Aceste instrumente ar putea face legătura între diverse surse (de exemplu, constituții și convenții, legi și teorie juridică).

Norma cantitativă, unul dintre exemplele în care un sistem de inteligență artificială ar fi cel mai eficient, nu poate fi considerat infailibil, întrucât nu este

vorba doar de a produce date cantitative care ar putea fi relevante, ci de a oferi fiecărui judecător conținutul deciziilor produse de toți ceilalți judecători, un simplu număr mare de precedente nefiind în măsură să țină locul raționamentului juridic. O abordare bazată pe cantitate poate oferi cadrul propice, de asemenea, pericolelor cristalizării jurisprudenței și potențialelor efecte negative asupra imparțialității și independenței judecătorilor.

Utilizarea științei datelor (administrarea bazelor de date, statistică, probabilistică) și a sistemelor de inteligență artificială asupra datelor activității instanțelor poate contribui la îmbunătățirea eficienței justiției, făcând posibilă, de exemplu, efectuarea de evaluări cantitative și calitative și realizarea de proiecții, prin crearea de noi instrumente strategice. Pe baza acestor instrumente ar putea fi elaborați indicatori cheie de performanță, cu implicarea celor care profesază în domeniul dreptului, în special judecătorii, și analize ale caracteristicilor specifice ale instanței sau secției în cauză.

Întocmirea baremelor în anumite litigii civile poate fi ameliorată printr-o analiză a tuturor hotărârilor judecătorești, (care nu ar avea semnificație statistică dacă nu sunt identificați toți factorii cauzali). Știind că media despăgubirilor acordate într-o anumită zonă geografică, de exemplu, este mai mare decât într-o alta poate fi explicată, nu prin o atitudine părtinitoare a judecătorilor, ci prin prisma caracteristicilor zonei în cauză. O condiție prealabilă esențială este compilarea unui eșantion relevant de decizii care urmează să fie procesate, un sistem de inteligență artificială fiind, prin urmare, util în identificarea deciziilor relevante în baza unui cadru definit în mod transparent, simpla procesare a datelor nefiind în măsură să producă, în sine, informații semnificative.

Atunci când este accesată o platformă online de soluționare a litigiilor, persoana care apelează la acest serviciu ar trebui să fie informată într-un mod clar și inteligibil dacă procesarea cererii lor se face într-un mod complet automatizat sau cu implicarea unui mediator sau arbitru. Informațiile oferite trebuie să fie oneste și trebuie să evite să dea impresia că este implicată o instanță (termenul „instanță online” este adesea folosit pentru acest tip de platformă, deși scopul lor este de a oferi servicii alternative de soluționare a litigiilor). Aceștia sunt doi factori esențiali pentru a le permite o alegere în cunoștință de cauză, eventual să decidă să se adreseze unei instanțe. Formele de revizuire a procedurii online de soluționare a litigiilor și a rezultatului acesteia de către instanțele de stat ar trebui întotdeauna luate în considerare, în special în cazul în care a fost dat consimțământul pentru soluționarea complet automatizată a unui litigiu.

Anticiparea hotărârilor judecătorești, printr-o analiză realizată de un sistem de inteligență artificială, ar trebui realizată în baza raționamentului juridic din spatele unei decizii. Simpla prelucrare statistică a grupurilor lexicale relevă frecvența utilizării anumitor grupuri de cuvinte, dar nu identifică motivele reale ale unei decizii și nu realizează o analiză juridică. Sistemele hibride de

inteligență artificială, bazate pe construirea de modele matematice care ar trebui să reprezinte gama variată de raționament al judecătorilor, nu sunt mai eficiente deoarece sunt încă limitate de posibila părtinire existentă în eșantionul de date pe care l-au procesat și trebuie să înceapă din nou un proces de instruire, dacă se modifică o lege sau dacă există o modificare în jurisprudență.

Având în vedere considerentele prezentate, trebuie să existe o dezbatere continuă cu privire la modul în care pot fi implementate sisteme de inteligență artificială în cadrul sistemelor judiciare, în care, primordial, să fie luată în considerare respectarea principiilor de drept, a drepturilor omului, a siguranței juridice. Introducerea unor astfel de sisteme este susținută cu siguranță de factori precum scurtarea timpului de examinare a cauzelor judecătorești sau reducerea costurilor judiciare.

Datorită dezvoltării tehnologiilor și a lumii în continuă schimbare, utilizarea sistemelor de inteligență artificială în sistemul judiciar va fi doar o chestiune de timp. Cu toate acestea, riscurile asociate unei astfel de schimbări nu pot fi trecute cu vederea. La introducerea unor astfel de sisteme, transparența și siguranța acestora ar trebui să fie asigurate, astfel încât să se elimine orice posibilă interferență în conținutul deciziilor judecătorești.

CHALLENGES AND EXPECTATIONS FROM THE DIGITAL SINGLE MARKET. THE CASE OF ESTONIA

PROVOCĂRI ȘI AȘTEPTĂRI DE LA PIAȚA UNICĂ DIGITALĂ. CAZUL ESTONIEI

Lect.univ.dr. Eduard CĂLINOIU*

***Abstract:** The Digital Single Market (DSM) is Europe's strategy for ensuring that individuals and businesses have the best possible access online. A Digital Single Market (DSM) is one in which the free movement of people, services and capital is ensured and in which individuals and businesses can seamlessly access and engage in online activities under conditions of fair competition and a high level of consumer and personal data protection, regardless of their nationality or place of residence.*

***Keywords:** provocations, expectations, digital single market, the case of Estonia*

De la Lisabona și până în zilele noastre, Uniunea Europeană și-a îndeplinit cu succes angajamentul de a crea o piață unică și de a reglementa un cadru legal concurențial bazat pe egalitate și cooperare între cetățeni, însă factorii de configurare actuali răspund unei nevoi inovatoare, respectiv Piața Unică Digitală. Privind în perspectivă, statele membre au înțeles necesitatea accederii Uniunii Europene la economia digitală mondială, care este dominată chiar și în prezent de actori importanți ca Statele Unite și Republica Populară Chineză. În acest context, începând cu anii 2000, Uniunea Europeană și-a concentrat toate mecanismele decizionale și instituționale în scopul realizării tuturor eforturilor necesare pentru atingerea potențialului de digitalizare.

Uniunea a ales o abordare strategică a Pieței Unice Digitale, bazându-se în preponderență pe digitalizarea unor sectoare cheie de activitate. În același timp, aceasta urmărește ralierea tuturor statelor membre la standardele digitale europene, state printre care se numără și România.

Piața unică digitală stimulează economia, reduce impactul asupra mediului și îmbunătățește calitatea vieții prin intermediul comerțului electronic și al e-guvernării.

Piața și serviciile guvernamentale evoluează de la platformele fixe la cele mobile, devenind din ce în ce mai omniprezente.

---

* Lector univ.dr. în cadrul Universității "Hyperion", Facultatea de Științe juridice, București (ecalinoiu@hotmail.com).

Aceste evoluții necesită un cadru de reglementare al Uniunii Europene pentru dezvoltarea tehnologiilor „cloud”, accesul transfrontalier la conținuturi și accesul fără frontiere la transferul datelor pe dispozitivele mobile, protejând în același timp viața privată, datele cu caracter personal și asigurând securitatea cibernetică. Piața Unică Digitală europeană a jucat un rol esențial în menținerea economiei Uniunii Europene și în sprijinirea cetățenilor europeni pe parcursul crizei COVID-19. Actul legislativ privind serviciile digitale⁴⁸ (ASD) și Actul legislativ privind piețele digitale⁴⁹ (APD) sunt două deziderate ce vor revoluționa piața unică digitală în următorii ani⁵⁰.

Piața unică digitală constă, în esență, în eliminarea barierelor naționale din calea tranzacțiilor online. Aceasta se bazează pe conceptul de piață comună, menită să elimine barierele comerciale dintre statele membre, pentru a crește prosperitatea economică și a contribui la o „uniune tot mai profundă între popoarele Europei”, care s-a dezvoltat ulterior într-un concept de piață internă, definită ca „un spațiu fără frontiere interne, în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată”. În continuarea Strategiei de la Lisabona⁵¹, Strategia Europa 2020 a introdus Agenda digitală pentru Europa⁵² drept una dintre cele șapte inițiative emblematice, recunoscând rolul-cheie de catalizator pe care utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) va trebui să îl joace dacă UE dorește să-și realizeze cu succes ambițiile pentru 2020⁵³. În Strategia sa privind piața unică digitală (COM (2015)

---

⁴⁸ Regulamentul (UE) 2022/2065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE (Regulamentul privind serviciile digitale), publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, JOL 277 din data de 27 octombrie 2022.

⁴⁹ Regulamentul (UE) 2022/1925 al Parlamentului European și al Consiliului din 14 septembrie 2022 privind piețe contestabile și echitabile în sectorul digital și de modificare a Directivelor (UE) 2019/1937 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind piețele digitale), publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, JOL 265 din data de 12 octombrie 2022.

⁵⁰ Pachetul legislativ privind serviciile digitale se poate accesa pe pagina de internet următoare: [digitalhttps://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/policies/digital-services-act-package](https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/policies/digital-services-act-package).

⁵¹ Scopul Strategiei de la Lisabona era de a transforma Uniunea Europeană în „cea mai competitivă și dinamică economie bazată pe cunoaștere la nivel mondial, capabilă de o creștere economică sustenabilă, cu locuri de muncă mai multe și mai bune și o mai mare coeziune socială”.

⁵² A se vedea documentul cu titlul: „Conturarea viitorului digital al Europei” în cadrul <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en>.

⁵³ A se vedea Maciejewski Michał et al., *Streaming and Online Access to Content and Services* (Streamingul și accesul online la conținut și servicii), publicație pentru Comisia pentru Piața internă și protecția consumatorilor (IMCO), Departamentul tematic pentru politici economice, științifice și privind calitatea vieții, Parlamentul European, Luxemburg, 2014. A se vedea [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/492435/IPOL-IMCO_ET\(2014\)492435_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2014/492435/IPOL-IMCO_ET(2014)492435_EN.pdf).

0192 final) și, mai recent, în Programul pentru Europa 2019-2024 al Președintei Comisiei, Comisia⁵⁴ a recunoscut caracterul prioritar al pieței unice digitale.

Piața unică digitală are potențialul de a îmbunătăți accesul la informații, de a spori eficiența prin costuri mai reduse ale tranzacțiilor, un consum dematerializat și o amprentă ecologică redusă, precum și de a introduce modele administrative și de afaceri îmbunătățite⁵⁵. Dezvoltarea comerțului electronic generează beneficii concrete pentru consumatori, cum ar fi noi produse cu o evoluție rapidă, prețuri mai scăzute, o ofertă mai variată și o mai bună calitate a bunurilor și a serviciilor, deoarece duce la intensificarea comerțului transfrontalier și la compararea mai simplă a ofertelor. În plus, dezvoltarea serviciilor de *e-guvernare* facilitează conformitatea online și accesul la locuri de muncă și oportunități de afaceri atât pentru rezidenții europeni, cât și pentru întreprinderi.

Având în vedere că nu a fost încă fructificat întregul potențial al Pieței interne, principalele instituții europene au depus eforturi de a o relansa și de a plasa populația, consumatorii și întreprinderile mici și mijlocii (IMM-urile) în centrul politicii privind piața unică⁵⁶. Piața unică digitală joacă un rol proeminent în cadrul acestor eforturi.

În Comunicarea sa intitulată „*Europa 2020 – O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii*” [COM (2010) 2020 final], Comisia a prezentat șapte inițiative emblematiche – inclusiv agenda digitală – al căror scop este de a transforma Europa „*într-o economie inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, caracterizată prin niveluri ridicate de ocupare a forței de muncă, productivitate și coeziune socială*”.

Piața Unică Digitală nu este un subiect de actualitate. Ea își are originea încă de la începutul anilor 2000, când, prin *Directiva 2000/31/CE* a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă (directiva privind comerțul electronic), cu

---

⁵⁴ Pe 15 decembrie 2022, președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, a semnat Declarația europeană privind drepturile și principiile digitale, împreună cu președinta Parlamentului European, Roberta Metsola, și cu prim-ministrul ceh, Petr Fiala, în numele președinției rotative a Consiliului. Declarația, propusă de Comisie în ianuarie 2022, prezintă angajamentul UE față de o transformare digitală securizată, sigură și durabilă, care pune oamenii pe primul plan, în concordanță cu valorile principale și cu drepturile fundamentale ale Uniunii Europene.

⁵⁵ A se vedea „*A Union that strives for more – My agenda for Europe: political guidelines for the next European Commission 2019-2024*” pe site-ul: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/43a17056-ebf1-11e9-9c4e-01aa75ed71a1>.

⁵⁶ Eforturile anterioare aveau ca scop îmbunătățirea funcționării pieței interne și asigurarea protecției consumatorilor, prin intermediul, spre exemplu: al Directivei privind protecția datelor (95/46/CE), al Directivei privind comerțul electronic (2000/31/CE), al pachetului de acte privind telecomunicațiile (care include Directiva 2002/58/CE asupra confidențialității și comunicațiilor electronice), al Directivei privind serviciile de plată (2007/64/CE), al Directivei privind drepturile consumatorilor (2011/83/UE) și al Regulamentului UE nr. 531/2012 privind roamingul.

modificările și completările ulterioare, instituțiile europene coroborează concepte ca „piața internă” și „societatea informațională”.

Această directivă constituie doar începutul unor acte legislative numeroase adoptate la nivelul Uniunii în această materie, astfel încât, în anul 2015, Comisia Europeană lansează *Strategia privind Piața Unică Digitală*⁵⁷ (PUD). Prin această strategie, Președintele Comisiei trage un semnal de alarmă asupra disproporției dintre incapacitatea Uniunii de a se integra în Piața Unică Digitală, cauzată de fenomenul fragmentării legislative, și rapiditatea cu care tehnologia se dezvoltă, dar și asupra imperiozității tranziției către o economie digitală.

Piața unică digitală are potențialul de a îmbunătăți accesul la informații, de a spori eficiența prin costuri mai reduse ale tranzacțiilor, un consum dematerializat și o amprentă ecologică redusă, precum și de a introduce modele administrative și de afaceri îmbunătățite. Dezvoltarea comerțului electronic generează beneficii concrete pentru consumatori, cum ar fi noi produse cu o evoluție rapidă, prețuri mai scăzute, o ofertă mai variată și o mai bună calitate a bunurilor și a serviciilor, deoarece duce la intensificarea comerțului trans-frontalier și la compararea mai simplă a ofertelor. În plus, dezvoltarea serviciilor de *e-guvernare* facilitează conformitatea online și accesul la locuri de muncă și oportunități de afaceri atât pentru rezidenții europeni, cât și pentru întreprinderi.

De asemenea, Strategia Comisiei Europene se bazează pe metoda fundamentală a celor trei piloni: „Acces”, „Ecosistem” și „Economie și Societate”. În ceea ce privește primul pilon, acesta se concentrează pe *îmbunătățirea accesului la bunuri și servicii digitale în întreaga UE*⁵⁸, în așa fel încât consumatorii, fie că sunt persoane fizice sau persoane juridice, să poată facilita de conținut digital, servicii și comerț din jurisdicția altor state, beneficiind totodată de o protecție sporită a drepturilor sale. În acest context, geoblocarea este o practică discriminatorie ce produce efecte la nivelul Uniunii, constând în faptul că cetățenii unui stat al Uniunii nu pot accesa site-uri ce poartă „naționalitatea” unui alt stat⁵⁹.

De asemenea, acest fenomen limitează substanțial alegerile consumatorilor și obligă companiile ce furnizează conținut sau servicii digitale, să își înființeze site-uri locale pe teritoriul fiecărui stat membru, în limitele și restricțiile impuse de fiecare cadru legislativ național, pentru a eluda astfel geoblocarea⁶⁰. Prin implementarea primului pilon, practica geoblocării ar ajunge

---

⁵⁷ Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor [COM (2015) 0192 final] cu titlul: „O strategie privind piața unică digitală pentru Europa” adoptată în data de 06 mai 2015 la Bruxelles. A se vedea la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52015DC0192>.

⁵⁸ *What is the digital single market about?* A se vedea întreg articolul pe pagina Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html>.

⁵⁹ Gafta (coord.), Ioniță, Nițu, Popa – *România și Piața Unică Digitală a Uniunii Europene. Oportunități și provocări*, Studii de Strategie și Politici SPOS 2017, Institutul European din România, pg. 30.

⁶⁰ Gafta (coord.), Ioniță, Nițu, Popa, *op.cit.*

pe cale de dispariție, cetățenii europeni dobândind prerogativa de a-și exercita drepturile recunoscute de către dreptul european într-un cadru digital caracterizat printr-o uniformitate economică și legislativă.

Cel de-al doilea pilon are ca principal obiectiv crearea unui ecosistem în care rețelele digitale și serviciile să prospere și a unor condiții de concurență echitabile pentru dezvoltarea rețelelor digitale și a serviciilor inovatoare. Timiditatea Uniunii Europene în ceea ce privește implementarea PUD o introduce la finalul clasamentului economiei mondiale digitale, dezvoltarea acesteia fiind împiedicată în mod sistematic de fenomenul fragmentării⁶¹.

Prin Strategia privind Piața Unică Digitală, Comisia identifică potențialul Uniunii de a deveni lider mondial al economiei digitale, acest pilon constituind chiar transpunerea practică a acestei afirmații. O economie digitală prosperă presupune un cadru legislativ unitar, care să consacre protecția juridică a drepturilor fundamentale ale cetățenilor și care să creeze în același timp un mediu favorabil de dezvoltare a actorilor economici europeni. Așadar, cel de-al doilea pilon are în vedere adoptarea unor noi propuneri de regulamente în domenii de reglementare ca protecția datelor, securitatea cibernetică, comerțul electronic și drepturile de autor.

În continuare, cel de-al treilea pilon învederează necesitatea pregătirii societății pentru tranziția spre digitalizare, sub aspectul valorificării la maximum a potențialului de creștere al economiei digitale sub aspectul educării acesteia în acest spirit, cât și a creșterii potențialului economiei digitale. Întrucât acest proces implică transformări atât din punct de vedere legislativ, cât și economic și social, pregătirea cetățenilor europeni pentru acest deziderat reprezintă un punct important pe lista de sarcini a instituțiilor europene, pentru ca schimbarea să nu surprindă o Uniune Europeană nepregătită și pentru ca implementarea să se realizeze în condiții optime.

Abordarea teoretică a celor trei piloni a reușit să se obiectivizeze la nivelul Uniunii prin adoptarea unor serii de propuneri de acte legislative europene⁶², dar și prin lansarea unor proiecte și planuri de acțiune.

---

⁶¹ Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor - *O strategie privind piața unică digitală pentru Europa*, la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A52015DC0192>.

⁶² De la publicarea strategiei, Comisia a depus o serie de propuneri legislative vizând realizarea pieței unice digitale. Noile propuneri legislative aveau scopul de a aborda chestiuni precum geoblocarea nejustificată [COM(2016) 0289 final], livrarea transfrontalieră a coletelor (COM(2016) 0285final), portabilitatea transfrontalieră a serviciilor de conținut online ([COM(2015) 0627 final], o revizuire a Regulamentului privind cooperarea în materie de protecție a consumatorului ([COM(2016) 0283 final], serviciile mass-media audiovizuale ([COM(2016) 0287final], contractele de vânzare online și alte tipuri de contracte de vânzare la distanță de bunuri (COM(2015) 0635 final] și contractele de furnizare a conținutului digital ([COM(2015) 0634 final). Comisia a publicat, de asemenea, o serie de comunicări în care explica viitoarele abordări în materie de politici, de exemplu cu privire la platformele online [COM (2016) 0288 final].

În privința primului pilon, Directiva 2018/1972 a Parlamentului European și a Consiliului din data de 11 decembrie 2018 de instituire a Codului european al comunicațiilor electronice, cu modificările și completările ulterioare, are drept scop convergența sectoarelor de telecomunicații, pentru ca cetățenii Uniunii să beneficieze de un acces nelimitat la platformele digitale și de un internet de mare viteză. Mai mult, așteptările Comisiei se ridică până la crearea unei infrastructuri solide care să permită astfel realizarea unei Societăți Gigabit⁶³ până în anul 2025, pentru a se atinge idealul de interconectivitate și rapiditate a rețelelor. Din păcate, însă, România, alături de alte state europene, nu au reușit să transpună directiva în legislația națională în termenul legal, Comisia declanșând procedura de *infringement* împotriva acestora, ajungând ulterior și în fața Curții de Justiție pentru aplicarea de sancțiuni⁶⁴.

Referitor la practica geoblocării, aceasta a fost soluționată de Uniunea Europeană prin adoptarea *Regulamentului (UE) 2018/302* al Parlamentului European și al Consiliului din 28 februarie 2018 privind prevenirea geoblocării nejustificate și a altor forme de discriminare bazate pe cetățenia sau naționalitatea, domiciliul sau sediul clienților pe piața internă și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 2006/2004 și (UE) 2017/2394, precum și a Directivei 2009/22/CE, cu modificările ulterioare⁶⁵, eliminând anumite obstacole ce împiedicau relaționarea comercială dintre subiecte de naționalități diferite. Regulamentul general privind protecția datelor (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (RGPD)⁶⁶ a venit ca un factor de consolidare a protecției drepturilor cetățenilor europeni, realizând astfel și obiectivul celui de-al doilea pilon, și anume crearea unui ecosistem sigur, bazat pe o reglementare unitară care să asigure protecția drepturilor persoanelor fizice și juridice.

În cele din urmă, provocările generate de pandemia Covid-19 au canalizat atenția Comisiei către competențele lacunare ale societății europene din punct de vedere digital. Ca atare, cel de-al treilea pilon s-a concretizat prin lansarea unor programe de educare ca Europa Digitală, care este un program european de finanțare ce se concentrează pe introducerea tehnologiilor digitale în rândul cetățenilor, societăților comerciale și administrației publice (Comisia Europeană-

---

⁶³ Richard Feasey, *New EU Electronic Communications Code: interpretation and implementation*, articol publicat în Revista "CERRE", Noiembrie 2019, Bruxelles, la: <https://cerre.eu/publications/new-european-electronic-communications-code-interpretation-implementation/>.

⁶⁴ Comunicat de presă al Comisiei Europene, 6 aprilie 2022. Pentru mai multe detalii a se vedea la: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_1975.

⁶⁵ Publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, JOL 60I, din 02 Martie 2018.

⁶⁶ Publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, JOL 119, din 04 Mai 2016.

Programul Europa Digitală), sau Planul de Acțiune *e-Health* ce are drept scop eficientizarea și creșterea calității sistemului sanitar prin digitalizarea sa.

De asemenea, „*Busola Digitală Europeană 2030*” [COM (2021) 118 final]⁶⁷ este un act important al Comisiei prin care se punctează o serie de domenii cheie pentru atingerea unei societăți digitalizate din toate punctele de vedere. Comisia amintește aspecte ca digitalizarea întreprinderilor, creșterea competențelor digitale ale cetățenilor și nu în ultimul rând digitalizarea serviciilor publice, ultima dintre acestea având implicații deosebite întrucât ar combate o serie de practici discriminatorii, ca de exemplu incapacitatea persoanelor cu dizabilități de a accesa serviciile publice.

Privind în plan extern, Piața Unică Digitală poate părea o provocare imensă pentru România, dat fiind faptul că tranzacțiile desfășurate pe piețele B2C (*Business to Consumer*)⁶⁸ de comerț electronic depășesc valori de miliarde de dolari. Totuși, acest lucru trebuie să impulsioneze țara noastră și să orienteze economia românească spre cerințele curente în materia pieței digitale, care va conduce la un acces neîngrădit din niciun punct de vedere al întreprinderilor și consumatorilor europeni la bunuri, respectiv servicii online. În mare, putem cataloga acest proces etapizat, ca și o sinergie între planul național și cel comunitar, existând o serie de beneficii care se răsfrâng unele asupra celorlalte. Tendințele spre care întreaga lume se îndreaptă, precum „*mobile banking*”-ul, afacerile bazate pe „*shared economy*”, *e-commerce*-ul, utilizarea *Big Data*, etc sugerează importanța infrastructurii de comunicații și financiare, care au înlocuit infrastructura care a guvernat până acum Piața Unică Europeană. Prin urmare, deși din punct de vedere al infrastructurii rutiere, feroviare, navale și aeriene România în continuare nu stă bine, domeniul digital poate transforma statul nostru într-un actant competitiv pe plan internațional, prin atragerea de investiții inovative, dar și prin reglementări adaptate la exigențele timpului, atât de natură juridică, cât și de cea administrativă.

Cazul Estoniei

Republica Estonia este un stat membru relativ tânăr. Chiar dacă secole la rând acesta a fost anexat la Uniunea Sovietică, odată cu recâștigarea independenței, acest stat a căpătat idealuri ambițioase caracterizate prin progres. Estonia reprezintă un exemplu veritabil al unei administrații publice complet digitalizate, fiind unul dintre cei mai reputați adepți ai principiului „*doar o singură dată*”. Odată cu dispariția influențelor sovietice, micul stat baltic a dorit să se desprindă

---

⁶⁷ Pentru mai multe detalii a se vedea: <https://eufordigital.eu/ro/library/2030-digital-compass-the-european-way-for-the-digital-decade/>.

⁶⁸ B2C înglobează acea formă de comerț electronic/online, bazată pe tranzacțiile efectuate în mod direct, prin intermediul internetului, de obicei sub forma unui magazin online, între o companie și consumatorul.

în totalitate de tradițiile și practicile comuniste, adaptând o politică de guvernare extrem de modernă. Principiul „*once only*” a fost implementat prin intermediul programului „X-Road”, care este o soluție cu sursă deschisă prin care instituțiile și organizațiile pot face schimb de date și informații cu ajutorul internetului. Totodată, datorită arhitecturii sale moderne, acesta asigură interoperabilitate, integritate și confidențialitate părților implicate în raportul de schimb (Comisia Europeană – X-Road Data Exchange Layer)⁶⁹. Datorită succesului acestui concept, Estonia a încheiat în anul 2015 un acord de cooperare formală, în domeniul X-Road, cu Finlanda, devenind și aceasta adeptă a acestui principiu, cooperarea ajungând chiar în punctul creării unei autorități comune de supraveghere a sistemului (Institutul Nordic pentru Soluții Interoperabile, INSI). În prezent, sistemul X-Road este testat și în domeniul sanitar din Germania, ca o metodă de prevenție și gestionare a situațiilor de criză, având ca exemplu pandemia Covid-19.

Politica de *e-Guvernare* a Estoniei are o istorie de aproape două secole și se bazează, de asemenea, pe *doi piloni*⁷⁰: programul „X-Road” și *cartea de identitate digitală*. Cei doi piloni se completează reciproc în cadrul unei arhitecturi instituționale utopice, deoarece foarte multe state, atât la nivel unional, cât și la nivel internațional, nu au reușit nici în ziua de astăzi să implementeze asemenea concepte. Aceștia se caracterizează prin interdependență, aducând un aport egal în procesele sociale din viața de zi cu zi, cetățenii Estoniei având astfel posibilitatea de a semna digital orice contract, de a accesa orice servicii publice ca de exemplu istoricul medical, de a plăti taxe sau de a vota⁷¹. Deși Estonia este un stat digitalizat aproape în proporție de sută la sută, aceasta are idealuri și mai mari, idealuri ce se desprind din Agenda Digitală 2030⁷², care abordează concepte inovative ca: Guvernanța Digitală Verde, Guvernanță prin Inteligența Artificială și multe altele.

Ceea ce este interesant în cazul Estoniei este că, spre deosebire de cazul altor state în care domeniul privat este reprezentantul inovației și tehnologiei, în timp ce domeniul public are valențe pur conservatoriste, în cazul acesteia nu există asemenea prejudecăți. În Estonia digitalizarea a pătruns în toate domeniile vieții sociale, atât publice, cât și private, aceasta devenind astfel noul său concept de „*tradiție*” și totodată „*coloana sa vertebrală*”.

---

⁶⁹ A se vedea la: <https://joinup.ec.europa.eu/collection/ict-security/solution/x-road-data-exchange-layer/about>.

⁷⁰ Rainer Kattel, Ines Mergel, *Estonia's Digital Transformation: Mission Mystique and the Hiding Hand*, Oxford University Press, 2019, pg. 143 (<https://academic.oup.com/book/42635/chapter/358101931?login=false>).

⁷¹ R. Kattel, I. Mergel, *op.cit.*

⁷² Pentru detalii: <file:///C:/Users/eduard/Downloads/Digi%C3%BChiskonna> %20 arengukava_ENG.pdf.

Estonia poate reprezenta un exemplu pentru statul român. Cele două state au contexte istorice asemănătoare, aflându-se secole la rând sub influența sovieticilor, însă perspective de viitor extrem de diferite. Un cadru legislativ și o infrastructură solidă pot schimba în totalitate criza administrației publice din România.

Totodată, Uniunea Europeană și-a îndeplinit misiunea de a impulsiona domeniul digital și dezvoltarea tehnologică într-un context de criză sanitară, climatică și nu în ultimul rând militară. Amintim în acest sens *Actul privind Europa interoperabilă*⁷³ prin care instituțiile europene urmăresc atingerea idealului de guvernare digitală, potrivit unui model tripartit, care angrenează ca principali actori statul, cetățeni, dar și întreprinderile, în calitatea lor de sursă primară de „know-how” digital. Government as a Platform (GaaP) este un concept inovator dezvoltat la nivel de Uniune care are ca principal obiectiv crearea unei platforme interoperabile care să asigure o comunicare eficientă între stat și cetățenii săi. Aceasta se bazează pe mai multe nivele de interoperabilitate, ce se află într-un raport de maximă interdependență: tehnică, semantică, organizațională și juridică.

Apreciem faptul că, procesul de tranziție dinspre Piața Unică spre Piața Unică Digitală trebuie să fie uniform atât pe plan economic, cât și legislativ, pentru a proteja interesele tuturor statelor membre și a menține spiritul de unitate promovat la nivelul Uniunii Europene. În același timp, legiuitorul national fiind cel îndrituit cu transpunerea practică a acestui fenomen complex, acesta trebuie să aibă în vedere factorul uman, protejându-i interesele și lipsindu-l de vulnerabilități.

BIBLIOGRAFIE

1. Rainer Kattel, Ines Mergel, *Estonia's Digital Transformation: Mission Mystique and the Hiding Hand*, Oxford University Press, 2019.
2. Maciejewski Michał et al., *Streaming and Online Access to Content and Services*, publicație pentru Comisia pentru Piața internă și protecția consumatorilor (IMCO), Departamentul tematic pentru politici economice, științifice și privind calitatea vieții, Parlamentul European, Luxembourg, 2014.
3. Richard Feasey, *New EU Electronic Communications Code: interpretation and implementation*, articol publicat în Revista "CERRE", Noiembrie 2019, Bruxelles, la: <https://cerre.eu/publications/new-european-electronic-communications-code-interpretation-implementation/>.
4. Viorel Nicolae Gaftea (coord.), Angela Ioniță, Ionel Nițu, Iulian Popa, *România și Piața Unică Digitală a Uniunii Europene. Oportunități și provocări*, Studii de Strategie și Politici SPOS 2017, Institutul European din România, București.

---

⁷³ Propunere de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor măsuri pentru un nivel ridicat de interoperabilitate a sectorului public în întreaga Uniune [COM (2022) 720 final].

5. Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor [COM (2015) 0192 final] cu titlul:” *O strategie privind piața unică digitală pentru Europa*”, Bruxelles.
6. „*A Union that strives for more – My agenda for Europe: political guidelines for the next European Commission 2019-2024*” pe site-ul: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/43a17056-ebf1-11e9-9c4e-01aa75ed71a1>.
7. ”*What is the digital single market about?*” A se vedea informații despre acest articol pe pagina Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/ict/bloc-4.html>.

BRICS ALLIANCE. POLITICAL AND ECONOMIC ORGANISATION

ALIANȚA BRICS. ORGANIZAȚIE POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ

Conf.univ dr. Ștefan ȚARCĂ*

Abstract: BRICS is an acronym that refers to the member countries of the Political Alliance initiated by Russia, India, China, South Africa and Brazil. The original acronym "BRIC" was coined by Jim O'Neill⁷⁴ This acronym came into widespread use as a symbol of the shift in world economic power away from the developed economies towards the developing world, to which was added the "S", formally, to form BRICS after the admission of South Africa into the the smallest member in terms of economic influence and population, and which was the first beneficiary of an expansion of the bloc in 2010, when the grouping became known as BRICS. BRICS: B from Brazil, R from Russia, I from India, C from China, S from South Africa. Its creation was initiated by Russia. The bloc, BRICS, was founded at the beginning of this millennium by Brazil, Russia, India and China, and in 2011 South Africa joined as an alternative to the G7. The BRICS group wants to represent a counterweight to the hegemony of Western states, led by the USA.

Keywords: Alliance, economic, BRICS, developing world, coin, European Union.

Blocul, BRICS, a fost înființat la începutul acestui mileniu de către Brazilia, Rusia, India și China, iar în 2011 s-a alăturat Africa de Sud, ca o alternativă la G775. Grupul BRICS dorește să reprezinte o contrapondere la hegemonia statelor occidentale, conduse de SUA.

Unii analiști, pe de altă parte, susțin că aceasta este o încercare a Rusiei și a Chinei, de a sparge [IBSA](#)⁷⁶. Se consideră că prin intrarea Africii de Sud în grupul BRICS, IBSA va deveni tot mai puțin importantă.

BRICS a apărut ca un termen oarecum optimist pentru a descrie ceea ce erau economiile cu cea mai rapidă creștere din lume în urmă cu câțiva ani. Dar acum națiunile BRICS – Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud se instalează ca o alternativă serioasă la forumurile financiare și politice internaționale existente.⁷⁷

---

* Universitatea „Hyperion” din București.

⁷⁴ [Jim O'Neill](#), economistul șef, al băncii Goldman Sachs, într-un document din 2001 intitulat, „Building Better Global Economic BRICs”.

⁷⁶ Este un grup economic alcătuit din India, Brazilia și Africa de Sud.

⁷⁷ Günther Maihold, director adjunct al Institutului German pentru Afaceri Internaționale și de Securitate (SWP).

Mitul fondator al economiilor emergente a apus, iar⁷⁸ țările BRICS își trăiesc momentul geopolitic. Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud încearcă să se poziționeze ca reprezentanți ai Sudului Global, oferind „un model alternativ” la G7.

Alianța BRICS nu este doar o alternativă la Occident, ci mai degrabă un forum pentru o gândire suverană și autonomă sporită. Într-o lume bipolară, se consideră că Africa de Sud, India și Brazilia pur și simplu concurează pentru condiții mai bune.

China, pe de altă parte, folosește platforma pentru ambițiile sale politice globale, subliniind aici, ofertele Beijingului de a media războiul din Ucraina și Israel, exercițiile militare comune pe care le-a desfășurat cu Rusia în Africa de Sud, în anul 2023.

Se consideră că, Occidentul a observat această schimbare și încearcă să o contracareze, se uită foarte atent la deciziile grupului, astfel, la Summit-ul G7 din Germania din 2022, s-au gândit să invite Africa de Sud și India, pentru a preveni optica pe care G7 o avea împotriva BRICS.

Țările BRICS, în ciuda conflictelor interne, sunt considerate un proiect de succes. Potrivit celui mai recent raport de investiții al Organizației Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), din luna aprilie a acestui an, ponderea lor în producția economică mondială a crescut de la 18% la 28% între 2010 și 2021.

Alți doi indicatori, pe de altă parte, arată potențialul grupului, căci nivelul investițiilor străine directe cât și rata de creștere a exporturilor interne ale BRICS sunt peste media globală actuală⁷⁹.

Alianța BRICS, reprezintă un grup de cooperare al celor mai mari economii emergente Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud și ar putea deveni în curând mult mai mare, poate nu ca putere economică, dar cu siguranță ca număr de state sau chiar de populație.⁸⁰ Un proiect la care lucrează membrii fondatori, și de care unii dintre noii veniți s-ar putea să fie foarte interesați, cum ar fi, lansarea unei monede comune⁸¹, o alternativă sau chiar un rival al dolarului etc.

Statele membre ale BRICS au economii foarte diferite ca dimensiune și mod de organizare, șefii de stat sau de guvern ale uniunii vor avea puține obiective de politică externă în comun, ceea ce complică procesul de luare a deciziilor bazate pe consens. Economia Chinei, de exemplu, este de peste 40 de ori mai mare decât cea a Africii de Sud, fiind cea mai dezvoltată țară din Africa.

Aderarea Arabiei Saudite și a Emiratelor Arabe Saudite, aliați tradiționali ai Statelor Unite în zona Golfului Persic, este apreciată ca o lovitură pentru

---

⁷⁸ Günther Maihold, idem

⁷⁹ Potrivit unui document al UNCTAD.

⁸⁰ Grupul BRICS+

⁸¹ Yuanul, moneda chinezi, spre exemplu.

politica externă a Statelor Unite în condițiile în care, Occidentul încearcă să contracareze influența Chinei și a Rusiei la nivel internațional.

În prezent, relațiile dintre Washington și Riad [s-au răcit dramatic](#) începând de anul trecut, după ce guvernul saudit a decis să nu sprijine solicitările SUA de a crește producția mondială de petrol pentru a ajuta la diminuarea presiunilor inflaționiste cu care s-au confruntat țările din întreaga lume.

Extinderea planificată a Aliantei BRICS nu este lipsită de controverse nici măcar la nivelul grupului. India, Brazilia și Africa de Sud, care nu au niciun interes să piardă influență și să aibă probleme cu noii membri, pentru că "dacă fiecare încearcă să aducă în grup clubul prietenilor săi, eterogenitatea și tensiunile din cadrul BRICS vor deveni și mai mari. Din această perspectivă, această problemă va aduce o putere explozivă suplimentară," probabil că se va ajunge la varianta unui cerc cu țările BRICS-plus, care nu au aceleași drepturi și posibilități de codeterminare a deciziilor"⁸².

Totuși, una din problemele controversate pentru Brazilia este însă apărarea nealinerii și neutralității în tensiunile dintre Statele Unite și China și în războiul din Ucraina. Includerea țărilor cu părtinire clară, anti-occidentală, semnaleză sprijinul și întărește pozițiile similare ale Rusiei și, ocazional, ale Chinei.

Ca membri fondatori, Brazilia, India și Africa de Sud, vor căuta să se asigure că noul BRICS nu este o platformă pentru apărarea intereselor geopolitice ale Chinei sau Rusiei. Vor trebui să acorde prioritate subiectelor care prezintă interes pentru Sudul Global în ansamblu: mecanismele de cooperare pentru tranziția energetică, transferul de tehnologie, finanțarea Noii Bănci de Dezvoltare, reluarea mecanismului de soluționare a diferendelor Organizației Mondiale a Comerțului și reforma Consiliului de Securitate al ONU. Semnarea acordului Mercosur-Uniunea Europeană și aderarea la Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică ar întări, de asemenea, rolul Braziliei ca membru BRICS non-anti-occidental. Acesta este rolul pe care Brazilia ar trebui să-l joace în BRICS, o platformă care contribuie la multipolaritate și multilateralism.

Încă de la începutul războiului din Ucraina, statele BRICS s-au distanțat de sancțiunile impuse de către Occident. Țările BRICS+ nu iau parte la sancțiunile împotriva Rusiei. Lucru devenit din ce în ce mai vizibil odată cu nivelurile aproape istorice ale comerțului dintre India și Rusia sau, de ce nu, dependența Braziliei de îngrășămintele din Rusia.

Datorită războiului pornit de Rusia în Ucraina, din punct de vedere diplomatic s-a tras o linie de demarcație puternică între o Rusie susținută de est și Occident. "Iar, unii factori de decizie europeni și americani, în consecință, se tem că BRICS ar putea deveni mai puțin un club economic al puterilor în

---

⁸² Declară în aprilie 2023, ministrul de externe al Africii de Sud, Naledi Pandor.

ascensiune care caută să influențeze creșterea și dezvoltarea globală și mai mult unul politic, definit de naționalismul lor autoritar”⁸³.

Dacă vorbim despre [războiul din Ucraina](#), de sancțiuni, critici la adresa dolarului și confruntarea globală, summitul BRICS nu reflectă doar distanțarea mai multor țări în curs de dezvoltare și emergente de Occident, ci și o creștere a încrederii lor de sine.

În acest moment, China profită de antiamericanismul țărilor BRICS+, ceea ce determină multe țări din sudul lumii să se apropie de China, acesta este un obiectiv clar pe care China îl urmărește, cu atenție, de mult timp. Alianța BRICS, este departe de a fi o alianță funcțională și de încredere, așa cum este cazul țărilor G7, "principala preocupare a Chinei este de a-i contracara în mod funcțional pe americani"⁸⁴.

Au făcut cerere formală de aderare Arabia Saudită, Iranul, Argentina, Emiratele Arabe Unite, Algeria, Egipt, Bahrein, Etiopia, Indonezia și alte state africane⁸⁵. Discuțiile despre extinderea BRICS au fost inițiate de mult iar în prezent există un interes crescut printre țările care și-au exprimat interesul de a face parte din BRICS+.⁸⁶ Discuțiile despre extinderea BRICS au fost inițiate de Beijing anul trecut, în contextul în care China și Rusia forțează schimbarea polilor de putere geopolitică la nivel mondial în detrimentul SUA și al aliaților occidentali.

Datorită faptului că, în prezent, un simbol al hegemoniei SUA în lume este dolarul, cele mai multe materii prime fiind tranzacționate în dolari⁸⁷, de statele BRICS, tot mai multe discuții sunt purtate despre dedolarizarea comerțului și chiar despre lansarea unei monede comune BRICS. Dintre țările grupului, China are cele mai avansate planuri pentru internaționalizarea propriei monede, la acest lucru ajutând-o faptul că este a doua economie ca mărime din lume și cel mai mare exportator. De asemenea, este o piață pentru importuri pe care nimeni nu o poate neglija. China experimentează deja cu yuanul digital și intenționează să-l folosească pentru plăți internaționale, în acest sens putând folosi ca rampă de lansare inițiativa Belt and Road prin care construiește infrastructură strategică și își extinde influența comercială și politică din Asia până în inima Uniunii Europene.

Propunerea Chinei de a lărgi BRICS a trezit îngrijorări printre statele membre deoarece în acest fel Beijingul le poate dilua influența, mai ales dacă

---

⁸³ Matthew Bishop, politolog la Universitatea din Sheffield pentru Observatorul Economic

⁸⁴ explică expertul în chestiuni privind China, Felix Lee, într-un interviu acordat DW.

⁸⁵ pe care Sooklal, diplomat sud-african responsabil cu BRICS, îmbunătățită în ultimul timp, nu le-a numit, scrie Bloomberg

⁸⁶ pe care Sooklal nu le-a numit, scrie Bloomberg

⁸⁷ statele BRICS sunt mari exportatoare de materii prime notează, Foreign Policy, o revistă americană de analize geopolitice

printre noii veniți s-ar regăsi aliați de încredere. PIB-ul Chinei este mai mult decât dublul sumei economiilor celorlalți patru membri ai grupului. Moneda ar fi ancorată nu doar de cotația aurului, ci și de prețurile unor grupuri de produse și materii prime, cum ar fi metalele rare. Dacă o monedă proprie a BRICS devine realitate, ea va avea teoretic puterea de a înlocui dolarul în rezervele valutare din interiorul grupului, cu efecte asupra supremației mondiale a monedei americane.⁸⁸

Statele BRICS reprezintă peste 40% din populația lumii și circa un sfert din PIB-ul global. Sunt piețe uriașe, deși sărace. China și Rusia au făcut un pas spre dedolarizare folosind yuanul⁸⁹ în comerțul bilateral. Dar Rusia, deși importă de la China în yuani, folosește dolari pentru a importa din altă parte.

Dacă moneda BRICS devine realitate, ea va putea fi folosită de oricare dintre statele grupului, inclusiv de Rusia, pentru a importa din interiorul organizației. Astfel, dolarul ar fi folosit mai puțin, reducându-i-se puterea. Mai mult, cum fiecare economie din BRICS este un pol de putere regională, statele vecine ar putea fi convinse să facă tranzacții comerciale în moneda grupului. O problemă, și încă una foarte mare, este că BRICS nu este un bloc economic omogen, ci, din contră, este unul dintre cele mai diverse, iar lansarea unei monede comune are cele mai mari șanse de succes dacă economiile care o adoptă arată cam la fel, sau cel puțin sunt asemănătoare ca stadiu de dezvoltare.⁹⁰

În acest moment, China, este o superputere economică, India aspiră la acest statut, în timp ce Rusia, Brazilia și Africa de Sud sunt exportatori de materii prime în stagnare. Economii sunt total diferite în ceea ce privește comerțul, modelul de creștere, nivelul de dezvoltare și deschiderea financiară, iar nu toate statele membre au același interes. Rusia și China văd în SUA mai mult decât un oponent. În Brazilia, poziția față de Washington și Occident, dar și față de China, se schimbă în funcție de conducătorul politic. India este mai degrabă concurentul decât aliatul Chinei. Iar „prietenia“ dintre Rusia și China este doar de conjunctură. În acest moment, dolarul este folosit pentru peste 83% din comerțul internațional, iar yuanul, mai puțin de 5%.

Astfel, [Rusia](#) are la rândul ei, unele interese strategice. Moscova vrea să folosească actualul context pentru a-și aduce aliații în club, de pildă Belarus, Venezuela sau Coreea de Nord". Pentru Putin, o extindere a grupului BRICS oferă posibilitatea de a depăși izolarea la nivel internațional.⁹¹

Pe 18 iulie 2014, țările BRICS au anunțat un plan de a crea două noi instituții alternative la Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional cu 50 de

---

⁸⁸ Foreign Policy, dacă o monedă proprie a BRICS devine realitate, ea va avea mari șanse de succes la nivel internațional.

⁸⁹ Moneda națională a Chinei

⁹⁰ După cum arată Financial Times

⁹¹ Günther Maihold, idem

miliarde de dolari⁹² în monedă de bază. Statele membre BRICS au lansat Noua Bancă de Dezvoltare ca alternativă la Banca Mondială și la Fondul Monetar Internațional. În plus, au creat mecanismul de lichiditate numit Contingent Reserve Arrangement⁹³, pentru a sprijini membrii grupului care întâmpină dificultăți cu plățile.

Banca BRICS este deschisă pentru noi membri. În 2021, Egiptul, Emiratele Arabe Unite, Uruguay și Bangladesh au cumpărat acțiuni. Acestea au fost însă mult mai mici decât investițiile respective de 10 miliarde de dolari făcute de membrii fondatori ai băncii.

De asemenea, la inițiativa Rusiei, s-a propus crearea Consiliului de Cooperare a Regiunilor din țările membre ale BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Republica Africa de Sud) ca o bună oportunitate de activare mai intensă a potențialului de activitate a regiunilor cu țările din America Latină, în special cu Brazilia.

Lărgirea grupului celor cinci este una dintre temele principale ale reuniunii statelor membre [BRICS](#), ce a avut loc între 22 și 24 august 2023, la Johannesburg, în Africa de Sud. Iar lista țărilor interesate să se alăture clubului este lungă⁹⁴, cuprinzând nu mai puțin de 23 de țări, între care Arabia Saudită, Indonezia, Iran, Argentina, Etiopia., Emiratele Arabe Unite, Congo, Cuba, Kazahstan și altele.

La începutul lunii august 2023, alte peste 40 de țări inclusiv 22 de țări care au solicitat în mod oficial aderarea la BRICS+.

Decizia de lărgire reflectă lipsa de progrese în ceea ce privește aprofundarea alianței BRICS existente, care, în ciuda faptului că reprezintă o treime din PIB-ul mondial, are interese divergente – de la ascensiunea Chinei ca superputere mondială, la nealinierea Indiei și la statutul Braziliei de exportator agricol.

Unii dintre noii membri, în special Arabia Saudită și Iranul, au o istorie de relații dificile, îmbunătățită în ultimul timp, ceea ce nu oferă prea multe perspective de acțiune coerentă dincolo de consolidarea reprezentării Orientului Mijlociu și a Africii în cadrul blocului BRICS+.

Întâlnirea statelor, la nivel înalt, s-a evidențiat ca un summit istoric în ceea ce privește decizia grupului țărilor BRICS, de a accepta noi membri.

Au fost invitate să participe la summit, peste 70 de țări din întreaga lume, din care, foarte multe, au onorat prezența la nivel de șefi de stat și de guvern.

---

⁹² aproximativ 46 de miliarde de euro în monedă de bază, națiunile BRICS au lansat Noua Bancă de Dezvoltare.

⁹³ Aranjament de rezervă contingentă.

⁹⁴ există un număr egal de țări care și-au exprimat informal interesul de a deveni membri BRICS, inclusiv toate statele importante din sudul global", a declarat Anil Sooklal, diplomat sud-african responsabil cu BRICS.

Președintele rus Vladimir Putin a decis, în special, să lipsească de la reuniunea liderilor, deoarece riscă să fie arestat în temeiul unei acuzații de crime de război emise de Curtea Penală Internațională de la Haga în legătură cu invazia Rusiei în Ucraina. În schimb, el a ales să participe virtual, trimițând un mesaj video.

Grupul de state BRICS, care pledează pentru un sistem global multipolar, constituie o alternativă atractivă pentru țările din Asia, Africa și America Latină în fața actualului sistem centrat pe Occident.

Statele invitate vor deveni membre BRICS la 1 ianuarie 2024. Odată cu aderarea lor, numărul membrilor BRICS va crește la 11 anul viitor.

Se estimează că BRICS va depăși mai mult de jumătate din economia mondială până în 2030.

Ca procedură, șefii de stat și de guvern ai statelor membre BRICS se reunesc anual, fiecare națiune preluând președinția rotativă a grupului timp de un an. Rusia v-a prelua președinția Alianței la 1 ianuarie 2024.

Alianța nu este o organizație multilaterală formală, precum Organizația Națiunilor Unite, Banca Mondială, Unitatea Africană sau Liga Arabă.

BIBLIOGRAFIE

- Adrian Năstase, Bogdan Aurescu, *Drept internațional public*. Sinteze, Ed. Ch Beck, 2018 (Ediția a IX-a)
- L. M. Crăciunean, *Drept internațional umanitar*, Editura Hamangiu, București, 2019
- I. Galea, *Drept internațional public*. Vol. 1, Ed. Hamangiu, 2021
- Mircea Dușu, Gh. Moca, *Drept internațional public*, Editura C. H. Beck, 2018
- Ștefan Țarcă, *Drept internațional public*, Editura SITECH, Craiova, 2017
- Mazilu, Dumitru, *Dreptul internațional public*, vol. I, Ediția a V-a, Ed. Lumina Lex, București, 2010
- Miga-Besteliu, Raluca, *Drept internațional public*, Volumul I, Ediția 3, Ed. C.H. Beck, București, 2014

ADRESE WEB:

www.wikipedia.org
www.icj-cij.org
www.un.org
www.unhcr.org
www.icc-cpi.int

SOME CONSIDERATIONS ON PRINCIPLES IN CRIMINAL PROCEDURE

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND PRINCIPIILE ÎN PROCESUL PENAL

Prof.univ.dr. emerit Tudor AMZA *

***Abstract:** In this article, we have sought to highlight what seems to us to be a guideline in criminal policy, namely the orientation of our criminal legislation towards the harmonization of the repressive reaction, according to the principles of the criminal process in a European vision.*

***Keywords:** principles, European vision, national criminal procedural law.*

În comunicarea de față, simțim nevoia, de a sintetiza punctul nostru de vedere cu privire la principiile în procesul penal. Ceea ce încercăm să precizăm nu este de fapt decât o aplicare adaptată la particularitățile specifice ale domeniului care formează obiectul preocupărilor noastre, a concepției generale privitoare la *principii (constante)* în raport cu evoluția gândirii juridice și a legislației procesuale penale. Astfel:

1. *Legalitatea procesului penal*

Procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege. Procesul penal se desfășoară atât în cursul urmăririi penale cât și în cursul judecării, potrivit dispozițiilor prevăzute de legea procesual-penală. Actele necesare desfășurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu, afară de cazul când prin lege se dispune altfel. Practic, semnificațiile acestor precizări fiind că “*nulla justitia sine lege*”, principiul fiind consacrat în Constituție în art. 1, pct. 5. Justiția se înfăptuiește doar în numele legii, fiind “unică, imparțială și egală pentru toți, potrivit Constituției României, art. 124 pct. 2.

Pe lângă acestea, legiuitorul are datoria de a prezenta în mod explicit normele procedurale astfel încât acestea să poată fi înțelese de persoanele angrenate în derularea unui proces penal și nu numai.

Nerespectarea sau încălcarea acestui principiu atrage după sine aplicarea unor sancțiuni procesuale, ca de exemplu, nulitatea actelor de procedură administrate în cauză ori excluderea acelor probe nelegal și neloial administrate. De altfel, respectarea acestui principiu pe parcursul derulării procesului penal reprezintă o datorie atât a procurorului cât și a judecătorului de drepturi și

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion, București.

libertăți, a judecătorului de cameră preliminară ori a instanței de judecată. Principiul este prevăzut în art. 2 C.proc.pen., care stabilește că derularea procesului penal se face doar cu respectarea dispozițiilor prevăzute de lege.

2. Separarea funcțiilor judiciare

În procesul penal, potrivit art. 3 alin. (1) din C.proc.pen, se exercită următoarele funcții judiciare:

a) funcția de urmărire penală – are ca moment de debut ordonanța prin care se dispune începerea urmăririi penale și se finalizează prin trimiterea sau netrimiterea în judecată;

b) funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală;

c) funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată – se dispune de judecătorul de cameră preliminară și se materializează prin hotărârea pe care o ia cu privire la actele de urmărire penală, dacă au fost administrate legal sau nu. Hotărârea sa are caracter definitiv cu privire la actele de urmărire penală administrate, nemaifiind posibilă o astfel de analiză în cursul judecății;

d) funcția de judecată – pe lângă faptul că aceasta se realizează de către instanța de judecată în complete legal constituite (art. 3 NCPP), judecata constă în administrarea probatoriului, în evaluarea acestuia pentru a se pronunța cu privire la temeinicia acuzației aduse inculpatului, cât și în pronunțarea unei hotărâri judecătorești prin care se rezolvă cauza aflată pe rolul instanței.

Funcțiile judiciare se exercită din oficiu, în afară de cazul când, prin lege, se dispune altfel.

În desfășurarea aceluiași proces penal, exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea unei alte funcții judiciare, cu excepția celei prevăzute la lit. c), care este compatibilă cu funcția de judecată (funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată), mai puțin când se dispune începerea judecății potrivit art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c). Așadar, deși legiuitorul a stabilit cu valoare de principiu că exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea altei funcții, totuși, în cazul de mai sus nu se poate reține o situație de incompatibilitate, deși, în ceea ce ne privește, ne exprimăm reținerea față de o asemenea situație, apreciind că judecătorul de cameră preliminară se pronunță inclusiv (dar indirect și adiacent) pe vinovăție și, în consecință, participarea sa ca judecător al fondului cauzei ar fi incompatibilă.

În exercitarea funcției de urmărire penală, procurorul și organele de cercetare penală strâng probele necesare pentru a se constata dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată.

Asupra actelor și măsurilor din cadrul urmăririi penale, care restrâng drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei, dispune judecătorul desemnat

cu atribuții în acest sens, cu excepția cazurilor prevăzute de lege, adică judecătorul de drepturi și libertăți.

Asupra legalității actului de trimitere în judecată și probelor pe care se bazează acesta, precum și asupra legalității soluțiilor de netrimitere în judecată se pronunță judecătorul de cameră preliminară prin încheiere.

Judecata se realizează de către instanță, în complete legal constituite.

3. *Prezumția de nevinovăție*

În literatura juridică s-a exprimat părerea că *presumția de nevinovăție* ar putea fi considerată doar ca un principiu derivat din principiile fundamentale ale procesului penal⁹⁵ sau constituie „un aspect important al legalității procesului penal”⁹⁶, ori că trebuie examinată în strânsă legătură cu exercitarea rolului activ sau cu garanțiile prevăzute de lege pentru exercitarea dreptului la apărare⁹⁷. Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă.

După administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului.

Orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă, *presumția de nevinovăție* fiind proclamată pentru prima dată în legislația Statelor Unite ale Americii, și, apoi, în Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din 1789, înscrisă ulterior și în Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1948. Principiul este fixat și în art. 52 și art. 6 paragraful 2 din C.E.D.O. *Prezumția de nevinovăție* nu poate fi răsturnată decât prin dovedirea vinovăției, fiind fixată și în Constituția României, art. 23, pct. 11 și art. 6 parag. 2 CEDO și art. 48 alin. 1 CDFUE.

Prezumția de nevinovăție este garantată și prin separarea funcțiilor judiciare, fiind strâns legată și de alte garanții procesuale, ca de exemplu: imparțialitatea instanței, dreptul la tăcere și privilegiul împotriva autoincrimării. *Prezumția de nevinovăție* nu este incompatibilă cu încheierea unui acord de recunoaștere a vinovăției sau cu judecata în cazul procedurii simplificate, când inculpatul recunoaște învinuirea formulată împotriva sa potrivit rechizitoriului.

---

⁹⁵ Cu privire la raportul dintre principiile fundamentale și derivate, vz. V. Dongoroz ș.a., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român.* vol. I, *Partea generală*, p. 176-179, București, Edit. Academiei, 1975; N. Volonciu, *Drept procesual penal*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1972; Doru Pavel, *Considerații asupra prezumției de nevinovăție*, în R. R. D., nr. 10, 1978, p. 9-13. Ion Ifrim, *Ocotirea penală a vieții intime a persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 184.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 178.

⁹⁷ D. Pavel, lucr. cit., p. 11-12.

Învinuirea adusă inculpatului trebuie probată de organul de urmărire penală prin probe legal și loial administrate iar acesta are dreptul la tăcere (actori incubit probatio), nefiind obligat să-și probeze nevinovăția. Pe de altă parte, suspectul sau inculpatul, pe parcursul administrării probelor care-l învinovățesc, dacă dorește, are dreptul să probeze lipsa lor de temeinicie.

La alin. (2) din art. 4 CPP, care reglementează prezumția de nevinovăție, legiuitorul prevede cu titlu de principiu că, după administrarea întregului probatoriu, orice îndoială în formarea convingerii referitoare la vinovăție va trebui interpretată de către organele judiciare în favoarea suspectului sau inculpatului. De altfel, în cuprinsul art. 396 alin. (2) C.proc.pen., legiuitorul a stabilit că instanța de judecată va pronunța o condamnare numai dacă se constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat.

Prezumția de nevinovăție este relativă și ea poate fi combătută doar prin realizarea unui probatoriu complet, care, așa cum subliniam mai sus, trebuie să demonstreze dincolo de orice dubiu că există vinovăție și că fapta a fost săvârșită de inculpat⁹⁸.

S-a introdus acest principiu ca regulă de fond în procesul penal și pentru a sublinia dreptul subiectiv al suspectului sau inculpatului de a fi respectat de toate organele judiciare sau participanții la procesul penal ori alte persoane, drept care, în situația dovedirii nevinovăției sale, după rămânerea definitivă a unei hotărâri judecătorești, îi dă dreptul inculpatului sau suspectului la despăgubire. De altfel, în spiritul acestui principiu, legiuitorul a stabilit în art. 396 alin. (2) din C.proc.pen. că instanța de judecată va pronunța condamnarea doar dacă se constată, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că fapta există, constituie infracțiune și a fost săvârșită de inculpat. Acest principiu reprezintă de fapt o garanție procedurală preponderentă în materia probelor iar ca regulă de fond prezumția de nevinovăție reprezintă un drept subiectiv al inculpatului care trebuie respectat sub sancțiune penală de către toate autoritățile și persoanele.

4. Aflarea adevărului

Garanțiile procesuale cuprinse în normele legii penale procesuale au fost instituite tocmai în scopul de a se înlătura posibilitatea unei urmăriri penale netemeinice, care ar putea duce la o condamnare nedreaptă. Organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului principiu consacrat în Codul de procedură penală, art. 5.

---

⁹⁸ Mihai Udriou, *Fișe de procedură penală*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 17.

La baza întregii activități a organelor judiciare⁹⁹, au obligația de afla adevărul. Aflarea adevărului în fiecare cauză judiciară este o cerință de bază pentru înfăptuirea justiției potrivit principiilor dreptului. Adevărul, pentru a putea fi demonstrat, trebuie demonstrat. Omul trebuie să facă dovada adevărului, adică a realității și a forței, a caracterului netrancedent al gândirii sale în activitatea practică. Aristotel privea adevărul ca o corespondență a enunțării cu starea reală a lucrului: "Calea adevărului, spunea el, aparține aceluia care socotește despărțit ceea ce este în realitate despărțit și ca unit, precum este în eroare acela care gândește contrar de cum sunt lucrurile în realitate"¹⁰⁰.

Dar, cum profund se remarcă, definiția aristotelică a adevărului conține în sine atât valoarea inalienabilă a realismului de simț comun, cât și dificultățile și prejudecățile sale, admiterea fără nici o critică prealabilă a ceea ce pare a merge de la sine în virtutea evidențelor și experienței curente. Ar mai fi de adăugat în această ordine că ideea recurgerii la acțiune pentru certificarea valorii cunoașterii nu se aplică uniform și invariabil, ci în funcție de nivelul la care ne situăm, de specificitatea disciplinei, a mijloacelor ei specifice de figurație și reprezentare¹⁰¹.

Organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului ori inculpatului. Respingerea sau neconsemnarea cu rea-credință a probelor propuse în favoarea suspectului ori inculpatului se sancționează conform dispozițiilor Codului de procedură penală.

În desfășurarea procesului penal trebuie să se asigure aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana făptuitorului, fiindcă doar într-un asemenea context se poate atinge scopul procesului penal. În procesul penal, aflarea adevărului este limitată la faptele și împrejurările care fac obiectul probațiunii. De altfel, tocmai pentru a se afla adevărul, soluțiile procurorului și ale instanței de judecată pot fi controlate, de către instanță în primul caz și pe calea controlului judecătoresc, în al doilea caz, de către instanțele de apel și contestație.

După cum se poate observa, se stabilește, pe lângă obligația organelor judiciare de a asigura doar pe bază de probe aflarea adevărului, și posibilitatea ca probele să poată fi administrate în tot cursul procesului penal iar respingerea sau neconsemnarea cu rea credință se sancționează. De asemenea, se instituie obligația organelor de urmărire penală de a strânge și administra probe și în favoarea suspectului sau inculpatului. Potrivit art. 349 alin. (1) C.proc.pen. instanța soluționează cauza cu respectarea drepturilor subiecților procesuali și administrarea probelor pentru o lămurire completă asupra adevărului.

---

⁹⁹ Rodica Mihaela Conescu, *Obiectul probațiunii judiciare în procesul penal*, SCJ, nr. 3, 1963, p. 479.

¹⁰⁰ Aristotel, *Metafizica*, Ed. Academiei, București, 1967, p. 302.

¹⁰¹ V. Toniu, I. Pârvu, *Teoria adevărului*, Ed. Politică, București, 1956, p. 161.

5. *Ne bis in idem*

Nicio persoană nu poate fi urmărită sau judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni atunci când față de acea persoană s-a pronunțat anterior o hotărâre penală definitivă cu privire la aceeași faptă, chiar și sub altă încadrare juridică (art. 6 C.proc.pen.).

Așadar, pentru a putea invoca acest principiu, trebuie întrunite acumulative următoarele condiții: a) existența unei hotărâri judecătorești definitive; b) noul proces penal să se îndrepte împotriva aceleiași persoane și c) să vizeze fapte identice și fapte care se referă la aceleași evenimente.

Scopul acestui principiu este acela de a împiedica tracasarea persoanelor cu privire la fapte în legătură cu care s-au pronunțat hotărâri judecătorești definitive și pentru a împiedica pornirea altui proces penal pentru aceleași fapte. Vechiul Cod de procedură penală din 1968 cuprindea dispoziții în sensul acestui principiu în art. 10 alin.(1) lit. j).

G. Obligatorietatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale

Potrivit dispozițiilor art. 7 alin. (1) C.Proc.Pen, procurorul este obligat să pună în mișcare și să exercite acțiunea penală din oficiu atunci când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare, alta decât prezentată mai jos (nu există un interes public)¹⁰². Acest principiu în vechea reglementare era prevăzut ca principiul oficialității, în sensul că, în procesul penal, nu se aplică principiul disponibilității ca în dreptul procesual civil, actele necesare derulării procesului penal fiind acte care se îndeplinesc din oficiu, părțile și subiecții procesuali principali neputând opri desfășurarea acestuia. Atât trimiterea în judecată cât și punerea în executare a hotărârilor penale se dispun ori se execută din oficiu.

În cazurile și în condițiile prevăzute expres de lege, procurorul poate renunța la exercitarea acțiunii penale dacă, în raport cu elementele concrete ale cauzei, nu există un interes public în realizarea obiectului acesteia.

În cazurile prevăzute expres de lege, procurorul pune în mișcare și exercită acțiunea penală după introducerea plângerii prealabile a persoanei vătămate sau după obținerea autorizării ori sesizării organului competent sau după îndeplinirea unei alte condiții prevăzută de lege.

Punerea în mișcare a acțiunii penale se dispune prin ordonanță de către procuror în cursul urmăririi penale și prin declarație orală consemnată în încheierea de ședință în cazul infracțiunilor de audiență [art. 360 alin. (2) C.Proc.Pen.]. În mod cu totul excepțional, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare de Camerele reunite ale Parlamentului, în ședința comună când decid

---

¹⁰² M Basarab, L. Biro, *Curs de drept penal, Partea generală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 60.

punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare, procurorul emițând și el ordonanță prin care avizează punerea în mișcare a acțiunii penale.

Concluzionând, acțiunea penală se pune în mișcare în acel moment al procesului penal când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare a acesteia. Ca localizare în timp, acțiunea penală se pune în mișcare la începutul procesului penal ori la terminarea fazei de urmărire penală și se stinge la rămânerea definitivă a hotărârii penale, fără a mai exista posibilitatea ca aceasta să continue și în faza punerii în executare a hotărârii penale.

În anumite împrejurări, în mod obligatoriu acțiunea penală trebuie să fie pusă în mișcare: în cursul urmăririi penale când se constată că există probe din care rezultă presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există vreunul din cazurile de împiedicare prevăzute de art. 16 alin. (1) și art. 327 alin. (1) (obligația procurorului de a emite rechizitoriul prin care dispune trimiterea în judecată); când procesul penal se află în procedura de cameră preliminară și în faza de judecată.

Există totuși 3 împrejurări în care punerea în mișcare a acțiunii penale este împiedicată, anume când se renunță la urmărirea penală pe motivul că nu există un interes public. [art. 7 alin. (2)]; când lipsește plângerea prealabilă a persoanei vătămate sau a autorizării ori sesizării organului competent [art. 7 alin. (3) C.Proc.Pen.].

6. Caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal

Organele judiciare au obligația, potrivit art. 8 din C.proc.pen., de a desfășura urmărirea penală și judecata cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil¹⁰³. Titularii acestui principiu sunt subiecții procesuali principali și părțile în procesul penal. Aprecierea caracterului echitabil și a termenului rezonabil se face în funcție de comportamentul părților, de importanța pentru părți a obiectului procedurii, de complexitatea cauzei și de termenul scurs cu referire la unele măsuri procesuale preventive.

Principiul în sine era prevăzut și în reglementarea anterioară la art. 1 alin. (1) C.proc.pen., el fiind inserat și în legislația Uniunii Europene¹⁰⁴.

În plus, principiul este evidențiat și în Constituția României, art. 21 alin. (3) cât și în dispozițiile art.10 din Legea nr.304/2004 potrivit căroră “toate persoanele au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un

¹⁰³ I. Neagu, *Tratat de procedură penală, Partea generală*, Ed. 3-a, Ed. Universul Juridic, 2013, p. 115-119, autorul pledând deseori pentru introducerea acestui principiu.

¹⁰⁴ Vezi în acest sens art.6 parag.1, teza 1, CEDO și art 47 teza a II-a prima parte CDFUE.

termen rezonabil, de către o instanță imparțială și independentă, constituită potrivit legii”.

8. *Dreptul la libertate și siguranță*

Legiuitorul prevede în art. 9: *Dreptul la libertate și siguranță*. Astfel, în cursul procesului penal este garantat dreptul oricarei persoane la libertate și siguranță. (2) Orice măsură privativă sau restrictivă de libertate se dispune în mod excepțional și doar în cazurile și în condițiile prevăzute de lege. (3) Orice persoană arestată are dreptul de a fi informată în cel mai scurt timp și într-o limbă pe care o înțelege asupra motivelor arestării sale și are dreptul de a formula contestație împotriva dispunerii măsurii. (4) Atunci când se constată că o măsură privativă sau restrictivă de libertate a fost dispusă în mod nelegal, organele judiciare competente au obligația de a dispune revocarea măsurii și, după caz, punerea în libertate a celui reținut sau arestat. (5) Orice persoană față de care s-a dispus în mod nelegal, în cursul procesului penal, o măsură privativă de libertate are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de lege. Drepturile prevăzute la articolul 6 corespund drepturilor garantate la articolul 5 din CEDO și au, în conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă, același înțeles și același domeniu de aplicare. Prin urmare, restrângerile la care pot fi supuse în mod legal nu le pot depăși pe cele permise de articolul 5 din CEDO, care este redactat după cum urmează: "(1) Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță.

Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale:

a) dacă este deținut legal pe baza condamnării de către un tribunal competent;

b) dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;

c) dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia;

d) dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere, sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;

e) dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;

f) dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe un teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.

(2) Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

(3) Orice persoană arestată sau deținută în condițiile prevăzute la alineatul (1) litera (c) din prezentul articol trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare și are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.

(4) Orice persoană privată de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul de a introduce un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale și să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.

(5) Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații. Drepturile prevăzute la articolul 6 trebuie respectate în special la adoptarea de către Parlamentul European și de către Consiliu a actelor legislative în domeniul cooperării judiciare în materie penală, în temeiul articolelor 82, 83 și 85 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, mai ales pentru a defini dispozițiile comune minime privind calificarea infracțiunilor și pedepsele, precum și anumite aspecte de drept procedural. (Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 303/17 - 14.12.2007)

9. Dreptul la apărare

Părțile și subiecții procesuali principali au dreptul de a se apăra ei înșiși sau de a fi asistați de avocat. Acest principiu, de o importanță deosebită în desfășurarea procesului penal, este fixat în noul Cod de procedură penală în cuprinsul art.10.

Părțile, subiecții procesuali principali și avocatul au dreptul să beneficieze de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării. Este important a sublinia că însăși Curtea Europeană a Drepturilor Omului exprima un punct de vedere important în Hotărârea din dosarul penal nr. 11/1997/975/197 din 21 aprilie 1998 care stabilea că: "... instanța de judecată are obligația să înlătore orice manifestare de superficialitate și formalism în ceea ce privește respectarea *dreptului la apărare*. Acest drept, prin importanța pe care o reprezintă, excedează chiar sfera intereselor învinutului și inculpatului, pentru că acest drept interesează întreg procesul penal și activitatea judiciară în general."

10. Respectarea demnității umane și a vieții private

Potrivit art. 11 din Codul de procedură penală, orice persoană care se află în curs de urmărire penală sau de judecată trebuie tratată cu respectarea demnității umane. Supunerea la rele tratamente pe parcursul procesului are

caracter penal, putând fi invocate săvârșirea infracțiunilor de cercetare abuzivă (art. 280 C.pen.), supunere la rele tratamente (art. 381 C.pen.) sau tortură (art. 282 C.pen.).

Respectarea vieții private, a inviolabilității domiciliului și a secretului corespondenței sunt garantate în cursul procesului penal, atât prin normele penale cât și prin cele constituționale.

Restrângerea exercitării acestor drepturi nu este admisă decât în condițiile legii și dacă aceasta este necesară într-o societate democratică. Respectarea demnității umane se realizează și prin alte mijloace, ca de exemplu, suspendarea urmăririi penale, suspendarea judecății sau întreruperea executării pedepsei cu închisoarea, în condițiile și împrejurările fixate prin lege.

România a aderat la cele mai importante convenții internaționale care vizează respectarea demnității umane și a vieții private, legislația internă fiind adoptată, modificată ori completată potrivit normelor și cerințelor acestora. În acest sens au fost incriminate ca infracțiuni cercetarea abuzivă, supunerea la rele tratamente, represiunea nedreaptă etc.

Pe de altă parte, în ultimii ani, România a fost condamnată la CEDO pentru încălcări ale demnității umane. Sub, acest aspect, remarcăm că aceste prevederi au fost mai bine clarificate și precizate în practica Curții Europene¹⁰⁵. De exemplu, examinând o serie de cauze concrete, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a decis că *sunt încălcate* prevederile articolului 8 din Convenție, dacă se iau măsuri de urmărire penală și condamnare a unor persoane majore care întrețin relații sexuale (deși sunt de același sex) liber consimțite. Asemenea ingerințe *nu sunt justificate* de o cerință socială imperioasă, în condițiile unei societăți democratice, și ele nu au fost cerute de opinia publică; pe de altă parte, asemenea restricții ale libertății individuale apar a fi disproporționate cu scopurile urmărite și anume protecția moralei, a drepturilor și libertăților altuia (Norris contra Irlanda; Dudgeon contra Irlanda); sunt încălcate prevederile menționate, motivează Curtea, și dacă legea națională nu asigură o protecție adecvată *vieții private* a individului pretinzând ca victima, chiar suferind de grave tulburări psihice, să facă întotdeauna personal plângere în caz de viol (X contra Olanda). În speța Kopp contra Elveția, Curtea a motivat că sediul profesional, cum ar fi cabinetul de avocat, face parte din domiciliul persoanei și implicit sunt cuprinse în noțiunea de viață privată, ocrotită în baza art. 8 din Convenție. Ca urmare, măsura luată de autorități de a pune sub ascultare convorbirile reclamantului, aduce grave prejudicii dreptului de apărare al clienților, și necesității de a respecta secretul relațiilor dintre avocat și client. În aceste condiții există o violare a prevederilor art. 8 din Convenție. În speța Valenzuela Contreras contra Spania, Curtea a reproșat autorităților spaniole

---

¹⁰⁵ A se vedea pe larg, Ion Ifrim, *Ocrotirea penală a vieții intime a persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, *op.cit.* pp. 169-184.

faptul că au dispus punerea sub ascultare a liniei telefonice a reclamantei, fără ca în legislația națională să existe prevederi care să asigure o minimă protecție a persoanei împotriva acestor ingerințe ale autorității, și ca atare există o violare a art. 8 din Convenție. În speța Lambert contra Franța, Curtea a subliniat din nou că orice convorbire telefonică face parte din viața privată a persoanei, astfel că, orice ingerință nejustificată a autorității în această privință constituie o violare a prevederilor art. 8 din Convenție. Ocrotirea persoanei sub acest aspect se extinde, arată Curtea, și asupra liniei telefonice care nu aparține reclamantului, dacă în fapt acesta folosea linia respectivă. Prin aceasta Curtea a contrazis teza de principiu a instanței supreme franceze, care decisese că inculpatul nefiind titularul liniei telefonice supravegheate un poate invoca beneficiul art. 8 din Convenție. În realitate arată Curtea, acest beneficiu operează indiferent de situația de mai sus, astfel că în speța s-a produs o încălcare a prevederilor art. 8 din Convenție. Tot astfel, în speța Z contra Finlanda, Curtea a considerat că divulgarea de către autorități a identității reclamantei și a stării sale de sănătate (reclamanta era seropozitivă), un se justifică prin interese superioare celor ale reclamantei, constituind o gravă ingerință în viața sa privată; ca urmare există o violare a art. 8 din Convenție. Un există o violare a prevederilor de mai sus, dacă anumite restrângeri aduse vieții private a petiționarului sunt justificate de necesitatea asigurării securității naționale (Leander contra Suedia; W. contra Marea Britanie; B. contra Marea Britanie; R. contra Marea Britanie. De asemenea, constată Curtea, aceste manifestări au avut un un organizat, asigurându-li-se o largă difuzare. În aceste condiții autoritățile aveau tot dreptul să tragă la răspundere pe inculpați, ca măsură necesară într-o societate democratică pentru a proteja sănătatea membrilor societății. Ca atare un există în speța o violare a prevederilor art. 8 din Convenție.

11. *Limba oficială și dreptul la interpret*

Legiuitorul a prevăzut în cuprinsul art. 12 C.proc.pen. că, în România, limba oficială în procesul penal este limba română. De altfel, Constituția României stabilește în art.128 că “procedura judiciară se desfășoară în *limba română*. Cetățenii aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată... Cetățenii străini sau apatrizi care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua la cunoștință de toate actele și lucrările dosarului de a vorbi și a pune concluzii în instanță prin interpret; în procesele penale acest drept este asigurat.”

Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, actele efectuate întocmindu-se în limba română.

Părților și subiecților procesuali care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română ori nu se pot exprima li se asigură, în mod direct, au posibilitatea de a

lua cunoștință de piesele dosarului, de a vorbi, precum și de a pune concluzii în instanță, prin interpret.

În cadrul procedurilor judiciare se folosesc interpreți autorizați, potrivit legii. Sunt incluși în categoria interpreților și traducătorii autorizați, potrivit legii.

Cheltuielile judiciare cu interpretul și traducătorul vor rămâne în sarcina statului, iar în cazuri excepționale poate fi folosit ca interpret orice persoană care poate comunica cu cel ascultat, însă organul judiciar are obligația de a relua ascultarea (audierea) prin interpret imediat ce este posibil. Dacă inculpatul nu știe limba română se poate lua măsura traducerii rechizitoriului de un traducător autorizat (art. 329 C.proc.pen.). Lipsa unui interpret în cazurile justificate atrage nulitatea relativă a actelor efectuate, iar folosirea interpreților este asigurată de organul de urmărire penală prin desemnare sau alegere de către părți. Așa cum am mai subliniat, interpretul trebuie să fie autorizat potrivit legii (I.C.C.J., Secția penală, decizia nr. 3039/2006).

BIBLIOGRAFIE

1. Andrei Zarafiu, *Procedură Penală. Partea generală. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 3-36.
2. Mihail Udroui, *Procedură Penală. Partea Generală*, ediția a 6-a, Ed. C.H. Beck, București, 2019, p. 4-61.
3. Anca Lelia Lorincz, *Drept procesual penal*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 5-53.
4. Mihail Udroui, *Fișe de procedură penală. Partea generală. Partea specială*, ediția a IV-a, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 11-28.
5. Petre Buneci, Gheorghe Șerban, Iuliana Ciocă, Ionuț Dragnea, Alexandru Vasilache, Sebastian Crețu, Adrian Pichler, Ion Vasilache, Viorica Stoica, Dana Tițian, Mihai Jigani-Șerban, *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014, p. 1-24.
6. Nicolae Volonciu, *Codul de procedură penală comentat ediție aniversară*, ediția a 3-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 11-49.
7. Cristinel Ghigheci, *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 11-344.
8. Ion Neagu, Mircea Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 11-120.
9. Bogdan Micu, Alina Gabriela Păun, Radu Slăvoiu, *Procedură penală. Curs pentru admiterea în magistratură și avocatură*. Teste grilă. Ediția a II-a, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 3-24.
10. Istvan Szilard Tasnadi, *Principiul ne bis in idem. Noțiunea de aceeași faptă în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene*, Caiete de drept penal, nr.3/2015, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 131-152.
11. Laura Roxana Popoviciu, *Legalitatea în dreptul penal român*, Revista de Drept Penal, nr. 2/2014, p. 34-40.
13. N. Volonciu, *Drept procesual penal*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p. 13.
15. Tudor Amza, *Drept procesual penal. Partea generală*. Editura Universitară Carol Davila, 2012, p. 3-9

CRIMINAL SCIENCE FROM A HISTORICAL AND EPISTEMOLOGICAL PERSPECTIVE

ȘTIINȚA PENALĂ DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ ȘI EPISTEMOLOGICĂ

Conf.univ.dr. Mioara-Ketty GUIU*

Abstract. *This paper highlights, mainly, three aspects.*

First, it highlights that the current explanations of penal science and juridical (legal) science in general are odds with historical and epistemological data (of the theory of science) - for example, according to these explanations, legal science as a whole, including penal science, would be a new science, appeared with the first modern penal codes (18th-19th centuries), while the historical data reveal that a legal science stricto sensu has been established since the Roman era and, moreover, that Roman legal science was characterized by an exceptionally high level of technicality; or, according to these explanations, legal science would be an empirical (finding, descriptive) science, which studies human behavior and real social life, while epistemology reveals that, until the modern era, law was considered a part of ethics and, therefore, a formal (abstract) science, with a leading role in the system of science, which studies the normative reality, created by norms, which is an ideal (rational) reality, which differs significantly from the objective reality (concrete, perceptible through the senses).

Then, it highlights that these paradigm shifts took place in the modern era, after the emergence of the positivist philosophical current and the so-called "materialist-dialectical philosophy", and in their wake they attracted a whole series of "crises", including a "crisis of penal dogmatics", which collapsed.

Finally, this highlights that law cannot become coherent again and cannot justify its leading place in science, as long as jurists do not return to the old conception, called "normative" (or "formal"), as it already claims part of the penal doctrine, especially the German one.

Keyword: *objective law, juridical norm, empirical science, formal science.*

1. Considerații introductive

Cei mai mulți penaliști plasează momentul nașterii științei penale și al științei juridice, în general, „în perioada următoare revoluțiilor burgheze din Europa”¹⁰⁶, „la întâlnirea secolelor XVIII-XIX”¹⁰⁷ – pe scurt, în epoca modernă.

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion (colab.ext.), email: mioarakettyguiu@yahoo.com

¹⁰⁶ V. Dobrinou, I. Pascu, V. Lazăr, Gh. Nistoreanu, I. Molnar, Al. Boroii, *Drept penal. Partea generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992, p. 10.

¹⁰⁷ N. Giurgiu, *Drept penal general*, Editura Cantes, Iași, 2000, p. 20.

În sprijinul acestei opinii, ei invocă, de regulă, faptul că, așa cum evidențiază datele istorice, până în epoca modernă, dreptul pozitiv nu a cuprins nicio reglementare a pedepselor. Secole de-a rândul, genul, limitele și condițiile de aplicare a acestora au fost decise de judecători, astfel că ele difereau de la un caz la altul. În plus, pedepsele se remarcă printr-o cruzime de neimaginat: nu numai că predominau pedepsele fizice (corporale), dar tortura și pedeapsa cu moartea, provocată în cele mai barbare moduri, constituiau practici uzuale.

O asemenea reglementare a apărut doar odată cu primele coduri penale moderne (Codul penal francez din 1791, Codul penal al lui Napoleon din 1810, Codul penal al Regatului Sardiniei din 1839 etc), care se deosebeau vădit de legile penale anterioare prin conținutul lor, prin faptul că ele nu mai cuprindeau doar dispoziții de incriminare, ci și numeroase dispoziții penale generale. Mai precis, specificul acestor coduri consta în structura lor bipartită, în faptul că ele erau divizate în două părți: o primă parte, denumită „parte generală”, se prezenta ca o „lege-cadru”¹⁰⁸, formată din dispoziții penale generale, cu valoare de principii, menite să limiteze libertatea judecătorilor penali și să umanizeze reprimarea (aceste dispoziții instituiau un regim legal pedepselor, care fixa categoriile și limitele pedepselor, condițiile de executare a acestora ori alte asemenea aspecte); a doua parte, denumită „parte specială”, se prezenta ca o lege subordonată, formată din dispoziții de incriminare, care fixau „pedepsele speciale”, aplicabile fiecărei infracțiuni (acestea puteau fi modificate de judecători, dar numai în limitele și condițiile prevăzute de dispozițiile penale generale).

Cu toate acestea, noi credem că doctrina actuală exagerează importanța acestor coduri, atunci când pretinde că ele ar marca însăși nașterea științei juridice. În orice caz, o atare teză ridică mari semne de întrebare, căci, prin ea, se neagă valoarea tuturor cercetărilor juridice anterioare și se pretinde, contrar realității, că aportul penaliștilor moderni nu s-a redus la o sistematizare a ideilor anterioare; din contră, ei ar avea meritul de a fi construit niște teorii complet noi, și nu doar în materie penală, ci în toate ramurile de drept (lucru impus de faptul că aceste ramuri sunt interdependente și formează un sistem, un tot unitar).

Însă, nu putem lămuri dacă și în ce măsură astfel de pretenții sunt justificate, decât cu condiția să examinăm, oricât de sumar, evoluția anterioară a dreptului și contextul apariției codurilor penale moderne.

2. Știința dreptului până în epoca modernă

Într-una din cele mai cunoscute lucrări ale sale (*Etica nicomahică*), Aristotel (384-322 î.H.) susținea că există două feluri de justiție, anume o justiție

---

¹⁰⁸ Pentru detalii privind această sintagmă, a se vedea *Loi-cadre* – document accesibil online la adresa <https://fr.wikipedia.org/wiki/Loi-cadre> (regăsit la 22.11.2023).

distributivă, care privește modul de repartizare a bunurilor și îndatoririlor între oameni, și o justiție retributivă, bazată pe pedeapsă și recompensă. Iar o teză similară regăsim, ceva mai târziu, în lucrările jurisconsultilor romani, care susțineau că dreptul are două mari ramuri, anume dreptul penal și dreptul civil.

Totuși, este greu de înțeles cum au ajuns gânditorii antici la această teză, din moment ce, așa cum ne spun istoricii, primele legi ale omenirii au cuprins, aproape exclusiv, dispoziții de incriminare, care stabileau infracțiunile și pedepsele aplicabile acestora. După cât se pare, însuși studiul acestor dispoziții i-a condus aici, căci el releva că, spre deosebire de alte reguli sociale, regulile de drept nu se mulțumesc să impună indivizilor o serie de obligații (îndatoriri) și să limiteze astfel libertatea individuală, ci impun, totodată, exercitarea unor acte coercitive, denumite *sanțiuni (pedepse, în sens larg)*, în caz că indivizii își nesocotesc obligațiile. Mai precis, acest studiu releva că dispozițiile de incriminare au un dublu caracter normativ, în sensul că ele stabilesc, simultan, două norme de comportament, anume o *normă sancționatoare*¹⁰⁹, care este prevăzută explicit și se adresează judecătorului, arătându-i ce pedeapsă să aplice aceluia care comite o anumită infracțiune, și o *normă de conviețuire sau de coexistență*¹¹⁰, care este subînțeleasă (se deduce din prima) și se adresează tuturor cetățenilor, arătând obligația ce revine fiecăruia („să nu ucidă”, „să nu fure”, „să nu calomnieze” etc). Iar apoi, practica dreptului releva că pedepsele și celelalte sancțiuni juridice diferă semnificativ de așa-numitele „sanțiuni morale (reproșul, oprobiul public etc), prin faptul că ele pot consta nu numai în acte de constrângere psihică, ci și în acte de constrângere fizică, chiar foarte grave, a căror îndeplinire poate fi impusă, la nevoie, prin apelul la forța publică.

În același timp, lucrările jurisconsultilor romani fac dovada că ei au sesizat și alte aspecte, cum ar fi: faptul că regulile de drept sunt generale, obiective și impersonale (ele stabilesc aceleași obligații, pentru toate persoanele aflate într-o identică situație); faptul că noțiunea de *drept (jus)* are două sensuri diferite, iar, ca urmare, trebuie să se facă distincție între *dreptul obiectiv*, sintagmă prin care se înțelege legea, și *dreptul subiectiv*, sintagmă prin care se înțelege prerogativa individuală de a face sau a nu face ceva; faptul că noțiunile de *obligație* și de *drept subiectiv* sunt corelative, în sensul că oricărei obligații a unei persoane îi corespunde un drept al altei persoane de a cere îndeplinirea ei; faptul că o persoană nu poate împiedica o altă persoană să-și îndeplinească obligațiile, ceea ce înseamnă că orice obligație este, în același timp, un *drept subiectiv (individual)*; faptul că noțiunile de *obligație* și de *drept subiectiv* desemnează, ambele, niște *acțiuni licite* și, în ultimă instanță, niște interese ierarhizate, așa cum dovedește faptul că titularul dreptului are prioritate în raport cu titularul obligației, care trebuie să cedeze; faptul că un individ devine *delinvent*

---

¹⁰⁹ A se vedea M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului (enciclopedia juridică)*, Editura All, București, 1995, p. 43; V. Dongoroz, *Drept penal*, Editura Tirajul, București, 1939, p. 33.

¹¹⁰ G. Del Vecchio, *Lecții de filosofie juridică*, Editura Europa Nova, Lugoj, 1995, p. 206.

(*infractor*), atunci când nesocotește una dintre obligațiile sale și aduce astfel atingere unui *drept subiectiv* al altuia; faptul că nu există *delincvent* fără *delict*, respectiv fără o *acțiune sancționabilă (ilegală)*, pentru care legea prescrie aplicarea unei sancțiuni juridice anume, bine determinată; faptul că sancțiunea reprezintă criteriul pe baza căruia se determină *forma de ilicit* existentă în concret (*ilicit penal* sau *ilicit civil*), precum și instanța competentă (care poate fi, după caz, civilă sau penală) etc.

E drept că, din dreptul roman, ne-au parvenit doar comentarii disperate, iar nu și vreo operă integrală, realizată metodic, care să ordoneze asemenea observații. Dar, chiar în aceste condiții, ținând seama de valoarea comentariilor, istoricii au trebuit să conchidă că romanii posedau „o știință juridică *stricto sensu*”¹¹¹, caracterizată printr-un „nivel excepțional de ridicat de tehnicitate”¹¹², datorată unei clase specializate de juriști (așa-numiții „jurisconșulți”), care se bucura de autonomie și își manifesta știința atât în teorie (predare, scrierea de tratate), cât și în practică (expertiză, consiliere).

Împărtășind această concluzie, noi am adăuga că ea rezulta, cu destulă claritate, din însuși modul în care a evoluat legislația scrisă, pe parcursul celor paisprezece secole de dominație romană. În acest sens, ni se par elocvente trei aspecte: faptul că, într-o perioadă relativ scurtă, jurisconșulții romani au dezvoltat semnificativ sistemul lor legislativ, adăugând legislației primordiale, denumită „drept public” (sau „drept penal”), o nouă legislație, denumită „drept privat” (sau „drept civil”, în sensul restrâns al termenului), care prevedea expres obligațiile și drepturile persoanelor; faptul că ei au formulat majoritatea principiilor de drept, în special acelea ale dreptului civil; faptul că, treptat, ei au extins aplicarea principiilor dreptului civil la aproape domeniile practicii sociale (comerț, industrie, finanțe etc), ceea ce a condus la apariția unor noi discipline juridice, cuprinse sub denumirea de „drept civil, în sens larg”.

De altfel, aceeași concluzie rezulta și din evoluția ulterioară a dreptului. Astfel, într-o lucrare de istorie apărută relativ recent¹¹³, se arată următoarele: faptul că, în perioada medievală, ce a urmat căderii Imperiului Roman de Apus (476 d.H.), dreptul pozitiv a înregistrat foarte puține progrese și numai în unele domenii „civile”, cum ar fi acela al asigurărilor; faptul că, în această perioadă, dreptul și-a păstrat, în mare parte, trăsăturile anterioare, fixate de jurisconșulții romani, deși, între timp, operele lor se pierduseră (deci erau necunoscute); faptul că interesul pentru dreptul roman s-a redeșteptat abia spre sfârșitul

---

¹¹¹ A se vedea *Droit romain* – document accesibil online la adresa https://fr.wikipedia.org/wiki/Droit_romain (regăsit la 22.11.2023).

¹¹² *Idem* („*Primauté historique*”).

¹¹³ Matthew A. McIntosh, *The Continuation of Ancient Roman Law in the Medieval Period* – document accesibil online la adresa <https://brewminate.com/the-continuation-of-ancient-roman-law-in-the-medieval-period/#:~:text=Medieval%20Roman%20law%20is%20th> (regăsit la 22.11.2023)

secolului al XI-lea, când italienii au redescoperit o celebră lucrare antică, intitulată *Digeste (Administrare)*, dar mai cunoscută sub denumirea de *Codul lui Justinian* (după numele împăratului care a ordonat întocmirea ei, în anul 533 d.H.); faptul că studiul acestei lucrări, care cuprindea o masivă colecție de citate din jurisconșulții romani, a ridicat mari probleme de hermeneutică, motiv pentru care, în anul 1088, a fost înființată la Bologna o primă universitate juridică¹¹⁴, căreia i s-a încredințat misiunea de a aprofunda acest studiu etc.

Dar, de aici, putem desprinde și noi niște concluzii.

O primă concluzie ar fi aceea că partea specială, direct aplicativă, a celor două mari ramuri de drept se constituise, în întregime, încă din epoca romană. Cel puțin, numai așa s-ar putea explica de ce, așa cum ne spun istoricii, dreptul roman a continuat să se aplice, aproape neschimbat, și după căderea imperiului roman, de-a lungul întregii epoci medievale.

O a doua concluzie ar fi aceea că, în evul mediu timpuriu, știința juridică a stagnat (foarte probabil, și din cauza numeroaselor incidente de ardere a cărților vechi, care au rupt legătura cu știința juridică anterioară). Abia în a doua jumătate a evului mediu, practicienii dreptului au observat că ei posedau, aproape exclusiv, cunoștințe practice, care le permiteau să înțeleagă și să aplice corect normele juridice existente, dar nu posedau și o știință teoretică (sintetică), care să le permită să verifice dacă aceste norme erau legitime și aveau o justificare intrinsecă. Cu alte cuvinte, numai foarte târziu, ei au observat că munca lor pretindea o pregătire cu mult mai înaltă – care le lipsea –, ori că, pentru a înlătura acest neajuns, era nevoie de niște universități, respectiv de niște școli juridice de nivel superior – care, de asemenea, lipseau.

O a treia concluzie ar fi aceea că, spre deosebire de partea specială (aplicativă) a dreptului, partea lui generală (teoretică) a început să se dezvolte, cu precădere, din secolele XIII-XIV, când au intrat în funcțiune primele școli superioare de învățământ juridic. În acest sens, reamintim că una dintre primele enciclopedii juridice sau, altfel spus, una dintre primele lucrări de teoria generală a dreptului a fost aceea intitulată *Speculum judiciale (Oglinda legii)*, elaborată de William Durand (1275-1347), fost student și doctorand al Universității din Bologna, devenit ulterior episcop și profesor de drept. Deși, dacă ținem seama că această universitate fusese înființată în scopul anume de a studia dreptul roman,

---

¹¹⁴ Universitatea din Bologna, recunoscută oficial în 1158, la 30 de ani de la înființarea ei, este considerată cea veche instituție europeană de învățământ superior. Apariția ei a fost urmată, la scurt timp, de apariția altor universități: Universitatea din Oxford, înființată în 1116 și recunoscută oficial în 1167 (după 51 de ani); Universitatea din Parma, recunoscută oficial în 1117, dar atestată documentar încă din anul 962; Universitatea din Modena, recunoscută oficial în 1175; Universitatea din Paris, recunoscută oficial în 1215, la peste 40 de ani de la înființare etc.

putem deduce că o atare teorie se constituise, și ea, încă din antichitate, dar se pierduse în perioada de declin a imperiului roman.

3. Partea teoretică (generală) a dreptului

Mai înainte de a intra în amănunte, privind data apariției primelor noțiuni de teorie generală a dreptului, se impune să facem unele precizări, privind sintagma „parte generală a dreptului” - și aceasta, din două considerente.

Primul considerent este acela că, deși doctrina filosofică actuală recunoaște că unii dintre cei mai mari filosofi ai tuturor timpurilor (Aristotel, Kant și Hegel) au susținut că orice știință are o structură duală și se constituie dintr-o parte teoretică și o parte practică, ea pretinde totuși contrariul, anume că știința ar avea structură monistă, invocând drept argument că nu se poate face distincție între teorie și practică¹¹⁵.

Al doilea considerent este acela că, sub influența doctrinei filosofice, penaliștii contemporani au început să vehiculeze ideea că distincția între o *parte generală* și o *parte specială* ar fi specifică dreptului penal modern. Așa de pildă, profesorul Francesco Antolisei începe prin a constata că această distincție figurează în toate codurile penale moderne și continuă prin a pretinde că, în nicio o altă ramură de drept, o asemenea „separare nu are loc în mod atât de organic”¹¹⁶ – de unde s-ar deduce nu doar că această distincție este specifică științei penale, dar și că ea a apărut abia în secolele XVIII-XIX, odată cu primele coduri penale moderne.

De aceea, trebuie să reamintim că însăși structura tradițională a programelor universitare contrazice asemenea ideii, căci ea evidențiază că o asemenea distincție a apărut încă din evul mediu și nu doar în materie penală, ci și în materie civilă, unde, de asemenea, se face distincție între o *teorie generală a dreptului civil*, care se ocupă de aspectele comune tuturor normelor civile (noțiuni de bază, principii, sancțiuni specifice etc), și diverse *teorii speciale*, care privesc, după caz, persoana, familia, succesiunea, contractele, drepturile reale etc. În plus, aceeași structură relevă că, pe lângă cele două teorii generale de ramură, în facultățile de drept se predă și o *teorie generală a dreptului*, pe care vechii autorii o denumeau *enciclopedie* sau *filosofie juridică*. Altfel spus, asemenea aspecte contrazic teza structurii moniste a științei și dovedesc că dreptul, la fel ca orice altă știință, se compune dintr-o parte generală (teoretică) și dintr-o parte specială (aplicativă).

Cu aceste precizări, revenim la chestiunea care ne interesează, aceea a momentului apariției teoriei generale a dreptului, pentru a sesiza că istoricii

---

¹¹⁵ A se vedea H. Schnädelbach, „Rațiunea”, în *Filosofie. Curs de bază*, Editura Științifică, București, 1999, p. 74.

¹¹⁶ Fr. Antolisei, *Manuale di diritto penale. Parte speciale*, I, Giuffrè Editore, Milano, 1996, p. 5.

contemporani nu fixează acest moment. Ei constată, e drept, că, în comentariile lor, jurisconșulții romani invocau numeroase noțiuni de teorie generală, ca și o serie de principii ale dreptului. Totuși, ținând seama că din dreptul roman nu ne-a parvenit nicio lucrare de teorie generală, istoricii avansează ipoteza că romanii nici nu aveau asemenea lucrări, că ei nu erau niște reflexive, predispușe spre meditații și teorii, ci erau, prin excelență, niște spirite pragmatice, care invocau aceste noțiuni și principii doar ca argumente logice, fără a le justifica.

Însă, această ipoteză se lovește de un impediment, relevat tot de istorici, anume că, în antichitate, predomina opinia că sarcina de a dezvolta partea generală, pur teoretică a dreptului, revine filosofilor, nicidecum juriștilor. O asemenea opinie se impusese, se pare, încă de la Aristotel, care, analizând mai atent problematica științei, sesizase o serie de aspecte, cum ar fi: faptul că orice știință se compune din două părți, anume dintr-o *parte (știință) teoretică* și o *parte (știință) aplicativă*; faptul că știința teoretică este „altruistă”, „pur contemplativă”¹¹⁷ – de unde și denumirea ei, aceea de *filosofie* sau *dragoste de înțelepciune* (termenul de *filosofie* provine din greaca veche, în care *philia* însemna dragoste, iubire, prietenie, iar *sophia*, înțelepciune); faptul că există două tipuri de „filosofii”, anume o *filosofie primară* sau *ultimă* (denumită și *metafizică*), și o *filosofie naturală* (Aristotel includea aici partea teoretică a științelor empirice, așa cum majoritatea științelor: fizica, matematica, astronomia, biologia etc.); faptul că „filosofia primară” (metafizica) formulează și explică *principiile naturii*, respectiv regulile ei de bază, care guvernează întreaga existență, materială sau spirituală, în timp ce „filosofia naturală” fixează doar *legile lumii materiale*; faptul că acestor două tipuri de „filosofii” (științe teoretice) le corespund două tipuri de științe aplicative, anume „științe practice” (el includea aici *politica* și *etica*, inclusiv dreptul) și „științe productive” (care asigură dezvoltarea diverselor „meșteșuguri”, inclusiv a artelor); faptul că sistemul științei este organizat ierarhic: în fruntea sistemului se află „filosofia primară” și științele aplicative aferente, denumite de el „științe practice”, în timp ce „filosofia naturală” și științele aplicative aferente acesteia, denumite de el „științe productive”, ocupă un loc subordonat - ceea ce însemna, în fond, că regulile formulate de aceste din urmă științe, denumite azi „reguli tehnice” (ori „metodologice”), nu pot deroga de la regulile morale și juridice.

Trebuie menționat și că viziunea aristotelică asupra științei s-a menținut până în secolul al XIX-lea, când, sub influența curentului filosofic pozitivist – care nega caracterul științific al filosofiei, în general, și al eticii, în special –, doctrina juridică a abandonat teza că partea generală a dreptului este de resortul filosofiei și a decis să rupă orice relații cu aceasta.

---

¹¹⁷ A se vedea *Aristotle* – document accesibil online la adresa <https://en.wikipedia.org/Aristotle> (regăsit la 23.11.2023).

Iar, lucru încă mai grav, acest dispreț pentru filosofie s-a răsfrânt direct asupra teoriei generale a dreptului, care, din acel moment, nu s-a mai bucurat de atenția cuvenită, ci a fost marginalizată, fiind considerată doar o *materie pregătitoare*, un simplu rezumat al celorlalte științe juridice. Or, așa cum s-a observat deja¹¹⁸, există cel puțin două obiecțiuni ce se pot invoca împotriva unei astfel de opinii: pe de o parte, faptul că în facultăți teoria generală nu se predă în prealabil, ci simultan, concomitent cu celelalte discipline juridice; pe de altă parte, faptul că această teorie nu se prezintă câtuși de puțin ca un compendiu, care expune sintetic conținutul celorlalte discipline juridice, ci încearcă să clarifice niște chestiuni distincte, comune ambelor ramuri de drept, cum ar fi definiția și locul dreptului în sistemul științei, diviziunile și principiile lui, conținutul și specificul normelor juridice, caracterele lor esențiale etc. În fond, așa se și explică o serie de aspecte, cum ar fi: faptul că unii autori contemporani (din păcate, tot mai puțini) denumesc această teorie „filosofia dreptului”¹¹⁹, „dreptul pur”¹²⁰ sau „doctrina pură a dreptului”¹²¹ – denumiri ce evocă teza, proprie filosofiei idealiste, potrivit căreia *etica* (morala și dreptul) derivă din *filosofia primară* (Aristotel) sau din *filosofia pură* (cum o numea Kant); faptul că asemenea denumiri se dovedesc mult mai adecvate, dacă ținem seama că teoria generală a dreptului apare ca un fragment dintr-o altă teorie, mult mai largă, denumită *teoria științei*, care, chiar și în prezent, se studiază exclusiv în facultățile de filosofie; faptul că, așa cum deja am arătat, secole de-a rândul, sarcina de a elabora o teorie generală a dreptului a revenit filosofilor – și aceasta, pentru simplul motiv că elaborarea ei nu pretindea doar cunoștințe juridice, ci și ample cunoștințe de logică, de etică, lingvistică etc; faptul că o parte a doctrinei filosofice promovează și azi teza că inclusiv știința logicii are structură duală și, așadar, că ea nu se reduce la partea ei teoretică, denumită *logică formală* sau *metafizică generală* (*metaphysica generalis*), ci cuprinde și o parte aplicativă, cunoscută, încă din antichitate, sub denumirea de *etică* sau *metafizică specială* (*metaphysica specialis*)¹²², care include și dreptul – în acest sens, un reputat filosof german din secolul al XIX-lea observa că „logica nu devine niciunde atât de practică și de o importanță atât de crucială ca în drept”¹²³ etc.

---

¹¹⁸ M. Djuvara, *op.cit.*, p. 6.

¹¹⁹ G. Del Vecchio, *op.cit.*, p. 27.

¹²⁰ Ed. Picard, *Le droit pur (Dreptul pur)*, Editura Flammarion, Paris, 1908.

¹²¹ H. Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, Editura Humanitas, București, 2000.

¹²² A se vedea *The origin of the Metaphysica Specialis and Metaphysica Generalis distinction?* – document accesibil online la adresa https://www.reddit.com/r/askphilosophy/comments/me3txh/the_origin_of_the_metaphysica_specialis_and/ (regăsit la 24.11.2023); în același sens, H. Schädelbach, „Filosofia”, în *Filosofie* (curs de bază), *op.cit.*, p. 50.

¹²³ Fr. A. Trendelenburg *Logische Untersuchungen*, 1840 – citat din sinteza lucrării lui Drăgan Stoianovici, *Logica și dreptul* (document accesibil online la adresa <https://respiro.ro/respiroteca/blog/tiinta-dreptului-si-logica>, regăsit la 24.11.2023)

Însă, nu este suficient să subliniem că teoria generală a dreptului, denumită adesea și *dogmatică juridică*, este o disciplină filosofică, cu un înalt grad de abstractizare, ci mai trebuie să subliniem că această teorie se divide, ea însăși, într-o *parte generală*, care analizează aspectele comune, ce interesează toate ramurile de drept, și o *parte specială*, care analizează particularitățile fiecărei ramuri de drept – de unde se mai înțelege că inclusiv apariția *dogmaticii penale* (a părții generale a dreptului penal) o datorăm filosofilor.

Dar, pentru a ne convinge de acest lucru, este necesar să revedem, chiar succint, contextul adoptării primelor coduri penale moderne.

4. Contextul apariției codurilor penale moderne

Așa cum relevă conținutul cunoscutului document englez intitulat *Magna Carta Libertatum* (1215), ideea că pedepsele nu se pot aplica arbitrar, ci numai în urma unui proces echitabil, desfășurat potrivit legii, a apărut în epoca medievală, la scurt timp după ce s-au pus bazele învățământului juridic.

Totuși, răspândirea acestei idei nu s-a datorat juriștilor, ci, aproape exclusiv, filosofilor. Cel puțin, așa se deduce din faptul că cele mai importante studii de *drept penal* publicate atunci le datorăm filosofilor iluminați (Diderot, Voltaire, Montesquieu, Hume ș.a), care nu s-au limitat să remarce neajunsurile sistemului represiv, în special atrocitatea pedepselor, dar, pe lângă aceasta, s-au pronunțat pentru consacrarea legislativă a unor principii ale dreptului sancționator, cum ar fi principiul umanizării represiei, principiul personalității și unicității pedepsei, principiul legalității, principiul vinovăției etc. În orice caz, abia în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, asemenea idei au fost reluate și dezvoltate de Cesare Beccaria, un erudit italian, ce poseda și o temeinică pregătire juridică și care, în celebra sa lucrare *Dei delitti e delle pena* (1764), expunea și alte asemenea principii, cum ar fi principiul abolirii pedepsei cu moartea, principiul individualizării pedepselor ori principiul interpretării stricte a legilor penale.

Ar fi însă de remarcat că, în pofida mării audiențe de care s-a bucurat în epocă, nici lucrarea lui Beccaria nu a determinat vreo modificare a legislațiilor pozitive. Așa cum relevă datele istorice, codurile penale moderne au apărut doar după îndelungi și foarte sângeroase conflicte sociale, în urma cărora guvernații au fost obligați să adopte noi charte (constituții), așa cum erau Declarația americană de independență (1776) sau Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului (1789), care impuneau niște reforme legislative de amploare – de exemplu, Declarația franceză impunea organului legislativ ca, în activitatea sa, să respecte reguli de genul: „Legea poate interzice numai acțiunile dăunătoare pentru societate” (art.V); „Legea este o expresie a voinței generale (...). Aceasta

trebuie să fie aceeași pentru toată lumea, indiferent dacă protejează sau pedepsește” (art.VI); „Niciun om nu poate fi acuzat, arestat, nici deținut decât în cazurile stabilite prin lege și după formele prescrise de aceasta” (art. VII); „...nimeni nu poate fi pedepsit decât în virtutea unei legi stabilite și promulgate anterior delictului și aplicată legal.” (art. VIII)

De unde rezultă, cu destulă claritate, că autorii morali ai noilor coduri penale au fost, în principal, filosofii și revoluționarii, în timp ce juriștii au rămas, în majoritatea lor, simpli executanți, care contribuiau doar material la crearea lor.

5. Criza dreptului

Analiza primelor coduri penale moderne relevă și faptul că ele corespundeau prea puțin exigențelor exprimate de autorii lor morali. În acest sens, ni se par elocvente două aspecte: pe de o parte, faptul că, dintre numeroasele principii formulate de filosofi, aceste coduri consacrau doar unul, anume principiul legalității, care, și acela, era redus la una dintre exigențele sale, aceea că infracțiunile și pedepsele trebuie stabilite prin lege (*nullum crimen nulla poena sine lege*); pe de altă parte, faptul că, deși era unanim admis că pedepsele reprezintă cele mai grave sancțiuni juridice, aceste coduri nu prevedeau, în mod explicit, nici regulile nici condițiile generale de aplicare a pedepselor. Asemenea aspecte puteau fi doar deduse, stabilite printr-o interpretare sistematică a dispozițiilor penale generale – lucru complet inacceptabil, din moment ce, pe calea interpretării, judecătorii puteau ajunge la concluzii complet diferite, cu consecința că practica judiciară devenea neunitară și se nesocotea astfel dreptul fundamental la egalitate în fața legii.

Iar, ceea ce este încă mai grav, nici până azi, codurile penale nu au reușit să fixeze principiile dreptului penal și condițiile generale de aplicare a pedepselor. Așa cum oricine poate constata, nu numai că aceste chestiuni sunt în continuare controversate, dar, în plus, legislațiile pozitive devin, pe zi ce trece, tot mai stufoase și incoerente. De altfel, teoreticienii actuali ai dreptului constată, ei înșiși, că asistăm la o „inflație legislativă”¹²⁴ fără precedent, vizibilă îndeosebi în materie penală, care nesocotește toate vechile principii. Unii dintre ei vorbesc chiar de o „criză generală a dreptului”¹²⁵, în special de o criză a „dogmaticii

---

¹²⁴ A se vedea *Inflation législative* – document accesibil online la adresa https://fr.wikipedia.org/wiki/Inflation_législative (regăsit la 24.11.2023)

¹²⁵ Ph. Conte, P. Maistre du Chambon, *Droit pénal général*, Éditions Dalloz, Armand Colin, Paris, 2000, p. 1; în același sens, a se vedea E. B. Jimenez, *La crisis de la dogmática: nuevas perspectiva* – document accesibil online la adresa <https://vlex.com.co/vid/crisis-dogmatica-nuevas-perspectivas-591567630#:~:text=Resumen%20El%20texto%20muestra%20la%20crisis%20que%20soporta,cumple%20las%20funciones%20que%20se%20le%20han%20encomendado> (regăsit la 24.11.2023).

penale”¹²⁶, pe care o consideră responsabilă de această situație și o acuză că regresează, că „merge înapoi”¹²⁷.

Vedem totuși că, privitor la cauzele acestei „crize”, domnește o totală derută.

În orice caz, nimeni nu pare să-și mai amintească de acea pretenție a juriștilor din secolul al XIX-lea, potrivit căreia știința juridică s-a născut odată cu ei și deci că, anterior, nu exista o asemenea știință. Or, dacă încercăm să lămurim motivele acestei pretenții, ajungem la concluzia că acela a fost, de fapt, momentul de debut al crizei.

Mai precis, criza dreptului a debutat la scurt timp după moartea lui Hegel (1831), când a apărut nu numai curentul filosofic pozitivist, inițiat de francezul August Comte¹²⁸, ci și o nouă ideologie, expusă pe larg în operele cunoscuților teoreticieni burghezi Karl Marx și Friedrich Engels, care își aroga, emfatic, titlul de „filosofie materialist-dialectică”. Apariția acestora a marcat sfârșitul adevăratei filosofii, a așa-numitului „idealism realist” (ori „obiectiv”), susținut și de Hegel, care asigurase progresul tuturor științelor, din antichitate și până atunci.

Însă, nu intrăm în amănunte asupra acestui aspect, ci vom sesiza doar că această nouă „filosofie” se limita să nege, împotriva tuturor dovezilor științifice, autonomia spiritului și supremația asupra materiei, și se reducea astfel la un proces dirijat de „laicizare socială”, care începuse să se manifeste încă din epoca premodernă, așa cum lasă să se întrevadă multe dintre schimbările sociale și economice intervenite atunci: secularizarea averilor clerului; separarea instituțiilor publice de Biserică; ascensiunea burgheziei și, mai ales, faptul că, brusc, în acea perioadă, tot mai mulți intelectuali au început să se declare „atei” și „liber cugetători”, invocând, în acest sens, argumente dintre cele mai îndoielnice, cum ar fi acela că toată existența se reduce la materie (substanță), în timp ce conștiința ar fi doar o secreție a creierului¹²⁹, ori acela că nu există „rațiune obiectivă”¹³⁰ (a naturii), ci doar „rațiune subiectivă”¹³¹ (a omului).

---

¹²⁶ A se vedea *La crisis del Derecho penal contemporáneo* – document accesibil online la adresa <https://editorial.tirant.com/es/libro/la-crisis-del-derecho-penal-contemporaneo-9788492788354#:~:text=Por%20otro%20lado%20C%20la%20> (regăsit la 24.11.2023).

¹²⁷ A. Demichel, professeur a l’Université Paris VIII, *Le droit pénal en marche arrière*, Recueil Dalloz Sirey, 1995, 28 cahier – apud O. Jerez, *Le blanchement de l’argent*, Revue Banque Edition, Paris, 2003, p. 247.

¹²⁸ Între 1930-1942, acesta a publicat o serie de texte cuprinse sub denumirea de „Curs de filosofie pozitivistă” – a se vedea *August Comte*, document accesibil online la adresa https://en.wikipedia.org/wiki/Auguste_Comte (regăsit la 25.11.2023).

¹²⁹ A se vedea *Materialism* – document accesibil online la adresa <https://en.wikipedia.org/wiki/Materialism> (regăsit la 25.11.2023).

¹³⁰ H. Schnälbach, *op.cit.*, p. 63.

¹³¹ *Idem*, p. 63.

Așa s-a ajuns deci la situația actuală, în care asistăm nu doar la o criză a dreptului, ci, așa cum observă mulți filosofi, și la „o criză morală profundă”¹³², în special a lumii occidentale, ca și la „o criză universală a raționalității”¹³³.

Dar, din păcate, acești filosofi nu observă și că toate aceste „crize” sunt doar niște efecte ale adoptării concepției materialiste despre lume și viață, care neagă, fără niciun temei, inteligența naturii. Deși, încă din antichitatea timpurie, savanții au sesizat că natura se conduce după propriile legi, care sunt perfect inteligibile și pot fi transcrise în formule matematice (reamintim că, potrivit școlii pitagoreice, „în natură, totul este număr”¹³⁴), vedem că adepții acestei concepții au contestat constant caracterul inteligibil al naturii, faptul că ea nu face nimic în zadar, ci urmează întotdeauna un scop, pretinzând că numai oamenii posedă gândire și își pot propune scopuri. Iar, pornind de aici, ei au ajuns să formuleze multe alte teze eronate, cum ar fi: faptul că, în natură, totul ar fi determinat cauzal, inclusiv gândirea umană; faptul că nu există liber-arbitru; faptul că toate cunoștințele umane provin din simțuri, din experiență – deci că există numai cunoștințe empirice, iar nu și cunoștințe raționale, provenite direct din gândire (teză pe care psihologia actuală o respinge¹³⁵); faptul că numai științele empirice merită denumirea de „științe”, iar nu și așa-numitele „științe formale”, așa cum este și dreptul; faptul că, pentru facerea legilor, nu e nevoie de nicio știință, ci doar de talent etc.

Este util, poate, să reamintim și că unul dintre principale obiective ale noii ideologii a fost acela de a suprima dreptul, în special dreptul penal, așa cum dovedesc multe dintre schimbările de paradigme intervenite atunci, îndeosebi din momentul în care această ideologie a început să fie predată în școli – de exemplu, dacă anterior se considera că toată știința se reduce la „o etică normativă”¹³⁶ și deci că, în sistemul științei, locul conducător revine dreptului, care reprezintă partea cea mai importantă a metafizicii, ulterior s-a impus o altă opinie, care se menține și azi, potrivit căreia dreptul nu este o știință, ci doar o artă (*ars boni et aequi*¹³⁷); sau, dacă anterior se considera că dreptul se deosebește de morală, în principal, prin caracterul său coercitiv, prin faptul că el nu cuprinde doar norme „civile” (ori „de coexistență”), ci și o serie de norme sancționatoare ori „penale” (în sens larg), care asigură protecție celor dintâi și garantează astfel ordinea socială, odată cu afirmarea noii ideologii, a apărut opinia (Enrico Ferri, Filippo Gramatica, Marc Ancel ș.a) că pedepsele nu se

---

¹³² Ek. Martens, H. Schnälbach, „Cu privire la situația actuală a filosofiei”, în *Filosofie* (curs de bază), *op.cit.*, p. 15.

¹³³ Idem, p. 17.

¹³⁴ A se vedea *Pythagore* – document accesibil online la adresa <https://fr.wikipedia.org/wiki/Pythagore> (regăsit la 04.10.2022).

¹³⁵ În acest sens, a se vedea M. Golu, *Bazele psihologiei generale*, Editura Universitară, București, 2004, pp. 59-60.

¹³⁶ I. Kant – apud H. Schnädelbach, „Rațiunea”, în *Filosofie* (curs de bază), *op.cit.*, p. 77.

¹³⁷ Ph. Conte, P. Maistre du Chambon, *op.cit.*, pp. 1-2.

justifică și ar trebui desființate, urmând ca, în locul lor, să se adopte un sistem de „măsurile de apărare socială”, a căror aplicare să fie lăsată la aprecierea medicilor și psihologilor.

Or, chiar dacă asemenea idei nu au reușit să se impună, totuși, prin simpla lor existență, ele au avut consecințe devastatoare asupra științei juridice. În aceste condiții, nu numai că juriștii au fost nevoiți să dezvolte singuri partea teoretică (generală) a dreptului, care este de resortul filosofiei, dar, totodată, pentru a evita desființarea învățământului juridic, ei au fost obligați să abandoneze așa-numita „concepție normativă”, care predominase până atunci și să pretindă, contrar realității, că știința lor nu este deloc formală, ci, la fel ca majoritatea științelor, ea are un pronunțat caracter empiric (inductiv), adică pornește de la experiență, de la realitate.

Însă, pentru a se înțelege mai bine gravitatea schimbărilor antrenate de noua ideologie, trebuie să lămurim, chiar succint, semnificația și importanța vechii concepții.

6. Concepția normativă

Această concepție, care a dominat gândirea științifică de la începuturile ei (sec. VI î.H.) și până la Hegel, pornea de la premisa că dreptul este o știință *formală*, care studiază gândirea (spiritul), și conchidea că progresul juridic poate fi asigurat numai printr-un studiu constant și metodic al ideilor comune de justiție, așa cum se reflectă ele în dreptul pozitiv, în normele juridice în vigoare.

E drept că au existat întotdeauna și unii autori care au contestat aceste teze, pretinzând că normele juridice nu derivă din gândire, ci din experiență (din nevoile sociale), ori că ar fi imposibil să ajungem la adevăr, pe cale pur rațională.

Însă, asemenea opinii nu s-au putut impune. Însăși realitatea le infirma, căci ea evidențiază că normele juridice nu descriu practica socială reală, *ceea ce este*, ci descriu *ceea ce trebuie să fie*, adică o practică socială ideală (rațională), așa cum ar trebui să fie ea, pentru a corespunde exigențelor logicii. De unde rezulta, cu destulă claritate, că este imposibil să rezolvăm vreo problemă juridică, studiind viața socială reală – și aceasta, pentru simplul motiv că *realitatea normativă*, construită prin norme, este o realitate aparte, cu entități proprii, care diferă semnificativ de realitatea obiectivă. Altfel spus, de aici, rezulta că lumea dreptului este o lume a ideilor, care poate fi accesată numai prin gândire – ceea ce însemna, în fond, că problematica juridică nu poate fi clarificată, decât urmând îndeaproape raționamentele juridice (ideile de dreptate), așa cum sunt ele consacrate în legile în vigoare.

De altfel, și datele istorice conduceau la aceeași concluzie, căci ele evidențiau, cum am arătat, că progresele remarcabile înregistrate de dreptul roman nu s-au datorat vreunor studii experimentale, ci exclusiv, unui studiu

logic al normelor juridice pozitive. Mai precis, așa cum observau reprezentanții așa-numitului „tehnicism juridic”, studiul logic (rațional) al normelor se poate prezenta sub trei forme: fie ca un *studiu exegetic* (sau *analitic*), care clarifică conținutul și finalitatea fiecărei norme juridice; fie ca un *studiu dogmatic* (sau *sintetic*), care clarifică noțiunile și regulile comune, ce asigură unitatea oricărui sistem normativ; fie, în sfârșit, ca un *studiu critic* (*de verificare*), menit să descopere imperfecțiunile sau lacunele normelor pozitive, ori eventualele contradicții dintre ele¹³⁸.

Însă, repetăm, sub presiunea noii ideologii, juriștii au fost obligați să abandoneze concepția normativă și, odată cu ea, majoritatea tezelor anterioare, în special a acelor care interesau dreptul sancționator, ceea ce și explică de ce autorii contemporani vorbesc, îndeosebi, de o „criză a dogmaticii penale”.

7. Știința penală în epoca modernă

Ar fi imposibil să prezentăm aici nenumăratele schimbări intervenite în dogmatica penală, ca urmare a adoptării noii ideologii. De aceea, ne vom limita la două exemple, dintre care primul privește semnificația noțiunii de „drept penal”, iar secundul privește semnificația noțiunii de „vinovăție”.

Privitor la semnificația primei noțiuni, reamintim că, până în secolul al XIX-lea, teoreticienii dreptului au susținut unanim că noțiunea de „drept penal” desemnează acea ramură a dreptului care reglementează pedepsele – de unde și denumirea ei, aceea de *dreptul pedepselor* (*peinliches Recht*¹³⁹) sau *dreptul penal* (de la latinescul *poena* - *pedeapsă*).

Ulterior, au apărut însă alte opinii, complet diferite.

Așa de pildă, observând că atacurile noii ideologii vizau mai mult dreptul penal și prea puțin dreptul civil, unii penaliști au pretins că dreptul penal reglementează, și el, drepturi și obligații – mai precis, că el reglementează un *drept subiectiv al statului de a pedepsi* (*jus puniendi*)¹⁴⁰, căruia îi corespunde o *obligație a infractorului* de a suporta pedeapsa. De unde mai rezulta că, în mod greșit, până atunci, doctrina juridică făcuse distincție între două *forme de licit*, respectiv între două categorii de *acțiuni licite* (unele, denumite „obligații” sau, după caz, „drepturi subiective”, care corespund unor *norme civile*, iar altele, denumite „sancțiuni juridice”, care corespund unor *norme penale*, în sens larg). Altfel spus, de aici, rezulta că dreptul se constituie, în întregime, din *norme civile*, care stabilesc obligații sau drepturi subiective – ceea ce constituia un mare neadevăr, așa cum dovedește simplul fapt că nimeni nu a contestat vreodată că

---

¹³⁸ V. Dongoroz, *op.cit.*, pp. 94-96

¹³⁹ Fr. von Liszt, *Traité de droit pénal allemand*, Paris, V. Giard & E. Briere, 1911, p. 1.

¹⁴⁰ R. Frank, *Die Wolffsche Strafrechtsphilosophie* (Filosofia dreptului penal a lui Wolff), 1887, p. 22 – apud Fr. Liszt, *op.cit.*, p. 1.

pedepsele și celelalte sancțiuni juridice formează o categorie aparte de acțiuni licite, care nu se confundă nici cu drepturile subiective, nici cu obligațiile.

În același timp, alți penaliști au început să conteste teza că noțiunile juridice sunt noțiuni abstracte (formale, provenite direct din gândire). Dacă, anterior, se considerase că noțiunea de *acțiune ilicită*, ca și noțiunile juridice subordonate acesteia (*infracțiune*, *delict civil*, *abatere disciplinară* etc.), desemnează niște pure raționamente, denumite „judecăți de valoare”, în virtutea cărora unele fapte umane sunt apreciate ca ilegale, contrare dreptului, din acel moment se afirma o altă teză, conform căreia aceste noțiuni desemnează niște acțiuni concrete, care diferă de celelalte prin însăși organizarea lor internă – ceea ce, pe de o parte, a generat o nouă problemă controversată și insolubilă, intitulată „structura infracțiunii”, iar, pe de altă parte, a condus la noi explicații discutabile, privind obiectul dreptului penal. Mai precis, pornind de aici, mulți penaliști au conchis fie că dreptul penal nu reglementează doar pedepsele, ci și infracțiunile¹⁴¹ (deci că el ar avea două obiecte de reglementare), fie că el reglementează exclusiv infracțiunile¹⁴², în timp ce pedepsele ar fi doar niște „efecte” ale acestora. Și aceasta, fără a interesa că, în realitate, infracțiunea este doar o condiție de aplicare a pedepsei, nicidecum o „cauză” a ei (în acest sens, reamintim că, destul de adesea, pedeapsa s-a aplicat și în lipsa vreunei infracțiuni), sau că, în realitate, legea nu a „reglementat” (legalizat) niciodată infracțiunile, ci, întotdeauna, le-a interzis, sub amenințarea cu cea mai gravă sancțiune juridică, care este pedeapsa.

Mai mult, cu timpul, aceste explicații diferite au ajuns să coexiste, cu consecința că obiectul dreptului penal a devenit complet obscur – de exemplu, unii autori contemporani¹⁴³ susțin că noțiunea de drept penal poate fi înțeleasă atât în sens obiectiv, ca un ansamblu de norme care reglementează infracțiunile și pedepsele, cât și în sens subiectiv, ca un drept subiectiv al statului de a pedepsi; sau, alți autori¹⁴⁴ susțin că această ramură de drept poate fi denumită atât „drept penal”, cât și „drept criminal” (de la termenul latin *crimen* – *infracțiune*), ori că aceste denumiri nici „nu acoperă în întregime conținutul ramurii pe care o desemnează”, fiindcă ea reglementează și „răspunderea penală”¹⁴⁵.

Privitor la semnificația celei de a doua noțiuni, aceea de *vinovăție*, reamintim că, în concepția penaliștilor clasici (Francesco Carrara, Giovanni

---

¹⁴¹ I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. I, București, Tipografia „Curierul Judiciar”, 1924, p. 13

¹⁴² G. Fiandaca, E. Musco, *Diritto penale. Parte generale*, Bologna, Zanichelli Editore, 1995 (terza edizione), p. 3; Ph. Conte, P. Maistre du Chambon, *op.cit.*, p. 10 ș.a.

¹⁴³ V. Dongoroz, *op.cit.*, pp. 23-24; C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 23.

¹⁴⁴ M. Zolyneak, M. I. Michinici, *Drept penal. Partea generală*, Iași, Editura Fundației Chemarea, 1999, pp. 7-8.

¹⁴⁵ Idem, p. 8.

Carmignani, Domenico Romagnosi, Enrico Pessina ș.a), aceasta desemna o regulă de bază a dreptului penal, conform căreia, pentru pedepsirea unei persoane, nu este suficient să se probeze că ea a comis o infracțiune (o faptă interzisă de legea penală), ci mai trebuie să se probeze că ea îndeplinește și alte condiții, îndeosebi de ordin subiectiv (vârstă, responsabilitate, libertate de voință și acțiune). Mai precis, în concepția lor, stabilirea vinovăției presupunea parcurgerea a trei trepte: mai întâi, trebuia să se probeze că persoana acuzată a săvârșit, efectiv, o faptă prevăzută de lege ca infracțiune – deci că există „imputare fizică” (*nulla poena sine actione*); apoi, trebuia să se probeze că, în concret, nu operează vreo „cauză justificativă”, care înlătură caracterul ilicit al faptei – deci că există și „imputare legală” (*nulla poena sine iniuria*); în fine, trebuia să se probeze că, în concret, nu operează vreo „cauză de iresponsabilitate” (ori „de neimputabilitate”), respectiv că acuzatul a săvârșit fapta ilicită, în mod conștient și voluntar – deci că există, de asemenea, „imputare morală” (*nulla poena sine culpa*).

Neîndoielnic, nu toate aceste idei ale penaliștilor clasici erau corecte. Suscita discuții îndeosebi ideea existenței unor „cauze justificative”, din care se deducea ceva fără sens, anume că legea ar putea să prevadă ca „infracțiune” (ca „ilicit penal”) o faptă pe care tot ea o declară „licită”. De altfel, se știe că unele doctrine penale (franceză, română etc) au renunțat la această idee, și aceasta, tocmai ca o consecință a observației că nu există „cauze justificative”, care înlătură caracterul ilicit al faptei, ci doar „cauze de neimputabilitate”, care înlătură responsabilitatea morală a agentului.

Constatăm totuși că doctrina majoritară a acordat prea puțină atenție discuțiilor pe această temă. Și aceasta, fiindcă astfel de discuții deveniseră irelevante, în condițiile în care penaliștii adoptaseră deja o concepție materială asupra infracțiunii, care aducea cu ea și o schimbare radicală, privind semnificația conceptului de *vinovăție* (*culpa*). Drept dovadă, în virtutea noii concepții, vinovăția înceta să mai fie înțeleasă ca un principiu de drept sancționator, ce implică o „judecată în trepte”, și devenea un simplu „element” al infracțiunii („elementul subiectiv”), a cărui importanță era, de asemenea, controversată – mai precis, unii autori considerau că vinovăția reprezintă un element esențial al infracțiunii, în timp ce alții (în special, pozitivistii) considerau că acest element este irelevant. De unde se vede și motivul pentru care, în legislațiile actuale, a crescut îngrijorător numărul cazurilor așa-numite „de răspundere penală obiectivă”, care contravin vădit principiului vinovăției.

Însă, pentru a se înțelege mai bine diferența dintre cele două concepții, se impune să reamintim și alte aspecte, cum ar fi: faptul că, încă din antichitatea timpurie, prin *vină* (*vinovăție*, *culpa*), s-a înțeles un *abuz de libertate*, o acțiune imorală și ilegală, care nesocotește ordinea socială (dreptul celorlalți la o egală libertate), și care, în consecință, justifică o *pedeapsă* (în sens larg), respectiv o reacție represivă din partea societății; faptul că, în virtutea acestei concepții,

până pe la mijlocul secolului al XIX-lea, penaliștii au susținut că noțiunile de *vinovăție* și de *pedeapsă* reprezintă noțiunile de bază ale dreptului penal și că ele se întemeiază, ambele, pe ideea *liberului-arbitru*; faptul că aceste idei au început să decadă, concomitent cu afirmarea concepției materialiste și deterministe, care a respins *de plano* ideea liberului-arbitru (ea nu recunoaște nici azi *libertatea gândirii*, chiar dacă, între timp, această libertate a fost recunoscută ca un drept fundamental al oricărei ființe umane și înscrisă printre principiile internaționale ale dreptului); faptul că, în lipsa liberului-arbitru, vinovăția și pedeapsa rămân fără niciun fundament rațional și se ajunge, inevitabil, la confuzia între drept și forță, la ideea că nu există drept, ci doar „dreptul celui tare”.

În fine, ne oprim aici, dar nu înainte de a sublinia, ca o ultimă concluzie, că este imposibil să se depășească starea de criză pe care o parcurge știința juridică, în general, și dogmatica penală, în special, atât timp cât juriștii nu revin la vechea concepție, denumită „normativă” (ori „formală”), așa cum pretinde deja o parte a doctrinei penale, în special cea germană.

BIBLIOGRAFIE

- Fr. Antolisei, *Manuale di diritto penale. Parte speciale*, I, Giuffrè Editore, Milano, 1996;
Ph. Conte, P. Maistre du Chambon, *Droit pénal général*, Éditions Dalloz, Armand Colin, Paris, 2000;
G. Del Vecchio, *Lecții de filosofie juridică*, Editura Europa Nova, Lugoj, 1995;
M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului (enciclopedia juridică). Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Editura All, București, 1995;
V. Dobrinou, I. Pascu, V. Lazăr, Gh. Nistoreanu, I. Molnar, Al. Boroi, *Drept penal. Partea generală*, Editura didactică și pedagogică, București, 1992;
V. Dongoroz, *Drept penal*, București, 1939;
G. Fiandaca, E. Musco, *Diritto penale. Parte generale*, Bologna, Zanichelli Editore, 1995 (terza edizione);
Fr. von Liszt, *Traité de droit pénal allemand*, Paris, V. Giard & E. Briere, 1911;
N. Giurgiu, *Drept penal general*, Editura Cantes, Iași, 2000;
M. Golu, *Bazele psihologiei generale*, Editura Universitară, București, 2004;
O. Jerez, *Le blanchement de l'argent*, Revue Banque Edition, Paris, 2003;
H. Kelsen, *Doctrina pură a dreptului*, Editura Humanitas, București, 2000;
C. Mitrache, Cr. Mitrache, *Drept penal român. Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2014;
M. Zolyneak, M. I. Michinici, *Drept penal. Partea generală*, Iași, Editura Fundației Chemarea, 1999;
H. Schnädelbach, E. Martens (editori), *Filosofie. Curs de bază*, Editura Științifică, București, 1999;
I. Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, vol. I, București, Tipografia „Curierul Judiciar”, 1924.

REFLECȚII PRIVIND SĂVÂRȘIREA INFRAȚIUNII CU SUBSTANȚE PSIHOACTIVE

Prof.univ.dr. abilitat Ion IFRIM, CS II*

Abstract. *In the paper, we will analyze some problems related to drugs or psychoactive substances, while proposing solutions to questions such as: what and how did they lead to taking drugs? Are drugs causes or effects? etc., as a legal aggravating circumstance provided for by letter f, of art. 77 of the Criminal Code, the commission of the crime while voluntarily intoxicated with alcohol or other psychoactive substances, which is the object of our research,*

Keywords: *drugs, criminogenic causes, aggravating legal circumstance, victim.*

1. În practica judiciară și literatura de specialitate penală, problema circumstanței agravante prevăzută la lit. f, al art. 77 din C. pen.¹⁴⁶, săvârșirea infracțiunii în stare de intoxicație voluntară¹⁴⁷ cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, când a fost provocată în vederea comiterii infracțiunii formează obiect de discuție și soluții variate. Pornind de la textul art. 77 C.pen., lit. f, se pare, la prima vedere, că, spre deosebire de legea penală anterioară, legiuitorul a extins sfera de aplicare a circumstanței privind comiterea infracțiunii de către o

---

* Dr.abilitat, prof.univ. cercetător științific II, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române; e-mail : [ionut ifrim24@yahoo.com](mailto:ionut_ifrim24@yahoo.com),

¹⁴⁶ Următoarele împrejurări constituie *circumstanțe agravante legale*:

- a) săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună;
- b) săvârșirea infracțiunii prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante;
- c) săvârșirea infracțiunii prin metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri;
- d) săvârșirea infracțiunii de către un infractor major, dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor;
- e) săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze;
- f) săvârșirea infracțiunii în stare de intoxicație voluntară cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, când a fost provocată în vederea comiterii infracțiunii;
- g) săvârșirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate, de starea de asediu sau de starea de urgență;
- h) săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, [religie](#), gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte”.

¹⁴⁷ Provocată prin consum *conștient și voit* de substanțe care produc acest *efect*.

persoană în stare de *intoxicație preordinată*¹⁴⁸ (*provocată dinadins*¹⁴⁹) care poate fi produsă, pe lângă alcool¹⁵⁰, și de *alte substanțe psihoactive*, a căror consumare reprezintă o încălcare a unei interdicții legale sau medicale. S-a motivat¹⁵¹ că introducerea acestei circumstanțe a fost determinată de constatările practicii judiciare *din ultimii ani* conform cărora numeroase infracțiuni contra persoanei și contra patrimoniului se comit și pe *fondul de droguri* sau de *alte substanțe interzise* ori cu *regim special*.

Acest punct de vedere, deși promovat atât de literatura penală cât și prin hotărâri judecătorești, este mai mult afirmat decât argumentat. Astfel, după cum constatăm din studiul lucrărilor asupra drogurilor sau substanțelor psihoactive, indiferent de divergențele existente, toți autorii ajung, succint, la concluzia că prin droguri sau substanțe psihoactive înțelegem produse și substanțe care inhibă centrul nervos provocând o stare de inerție fizică și psihică (de exemplu, opiu, cocaină, hașiș, heroină etc.). Mai mult, în anumite doze, aceste substanțe și produse servesc la tratamentul unor afecțiuni.

Pe de altă parte, remarcăm însă că *folosirea abuzivă* conduce la o intoxicație cronică cu efecte periculoase asupra comportării individului. În acest caz, persoana se află într-o stare de anormalitate psihofizică, în care aceasta fie nu își poate da seama de urmările faptelor sale, fiindu-i afectate funcțiile intelectual-cognitive, fie *nu* își poate determina și controla în mod normal propriile acțiuni sau inacțiuni, fiindu-i afectată capacitatea volitivă (capacitatea

---

¹⁴⁸ Cunoașterea *mobilității* infracțiunii interesează *totdeauna* pentru caracterizarea persoanei infractorului și deci pentru determinarea unei juste reacțiuni penale.

¹⁴⁹ În ce ne privește, considerăm, că în principiu, termenul de „*preordinată*” ar trebui folosit în legea noastră penală, cu același conținut ca și termenul de „*premeditare*”, amândouă noțiunile presupunând luarea în mod deliberat a hotărârii de a comite o anumită infracțiune, totuși, subliniem faptul că, circumstanțele *speciale* atrag o schimbare a limitelor pedepsei prevăzută de lege pentru infracțiunea în varianta ei tipică, și ca atare, este firesc să se acorde *o atenție specială*. De asemenea, circumstanțe speciale sunt mult mai frecvent întâlnite în legislație și sunt legate de *calitatea victimei*, starea sau numărul victimelor, modul de săvârșire a infracțiunii, calitatea infractorului, locul și timpul săvârșirii infracțiunii etc. De pildă, în cazul omorului calificat (art. 189, lit. a, C.pen.).

¹⁵⁰ Este vorba deci de o stare de beție pe care infractorul și-a provocat-o dinadins pentru a dobândi mai mult curaj în comiterea faptei. De aceea, starea de *beție completă* astfel provocată *nu* poate avea decât un caracter agravant. Ea dovedește *premeditarea* în săvârșirea infracțiunii, fiindcă apare ca pregătire a acesteia, de unde pericolozitatea socială sporită a infractorului. Aceeași pericolozitate sporită rezultă și din procedeu folosit de infractor și anume provocarea stării de beție în vederea realizării infracțiunii sau pentru a beneficia, eventual de o *circumstanță atenuantă*. George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Constantin Mitrache, Ioan Molnar, Ilie Pascu, Viorel Pașca, Ovidiu Predescu, *Explicațiile noului cod penal*, Ed. Universul Juridic, 2015, p. 142.

¹⁵¹ Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca-Maria Vasile, George Zlati, *Codul penal. Comentariu pe articole, ediția 3 -revăzută și adăugită*, Ed. C.H. Beck, 2020, p. 347.

de autodeterminare), și ca atare, acesta nu poate avea liber-arbitru, nefiind astfel responsabil și pedepsibil¹⁵². De aceea, în unele situații, asemenea tulburări pot să conducă la *iresponsabilitate* penală (*delirium tremens*).

2. În general, problema pe care o analizăm, depășește cadrul temei de care ne ocupăm, nu numai sub aspectul ei criminologic, dar în mare parte chiar sub aspectul său penal. De aceea, ne vom mărgini în prezenta lucrare să subliniem câteva observații asupra acestei probleme¹⁵³.

Mai întâi, observăm că, deși,, înainte de 1989, în România, nici nu se pomenea de drog¹⁵⁴ sau substanțe interzise ori cu regim special, pentru că ce nu se vedea, nu ”exista”¹⁵⁵, cu toate acestea, încă din secolul al XVII-lea au apărut reglementări penale privind combaterea traficului de stupefiante (prin regulamentele emise între anii 1830-1864 ce priveau activitatea farmacistilor și în legile sanitare erau specificate condițiile obligatorii ce urma a fi îndeplinite odată cu comercializarea substanțelor cu regim special). Ulterior, România a aderat la convențiile internaționale însemnate cu privire la regimul stupefiantelor¹⁵⁶,

---

¹⁵² George Antoniu, Tudorel Toader, *Explicațiile noului cod penal*, vol. I, art. 1-52, *op.cit.*, p. 265.

¹⁵³ Sub acest aspect, subliniem faptul că, pentru a-și atinge scopul său și, prin aceasta, scopul legii și al politicii penale, pedeapsa trebuie să fie în măsură, prin felul și cuantumul sau durata ei, să acționeze împotriva cauzelor infracțiunii; cunoașterea cauzelor concrete ale infracțiunii implică însă cunoașterea mobilului faptei, acesta constituind un element important în operațiunea de individualizare a pedepsei.

¹⁵⁴ Etimologic, termenul drog își are originea din mai multe limbi, versiuni similare ca sens, *miros aromatic* sau *parfum* provenind din cuvintele persan - *droa* și evreiescul - *rahab*, din limba celtă – *droug* care înseamnă rău sau amar precum și din cuvântul olandez *droog* tradus *sec* sau *uscat*. ¹⁵⁴ <https://ro.wikipedia.org/wiki/Drog>, Precizăm și faptul că, în dicționarul explicativ al limbii române, drogul este definit ca *medicament* sau „substanța de origine vegetală, animală sau minerală care se întrebuințează la prepararea unor medicamente și ca stupefiant”. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediție revizuită și adăugită, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2016, p. 362; In viziunea, *Organizației Mondiale a Sănătății* drogul presupune „orice substanță care absorbită de organismul viu, îi modifică acestuia una sau mai multe funcții.” În sens farmacologic, acesta este reprezentat de „substanța utilizată de medicină și a cărei administrare abuzivă poate crea o dependență fizică și/sau psihică ori tulburări grave ale activității mentale, ale percepției, ale comportamentului sau ale conștiinței”. <https://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/this-day-in-history-the-shanghai-opium-commission>

¹⁵⁵ Despre istoricul drogurilor, a se vedea, Traian Dima, *Traficul și consumul ilicit de stupefiante – combaterea prin mijloace de drept penal*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 13. Oana Chicoș, *Traficul și consumul ilicit de droguri în context național și european*, Editura Pro Universitaria, București, 2018, p. 21, *apud.* Jean-Marie Pelt, 1971, *Drogues et plantes magiques*, Editeur Horizons de France nouvelle edition 1983 Fayard, p. 25.

¹⁵⁶ Decretul nr. 1578 din 21 iunie 1928 prin care România a aderat la *Convenția internațională privind opiul* din 1925, Decretul nr. 626 din 1973 pentru aderarea României la *Convenția unică asupra stupefiantelor* din 1961, Legea nr. 118 din 15 decembrie 1992 pentru aderarea României la *Convenția asupra substanțelor psihotrope din 1971* și la *Convenția contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope* din 1988.

elaborând în același timp norme juridice succesive privind incriminarea traficului cu substanțe prohibite congruente cu celelalte prevederi stabilite la nivel mondial¹⁵⁷, în prezent aplicabile fiind prevederile Legii nr. 143/2000¹⁵⁸ apărută ca urmare a nevoii de adaptare a legislației interne în raport cu dificultățile întâmpinate în contracararea fenomenului infracțional¹⁵⁹.

În această perioadă nu se cunoștea acest cuvânt, decât ca medicament în farmacie. Persoanele, în afara medicilor, nici nu știau în ce constă acest produs. Tinerii aveau alte preocupări. De pildă, școlarii umpleau sălile de clasă, cei mai marișori năpădeau ca studenți la diverse facultăți din universități din țară, formând adevărate constelații ale științei și culturii din România. Mulți dintre ei își completau studiile la cursurile serale, pentru a deveni, juriști, tehnicieni,

---

¹⁵⁷ Legea nr. 58/1928, Legea nr. 73/1969, Decretul nr. 476/1979, Codul penal din 1968, republicat.

¹⁵⁸ În înțelesul Legii nr. 143/2000, care definește drogurile „*plantele și substanțele stupefiante ori psihotrope sau amestecurile care conțin asemenea plante și substanțe*”, acestea sunt clasificate în: *Droguri de mare risc și droguri de risc*. Cele mai populare droguri, traficate și consumate la nivel global, sunt cocaina, heroina, cannabisul, ecstasy și amfetaminele. *Cocaina* se obține din frunzele arbustului de coca, fiind un stupefiant care are efecte stimulante puternice asupra sistemului nervos central. Se prezintă sub formă de pudră albă fină și odată consumată, produce dependență și se administrează mai ales prin prizare, inhalare sau intravenos și uneori se fumează (cocaina crack), provocând euforie, stări de agitație și pierderea contactului cu realitatea. Aceasta este clasificată ca drog de mare risc și se regăsește în Tabelul-anexă nr. II din Legea nr. 143/2000; *Heroina*, interzisă în multe state din cauza abuzului și dependenței pe care le provoacă mai mult decât orice alt drog, este un compus organic din clasa opioidelor care se obține prin sinteză din morfină, se administrează prin injectare, fumare, inhalare sau prizare și cauzează stări de euforie asociate cu deteriorarea cerebrală, probleme cardio-vasculare și infecții ale sistemului vascular. Aceasta este clasificată ca drog de mare risc și se regăsește în Tabelul-anexă nr. I din Legea nr. 143/2000; *Cannabisul sau marijuana*, considerat un drog ușor sau recreațional, este un amestec de substanță vegetală având ca substanță activă THC, care dacă se regăsește într-o concentrație mai mare provoacă efecte mult mai intense. *Hașișul* se obține din secreția plantei femele de cannabis fecundate, și se prezintă ca o rășină lipicioasă. Substanțele respective sunt considerate droguri de risc și se regăsesc în Tabelul-anexă nr. III din Legea nr. 143/2000; *Ecstasy* sau MDMA face parte din clasa amfetaminelor și se prezintă sub forma unor tablete sau capsule de diferite dimensiuni, culori, forme geometrice care, de regulă, au ștanțat un logo personalizat care certifică calitatea produsului și producătorul. Este un drog care creează rapid toleranță, considerându-se că riscul de dependență este scăzut și ca efecte, provoacă stări energice, euforie, empatie pronunțată, uneori halucinații. Este cuprins ca drog de mare risc în Tabelul-anexă nr. I din Legea nr. 143/2000; *Amfetaminele* sunt droguri de mare risc incluse în Tabelul-anexă nr. II din Legea nr. 143/2000, aceste fiind produse în laboratoare clandestine și traficate în mod ilicit pe piața neagră. Se pot prezenta în formă lichidă, comprimate sau pulbere și provoacă efecte halucinogene intense. Alte droguri cunoscute care sunt traficate pe piața neagră și care sunt consumate frecvent de către toxicomani sunt LSD, metadona, mescalina, metamfetamine, opiu, toate clasificate droguri de mare risc, precum și ketamina care este un drog de risc. A se vedea și *European Drug Report 2022: Trends and Developments* disponibil pe https://www.emcdda.europa.eu/publications/edr/trends-developments/2022_en,

¹⁵⁹ Raport DIICOT, https://www.diicot.ro/images/documents/rapoarte_activitate_/raport_2022.pdf

ingineri, zootehniști, sau de alte profesii, din domeniul culturii și artei. Or, drogurile (*substanțele psihoactive*) nu a căzut la tineri din cer, așa cum au coborât într-o noapte, în secret niște avioane misterioase, numite codificat: „*ȚIGARA 1*” și „*ȚIGARA 2*”. De atunci, ni se pare că, au apărut succesiv tone de droguri în țară, care se distribuiau în toate orașele și orășelele țării noastre, despre care unii autori de astăzi, spun că nu știau nimic. În legătură cu aceasta, mai observăm că, numai anumite persoane erau avizate și preluau cantitățile de droguri și deveneau „*dileri*”, adică cei care le vindeau/vând la milioane de tineri ca să le otrăvească sângele sub „*părinteasca*” supraveghere a organelor competente, care „*nu știau*” ce fac distribuitorii zi și noapte.

De asemenea, ținem să mai menționăm că, după 1989, o mare parte din industria României a amuțit ca axfixiată de „*democrația*” pretinsei „*nerentabilități*”. Și de ce a crescut nerentabilitatea producției românești? Pentru că pe vremea noilor guvernanți ne-au spus că ce ne trebuie să producem cu muncitorii noștri, când e mai simplu să cumpărăm de-a gata? Dar fabricile și uzinele noastre nu puteam să le desființăm *ca din senin*, fără motive serioase. Atunci, „*specialiștii*” noului regim au spus că să le facem *neproductive*, adică *nerentabile*, deși poporul român mânca produsele românești mai ieftin și chiar le făcea și chiar exporta ce ne prisosea, aducând în schimb mărfuri care ne lipsea și chiar valută. Aceasta a fost o *primă* și cea mai importantă cauză a pauperizării tuturor claselor și categoriilor sociale din România. Părinții șomeri nu mai puteau să le asigure condiții de viață decentă fiilor pentru studii superioare și chiar a crescut numărul neștiutorilor de carte. Din categoria acestor persoane (tineri, în principiu) erau recrutați anumiți tineri în mediile de interlopi, de infractori și alte consecințe, cum ar fi: migrația specialiștilor din sfera cadrelor de științe tehnice, juridice, medicale și a inventatorilor, pe care i-a preluat străinătatea. Dar consecința cea mai frecventă a fost șomajul tinerilor fără speranța ocupării unui loc de muncă din rândurile cărora au fost recrutați diferite categorii de delicvenți.

Mai mult decât atât, după 1989, românii au adus în țară și alte bunuri „*bune*”, printre care oamenii au avut posibilitatea să se drogheze, chiar dacă mai discret, adică mai întâi prin boschete (vara) și prin case devenite ca niște cocioabe. Desigur, așa cum vom *dovedi*, drogurile au adus și mizeria în viața consumatorilor acestui fel de *democrație*. De data aceasta, persoanele au motivat sărăcia și mizeria *nu* prin probleme social-economice, ci prin *droguri*. Această motivație era *pe jumătate*, pentru că *nu* se referea *cine aducea* și tolera droguri în țară. Deci, mizeria este cauzată de droguri, drogurile sunt datorate de democrației postbelice, democrația postbelică a fost instaurată de război, războiul, era și el o verigă causală legată și ea de alte verigi istorice, care își pierde capătul în negura timpului. În orice caz, nici explicațiile, nici *toleranța tacită a drogurilor* din zilele noastre nu sunt de acceptat.

3. Ar mai fi de menționat și faptul că, de când persistă în mediul social consumul drogării (a substanțelor psihoactive), ceilalți oameni îi privesc pe drogați (toxicomani) cu dezaprobare, cu dispreț și chiar cu ură, sau în cel mai bun caz că toxicomanii (drogații) sunt gata să spargă casele oamenilor cinstiți și liniștiți, că dau lovituri la Bănci etc. și comit câte alte infracțiuni.

În acest context, vom dovedi că această prezumție ar *putea fi relativă*, pentru că pentru astfel de tâlhării, presupune să ai timp, unelte speciale, și dexterități infracționale speciale pe care *drogații*¹⁶⁰ (*toxicomani*), *nu le au*. Or, toxicomanul (drogatul, în limbaj vulgar) *e un om bolnav*¹⁶¹, care se limitează la a fura doar ocazional și în grabă, de obicei numai de la cel care îl primește în casă chiar de persoana care a suferit o pagubă. De fiecare dată toxicomanul (drogatul) fură mai cu precădere din casa familiei sale. Dar, dacă oamenii onești văd în drogat fără înțelegere a *cauzelor* ca pe un *hoț prezumtiv*, aceștia se limitează la atât, urându-l *nu* pentru ce i s-a întâmplat, ci pentru ce i s-ar putea întâmpla. De aceea, dacă se întâmplă să-l vadă în mijlocul de transport public, oamenii îl privesc cu teamă și ostentativ după cum arată: scheletic, îmbrăcat aproximativ în straie murdare, largi, pentru că e slăbit de nemâncare, cu privirea sticloasă, palid la față și ascetic, mirosind a nespălare, bucuros că este lăsat în pace.

4. Iată de ce, față de cele arătate, ne întrebăm: ce și cum l-a determinat să se drogheze?

La această întrebare am putea răspunde ca o cauză posibilă ar fi: că în familie a intervenit o neînțelegere, o violență în faptele sau limbajul, ca părinți, că l-au neglijat (nesupravegherea) pe copil și multe alte presupuneri. Nici-un motiv din acestea nu ar *corespunde* realității. Desigur pot exista și alte cauze. Realitatea este că „*prieteni*” te conduc *la moarte*, în principiu. În mod normal, conceptul de „*prieten*” înseamnă un aliat sufletesc, bazat pe comunitate ideologică, un interes comun pentru realizarea unui țel moral, politic, ideologic sau material, spre binele bilateral sau al comunității în care își desfășoară existența. La toxicomani, însă, conceptul se explică altfel, după modalitatea de a intra în relație unul cu altul. Mai întâi, cei doi se întâlnesc. Nu se cunosc, dar se *privesc în ochi*. Atunci din prima secundă se produce o infinitezimală vibrație în irișii din ochi și comunicarea s-a produs. Atunci, unul din ei întreabă: „*marfă?*”, *ai? am; bani ai? am... atunci*, *hai...* și legătura „*prieteniei*” s-a făcut, spre moarte.

---

¹⁶⁰ Persoană care consumă, în mod obișnuit, substanțe toxice ori stupefiante. Dacă toxicomanul prezintă pericol pentru societate, poate fi obligat la tratament medical ambulatoriu sau prin internare. Față de toxicoman care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală se poate lua măsura obligatorie la tratament medical până la însănătoșire sau se poate lua măsura internării într-un institut medical de specialitate până la însănătoșire. În acest sens, George Antoniu, Costică Bulai, *Dicționar de drept penal*, 2014.

¹⁶¹ Precizăm că, reacțiunea antiinfracțională nu poate fi aceeași, nesocotind particularitățile fiecărui caz și fiecărui toxicoman.

Așa se stabilesc, în general „prieteniile”, adică asocierea la procurarea drogurilor și împărțirea lor, după cum contribuiseră fiecare cu bani. E bine s-o spunem ca un avertisment către tinerii care sunt tentați de droguri, că răcirea față de cei dragi este o consecință la început a efectului drogului consumat. Prin prima reacție a drogului injectat în venă produce o tulburare, ca o ceață în minte. Odată cu limpezirea pentru un timp a minții și liniștirea stării generale a organismului, apare *nevoia* repetării consumului primei, și a doua, și a următoarelor doze, ca o necesitate tot mai presantă, iar după mai multe săptămâni și luni, apare și *indiferența* față de persoanele apropiate, o ruptură de vechile relații. După aceea, dilerul care i-a oferit *gratuit* primele doze de droguri ca să-i stârnească dependența în organismul victimei, dilerul îi condiționează viitorul marfa pe bani, de unde numirea ei de „marfă”. Astfel, noul toxicoman (drogat) este tot mai strâns legat de cel care îi procură „marfa”. Dar „marfa” nu se găsește la orice prăvălie și trebuie să ai „intrare” la diler dacă te cunoaște. Dacă nu ai *intrare*, intri în criză de marfă și te prinde „servașul”, când devii tot mai nervos și irascibil, când nu-ți poți procura drogul, iar *efectul* este *irevocabil* și moartea se apropie. În această situație, persoanele (toxicomanii) *nu* sunt capabile să se controleze, nu sunt conștiente de faptele pe care le comit sau de oamenii cu care interacționează. Reiese, deci, că persoanele drogate (toxicomanii) *sunt victime ale nepăsării societății*, cu atât mai mult cu cât, în prezent, fiind o tragedie la scară națională, o tragedie a milioane de tineri, atinși de *morbil nevindecabil* numit, drog (substanțe psihoactive) care îi predestinează unei morți inevitabile în suferință fizică și morală scotându-i din fluidul util al vieții sociale¹⁶².

Pe de altă parte, toxicomanii pot da dovadă de un comportament agresiv, mai ales în cazul în care au nevoie de bani pentru procurarea alcoolului sau a substanțelor psihoactive. De aceea, legiuitorul¹⁶³ a căutat să identifice și să califice, pe cât i-a stat în putință, ca *circumstanțe agravante*, toate acele împrejurări care oricând și oriunde s-ar ivi vădesc totdeauna o pericolozitate socială sporită a făptuitorului și reclamă o reacțiune penală mai severă. Din aceste motive¹⁶⁴ s-a susținut o reevaluare a împrejurărilor de a evidenția un grad de pericol ridicat astfel încât să justifice reținerea acestor circumstanțe legale sau de a respecta cerința de previzibilitate a legii penale¹⁶⁵. Mai mult decât atât, pe plan internațional s-au încheiat numeroase acorduri pentru combaterea traficului

---

¹⁶² Prevalența HIV în funcție de droguri principal de consum; infraționalitatea etc. în acest sens, a se vedea <https://data.gov.ro/dataset/date-statistice-privind-situatia-drogurilor-in-romania-2022>

¹⁶³ *Expunerea de motive*, www.cdep.ro/comisii/suasl_justitie/pdf/2018/rd_0418.pdf

¹⁶⁴ Petruț Ciobanu, *Codul penal adnotat*, ediție actualizată la 15 iunie 2022, Ed. Rosetti, 2022, p. 385.

¹⁶⁵ Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca Maria Vasile, George Zlati, *Codul penal. Comentariu pe articole, art. 1-446*, ediția 3 – revizuită și adăugită-, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 347.

cu stupefiante¹⁶⁶. De altfel, Spania incriminează traficul de droguri în *Código Penal* la cap. III intitulat *De los delitos contra la salud pública*¹⁶⁷, la art. 368-378, prin care este pedepsit doar traficul de droguri și nu consumul sau deținerea de droguri în vederea consumului. Așadar, art. 368 prevede pedeapse cu închisoarea de la 3 la 6 ani și o amendă de până la trei ori din valoarea substanței interzise care face obiectul infracțiunii, pentru persoanele care efectuează acțiuni de cultivare, elaborare sau trafic precum și acțiunile de promovare, favorizare și facilitare a consumului de droguri, acțiuni care pot să nu aibă o relevanță penală dacă respectiva cantitate de droguri este ne semnificativă. Aceeași pedeapsă se poate aplica și celor care folosesc echipamente sau produse folosite la cultivarea, producerea sau fabricarea stupefiantelor. Spre deosebire de legislația penală română în materie de droguri, care prevede că traficul de droguri săvârșit de un grup infracțional organizat constituie două infracțiuni distincte care se vor reține în concurs, codul penal spaniol prevede că traficul comis de membrii unei organizații criminale face obiectul unei infracțiuni unice care se pedepsește cu închisoarea de la 9 la 12 ani și o amendă, de această dată fixă, ce reprezintă de 4 ori valoarea drogului dacă acesta provoacă vătămări grave a sănătății, și închisoare de la 4 ani și șase luni până la 10 ani în situația în care sunt traficate stupefiante care nu au adus o atingere gravă asupra sănătății, iar liderii acestor grupări vor fi sancționați mai aspru. Există și unele circumstanțe agravante care, odată reținute, implică o majorare a limitelor de pedeapsă atunci când infracțiunile au fost comise de către subiecți activi calificați sau dacă cantitatea substanțelor traficate este notorie, la fel și atunci când acestea vizează persoane sub 18 ani, cu handicap mintal sau care urmează un tratament ca urmare a dependenței de droguri.

Apoi, incriminarea traficului de droguri în legislația franceză se regăsește în codul penal¹⁶⁸, sancțiunile fiind printre cele mai severe și constau în pedeapsa închisorii împreună cu aplicarea unei amenzi al cărei quantum poate ajunge la 7.500.000 de euro. În cazul infracțiunii prevăzută la art. 222-34 constând în fapta persoanei de „a conduce sau de a organiza un grup al cărui obiect este producerea, fabricarea, importul, exportul, deținerea, oferta, transferul, achiziția sau utilizarea ilicită de stupefiante se pedepsește cu închisoare pe viață și cu amendă de 7.500.000 de euro”. Legislația franceză prevede în mod distinct pedeapsele minime ce pot fi aplicate pentru astfel de infracțiuni care, de departe, la nivel global sunt printre cele mai severe, luându-se în considerare și amenda care însoțește întodeauna pedeapsa închisorii. Aceeași amendă și pedeapse de până la 20 de ani închisoare, sau 30 de ani, dacă faptele au fost comise de o bandă organizată, se aplică pentru producerea sau fabricarea în mod ilicit

¹⁶⁶ Convenția de la Geneva 1925, 1931; Convenția adoptată de ONU – 1961.

¹⁶⁷ *Código Penal*, disponibil pe <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-penal/>

¹⁶⁸ *Code pénal, Livre II, Titre II, Chapitre II, Section 7 - Du trafic de stupéfiants*, p. 105-107, disponibil pe <https://codes.droit.org/PDF/Code%20p%C3%A9nal.pdf>,

stupefiante. Diferit de normele de incriminare din Spania, dar similare cu cele din legislația română, codul penal francez incriminează importul și exportul de droguri care poate fi sancționat cu închisoare de până la 10 ani și amendă în valoare de 7.500.000 de euro, sau închisoare de până la 30 de ani dacă faptele au fost comise de o bandă criminală. Modalitățile de trafic ilicit de droguri precum transportul, deținerea, oferta, vânzarea, achiziția sau folosirea ilicită a stupefiantelor se pedepsesc cu închisoarea de până la 10 ani și aplicarea amenzii de până la 7.500.000 de euro, iar la art. 222-38, codul penal francez prevede sancționarea persoanelor implicate în acțiuni de spălare a banilor proveniți din traficul de droguri, acestora urmând a li se aplica pedepsele prevăzute pentru infracțiunile de care au luat cunoștință. Se apreciază ca fiind o infracțiune mai puțin gravă, care se pedepsește cu închisoarea de până la 5 ani și o amendă de până la 75.000 de euro, vânzarea sau oferta ilegală către o persoană pentru consumul personal, pedeapsă ce poate fi de până la 10 ani dacă substanțele ilicite au fost traficate către minori sau în instituțiile de învățământ.

Pedeapsa pentru tentativă este aceeași ca la infracțiunea consumată, spre deosebire de Spania unde aceasta nu este incriminată, iar în România limitele de pedeapsă se reduc la jumătate.

Față de Spania, unde consumul și deținerea de droguri nu sunt incriminate, în Franța acestea sunt sancționate de *Codul de sănătate publică*, care prevede aplicarea unei amenzi de 200 de euro, a cărei plată conduce la încetarea oricărei proceduri judiciare, în cazul persoanelor care au fost depistate consumând droguri sau în timp ce dețineau o cantitate mică de astfel de substanțe¹⁶⁹.

Prin comparație, legislațiile la care s-a făcut referire prevăd sancțiuni dure ce pot fi aplicate persoanelor care comit infracțiuni legate de traficul de droguri în modalitățile cuprinse în normele de incriminare ce diferă de la un caz la altul, și chiar și așa, rata infracționalității rămâne în continuare crescută, iar numărul mare de consumatori din cele două țări și cantitățile de droguri consumate conduc la o creștere a ofertei pe piața drogurilor, aspecte benefice grupărilor criminale specializate în traficul de stupefiante.

Traficul de stupefiante în Mexic este incriminat atât în *Codul penal federal* în Cartea a II-a, Titlul VII, Cap. I la art. 193-199, cât și în *Legea generală a sănătății* în cap. VII, la individualizarea pedepsei ținându-se cont de cantitatea și felul drogului, numărul persoanelor implicate, urmările sociale și personale provocate. Traficul ilicit de droguri este pedepsit cu închisoarea de la 10 la 25 de ani însoțită de o amendă cuprinsă între 100 și 500 zile-amendă¹⁷⁰. Un element de noutate este acela că legislația mexicană permite deținerea unei anumite cantități de drog, ce diferă în funcție de tipul acestuia, pentru consumul propriu, însă dacă

---

¹⁶⁹ <https://www.santepubliquefrance.fr/determinants-de-sante/drogues-illicites/articles/que-prevoit-la-loi-en-cas-de-consommation-de-stupefiant>,

¹⁷⁰ *Código Penal Federal de México*, disponibil pe <https://www.conceptosjuridicos.com/mx/codigo-penal/>

respectiva cantitate depășește cu 1000 de ori limita maximă legală admisă, se consideră că sunt îndeplinite condițiile traficului de droguri, urmând a fi aplicată aceeași sancțiune¹⁷¹.

Un număr de 32 de țări încă consideră că închisoarea pentru infracțiuni legate de droguri este insuficientă așa că aplică pedepse cu moartea pentru astfel de fapte. Dacă în Arabia Saudită, Iran, Indonezia, China, Thailanda, Vietnam se aplică pedepse cu moartea ținându-se cont de cantitatea și tipul drogului traficat, în unele țări precum Filipine, Coreea de Nord sau Singapore este suficientă simpla deținere a unei cantități de droguri chiar de până la 10 grame, pentru ca o persoană să fie condamnată la moarte. Alte țări care aplică pedeapsa capitală pentru infracțiuni de trafic de droguri sunt Bahrain, Bangladesh, Brunei Darussalam, Coreea de Sud, Cuba, Egipt, Emiratele Arabe Unite, Palestina, India, Irak, Kuwait, Laos, Libia, Malaysia, Myanmar, Oman, Pakistan, Qatar, Siria, Sri Lanka, Sudan și Yemen¹⁷², putându-se observa că majoritatea sunt din Asia și Orientul Mijlociu.

5. Concluzia care se desprinde din analiza acestei probleme, este aceea că intoxicația voluntară preordinată constituie o circumstanță agravantă, caracterizată ca atare de legiuitor, fiindcă are un caracter univoc și relevă pericolozitatea deosebită a persoanei (toxicomanului/drogatului)¹⁷³. Aceasta înseamnă că pentru a se reține această circumstanță agravantă, condiția esențială este ca toxicomanul să-și fi provocat starea de intoxicație în *scopul* comiterii infracțiunii, fiind necesar ca premeditarea să *nu* reprezinte o circumstanță specială agravantă a infracțiunii¹⁷⁴. Cu toate acestea, *nu* subscriem la soluția că starea de intoxicație voluntară este *cauza*, așa cum susțin majoritatea specialiștilor de drept penal¹⁷⁵ ci *efectul*¹⁷⁶. Am arătat de ce nu se poate accepta această soluție (a se vedea punctele 2 și 3) și drept consecință nici justificarea. În orice caz, instanța dacă constată această împrejurare este obligată să o rețină ca

---

¹⁷¹ A se vedea *Ley General de Salud*, disponibilă pe <https://mexico.justia.com/federales/leyes/ley-general-de-salud/>

¹⁷² <https://www.mae.ro/node/21810>

¹⁷³ George Antoniu, Tudorel Toader, *op.cit.*, p. 141.

¹⁷⁴ *Circumstanțele speciale* sunt circumstanțe diferite, agravante sau atenuante, cu caracter univoc, pe care legea le prevede pentru a caracteriza o variantă agravantă sau atenuantă a unei infracțiuni și care atrage o anumită modificare a pedepsei, de asemenea, stabilită de lege. Întrucât circumstanțele speciale atrag o schimbare a limitelor pedepsei prevăzută de lege pentru infracțiunea în varianta ei tipică, este firesc să se acorde o atenție specială circumstanțelor agravante. Prin urmare, aceste circumstanțe sunt mult mai frecvent întâlnite în legislație și sunt legate de calitatea victimei, starea sau numărul victimelor, modul de săvârșire a infracțiunii, calitatea infractorului, locul și timpul săvârșirii infracțiunii etc.

¹⁷⁵ George Antoniu, Tudorel Toader, și colab. *Explicațiile noului cod penal*, *op.cit.*, p. 141.

¹⁷⁶ Toate aceste aspecte ar trebui luate în considerare la individualizarea pedepsei, având și o importanță majoră din punct de vedere al criminologiei și a psihiatriei judiciare.

circumstanță agravantă legală, și să stabilească măsura în care aceasta a exercitat vreo influență în săvârșirea faptei și să-i dea eficiență în limitele prevăzute de lege.

În ceea ce privește pedepsele ce sancționează astfel de infracțiuni, credem că măsurile de coerciție trebuie aplicate numai după ce toate organele abilitate ale statului s-au asigurat că au alocat suficiente resurse, exceptându-le pe cele destinate combaterii fenomenului infracțional, pentru informarea, îndrumarea, prevenirea, identificarea persoanelor predispuse la consum și mai apoi tratarea și reintegrarea socială a acestora. Până la urmă, printre adevărații luptători împotriva criminalității din sfera traficului și consumului de droguri, ar trebui să se regăsească părinții împreună cu alți membri de familie și în aceeași măsură cadrele didactice din învățământul gimnazial, care pot reprezenta o influență crucială în dezvoltarea armonioasă a minorului prin inducerea unor principii de viață sănătoase. Programele de informare menite să-i provoace pe minori și tineri, în general, să conștientizeze efectele nocive cauzate de consumul și traficul de droguri cu impact negativ asupra sănătății și a societății, ar trebui să urmărească în primul rând diminuarea considerabilă a cererii de pe piața ilicită a drogurilor și poate, în acest fel, grupările criminale ar fi descurajate să producă și să traficeze cantități mari de droguri pe motiv că rentabilitatea nu ar mai fi aceeași.

BIBLIOGRAFIE

- Convenția de la Geneva 1925, 1931;
Convenția adoptată de ONU – 1961.
Expunerea de motive, www.cdep.ro/comisii/suasl_justitie/pdf/2018/rd_0418.pdf
George Antoniu, Costică Bulai, *Dicționar de drept penal*, 2014.
George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Constantin Mitrache, Ioan Molnar, Ilie Pascu, Viorel Pașca, Ovidiu Predescu, *Explicațiile noului cod penal*, Ed. Universul Juridic, 2015;
Georgiana Bodoroncea, Valerian Cioclei, Irina Kuglay, Lavinia Valeria Lefterache, Teodor Manea, Iuliana Nedelcu, Francisca -Maria Vasile, George Zlati, *Codul penal. Comentariu pe articole, ediția 3 – revăzută și adăugită*, Ed. C.H. Beck, 2020;
<https://data.gov.ro/dataset/date-statistice-privind-situatia-drogurilor-in-romania-2022>
Petruț Ciobanu, *Codul penal adnotat*, ediție actualizată la 15 iunie 2022, Ed. Rosetti, 2022.

CRIMINAL LIABILITY FOR FOOD OR OTHER PRODUCTS OF INADEQUATE QUALITY

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU ALIMENTE ORI ALTE PRODUSE DE CALITATE NECORESPUNZĂTOARE

Lect.univ.dr. Geronimo Răducu BRĂNESCU*

Abstract: *In this communication, I have aimed to highlight two issues concerning criminal liability for products of unsuitable quality, namely the offense of adulteration or substitution of food or other products (art. 357 of the Criminal Code) and the offense of marketing adulterated products (art. 358 of the Criminal Code).*

Keywords: *food adulteration, counterfeiting, health damage, criminal law.*

Îmbunătățirea calității produselor, simplificarea metodelor de fabricație și mărirea potențialului economic sunt sarcini ce se desprind atât din aplicarea legii fundamentale cât și din Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene. Cu atât mai mult, cu cât, teza politicii europene în domeniul tehnologiilor de vârf presupune consolidarea bazelor tehnologice ale industriei europene și dezvoltarea competitivității internaționale. Dimensiunea Europeană ar apare doar prin eliminarea fragmentării pieței și a cercetării care constituie un handicap serios pentru industriile bazate pe tehnologii noi. Aceste tehnologii de inovare au dat naștere unor noi servicii de informații care joacă un rol tot mai însemnat în economie și cunosc o dezvoltare transfrontalieră considerabilă¹⁷⁷. În acest sens, art. 38 din Carta prevede că politicile Uniunii Europene asigură un nivel ridicat de protecție a consumatorilor. De altfel, în Ordonanță nr. 21/1992 din 21/08/1992, versiune actualizată la data de 27/12/2008 privind protecția consumatorilor prevede în Capitolul IX – sancțiuni: ”încălcarea prevederilor prezentei ordonanțe atrage răspunderea materială, civilă, contravențională sau penală, după caz”. Tot astfel, Ordonanța de Urgență privind reglementarea producției, circulației și comercializării alimentelor, nr. 97/2001, prevede în Secțiunea 4 – Sancțiuni. De pildă, art. 41 arată că: ”încălcarea prevederilor legale în vigoare, inclusiv cele prevăzute în ordinele emise de ministerele abilitate potrivit prevederilor prezentei reglementări privind alimentele, atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz. În continuarea art. 42

---

* Universitatea ”Transilvania”, Brasov.

¹⁷⁷ Politica de protecție a consumatorilor: principii și instrumente | Fișe descriptive despre Uniunea Europeană | Parlamentul European (europa.eu).

se prevede că: fabricarea de alimente falsificate sau contrafacute constituie infracțiune și se pedepsește potrivit Codului penal”¹⁷⁸.

Mai mult decât atât, art. 357 din C.pen. prevede *falsificarea sau substitu-irea de alimente ori alte produse*. Astfel, în alin. 1 se arată că: ”prepararea, oferirea sau expunerea spre vânzare de alimente, băuturi ori alte produse falsificate sau substituite, dacă sunt vătămătoare sănătății, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă și interzicerea exercitării unor drepturi. Același text sancționează și prepararea, oferirea sau expunerea spre vânzare de medicamente contrafăcute sau substituite care sunt vătămătoare sănătății se pedepsește cu închisoarea de la 6 luni la 5 ani și interzicerea exercitării unor drepturi”. Tot astfel, observăm că, legiuitorul pedepsește în art. 358 și *comercializarea de produse alterate*. Regula înscrisă în textul citat arată, astfel: ”vânzarea de alimente, băuturi sau alte produse cunoscând că sunt alterate ori cu perioada de valabilitate depășită, dacă sunt vătămătoare sănătății, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă și interzicerea exercitării unor drepturi”. Cu aceeași pedeapsă se sancționează ”punerea în consum de carne sau produse din carne, provenite din tăieri de animale sustrate controlului veterinar, dacă sunt vătămătoare sănătății”.

Dintr-o asemenea viziune, tăierile de animale sustrate controlului veterinar înseamnă sacrificarea frauduloasă a animalelor fără a fi supuse controlului privind starea de sănătate a acestora. În situația în care produsele din carne provin din tăieri de animale supuse controlului veterinar, însă, în momentul preparării sau al punerii în consum, sunt denaturate ca urmare a contaminării cu o boală infectocontagioasă, vor fi aplicabile dispozițiile prevăzute în alin. 1. În scopul de a preveni, legiuitorul pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani și interzicerea exercitării unor drepturi și vânzarea de medicamente cunoscând că sunt contrafăcute, alterate ori cu perioada de valabilitate depășită, dacă sunt vătămătoare sănătății ori și-au pierdut în tot sau în parte eficiența terapeutică. De aceea, răspunderea penală este justificată, fiindcă, infracțiunile prevăzute în codul penal prezintă un *pericol social ridicat* pentru *siguranța publică*. De altfel, relațiile sociale privind sănătatea publică sunt puse în pericol în cazul nerespectării legale în acest domeniu, astfel că, pentru ca produsele alimentare, băuturile și medicamentele să *nu* fie dăunătoare sănătății, trebuie să se respecte regulile de protecție a sănătății prin sancționarea săvârșirii faptelor de falsificare de alimente sau alte produse¹⁷⁹. Caracterul ilicit este numai o expresie juridică a acestei însușiri sociale a infracțiunii. De aceea raportul dintre caracterul ilicit al

---

¹⁷⁸ Petruț Ciobanu, *Codul penal adnotat*, ediție actualizată la 15 iunie 2022, Ed. Rosetti, p. 1396.

¹⁷⁹ George Antoniu, Tudorel Toader, (coordonatori), Versavia Brutaru, Ștefan Daneș, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Gavril Paraschiv, Ilie Pascu, Ion Rusu, Marieta Safta, Iancu Tănăsescu, Tudorel Toader, Ioana Vasiiu, *Explicațiile noului cod penal*, vol. IV, Ed. Universul Juridic, 2016, p. 821.

unei fapte și pericolul social poate fi exprimat ca un raport dintre forma juridică a faptei și esența ei materială. Aceste infracțiuni pun în pericol sănătatea persoanelor, determinând îmbolnăvirea, vătămarea corporală sau decesul acestora.

Sub acest aspect, în expunerea de motive se precizează că, în ipoteza în care, prin falsificarea de alimente sau produse ori comercializarea de produse alterate, s-au produs vătămări ori aceste fapte au avut ca urmare moartea unei persoane, s-a adoptat soluția *concurșului de infracțiuni* și nu a unor infracțiuni complexe paeterintenționate¹⁸⁰. De exemplu, în situația în care consumul acestor produse a determinat lezarea integrității corporale sau moartea victimei, va exista concurs de infracțiuni între infracțiunea de falsificare sau substituire de alimente sau alte produse (art. 357 din C.pen.) și vătămarea corporală din culpă (art. 196 din C.pen.) sau uciderea din culpă (art. 192 din C.pen.).

Apoi, precizăm și faptul că, rezultatul constând dintr-o vătămare materială nu se confundă cu dauna civilă care rezultă din infracțiune. Dreptul la despăgubiri civile, ca urmare a unei infracțiuni îl are numai persoana care a suferit, prin infracțiune, o vătămare fizică, morală sau materială și dacă exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal. Infracțiunea care a produs o vătămare subzistă și dacă persoana vătămată fiind despăgubită nu solicită daune civile, sau chiar dacă nu există o persoană vătămată care ar putea solicita daune.

La stabilirea răspunderii penale se cercetează dacă între acțiunea unei persoane și rezultat pentru care are ar răspunde există o legătură cauzală. Astfel, din totalitatea diferitelor fenomene legate de survenirea evenimentului cercetat și a acelor care i-au precedat în timp, se desprinde o anumită acțiune a persoanei și se cercetează rolul ei în survenirea evenimentului respectiv, – încetarea din viață a unei alte persoane, vătămarea sănătății victimei, încălcarea drepturilor și intereselor unor cetățeni. Legătura cauzală este un proces care se petrece în timp. Comportarea persoanei considerată a fi cauza evenimentului respectiv, trebuie să preceadă în timp evenimentul. De aceea, cu ocazia rezolvării în dreptul penal a chestiunii referitoare la legătura cauzală, trebuie în primul rând, stabilit că acțiunea persoanei cercetate a precedat evenimentul pentru care trebuie să răspundă. Când din materialele cauzei aceasta nu este dovedit, trebuie trasă concluzia că lipsește legătura cauzală dintre comportarea persoanei respective și evenimentul ce i se impută. Ca atare, în evaluarea condițiilor cauzale trebuie să se țină seama că legătura de cauzalitate poate fi *întreruptă* când între acțiunea făptuitorului și rezultat se interpune o energie independentă care produce ea însăși rezultatul (de exemplu, dacă persoana internată în spital ca urmare a unei lovituri în cap, moare datorită intoxicației cu alimentele servite la masă). Nu întrerupe legătura de cauzalitate omisiunea victimei de a se trata la timp, ori fuga din spital a victimei, eventuala neglijență a medicilor în tratarea bolnavului etc.

---

¹⁸⁰ Voicu Pușcașu, Cristinel Ghigheci, *Codul penal adnotat, vol. II, Partea specială*, Ed. Universul Juridic, 2021, p. 659.

Elementul subiectiv a infracțiunilor presupune săvârșirea *cu intenție directă sau indirectă* a acțiunilor incriminate. Intenția presupune o faptă voită de subiect având reprezentarea condițiilor în care acționează, a semnificației faptelor sale și a consecințelor faptei; consecințe pe care dorește să le producă prin manifestarea sa de voință. În acest caz făptuitorul își reprezintă întreaga desfășurare a faptei, inclusiv legătura de cauzalitate dintre faptă și rezultat. Totodată ei își dă seama de caracterul periculos al faptei și a urmărilor acesteia, este conștient că o atare manifestare este dezaprobată de societate. *Dovada* existenței acestor procese psihice rezulta cel mai adesea chiar din modul în care s-a desfășurat obiectiv manifestarea exterioară a infractorului, analizată în lumina cunoștințelor și a experienței obișnuite de viață¹⁸¹.

Intenția directă este definită în art. 16 alin. 3 lit. a din Codul penal și constă din *prevederea* rezultatului faptei, urmărind producerea lui prin săvârșirea acelei fapte. Prima cerință constă așadar din prevederea rezultatului faptei. Această prevedere a rezultatului trebuie să fie efectivă și nu să fie numai o posibilitate de a prevedea (previzibilitate). Prin a prevedea rezultatul înseamnă a avea reprezentarea acestuia, a-și da seama că rezultatul se va produce, prevederea implică așadar o anticipare a celor ce se vor întâmpla ulterior; această anticipare subiectul o poate face pe baza cunoașterii, a mijloacelor folosite, ca și pe baza experienței generale care îl ajută să deducă din acțiune finalitatea pe care aceasta o va avea.

Intenția indirectă sau eventuală există potrivit art. 16 pct. 3 lit. b din Cod penal când făptuitorul prevede rezultatul, nu-l urmărește însă acceptă posibilitatea producerii lui. În acest mod capătă relevanță penală nu numai atitudinea de urmărire conștientă a producerii unui rezultat socialmente periculos, dar și aceea de indiferență, de nepăsare față de posibilitatea producerii unui atare rezultat. Soluția este pe deplin logică, dacă ținem seama că indiferența, nepăsarea – în condițiile menționate – nu angajează mai puțin personalitatea autorului și nu o relevă mai puțin în modul de a concepe și săvârși fapta care a condus la rezultatul ilicit. În această situație, de asemenea, fapta „îi aparține” autorului, fiind pe deplin justificate și măsurile menite să acționeze preventiv și represiv asupra conduitei sale.

Intenția indirectă presupune aceeași cerință comună și intenției directe și anume *prevederea* rezultatului. Ca urmare cele explicate privitor la această cerință când am analizat intenția directă sunt valabile și în cazul intenției indirecte¹⁸².

---

¹⁸¹ Ion Ifrim, Oana Roxana Ionescu, *Drept penal român într-o viziune europeană*, Ed. Universul Juridic, 2017, p. 67.

¹⁸² George Antoniu, *Trăsăturile distinctive ale intenției indirecte*, RRD, nr. 12, 1974, pp. 22-27. V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșea, *Explicații teoretice ale codului penal roman, vol. I, partea generală*, Editura Academiei, București, 1969, p. 116-118.

Fapta săvârșită din culpă *nu* întrunește elementele constitutive ale infracțiunii, astfel că nu va fi sancționată penal, ci în conformitate cu dispozițiile care reglementează contravențiile. Spre deosebire de intenție cel aflat în culpă nu prevede rezultatul faptei sale deși trebuia și putea să-i prevadă ori chiar dacă îl prevede nu urmărește producerea lui și nu-l acceptă socotind fără temei că acesta nu se va produce niciodată. Deși intenția este un proces psihic (intern) ea poate fi *probată* evaluând activitatea materială desfășurată de subiect; manifestarea exterioară poartă amprenta procesului psihic care a declanșat-o astfel că acest proces poate fi dedus din modul de comportare al subiectului (*dolus ex re*)¹⁸³. Această prezumție de dol care rezultă din însăși activitatea materială nu este absolută, făptuitorul va putea face proba contrarie. Proba dolului trebuie făcută atât cu privire la varianta simplă (cât și la varianta agravată¹⁸⁴). În cazul acțiunilor total inexpressive sau neorientate psihic, cât privește intenția cu care au fost comise acuzarea este obligată să facă dovada intenției prin orice mijloace de probă, inculpatul putând să facă proba contrarie dovedind că a fost de *bună credință*¹⁸⁵. În acest sens, precizăm succint că, „*buna-credință*¹⁸⁶” este tot una cu conștiința profesională, care se împotrivesc oricărui impuls din afara Legii, chiar dacă ar veni din partea intereselor celor apropiați nouă. Dar, de când a murit patriarhalismul și a fost înlocuit cu modernismul în viața socială, cu dorința de înavuțire grabnică, au început ca unii din aparatul Justițiar să neglijeze rigorile *adevărului* și ale *dreptății*, amorțindu-și conștiința cu explicații facile, *aparent* morale. Desigur, prin definiție, *buna-credință*, în viziunea noastră, presupune o intenție bună, generoasă, chiar dacă din motive obiective, faptele uneori au rămas insuficient realizate. În legătură cu aceasta, s-a constatat¹⁸⁷, pe drept cuvânt, că, această noțiunea este și de *natură psihică* având și *o relevanță juridică*, obligă instanțele judecătorești să cerceteze mințios și să motiveze temeinic existența sa în conținutul laturii subiective respective realizând astfel cerințele principiilor de drept.

Se poate observa, că, noțiunea de *bună-credință*, (în sens larg), înseamnă obligația tuturor de a avea o comportare conformă cu regulile de conviețuire socială care revin părților la încheierea și la executarea unei convenții, fie pentru validitatea dobândirii unui drept. Ca atare, buna - credință trebuie considerată, în știința noastră o normă juridică cu caracter de aplicare generală, iar nu numai în cazuri speciale în care legea face anume vorbire despre această noțiune...”*buna-credință* înfățișează, în prezent, fondul juridic pe care se

---

¹⁸³ George Antoniu, *Trăsăturile distinctive ale intenției indirecte*, *op.cit.*, p. 23 și urm.

¹⁸⁴ George Antoniu, *Unele reflecții asupra vinovăției penale*, SDR nr.1/1993, pag. 51-61

¹⁸⁵ Vintilă Dongoroz, *Tratat*, p. 242.

¹⁸⁶ Dimitrie Gherasim, *Buna-credință în raporturile juridice*, Ed. Academiei Române București, 1981, *op.cit.*, p. 9 și urm.

¹⁸⁷ Mihaela-Gabriela Berindei, *Izvorul contractual sau legal al obligației de întreținere*, Ed. Hamangiu, 2019, p. 204.

profilează recunoașterea, în general, a tuturor drepturilor civile. În această privință subliniem că, textul de lege care constituie temeiul juridic al aplicării *bunei-credințe* ca regulă generală a dreptului comun este prevăzut, printre alte texte, și în art. 14 din Codul civil actual. Drept urmare, ”*persoanele fizice și persoanele juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu ordinea publică și bunele moravuri. Buna-credință se prezumă până la proba contrară*”¹⁸⁸.

BIBLIOGRAFIE

- Dimitrie Gherasim, *Buna-credință în raporturile juridice*, Ed. Academiei Române, București, 1981.
- George Antoniu, *Trăsăturile distinctive ale intenției indirecte*, RRD, nr. 12, 1974, pp. 22-27.V.
- Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, V. Roșea, *Explicații teoretice ale codului penal roman, vol. I, Partea generală*, Editura Academiei, București, 1969.
- George Antoniu, *Trăsăturile distinctive ale intenției indirecte*, SCJ, nr. *op.cit.*, p. 23 și urm.
- George Antoniu, Tudorel Toader, (coordonatori), Versavia Brutaru, Ștefan Daneș, Constantin Duvac, Ioan Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Gavril Paraschiv, Ilie Pascu, Ion Rusu, Marieta Safta, Iancu Tănăsescu, Tudorel Toader, Ioana Vasii, *Explicațiile noului cod penal*, vol. IV, Ed. Universul Juridic, 2016, p. 821.
- George Antoniu, *Vinovăția penală*, ediția a doua, Ed. Academiei Române, București, 2002, *op.cit.*, p. 20.
- Ion Ifrim, Oana Roxana Ionescu, *Drept penal român într-o viziune europeană*, Ed. Universul Juridic, 2017, p. 67.
- Mihaela - Gabriela Berindei, *Izvorul contractual sau legal al obligației de întreținere*, Ed. Hamangiu, 2019, p. 204.
- Ion Ifrim, *Câteva observații în legătură cu propunerea ”eliminării expresiei cu rea-credință din codul penal”*, Comunicare prezentată la sesiunea de comunicări științifice, Institutul de Cercetări Juridice, 2022, p. 123.
- Petruț Ciobanu, *Codul penal adnotat*, ediție actualizată la 15 iunie 2022, Ed. Rosetti, p. 1396.
- Vintilă Dongoroz, *Tratat*, p. 242.
- Voicu Pușcașu, Cristinel Ghigheci, *Codul penal adnotat, vol. II, Partea specială*, Ed. Universul Juridic, 2021, p. 659.

---

¹⁸⁸ Ion Ifrim, *Câteva observații în legătură cu propunerea ”eliminării expresiei cu rea-credință din codul penal”*, Comunicare prezentată la sesiunea de comunicări științifice, Institutul de Cercetări Juridice, 2022, p. 123.

THE ROLE OF DIGITAL FORENSIC PHOTOGRAPHY IN FORENSIC INVESTIGATIONS

ROLUL FOTOGRAFIEI JUDICIARE DIGITALE ÎN INVESTIGAȚIILE CRIMINALISTICE

Prof.univ.dr. VASILE Viorel*

Abstract: *This article deals with the importance of forensic photography used by forensic specialists in forensic investigation of crimes, detailing the examination photo in forensic laboratories where modern digital equipment is used.*

Keywords: *forensic photography, forensic investigation, camera, forensic laboratory.*

Fotografia judiciară deține o poziție particulară bine conturată în ansamblul investigațiilor criminalistice. Adaptarea tehnicii fotografice la specificul procesului judiciar a reprezentat, indiscutabil, o necesitate obiectivă, tot așa cum apariția Criminalisticii, în calitate de știință judiciară, a fost impusă de nevoia combaterii eficiente a infracțiunilor.

Investigația criminalistică a avut un prim suport tehnico-științific în metodele fotografice, deși realitatea demonstrează că utilizarea fotografiei de către serviciile de poliție a devansat-o. Astfel, dacă procedeul fixării imaginilor fotografice este pus la punct (într-o formă apropiată de fotografierea modernă) de către Daguerre, în anul 1839, poliția belgiană a început deja să îl folosească în anul 1840, în închisoarea din Bruxelles.

Printre primele servicii specializate în fotografiere judiciară s-a aflat cel al Prefecturii poliției din Paris, înființat în anul 1872, a cărui activitate, îndeosebi pe linia adaptării la specificul judiciar, va fi perfecționată de cunoscutul Alphonse Bertillon, după anul 1879.

România s-a situat printre primele țări europene care au apelat la serviciile fotografiei judiciare, practicarea ei fiind semnalată încă din anul 1879, de către un serviciu specializat al Poliției Capitalei. Meritul incontestabil al inițierii primelor reguli cu caracter științific de executare a fotografiei judiciare – îndeosebi în domeniul identificării persoanelor după semnalmente – revine, în țara noastră, lui *Nicolae Minovici*. În lucrarea sa, „*Manual tehnic de medicină legală*” există un capitol intitulat „Fotografia judiciară”. De altfel, după cum este bine știut, frații *Minovici* au avut un aport cu totul deosebit în promovarea în

---

* Universitatea Hyperion Bucuresti.

activitatea judiciară, alături de Medicina legală, a unor metode și procedee de identificare proprii criminalisticii.

Astăzi, alături de fotografia devenită clasică, se apelează la tehnicile de *fotografiere digitală* precum și la înregistrările video.

Avantajele mai importante care au impus fotografia în activitatea complexă de cercetare a infracțiunilor, așa cum au fost ele subliniate în literatura noastră criminalistică și cum au fost clar învederate de practica judiciară, constau în:

- **Fidelitatea în fixarea și redarea imaginii** locului faptei, a urmelor infracțiunii, a rezultatelor diverselor cercetări criminalistice de laborator, atât în radiații vizibile, cât și invizibile;

- **Obiectivitatea în prezentarea datelor obținute** prin mijloace criminalistice, fixate prin intermediul fotografiei asupra faptei și persoanei infractorului;

- **Rapiditatea și relativa simplitate de executare a fotografiilor**, ceea ce permite urgentarea anchetei și, de aici, rezolvarea operativă a cazului;

- **Evidența probatorie a fotografiei** (ca și a imaginilor video) este un alt mare avantaj pentru clarificarea multor cauze judiciare;

- **Influența psihologică** pe care o poate avea asupra suspectului sau inculpatului, dar și asupra organelor de judicare.

Amintim celor care consideră acest mijloc de înregistrare drept un aspect minor, remarcă lui Confucius – făcută cu mult timp înaintea apariției fotografiei – potrivit căreia „**o imagine valorează mai mult decât 10.000 de cuvinte**”.

În prezent, importanța fotografiei, a înregistrărilor este realmente considerabilă, acestea devenind, potrivit prevederilor Codului de procedură penală mijloace de probă.

1. Noțiuni tehnice privind construcția aparatelor de fotografiat

Realizarea unei fotografii nu poate fi concepută în absența unui aparat de fotografiat, sau, ca și terminologie tot mai utilizată în prezent, a unei camere foto.

Camerele foto au cunoscut o evoluție constantă de la apariția lor și explozivă după 1990, când Kodak a inaugurat era tehnicii digitale la nivel comercial. Ca abordare generală, principalele părți componente ale unui aparat de fotografiat, fie că este clasic ori digital, au rămas aceleași, respectiv corpul aparatului, obiectivul și accesoriile.

Corpul aparatului (body) determină, alături de obiectiv, caracteristicile și calitatea unui aparat de fotografiat. Corpul aparatului, pe lângă funcția de suport pentru alte componente ale acestuia, trebuie să asigure condiții geometrice pentru formarea imaginii, rigiditate la transport și manipulare, etanșeitate

perfectă, precum și un grad de manevrabilitate optim pentru o exploatare maximă a caracteristicilor aparatului respectiv.

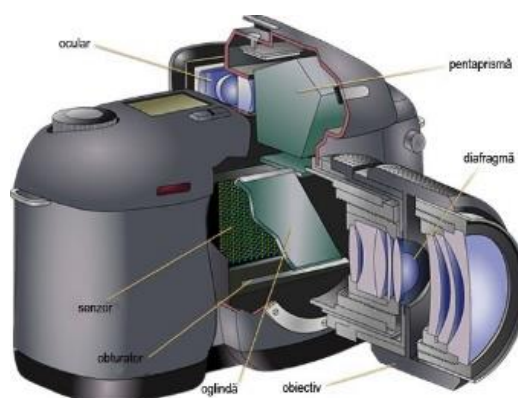
În funcție de gradul general de performanță oferit și numărul de opțiuni (caracteristici prezente pe corpul aparatului), camerele de fotografiat digitale se clasifică în:

- aparate point and shoot (portabilitate mare, opțiuni reduse, imagini rezultate cel mult medii, grad de răspândire foarte mare);
- aparate prosumer (rezoluție mare, opțiuni avansate gen TTL, control al imaginii);
- aparate bridge sau de tranziție, care oferă opțiuni multiple de control al aparatului au și dimensiuni ceva mai mari, zoom-ul optic este mai mult decât rezonabil, însă lipsesc posibilitățile de schimbare a obiectivului;
- aparate (semi)profesionale (posibilitate de control avansat al imaginii, accesorii multiple, imagini de calitate superioară). În această categorie sunt plasate atât camerele DSLR, dar și cele MILC (mirrorless), acestea din urmă reprezentând o tendință relativ recentă în materie.

În funcție de sistemul utilizat pentru realizarea expunerii, există:

- aparate de fotografiat digitale cu expunere simplă;
- aparate cu expunere reflex sau DSLR (digital single lens reflection).

–

Fig. nr. 1. Camera foto digitală.

Camerele de tip DSLR clasic se bazează pe vizualizarea imaginii de către utilizator prin ocular (sau pe ecran, pentru camerele cu opțiunea live preview, care au apărut ceva mai târziu). Imaginea este reflectată către ocular prin intermediul unei oglinzi care reflectă imaginea către ocular. Astfel, utilizatorul are acces la imaginea care se va forma pe senzor. În momentul declanșării, oglinda va culisa și va expune senzorul la lumina care trece prin obiectiv.

În ceea ce privește aparatele de tip MILC (Mirrorless Interchangeable Lens Camera), acestea nu mai au în construcție oglinda culisantă. Ocularul lipsește cel mai adesea, sau, dacă este prezent, nu mai este unul optic, ci electronic.

În funcție de caracteristicile obiectivului, există: camere cu obiectiv detașabil și camere cu obiectiv fix.

Corpul aparatului conține:

a. Camera obscură ce cuprinde senzorul de imagine.

b. Obturatorul

Obturatorul reprezintă dispozitivul cu rolul de a nu permite luminii să pătrundă în camera obscură decât un anumit timp, numit și **timp de expunere** sau viteza obturatorului (**shutter speed**), în scopul expunerii filmului fotografic ori senzorului electronic la o anumită cantitate de lumină. Timpul de expunere poate fi ales de către utilizator sau de către senzorii camerei, în mod automat. Obturatoarele pot fi încadrate în două categorii distincte: **obturatoare centrale** (leaf shutter), montate în cadrul unui ansamblu de lentile (deci pe obiectiv), și **obturatoare focale (focal plane shutter)** – montate pe corpul aparatului.

c. Diafragma are rolul de controla cantitatea de lumină care va traversa obiectivul/lentilele, spre deosebire de obturator, care controlează cât timp va fi expus filmul/senzorul la lumina. În strânsă legătură cu diafragma aparatului este și noțiunea de **timp de expunere** (denumită uneori, mai simplu, doar expunere sau **viteză de expunere** ori **viteza obturatorului**). Timpul de expunere desemnează perioada de timp efectivă în care obturatorul este deschis, permițând luminii să ajungă pe suprafața filmului ori senzorului.

d. Senzorii de imagine reprezintă acea componentă a camerelor de fotografiat digitale, cu rol în captarea energiei luminoase (fotonilor), conversiile succesive ale acesteia până la informația digitală și trimiterea datelor către mediul de stocare.

e. Declanșatorul este poziționat într-o zonă accesibilă pentru buna manipulare a camerei de fotografiat. În cazul (majorității) aparatelor clasice, pe film, declanșatorul este mecanic, iar la camerele clasice cu motor intern și cele digitale este electronic.

f. Senzorii de determinare a intensității luminoase și focalizare automată.

g. O sursă de lumină artificială și/sau un suport pentru anexarea de surse suplimentare (denumit blitz sau flash).

h. Display pentru vizualizarea imaginilor (pentru camerele digitale) sau contorul de imagini.

i. Dispozitiv de alimentare cu tensiune.

j. Obiectivul reprezintă un sistem optic format de regulă din mai multe lentile, care are ca funcție fundamentală aceea de a conduce razele de lumină și a forma imaginea, fie pe materialul fotosensibil fie pe suprafața senzorului.

Există două tipuri fundamentale de obiective:

– fixe (nedemontabile, sau încorporate în corpul aparatului);

– demontabile (interschimbabile);

Camera sferică

Camera sferică reprezintă o tehnică modernă de investigare a locului faptei, introdusă de câțiva ani în dotarea Poliției Române.

Camera sferică reprezintă un dispozitiv de achiziție a imaginilor cu capacitatea de a face preluări la 360 grade, cu o rezoluție de până la 50 mega-pixeli. Rezultatul salvat pe un dispozitiv de stocare atașat este o imagine sferică (virtuală) cu multiple posibilități de editare.

Rezoluția mare, posibilitățile de atașare la nivel virtual a imaginilor, a adăugirilor, comentariilor etc. fac din acest mijloc unul foarte util în activitatea de cercetare la fața locului – existând încă inconveniente legate de faptul că rezultatele rămân doar la nivel virtual.

Desigur ca în prezent telefoanele mobile sunt dotate cu camere foto din ce în ce mai performante dar cu toate acestea camerele foto profesionale digitale sunt mult mai fidele în redarea unor situații de fapt.

2. Fotografia judiciară de examinare (de laborator)

2.1. Noțiunea, importanța și sarcinile fotografiei judiciare de examinare

Fotografia de examinare reprezintă acea categorie a fotografiei judiciare ce presupune realizarea imaginilor în condiții de laborator, cu tehnică fotografică specială sau adaptată. Caracteristica de bază a acestei categorii de fotografie judiciară este aceea că pune în evidență detalii imperceptibile cu ochiul liber, sub radiații vizibile/invizibile.

Fotografia de examinare are o largă aplicabilitate și poate fi utilizată în domeniul urmelor digitale, înscrisurilor, urmelor instrumentelor de efracție, urmelor produse de/pe armele de foc, diverselor corpuri delicate, urmelor mijloacelor de transport etc.

Trebuie specificat faptul că, dacă discutând despre fotografia operativă ponderea tehnologiei digitale era covârșitoare, în ceea ce privește fotografia de examinare, lucrurile stau aproximativ invers, cel puțin în ceea ce privește anumite genuri ale fotografiei de examinare.

Dintre sarcinile realizării fotografiei de examinare amintim:

–fixarea rezultatelor examinărilor microscopice realizate cu utilizarea microscopelor, fie că este vorba de examinări singulare ori comparative;

–înregistrarea microreliefului urmelor ori a obiectelor prezumate a le fi creat;

–fixarea detaliilor în condiții de radiații invizibile;

–fixarea detaliilor în condițiile aplicării unor substanțe de relevare ori a unor substanțe de întărire a contrastului;

- fixarea detaliilor în condiții de luminozitate slabă;
- fixarea de detalii în condiții de expunere prelungită și controlată;
- fixarea de detalii în condiții de stabilitate absolută a camerei de fotografiat, cu evitarea oricăror vibrații și cu fixarea acesteia pe suporturi speciale;
- fixarea unor aspecte legate de stabilirea unor caracteristici identificatoare ori continuității liniare etc.

În funcție de tipul de radiații în care se execută acest tip de fotografie, există fotografiile de examinare în radiații vizibile și fotografiile de examinare în radiații invizibile.

2.2. Fotografia de examinare în radiații vizibile

Acest gen de fotografie se execută în condiții aparent normale, dar are ca specificitate mijlocirea unor dispozitive speciale, de laborator, precum dispozitive de mărit (lupe, microscopie ș.a.), dispozitive de fixare a camerei, dispozitive de alăturare a unor urme, substanțe de tratare ale acestora etc. Acest gen de fotografii fixează aspecte sesizabile cu ochiul liber, deci în radiațiile cuprinse de spectrul 400-700 nm.

2.2.1. Fotografia de reproducere sau de ilustrare

Acest gen de fotografie se caracterizează prin aceea că fixează imaginea originală a obiectului, cu identificarea caracteristicilor sale identificatoare, mai ales în cazul obiectelor ce urmează să sufere modificări calitative și cantitative în urma examinării de laborator, dar nu numai. De fapt, această categorie de fotografie de laborator are ca obiectiv copierea ori multiplicarea anumitor obiecte, fie că este vorba de fotografii, documente, instrumente de spargere, materiale textile, suporturi ale unor urme biologice, mijloace de plată electronică etc. Din aceste considerente, se apreciază că această categorie de fotografie de examinare reprezintă o metodă inițială.

Aparatul de fotografiat trebuie plasat perpendicular pe obiect, de regulă cu folosirea unor dispozitive dedicate acestui scop. În cazul documentelor, se va folosi un geam pentru a presa uniform. Grosimea geamului trebuie să fie minimă. De regulă, există o masă specială cu surse de lumină laterale, asigurând astfel uniformitatea iluminării.

Obligatoriu, obiectele supuse fotografierii vor avea alături o unitate metrică.

2.2.2. Fotografia prin transparență

Fotografierea prin transparență se poate aplica în domeniile grafoscopiei (fotografierea documentelor de orice fel, a căror structură permite obținerea transparenței), dar și dactiloscopiei (unele ilustrări legate de forma și poziționarea porilor).

Această fotografie se obține în lumină directă, prin obiectele transparente sau semitransparente, ori obiecte care să aibă un coeficient rezonabil de transmisie a luminii.

2.2.3. Fotografia de comparare

Reprezintă un gen particular de fotografie, care, de fapt, însumează mai multe caracteristici ale genurilor care au fost ori vor fi enunțate.

Scopul principal al acestui gen de fotografie îl reprezintă ilustrarea constatărilor obținute cu ocazia examinărilor comparative. Subgenurile acestei categorii de fotografie sunt strict legate de metodele de comparație care au fost studiate anterior în cadrul expertizei criminalistice. Astfel, există fotografia de comparare prin ilustrare, fotografia de comparare prin suprapunere și fotografia de comparare prin stabilirea continuității liniare.

2.2.4. Fotografia de reflexe

Fotografia de reflexe se bazează pe proprietatea luminii de a se reflecta, în condițiile în care unghiul de reflexie depinde de unghiul de incidență. În plus, se exploatează eficient și proprietatea luminii de a fi absorbită de anumite medii. Astfel, orice obiect va reflecta lumina în mod diferit, aspect cauzat de diferențele de netezime de pe suprafața sa. Spre exemplu, în situația unor urme latente de pe unele suporturi ce nu permit relevarea cu mijloace clasice, iluminarea într-un anumit unghi incident va permite reflectarea luminii acolo unde este depusă materie, permițând și fotografierea. În acest sens, este necesară folosirea de surse de lumină cu fascicule înguste și brațe flexibile.

Acest gen de fotografie are aplicabilitate în următoarele domenii: urme balistice, urme latente, falsuri executate prin răzuire, spălare ori detașarea suportului etc.

2.2.5. Fotografia de umbre

Această categorie a fotografiei de examinare se realizează în scopul evidențierii și fixării diferențelor de relief existente pe suprafața unui obiect. Prin iluminarea laterală a acelor porțiuni ieșite în relief de pe suprafața obiectului, se va ajunge la proiectarea profilului microreliefului în umbre pe părțile mai joase ale suprafeței. În funcție de unghiul de incidență al fasciculului de lumină, umbra va avea un aspect mai alungit sau mai strâns.

Ca aplicabilitate, acest gen de fotografie poate fi utilizat în domeniul scrisului de mână (ilustrarea presiunii), textelor radiate, în cazul instrumentelor de efracție și striatiilor de orice fel ș.a.

2.2.6. Fotografia de contrast

Acest gen de fotografie are la bază diferența de culoare sau strălucire și opacitate între zonele vecine ale aceluiași obiect.

În ceea ce privește fotografia clasică, pe film, contrastul poate fi obținut prin diverse metode fizice (de regulă, în momentul expunerii materialelor) sau chimice, prin folosirea unor substanțe de întărire a contrastului ori slăbire a acestuia.

Pentru fotografia digitală, este importantă realizarea imaginii în condiții de luminozitate medie, claritate maximă, noise scăzut, iar contrastul se va face prin prelucrarea imaginii cu software-ul adecvat.

Fotografia de contrast își găsește aplicații în domeniile evidențierii diverselor aspecte ce prezintă interes de pe suprafețele obiectelor, fie că este vorba de domeniile traseologiei ori identificării persoanelor după semnalmente.

2.2.7. Fotografia separatoare de culori

Acest procedeu se utilizează atunci când există aspecte diferite pe suprafața unui obiect, dar care au nuanțe similare, iar aparent nu pot fi distinse/separate cu ochiul liber. Tocmai de aici provine și denumirea acestui tip de fotografie. Ideea de bază este „eliminarea” din imaginea finală a anumitor culori, ori măcar diferențierea sesizabilă, separarea celor ce prezintă interes de celelalte.

Aparent, pentru fotografia digitală, programele specializate (gen Photoshop) furnizează posibilități multiple de jonglare cu spectrul de culori. Chiar și în cazul acestui gen de fotografie, și cu atât mai mult pentru cea clasică, separarea culorilor se realizează prin utilizarea de filtre de culoare.

Folosirea filtrelor are în vedere regula culorilor complementare, permițând trecerea razelor de aceeași culoare cu a sa și a celor apropiate acesteia, reținând grupul de culori opuse (complementare) culorii sale. Ca rezultat, filtrele vor ilumina obiectele cu culoarea proprie și vor modifica culorile complementare. Această categorie de filtre poartă numele de filtre de selecție sau filtre separatoare.

2.2.8. Microfotografia

Microfotografia reprezintă fotografia unor obiecte de dimensiuni foarte mici, obținută cu ajutorul unui aparat de fotografiat adaptat la microscop. Prin extrapolare, intră în categoria acestui gen de fotografii și acele imagini preluate prin utilizarea unor obiective speciale. Condiția de bază o reprezintă fotografierea unor obiecte mici ori a unor detalii ale unor obiecte, mărite de un număr de ori.

În sfera de aplicabilitate a acestui tip de fotografie se includ: striații de orice fel, urme rămase pe gloanțe, tuburi; urme biologice; urme de textile; urme de produse chimice, grafoscopie etc.

Pentru realizarea acestui gen de fotografie se recomandă utilizarea de camere montate pe trepied/șina glisare, în mediu lipsit de vibrații (utilizarea

timerului automat). Este posibil ca, în funcție de caracteristicile dispozitivului optic utilizat pentru mărire, să fie nevoie de expuneri prelungite.

2.2.9. Macrofotografia

Această categorie de fotografie este realizată cu tehnică specială asupra unor obiecte statice extrem de mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut ori imposibilă. Conform literaturii de specialitate macrofotografia se realizează la distanța egală cu dublul distanței focale minime a obiectivului.

Prin tehnică specială se înțelege intermedierea unor inele de prelungire la nivelul obiectivului, inele ce vor duce la mărirea distanței focale. Prin mărirea distanței focale, obiectul va fi adus mai aproape, și deci va fi mărit. Acest tip de fotografie se poate realiza doar de camere cu obiective detașabile, unde se pot monta inelele de prelungire.

2.2.10. Holografia

Holografia reprezintă un procedeu de înregistrare spațială a imaginii obiectelor, ori, altfel spus, o metodă de înregistrare și redare fidelă a obiectelor prin intermediul undelor de lumină tip laser. De principiu, în timp ce fiecare punct al unei fotografii poartă informație despre intensitatea (eventual și culoarea) unui punct sau a unei mici zone din obiectul fotografiat, în holografie informația despre fiecare punct din obiect este distribuită pe întreaga suprafață a hologramei.

Undele electromagnetice reflectate de scena holografiată sunt înregistrate cu fidelitate de suportul holografic și reconstruite apoi la redarea hologramei. Astfel, holograma devine un fel de fereastră prin care ochiul percepe același câmp luminos pe care l-a produs anterior scena înregistrată.

2.3. Fotografia de examinare în radiații invizibile

Fotografia de examinare în radiații invizibile utilizează radiații electromagnetice aflate la limitele inferioare (radiațiile infraroșii) și superioare (radiații ultraviolete, radiații Roentgen și nucleare) ale spectrului vizibil. Ca și clasificare, considerăm corectă structurarea acestor tipuri de fotografii în:

- fotografie de examinare în radiații termice (infraroșii și ultraviolete);
- fotografie de examinare în radiații Roentgen;
- fotografie de examinare în radiații nucleare.

2.3.1. Fotografia de examinare în radiații termice

Radiațiile termice cuprind radiațiile infraroșii și pe cele ultraviolete.

• *Fotografia de examinare în radiații infraroșii* – se execută în radiații electromagnetice cu lungimea de undă mai mică de 780 nm.

Fotografia de examinare în IR are următoarele aplicații în criminalistică:

- cercetarea falsurilor comise prin înlăturare, acoperire ori adăugare de text;
- cercetarea elementelor componente ale hârtiei;
- relevarea scrisului de pe documentele arse;
- relevarea unor urme secundare ale împușcăturii (GSR);
- evidențierea unor cicatrici, echimoze ori proiectile aflate sub piele;
- relevarea urmelor de sânge de pe anumite țesături.

• *Fotografia de examinare în radiații ultraviolete* – se execută în radiații electromagnetice situate între spectrul vizibil și cel al radiațiilor Roentgen, respectiv mai mari de 400 și 10 nm. Și în cazul UV, ca și IR, este nevoie de folosirea de filtre care să ecraneze radiațiile vizibile rezultate din aceste surse artificiale. Timpii de expunere sunt de asemenea mari.

Aplicațiile radiațiilor UV în domeniul fotografiei de examinare privesc:

- fixarea urmelor de orice natură ori categorie relevate cu pulberi fluorescente;
- relevarea textelor invizibile ori slab vizibile sau chiar decolorate;
- evidențierea falsurilor executate prin înlăturarea textelor pe căi chimice ori mecanice;
- cercetarea picturilor;
- descoperirea și fixarea urmelor biologice;
- evidențierea marcărilor criminalistice;
- descoperirea urmelor secundare ale împușcăturilor (GSR) etc.

2.3.2. Fotografia de examinare în radiații Roentgen

Aceste radiații se regăsesc la limita celor ultraviolete, fiind radiații invizibile, ionizante, penetrabilitate mare, fiind absorbite de către corpuri direct proporțional cu densitatea acestora. Spectrul acestor radiații, denumite și „raze X” de către cel care le-a descoperit inițial, este situat între 10 și 0,01 nm.

Fotografia de examinare în radiații Roentgen are ca aplicabilitate, în criminalistică:

- obținerea de detalii cu privire la mecanismele de funcționare ale diferitelor categorii de arme;
- obținerea de imagini cu privire la existența ori inexistența de tuburi în camera cartușelor;
- evidențierea de urme secundare ale împușcăturii;
- obținerea de imagini cu privire la mecanismul de funcționare al diverselor categorii de sisteme de asigurare, închidere ori înzăvorâre;
- fotografierea diverselor obiecte înghițite de către persoane care vor prin aceasta să ascundă existența lor;
- fotografierea gloanțelor ori altor proiectile și poziționarea acestora în corpul uman lovit;

- fotografierea diverselor obiecte cu conținut necunoscut, pentru a se stabili dacă există orice fel de arme ori alte obiecte cu potențial periculos;
- fotografierea unor înscrisuri;
- fotografierea urmelor osteologice (oaselor) în cenușă ș.a.

2.3.3. Fotografia de examinare în radiații nucleare

Așa cum am afirmat anterior la începutul acestui capitol, în categoria radiațiilor nucleare se includ radiațiile alfa, beta și gamma. În domeniul criminalisticii nu au aplicabilitate decât radiațiile beta și gamma.

- *Fotografia în radiații beta (betagrafia)*, ca urmare a capacității scăzute de pătrundere a acestei categorii de radiații, pot fi utilizate în domeniul radiografiilor la nivelul obiectelor cu densitate mică, precum documentele ori țesăturile.
- *Fotografia în radiații gamma (gammagrafia)* se realizează în radiații cu o capacitate mare de penetrare, deci își poate găsi aplicare în domenii precum fotografierea mecanismelor armelor de foc, în special cele nedemontabile, oxidate considerabil, muniții, detonatoare etc.

BIBLIOGRAFIE

- A. Bertillon, *L'identité judiciaire*, plachetă editată de Direction de la Police Judiciaire (Service de l'identité judiciaire), Paris, aprilie, 1964.
- N. Ionescu, *Fotografia de semnalmente în România*, în culegerea de referate intitulată „Școala românească de criminalistică”, editată de Ministerul de Interne, București, 1975, pp. 60-63.
- N. Minovici, *Manual tehnic de medicină legală*, București, 1904, cap. IX. Precizăm că anul 1904 a fost primul an în care medicina legală a devenit obiect de studiu și la Facultatea de Drept.
- E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Editura Universul Juridic, București, 2010
- C. Suci, *Criminalistica*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1972
- G. Panfil, V. Coroiu, *Noțiuni de tehnică criminalistică*, Editura Estfalia, București, 2010.
- G. Panfil, *Fundamentarea tehnicii criminalistice*, vol. I-II-III, Editura Estfalia, București, 2010-2011
- F. Ionescu, *Criminalistica*, Editura Prouniversitaria, București, 2007.

POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS OF DIGITISATION AND PHYSICAL DEVELOPMENT

ASPECTE POZITIVE ȘI NEGATIVE ÎN LEGĂTURĂ CU DIGITALIZAREA ȘI DEZVOLTAREA FIZICĂ

Drd. MATEI Constantin Bogdan *

***Abstract.** In a world of technological change, in an era of digitization, I think it is important to also look at this topic of digitization and the educational objective, physical development, from the perspective of short, medium and long term benefits and drawbacks. An analysis in terms of the two elements, benefits and drawbacks, should give us a trajectory for future approaches in terms of limitations in certain areas of activity or prevention of damage to health, where physical development is clearly included.*

***Keywords:** positive and negative aspects, digitisation, physical development.*

Considerații generale

În glosarul IT Gartner, digitalizarea este definită prin „utilizarea tehnologiilor digitale pentru a schimba un model de afaceri și pentru a oferi noi venituri și oportunități de producere a valorii, este procesul de a trece la o afacere digitală”¹⁸⁹.

În perspectiva modernă, digitalizarea înseamnă transformarea interacțiunilor, comunicațiilor, relațiilor, funcțiilor de business și a modelelor de afaceri în procese digitale, care adesea se reduc la o combinație de digital și fizic.

Exemplificarea unor astfel servicii pentru beneficiari pot fi:

Omnichannel;

Marketingul integrat sau industrializarea producției și operații manual;

Serviciile electronice.

Diferențe contextuale și interferențe aplicative

“Digitalizarea se referă la transformarea proceselor tradiționale în procese digitale, folosind tehnologie digitală pentru a crea valoare nouă”¹⁹⁰.

---

* Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere", Republica Moldova.

¹⁸⁹ <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization>, Gartner Glossary, 2020

¹⁹⁰ <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20210414STO02010/transfo- rmarea-digitala-importanta-avantaje-si-politici-ue>, Transformare digitală: strategia UE, Parla- mentul European

“Activitatea fizică cuprinde în general drept „orice mișcare a corpului asociată cu contracție musculară care crește consumul de energie peste nivelul de repaus”. „În general include toate contextele activității fizice, și anume activități fizice în timpul liber (inclusiv majoritatea activităților sportive și dansul), activități fizice la locul de muncă, activități fizice la domiciliu sau în apropierea domiciliului și activități fizice asociate transportului”¹⁹¹.

În lumea modernă, digitalizarea a avut un impact semnificativ asupra modului în care ne desfășurăm activitățile zilnice, iar această influență poate afecta dezvoltarea fizică a indivizilor. Este important să înțelegem aceste schimbări și să explorăm modurile în care putem echilibra utilizarea tehnologiei cu nevoile noastre de activitate fizică și sănătate. “Globalizarea, rapiditatea progresului tehnologic și schimbările profunde geopolitice sunt factori care antrenează dispariția sau intrarea în criză a unor activități, fenomen însoțit de apariția și dezvoltarea altora”¹⁹².

Impactul tehnologiei asupra activității fizice se va concentra pe schimbările în rutinele zilnice datorate utilizării tehnologiei, creșterea sedentarismului și scăderea activității fizice, precum și impactul tehnologiei asupra comportamentului în aer liber și participării la activități fizice.

În același timp, tehnologia poate influența comportamentul în aer liber și modul în care participăm la activități fizice. De exemplu, aplicațiile de fitness sau dispozitivele wearable pot motiva oamenii să își monitorizeze și să își îmbunătățească activitatea fizică. Pe de altă parte, tehnologia poate concura cu activitățile în aer liber, afectând participarea la plimbări sau alte activități fizice în aer liber. Aceste schimbări sunt semnificative și necesită abordări echilibrate pentru a asigura o dezvoltare fizică sănătoasă în era digitală. Influența digitalizării asupra practicării sportului și a activităților recreative, va explora modul în care tehnologia a schimbat modul în care oamenii se implică în sport și alte activități recreative. Cu creșterea utilizării tehnologiei, copiii și tinerii sunt tot mai atrași de ecranele dispozitivelor electronice, ceea ce duce la o scădere a timpului petrecut în activități fizice zilnice sau practicarea în mod independent a exercițiului fizic zilnic. Acest lucru poate avea consecințe negative asupra stării de sănătate și dezvoltării fizice a copiilor, un obiectiv important pe care statul român îl are stipulate în mod expres în legislația națională. Utilizarea excesivă a ecranelor și a dispozitivelor electronice în detrimentul activităților fizice și a jocurilor în aer liber poate influența negativ dezvoltarea abilităților motorii și coordonării copiilor.

---

¹⁹¹ Orientările UE privind activitatea fizică Acțiuni politice recomandate în sprijinul activității fizice menite să îmbunătățească sănătatea, Bruxelles, 10 octombrie 2008

¹⁹² Dorin Jula, Strategii pe termen mediu și lung privind dezvoltarea regională în România, în perspectiva aderării la Uniunea Europeană, Ed. CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ, București, 2002, pag. 27

Schimbările în rutinele zilnice datorate utilizării tehnologiei

Utilizarea intensivă a tehnologiei în viața de zi cu zi a dus la schimbări semnificative în modul în care ne petrecem timpul. Activități precum vizionarea televiziunii, navigarea pe internet sau jocurile video pot să conducă adesea la comportamente sedentare care reduc nivelul general de activitate fizică. Cu accesul tot mai facil la divertisment și informație prin intermediul tehnologiei, mulți oameni petrec perioade mai lungi de timp într-o poziție statică, care îi expune riscului de obezitate, boli cardiovasculare și alte afecțiuni legate de sedentarism. Activitățile de birou bazate pe tehnologie au dus la o creștere a comportamentului sedentar în mediul de lucru, ceea ce poate avea consecințe negative asupra sănătății fizice a adulților.

Utilizarea tehnologiei pentru a îmbunătăți activitatea fizică

Pe de altă parte, tehnologia poate fi utilizată și pentru a motiva și îmbunătăți activitatea fizică a adulților. De la aplicații de fitness și dispozitive de urmărire până la platforme online de antrenament, tehnologia poate servi ca instrument pentru a încuraja un stil de viață activ. Tehnologia poate fi utilizată și pentru a motiva și îmbunătăți activitatea fizică a adulților. De la aplicații de fitness și dispozitive de urmărire până la platforme online de antrenament, tehnologia poate servi ca instrument pentru a încuraja un stil de viață activ. Tehnologia a avut un impact semnificativ asupra vieții copiilor din zilele noastre, afectând atât aspectele pozitive, cât și pe cele negative. Iată câteva moduri în care tehnologia influențează copiii din zilele noastre:

Dezvoltarea socială și emoțională:

Tehnologia poate avea atât efecte pozitive, cât și negative asupra dezvoltării sociale și emoționale a copiilor. Pe de o parte, utilizarea dispozitivelor tehnologice poate oferi conexiuni sociale și acces la informații și resurse educative. Pe de altă parte, supraexpunerea la tehnologie poate duce la izolare socială și la dependența de ecrane, afectând relațiile interpersonale și dezvoltarea emoțională.

Impactul asupra activității fizice:

Tehnologia a contribuit la scăderea nivelului de activitate fizică în rândul copiilor, deoarece mulți petrec mai mult timp în fața ecranelor decât în mișcare. Acest lucru poate duce la consecințe negative asupra sănătății populației și dezvoltării fizice a copiilor.

Potrivit Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), „digitalizarea înseamnă utilizarea tehnologiilor și a datelor digitale, precum și

interconectarea care are ca rezultat activități noi sau modificări ale activităților existente”¹⁹³

Pentru a combate impactul negativ al tehnologiei asupra copiilor, este important să abordăm aceste probleme printr-o serie de strategii și intervenții:

Limitarea timpului petrecut în fața ecranelor

Părinții și îngrijitorii pot stabili limite clare pentru utilizarea dispozitivelor tehnologice și pot încuraja copiii să-și petreacă mai mult timp în activități în aer liber și în jocuri fizice.

Furnizarea alternativei sănătoase

Încurajarea participării la activități fizice și interactive, precum sporturile de echipă, jocurile în aer liber și alte hobby-uri creative și educative poate ajuta la contracararea efectelor negative ale tehnologiei și la promovarea unui stil de viață activ și echilibrat.

Educația și conștientizarea

Școlile și părinții ar trebui să ofere copiilor informații despre impactul tehnologiei asupra sănătății și să promoveze un echilibru sănătos între utilizarea tehnologiei și activitățile fizice.

Implicarea în activități extracurriculare

Participarea în mod activ la activități extracurriculare, precum sportul, arta sau alte hobby-uri sau interese, poate oferi copiilor oportunități să-și dezvolte abilitățile fizice și sociale într-un mediu offline.

Exemplu pozitiv

Părinții și adulții trebuie să servească ca modele de comportament echilibrat în ceea ce privește utilizarea tehnologiei și activitățile fizice, oferind un exemplu pozitiv copiilor în ceea ce privește un echilibru sănătos între tehnologie și activitatea fizică.

Prin aplicarea acestor strategii și intervenții, putem ajuta copiii să își gestioneze utilizarea tehnologiei într-un mod sănătos și echilibrat, promovând în același timp un stil de viață activ și o dezvoltare fizică și socială armonioasă.

Concluzii

În mod clar digitalizarea, astăzi, în România a oferit multe avantaje în multe domenii de activitate, în special în activitatea administrației central și locale. Pe termen lung o digitalizare excesivă pe toate palierele de importanță majoră sau secundară poate crea dezechilibre importante pe piața forței de muncă dar și o înlocuire a practicării exercițiului fizic în mod independent sau o

---

¹⁹³ OECD (2019), Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives, OECD Publishing, Paris

formă de practicare a unei ramuri sportive cu activități specifice jocurilor electronice ori rețelelor de socializare.

Consider că este necesară și o reșezare a cadrului legislativ specific din România astfel încât să ne asigurăm că recalificarea forței de muncă este una continuă și actualizată cerințelor specifice momentului dar și o limitare a tentațiilor digitalizării astfel încât să nu ratăm unul dintre obiectivele principale, dezvoltarea fizică.

BIBLIOGRAFIE

- Dorin Jula, *Strategii pe termen mediu și lung privind dezvoltarea regională în România*, în perspectiva aderării la Uniunea Europeană, 2002;
- OECD (2019), *Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives*, OECD Publishing, Paris
- Atanasiu C., *Particularitățile de creștere la copii și juniori*, în: Revista E.F.S., 1988;
- Curtea de Conturi Europeană, Luxemburg, *Digitalizarea gestionării fondurilor UE*, 2023;
- Dunleavy, Patrick, and Helen Margetts, 2015, “Design Principles for Essentially Digital Governance.” *LSE Research Online*;
- Margetts, Helen, and Patrick Dunleavy. 2013. “The Second Wave of Digital-Era Governance”; www.gartner.com;
- ec.europa.eu;
- putereamintii.ro, *Efectele negative ale tehnologiei asupra comportamentului omului*, Laura Badea.

THE NEED TO ADAPT THE LEGAL RESPONSE TO THE COMPLEXITY OF HYBRID AND ASYMMETRIC THREATS IN THE DIGITAL AGE

NECESITATEA ADAPTĂRII RĂSPUNSULUI JURIDIC ÎN FAȚA COMPLEXITĂȚII AMENINȚĂRILOR HIBRIDE ȘI ASIMETRICE, ÎN ERA DIGITALĂ

Drd. Viorel GHEORGHE*

În măsura în care este valorificată în mod corespunzător și ancorată în valorile și obligațiile definite de Carta Națiunilor Unite și Declarația Universală a Drepturilor Omului, inteligența artificială poate juca un rol în îndeplinirea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, contribuind la eliminarea sărăciei, protejarea planetei și să asigure pacea și prosperitatea tuturor.

(António Guterres, Secretarul general al ONU, 2018)

Abstract. *The current development of evolving threats, both to national and international security, the global security environment, in general, is witnessing a state of heightened instability, in fact, of hybrid, asymmetric threats as well as those hybrids with asymmetric element, have been able to produce changes at the level of concepts such as „war”, „conflict” and „peace” at all levels, through or with the input of artificial intelligence. The highlighted criminogenic amalgam has become enshrined under the expression „gray zone”, which has become a priority for preserving the state of global security, but also the rule of law, in a generic sense, proving the ability to transcend the known theories and concepts of the use of force, as well as the tools and methods of deterrence or control, including three theories that depend entirely on psychological, physical, and normative factors: the balance of power, the normative balance, the balance of terror, and that of deterrence.*

We observe, without fear of an error, that, within this criminogenic palette, the information factor (especially the digital one), gains constant growth in the interest of scientific research, at the same time generating a necessary modeling of the domestic and international legal framework.

Society has become, on the one hand, the victim of increasingly frequent manipulation and disinformation operations, carried out by state actors and proxies of states interested in achieving various goals, and on the other hand, trying to compensate through resilience and assertiveness in the perception process of information.

---

* Expert național TAIEX; e-mail: viorelgheorghe@yahoo.com.

The criminogenic interest in „information dissemination in the online space”, as a manifestation of the evolution of the security reality encountered in the proximity of Romania's borders, as well as in different „hot areas” of the world (e.g. the Near East, the Middle East, various regions of Africa and South America), calls for special attention in the management of hybrid threats and asymmetric threats, both forms of serious crime, generating controversies and discussions in the area of legal research, seen as a contributory factor of normative predictability, under the sole purpose of predictability, countering or eliminating any aggressive actions against national security or state defense, under the effect of the universal principles of law: legality, necessity and proportionality.

The article is a scientific signal to the need to adapt the law, of all bodies with decision-making powers, in the face of hybrid and asymmetric threats, present, especially, in the digital space, at the same time, to significantly limit the implications and consequences for the fundamental attributes of any state, implicitly for the preservation of fundamental rights and freedoms

Keywords: international law, digital space, statehood, conflict, hybrid threat, asymmetric threat

1. Introducere

Asistăm, în ultimă perioadă, la o tot mai diversificată instrumentalizare a mijloacelor și metodelor neconvenționale pentru purtarea diferitelor forme de agresiune; de asemenea, tot mai des, auzim despre utilizarea, pe scară extinsă, a diferitelor tipuri de tehnologii îndreptate înspre satisfacerea unor scopuri exclusive ale unora din statele puternice din punct de vedere economic și militar. Această manieră acțională s-a extins și dezvoltat astfel că, în „filosofia actului criminal”, tot mai frecvent sunt sesizate prezențe și întrebuintări ale instrumentelor de luptă sau cu valență care incumbă element hibrid¹⁹⁴ cât și

---

¹⁹⁴ Conform accepțiunii Uniunii Europene, conceptul de amenințare hibridă urmărește să surprindă amestecul de acțiuni convenționale și neconvenționale, militare și nemilitare, deschise și ascunse care pot fi utilizate în mod coordonat de către actori statali sau nestatali pentru atingerea obiectivelor specifice, rămânând, concomitent, sub pragul intensității unui război declarat oficial. Acestea vizează vulnerabilitățile critice și caută să creeze ambiguitate pentru a împiedica luarea rapidă și eficientă a deciziilor. Gama de măsuri aplicate în cadrul unei campanii hibride poate fi foarte largă: de la atacuri cibernetice asupra sistemelor informaționale critice, prin întreruperea serviciilor critice, cum ar fi aprovizionarea cu energie sau serviciile financiare, până la subminarea încrederii publicului în instituțiile guvernamentale sau exploatarea vulnerabilităților sociale. Un prim pas și crucial pe drumul către obținerea unei mai bune protecție împotriva amenințărilor hibride este dobândirea unei cunoștințe adecvate a situației. Acesta este motivul pentru care informațiile și schimbul de informații devin atât de importante. Pentru a preveni și a răspunde eficient amenințărilor hibride, este esențial să se sporească rezistența societăților și a infrastructurii critice. Având în vedere natura amenințărilor hibride, este esențial să se lucreze peste granițele geografice și granițele agențiilor (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/MEMO_16_1250, accesare 01.12.2023).

Conform altei opinii, conceptul de „amenințare hibridă” sau „război hibrid” ridică mai multe întrebări. Comisia pentru afaceri juridice și drepturile omului consideră că, deși nu există o definiție universală pentru această terminologie, principala trăsătură a unui „război hibrid” este

asimetric¹⁹⁵, ori, ce este cel mai grav, depunem proprie mărturie la îmbinarea utilității celor două forme de amenințare, într-o unică realizare a unității infrafracționale, astfel că, putem spune, zona marțială a intrat într-o nouă eră: cea a amenințărilor mixte la adresa securității naționale și a celei internaționale, fapt care, îndeobște, reclamă o reacție a sistemelor juridice, încă o dată spus, o reacție juridică proporțională – suntem forțați a o spune – de expresie hibră și asimetrică, fără teama de a greși.

Inteligența artificială¹⁹⁶ poate avea – și are deja – un impact important asupra segmentelor de interes ale societății, de la sănătate, agricultură și industrie până la servicii financiare și educație. Cu toate acestea, secretarul general al Națiunilor Unite António Guterres a declarat, cu ocazia lansării Strategiei privind noile tehnologii (2018), faptul că „aceste tehnologii sunt foarte promițătoare, ele sunt nu fără riscuri, iar unele inspiră anxietate și chiar teamă.

„asimetria juridică” a acestuia, întrucât adversarii hibridi își neagă activitățile și operează chiar la marginea legii. În timp ce acțiunile militare sunt în desfășurare, se aplică dreptul internațional, în special dreptul la autoapărare și dreptul umanitar. În cazul acțiunilor non-militare, este mai presus de toate dreptul penal intern care intră în joc. În toate cazurile, drepturile omului trebuie respectate. Orice restrângere a acestor drepturi trebuie să respecte cerințele care rezultă din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24547&lang=en>).

¹⁹⁵ Una din accepțiuni evocă o posibilă soluție de luat în seamă la stabilirea definiției amenințării asimetrice: „avantajul larg și imprevizibil al operațiilor militare, paramilitare și de informație, conduse de națiuni, organisme, indivizi sau de forțe indigene sau de plasare sub comanda lor, ce vizează în mod specific slăbiciuni și vulnerabilități într-o guvernare inamică sau într-o forță armată” (în Michael L. Kolodzie, „Commentary The Asymmetric Threat”, <http://www.almc.army.mil/alog/issues/JulAug01/MS628.htm>, p. 1 apud Ghe. Văduva, Amenințări asimetrice sau amenințări hibride: delimitări conceptuale pentru fundamentarea securității și apărării naționale”, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, 2013, p. 23-24, lucrare disponibilă la adresa electronică https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/amenintari_asimetrice_sau_amenintari_hibride.pdf, accesare 02.12.2023).

¹⁹⁶ Potrivit unei definiții, inteligența artificială este domeniul informaticii care vizează dezvoltarea sistemelor informatice capabile să performeze sarcini care ar necesita în mod normal inteligența umană, cum ar fi percepția vizuală, recunoașterea vorbirii, traducerea între limbi, luarea deciziilor și rezolvarea problemelor. O mare parte din atracția inteligenței artificiale constă în capacitatea sa pentru a analiza cantități mari de date – denumite și „date mari” – mai rapid și cu mai multă ușurință decât un om analistul sau chiar o echipă de analiști poate face și, făcând acest lucru, să descopere tipare și corelații nevăzute pentru ochiul uman. În plus, inteligența artificială poate extrapola rezultatele probabile ale unui anumit scenariu pe baza datelor disponibile. Inteligența artificială este teoria și dezvoltarea sistemelor informatice care sunt capabile să îndeplinească sarcini care necesită în mod normal inteligența umană, cum ar fi percepția vizuală, recunoașterea vorbirii, luarea deciziilor și traducerea între limbi.

Inteligența artificială face posibil ca mașinile să învețe din experiență, să se adapteze la noile intrări și să îndeplinească sarcini asemănătoare omului. Cele mai multe exemple de inteligență artificială despre care auziți astăzi, de la computere care joacă șah la mașini cu conducere autonomă, se bazează în mare măsură pe învățarea profundă și pe procesarea limbajului natural. Definiția este regăsită pe platforma *Science Direct* (<https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/artificial-intelligence>, accesare 30.11.2023).

Ele pot fi folosite în scopuri rău intenționate sau pot avea consecințe negative neintenționate"¹⁹⁷. Apreciez că este o frază elocventă, în legătură cu impactul și influența pe care inteligența artificială deja le are asupra vieții omului, prin dualitatea capacității de dezvoltare, multi-fațetată și superioară oricărei alte forme a tehnologiei emergente. Bunăoară, în timp ce-și poate aduce aportul la progresul multor sectoare (ex. industrie, știință, tehnică etc.), devine tot mai clar faptul că inteligența artificială are și va avea – un din ce în ce mai pregnant – potențial de limitare sau chiar împiedicare a exercitării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, îndeosebi, spun eu, a dreptului la nediscriminare, dar și la viață privată, respectiv la libertatea de gândire și de exprimare. Așa încât, orice introspecție a procesului de utilizare a inteligenței artificiale ar trebui să fie nemijlocit dependentă de circumspecție, etică și un permanent efort de prevenire a potențialelor încălcări a drepturilor omului.

Ce este oarecum îmbucurător este faptul că, deja, lumea a sesizat potențialul de pericol atât al unei greșite întrebuințări, dar mai ales a riscurilor unei eronate interpretări a produselor sau disponibilităților inteligenței artificiale, astfel că o seamă de organizații internaționale și regionale, alături de autoritățile naționale și organizațiile societății civile, sunt sau devin implicate în diferite inițiative (inclusiv de ordin juridic) menite să pună în aplicare fundamentele etice ale unei juste și limitate utilizări a inteligenței artificiale, precum și permanenta apariție și îmbunătățire a cadrului „proto”-juridic nemijlocit asociat problemicii.

Problematika unei corecte întrebuințări a apărut în atenția publică inclusiv pe fondul proliferării amenințărilor de natură hibridă și a celor asimetrice, detectate în mediul online, unde creșterea activității infracționale, îndeosebi, a celei teroriste nu mai poate fi numită provocare ci o realitate în creștere, devenită, în timp, formă a terorismului contemporan. În acest sens, pot oferi exemplul din anul 2020 când organizația Europol și alte 17 state membre ale Uniunii Europene au identificat și evaluat, pentru a fi eliminate, aproximativ 1906 URL-uri care trimiteau la conținut terorist, aflate pe un număr de 180 de platforme și site-uri web, doar într-o singură zi, proporțional, platforma de socializare Facebook reliefând faptul că, într-un interval de numai doi ani, a eliminat peste de 26 milioane de videoclipuri cu conținut terorist sau de apologie a terorismului, menționând ca exemplu pe cele provenite de la entități teroriste organizate precum Daesh, respectiv, de la rețeaua de rețele teroriste Al-Qaeda. Concomitent, în cadrul contemporanului conflict ruso-ucrainean, Internetul și rețelele sociale se dovedesc a fi instrumente puternice în mâinile unor entități care, în mod concertat, propun publicului diferite conținuturi cu evidente valențe

---

¹⁹⁷ *** Countering Terrorism online with Artificial Intelligence an overview for law enforcement and counter-terrorism agencies in South Asia and South-East Asia, articol, Oficiul pentru Combaterea Terorismului al ONU, 2021.

de propagandă sau diverse atacuri (cele mai multe, DDoS¹⁹⁸), permițându-le astfel atât comunicarea, cât și răspândirea mesajelor lor, deopotrivă, a inițiativelor pentru colecte de fonduri, recrutarea aderenților sau susținătorilor diferitelor entități criminale, creând cadrul pentru inspirație și coordonând atacurile asupra diferitelor ținte, specifice sau nespecifice.

2. Era digitală: oportunități și limite în utilizarea inteligenței artificiale

În ultimii ani, integrarea inteligenței artificiale în viața de zi cu zi a crescut într-un ritm extraordinar, prin exacerbarea utilizării rețelelor sociale, în special de către tineri. În timp ce această tendință oferă o gamă largă de oportunități de dezvoltare, libertate de exprimare, participare politică și acțiune civică, este constatată o creștere proporțională a riscului ca persoane vulnerabile (îndeosebi, tinerii) să fie expuși terorismului sau conținutului online produs de entități teroriste sau extremiste. În plus, acest fenomen de translatăre a potențialului criminogen în spațiul online, a făcut ca instituțiile statului cu competențe în zona combaterii și reprimării amenințărilor hibride și a celor asimetrice să fie din ce în ce mai forțate să se adapteze la transformările din interiorul acestui ecosistem criminogen, generând, proporțional, o necesară și utilă implicare a specialiștilor în drept, pentru crearea cadrului normativ al legalității și a unei eficiente reacții în plan normativ.

Inteligenței artificiale și digitalizării, în genere, i-a fost acordată o atenție importantă la nivel internațional, ca instrument care poate procesa cantități mari de date și identificare a modelelor și corelațiilor în datele invizibile omului neinteresat, care pot aduce eficiență în analiza informațiilor complexe, beneficii ce pot fi valorificate în domeniul combaterii amenințărilor hibride, asimetrice dar, mai ales, a amenințărilor hibride cu element asimetric, ca expresie a nelimitării laturii exploratorii asupra potențialului contributor la necesitatea și locul dreptului în societate.

Nu mai este un secret faptul că, astăzi, statele se confruntă cu diversificarea amenințărilor neconvenționale, aceasta incluzând atât planul amenințărilor asimetrice (cu cele mai vizibile dintre ele, radicalizarea, extremismul și terorismul), cât și noile arme utilizate pentru demoralizarea și atragerea populației de partea unei idei, scop, prin dezinformare și manipulare.

---

¹⁹⁸ Conform M247, DDoS reprezintă prescurtarea pentru Distributed Denial of Service. Reprezintă un atac în care mai multe sisteme infectate (de obicei cu un virus Trojan), sunt folosite pentru a compromite un singur sistem sau o aplicație. Atacatorul folosește sistemele infectate pentru a trimite cereri către sistemul țintă până când acesta nu mai poate gestiona încărcarea de trafic și se blochează (https://m247.com/ro-ro/servicii/protectie-ddos-administrata/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiAyKurBhD5ARIsALamXaHG7AVW9Pm7T1t07g3kVmsR8maB89rnYIfvUIvuqK-ykgRzZqft7toaAlY0EALw_wcB, accesare 03.12.2023).

Nevoia unei reacții juridice în acest areal de interes este cu atât mai mare, cu cât, astăzi, fenomene esențiale propagării terorismului (ex. radicalizarea) reprezintă un risc tot mai crescut la nivel mondial și național, multe din actele teroriste din ultima perioadă, având la bază acțiunea unui subiect activ izolat („*lone wolf*”), situației specifice asociindu-i-se factorul „pandemia COVID-19”, cu rol în diversificarea laturii comisive precum și în accelerarea procesului de digitalizare.

Desigur, aceste evoluții prezintă o gamă largă de oportunități, în măsura în care sunt corect și eficient valorificate, Internetul și rețelele sociale constituind variante comunicaționale inclusiv în procesul de învățământ. În același timp, trebuie spus că, „avantajele” internetului și rețelelor sociale care sprijină activ mișcările societății le fac, în egală măsură, dependente pentru actorii rău-intenționați, constituind o multitudine de provocări pentru autorități. Atât actori precum cei statali, cât și alții, non-statali, alături de diverse categorii de teroriști, extremiști sau pur și simplu oameni cu un comportament viciat de diverse afecțiuni, s-au adaptat noilor paradigme digitale ale acestui secol, învățând utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor, în special, despre spațiul online și nenumăratele aplicații interactive și platforme *social media*, pentru promovarea obiectivelor sau scopurilor (de exemplu, manipularea sau dezinformarea opiniei publice în legătură cu diverse atitudini ale unor șefi de stat, înregistrarea anumitor succese inexistente ale unei entități, în detrimentul alteia, „invadarea” societății unui stat de „idei nocive”, toate duse în scopul exclusiv al răspândirii unor curente, ideologii, a propagandei-inclusiv a celei de ură – pentru recrutarea noilor aderenți, simpatizanți (ulterior, membri), dar și pentru organizarea modalităților de sprijin financiar și operațional.

A devenit o realitate: utilizarea unor astfel de tehnologii a devenit paralelă cu utilizarea rețelelor sociale și conținut specializat, adaptat și „răspunzător” la nemulțumirile locale, disponibil în limbile de circulație internațională și în cele naționale.

Dincolo de acest tablou situațional, apare necesitatea – normală socialmente – de oferire a unui răspuns juridic, care, de cele mai multe ori, se dovedește a fi adaptabil contextului societal, atât legislativul, cât și instituțiile cu atribuții în domeniu, fiind „testate” cu noi provocări (de exemplu, investigații tot mai complexe și extinse, care includ medii din ce în ce mai dificil de penetrat, și situații diferite de domeniile lor tradiționale de expertiză), uneori, cauzistica reținând ani de muncă pentru a căuta și verifica, în mod profesionist, informațiile relevante în caz. Acesta este și motivul afirmației conform căreia, instituțiile competente sunt forțate să țină pasul cu transformarea digitală, cu pătrunderea inteligenței artificiale, în acest sens, existând un interes major pentru eliminarea lacunelor legislative, spun, proporțional cu necesitatea adaptării cadrului normativ în domeniul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Pe de altă parte, trebuie spus că inteligența artificială poate fi un instrument puternic în combaterea acestor tipuri de amenințări, permițând structurilor informative ca și celor de aplicare a legii să efectueze cercetări amănunțite care pot duce la creșterea eficacității, creșterea capacităților existente, permițându-le, în final, să se descurce cu creșterea masivă a datelor (ex. asistarea analiștilor prin formularea de predicții privind viitoarele scenarii cu potențial criminogen, identificarea tranzacțiilor financiare suspecte care pot fi indicative pentru finanțarea înarmării unor state sau entități teroriste) precum și monitorizarea spațiului virtual, pentru prevenirea comportamentului extremist-terorist.

De aceea, astăzi, sensibilizarea la potențialul de avansare socială cu inteligența artificială este și trebuie pusă, totuși, în echilibru cu preocupările referitoare la posibile efecte negative și consecințe negative ce pot reieși din implementarea acestui tip de tehnologie, fapt pentru care, în prezent, constituie subiectul unor serioase dezbateri care cuprinde zona teoriei și aplicării unor ramuri de drept, etica și factorii de decizie din întreaga lume.

Consider că problematica este departe de a fi clarificată, și numai dacă este privită din perspectiva protecției drepturilor omului. Cu toate acestea, din perspectiva asigurării securității unui stat, necesitatea unei adaptări, în care apare și elementul inteligență artificială, transformarea digitală există cu siguranță, pe fondul ratei crescute de digitalizare și prezența tot mai mare a vârstei tinere, cu potențial vulnerabil.

Înțelegerea unei utilități a elementului digital poate fi pusă în context doar prin caracterul util al suportului pe care anumite disponibilități tehnice îl pot conferi unui ansamblu informațional sau de date, deja stabilit.

Astfel, inteligența artificială poate fi utilă prin procesarea limbajului natural (NLP), o aplicație de învățare profundă care se referă la procesarea și analiza amplă a unei cantități de date naturale ale limbajului uman, pentru a permite dispozitivelor „să citească”, „să înțeleagă” și „să obțină” sens de la limbajul uman.

O altă funcție a inteligenței artificiale este cea de a recunoașterii obiectelor, funcție care se bazează pe algoritmi de învățare profundă pentru a procesarea imaginilor și identificarea formei geometrice, respectiv a obiectelor.

Analiza predictivă este o altă funcție a inteligenței artificiale care vizează latura anticipativă a unui eveniment viitor sau a necunoscutelor posibile, prin perspectiva evenimentelor deja petrecute, din aceasta, extrapolând rezultatele probabile în contexte conexe. Include mai multe tehnici statistice și învățare automată care analizează faptele actuale și istorice, fundamente ale predicțiilor¹⁹⁹.

---

¹⁹⁹ H. Smolic, „What is Predictive Analytics? A Definition and Overview”, articol în platforma *Graphite*, 31.10.2023 (<https://graphite-note.com/what-is-predictive-analytics-a-definition-and-overview>, accesare 29.11.2023).

Modelele predictive captează relațiile dintr-o serie de variabile pentru a permite evaluarea riscului asociat cu un anumit set de condiții. Instrumentele bazate pe învățarea automată pot prezenta rezultate folosind diagrame simple, grafice și scoruri care indică probabilitatea evenimentelor în viitor, ghidând procesele de luare a deciziilor.

O altă funcție este cea a analizei rețelelor sociale (SNA), în fapt, o abordare extinsă și cuprinzătoare utilizată în înțelegerea și modelarea structurilor de rețea și comportamentul actorilor din acestea. Una din etapele implementării acestui instrument a constat în decizia platformelor Facebook, Twitter, Google și Microsoft au anunțat planuri de a aborda conținutul extremist (decembrie 2016) folosind PhotoDNA.

3. Exemple în utilizarea „inteligenței artificiale și potențialul de utilitate juridică în era digitală

În textul *Strategiei globale de combatere a terorismului a Națiunilor Unite* (adoptată la data de 8 septembrie 2006), statele membre au decis să colaboreze cu Organizația Națiunilor Unite cu respectarea confidențialității, respectarea drepturilor omului precum și cu respectarea altor obligații conform dreptului internațional, explorând modalități de coordonare a eforturilor la nivel internațional și regional de combatere a terorismului, sub toate formele și manifestările fenomenului, inclusiv în spațiul virtual, utilizând Internetul ca instrument de combatere a răspândirii terorismului. În același timp, strategia recunoaște că statelor membre li se poate acorda asistență pentru îndeplinirea acestor angajamente.

Reala amenințare generată de dezvoltarea amenințărilor hibride și asimetrice a impus examinarea tendințelor și evoluțiilor esențiale conexe erei digitale, analizând ce înseamnă aceasta prin directă raportare la utilitatea manifestă în zona instituțiilor cu competențe în studiul și monitorizarea acestor tipuri de amenințări.

În raport cu imprevizibilitatea comportamentului uman și starea actuală a dezvoltării tehnologice, aplicarea de algoritmi pentru a „prezice” comportamente la nivel individual va rămâne, foarte probabil, de o valoare foarte limitată. În plus, la nivelul juriștilor, experți în respectarea drepturilor și libertăților fundamentale precum și al organizațiilor societății civile, au fost sesizate mai multe preocupări de valență etică referitoare la potențialele „puncte slabe” pentru activitatea de judecată, cu referire la tratamentul discriminatoriu. Cantitățile mari de date referitoare la o persoană necesare algoritmului, pentru a funcționa cu acuratețe, dă naștere, în continuare la preocupări în privința posibilității unei supravegheri în masă nejustificate și nelegale.

În accepțiune proprie, analiza predictivă poate contribui la combaterea ambelor forme de amenințări, chiar dacă într-un mod diferit, astfel, o

monitorizare a persoanelor în mediul virtual, fiind înlocuită cu o prognoză comportamentală, modele predictive bazate pe statistici din surse online care au fost complet anonimizate sau cel puțin pseudonimizate, în scopul legal al protejării confidențialității. Totodată, instrumentul are capacitatea de a fi utilizat pentru prognoză, identificarea și stabilirea tendințelor comportamentale ale diverșilor subiecți de interes în activitatea structurilor de informații sau aplicare a legii, în situația desfășurării activităților specifice cu resurse limitate, ca suport operațional, luarea de decizii strategice sau furnizarea de avertismente diverșilor beneficiari legali. În acest sens, mi se pare sugestiv exemplul unei entități implicată în colectarea datelor și oferirea unor analize predictive asupra evoluțiilor înregistrate în interiorul unei entități teroriste sau actor *proxy* utilizat în realizarea campaniilor de dezinformare, intuirea fragmentărilor și crearea de politici menite să reducă atacurile. Spre exemplu, INSIKT Intelligence, start-up tehnologic activ în domeniul de interes, utilizează diferite modele de învățare automată pentru a detecta potențialele amenințări online prin tehnici SNA (Social Network Analysis) și NLP (Natural Language Processing) efectuate pe conținut provenit din surse deschise, existent pe rețelele sociale și alte surse. În acest exemplu, perspectivele derivate, urmare a analizei textului și rețelei, sunt valorificate pentru identificarea conținutului periculos ori cu potențial periculos, corespunzător, a potențialelor amenințări, sau pentru a prescrie modele de relații între indivizi sau organizații. Folosind SNA, INSIKT are capacitatea de a evalua activitatea unui grup de utilizatori dintr-o rețea, determinând nodurile de influență și nivelurile sau eficacitatea difuzării, prin aceste rețele, a informațiilor, spre exemplu, din zona propagandei. Cu ajutorul surselor deschise analiza permite structurilor specializate ale statului utilizarea *big data*, odată cu un mai bun management al resurselor limitate, în funcție de potențiala amenințare, acțiunea de anonimizare sau pseudonimizarea datelor îmbunătățind conformitatea cu principiile de protecție a datelor cu caracter personal.

Un alt exemplu este utilizarea Sistemului de detectare și alertă timpurie în timp real, finanțat de Uniunea Europeană (UE) pentru conținutul terorist online (*RED-Alert*)

Proiectul reprezintă exemplul de instrument care urmărește detectarea stadiilor incipiente ale fenomenului radicalizării, concomitent, încercând asigurarea unei ridicate confidențialități și standarde de securitate. *RED-Alert* utilizează procesarea prin tehnici de SNA (*Social Network Analysis*) și NLP (*Natural Language Processing*), alături de evenimente complexe, pentru a colecta, procesa, vizualiza și stoca date online legate de grupurile teroriste, inclusiv stadiile incipiente ale radicalizării bazate pe conținutul rețelelor sociale.

Instrumentul este utilizat în căutarea cuvintelor-cheie sau subiectelor cunoscute în conținut, care nu au fost încă identificat ca relevante. În plus, instrumentul include un proces de anonimizare și de-anonimizare a datelor care se adaptează la organizații, activitatea organelor specializate, ceea ce poate

constitui ceva promițător și pentru alte domenii care se ocupă cu managementul datelor sensibile.

Proiectul RED-Alert, încheiat la finele anului 2020, a oferit o nouă viziune a instrumentelor folosite pentru gestionarea și contribuția la răspunsul juridic oferit de state, în legătură cu amenințările asimetrice din prezent. În ciuda acestui fapt, este important de reținut că platforma a fost utilizată doar într-o fază de testare și, prin urmare, operabilitatea sa, în afara mediilor de testare, rămâne a fi stabilită.

Un alt exemplu este legala utilizare a unui start-up tehnologic, denumit Moonshot, dezvoltat în Marea Britanie, specializat în combaterea extremismului violent și al identificării persoanelor vulnerabile la radicalizare. Similar unei „red alert”, Moonshot își propune să identifice persoanele predispuse la radicalizarea online, încercând să le pună în contact prin transmiterea unor „mesaje pozitive”.

4. Amenințările hibride în scopuri strategice

Deși fenomenul dezinformării nu este nou, capacitatea de răspândire a unui conținut constituit din „știri sau informații false”, este fără precedent. Este cunoscut faptul că fabricarea sau denaturarea informației nu este circumscrisă neapărat zonei sancționatorii, însă poate fi cu siguranță dăunătoare și are potențialul de a contribui la răspândirea diferitelor tipuri de conținuturi în *discursul mainstream*.

În timpul „operațiunii militare speciale” din Ucraina, derulată de forțele armate ale statului invadator, entități *proxy*, afiliate acestuia au creat și amplificat, la scară largă, mai multe conținuturi înșelătoare, profitând de vulnerabilitatea ecosistemului rețelelor sociale și prin manipularea oamenilor, propunându-le narrative conspiraționiste și știri false, menite să asigure subminarea încrederii în guvernul statului ocupat, simultan, consolidându-și narațiunile referitoare la necesarea trecere de partea noilor autorități din teritoriile ocupate, implicit, față de strategiile de recrutare a noilor suporteri.

Efectivitatea utilizării inteligenței artificiale în combaterea amenințărilor hibride și a celor asimetrice în spațiul online este dovedită, mai ales, când se face referi la indivizi și grupuri expuse riscului. Cu toate acestea, instrumentele utilizate nu pot fi decât o parte a soluției, activitate de colectare și analiză a datelor și informațiilor, inteligența artificială având calitatea de a sprijini la conectarea punctelor, contracararea, cu adevărat, a narativelor asociate acestor zone necesitând însă o *înțelegere mult mai nuanțată* a căilor indivizilor către o atitudine sau criminal, pe care astfel de instrumente și le pot permite. Mai mult, rolul important al organizațiilor societății civile și al unor astfel de inițiative, în aceste procese, nu poate fi ignorat.

5. Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale – între permisivități și limite

Principala preocupare legată de utilizarea inteligenței artificiale în complexul proces de instrumentare a unei amenințări hibride și asimetrice este cea legată de potențialul de implementare a acestor tehnologii, prin raportare la drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei. Prin forța normativă a documentelor juridice ale Adunării Generale a Națiunilor, s-a statuat faptul că statele au obligația respectării și îndeplinirii garanțiilor referitoare la respectarea drepturilor omului, respectiv să protejeze persoanele împotriva abuzurilor comise de actori statali și non-statali, în contextul combaterii acestor forme de manifestare a criminalității. De asemenea, prin rezoluție, Consiliul pentru Drepturile Omului și-a reafirmat promovarea, protecția și exercitarea drepturilor omului în spațiul virtual, afirmând că exercițiul respectării drepturilor omului se aplică online la fel de mult ca și offline. Structurile statului cu rol în combaterea activă a amenințărilor hibride și asimetrice urmăresc explorarea capacităților inteligenței artificiale, fapt care implică o necesară și legitimă asigurare că această activitate este realizată cu respectarea drepturilor și libertăților omului și cu cea a garanțiilor procesuale. Pe lângă necesitatea abținerii de la utilizarea inteligenței artificiale într-o manieră aparent ilegală, cum ar fi implementarea supravegherii, dincolo de ceea ce este necesar și proporțional pentru un scop legitim, autoritățile trebuie să ia în considerare alte pericole mai puțin vizibile, cum ar fi potențialul de utilizare a algoritmilor de învățare automată, pentru a amesteca rezultate subiective prin procese automate, prin urmare, pentru a produce rezultate discriminatorii, în fapt, care să conducă la afectarea dreptului la intimitate, libertatea de gândire și de exprimare și nediscriminare.

În acest context, Rezoluția 68/167 a Adunării Generale a Națiunilor referitoare la dreptul la viață privată în era digitală reține activitatea de „colectare ilegală sau arbitrară de date cu caracter personal”, drept act extrem de intruziv, cu încălcarea dreptului la viață privată și libertatea expresie, intrând în contradicție cu principiile unei societăți democratice. În plus, datele introduse în algoritmi pot, adesea, contamina cu părtiniri umane, iar implementarea acestor modele poate genera amplificarea părtinirilor, afectând dreptul la nediscriminare.

Cu toate acestea, spre șansa științei, în mod fericit, nu toate tehnologiile proprii inteligenței artificiale prezintă un risc similar pentru drepturile omului. Bunăoară, dreptul la intimitate, la libertatea de gândire și de exprimare, și cel de nediscriminare, sunt prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului precum și în diferite tratate internaționale și regionale, inclusiv Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, ratificat de România, prin Decretul nr. 212 din 31 octombrie 1974.

Este încă un solid argument de ordin juridic prin care statului – prin instituțiile cu atribuții în domeniu – i se solicită, în mod constituțional și democratic, grijă deosebită față de potențialul pericol de încălcare și afectare a altor drepturi ale omului, prin discreționara și abuziva utilizare a instrumentelor inteligenței artificiale, în procesul de combatere a amenințărilor hibride și asimetrice, referindu-mă, îndeosebi la dreptul la un proces echitabil și prezumția de nevinovăție, prin vulnerabilizarea procesului de utilizare a probelor generate de inteligența artificială, care poate fi dificil de contestat în instanță.

În general, limitările drepturilor omului, prevăzute în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice – inclusiv viața privată, libertatea de exprimare și nediscriminarea – sunt permise doar atunci când astfel de limitări sunt expres stabilite în lege, sub o necesară, legală și proporțională utilitate, pentru atingerea unui scop legitim. După cum este descris în raportul fostului raportor special pentru promovarea și protecția dreptului la libertate de opinie și exprimare, Frank La Rue, dreptul la viață privată protejează „sfera privată” a fiecărui individ, o „zonă a dezvoltării autonome, interacțiunii și libertății”, unde sunt protejate „de intervenția statului și de intervenție excesivă nesolicitată a altor indivizi neinvitați”²⁰⁰. În spiritul acestor idei, dreptul la intimitate implică, în mod corespunzător, „capacitatea persoanelor de a determina cine deține informații despre ei și cum sunt utilizate acele informații”.

Pentru a da substanță dreptului la confidențialitate într-un ev din ce în ce mai „digital”, zonele de confidențialitate a datelor au fost aprobate la nivel internațional, unional și național, astfel, multe state adoptând legi privind protecția datelor cu caracter personal. Așa după cum este reținut din textul Raportului Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului privind dreptul la confidențialitate în era digitală, în timp ce legile și alte normative diferă în conținut, cele mai multe dintre ele urmează un *corpus* comun de principii, inclusiv acela conform căruia prelucrarea datelor cu caracter personal ar trebui să fie „corectă, legală și transparentă”, precum și limitată la ceea ce este „necesar și proporțional cu un scop legitim”, cu sublinierea unei potențiale și necesare observații, conform căreia, tehnici precum anonimizarea datelor, ar trebui implementate, similar, cea a pseudonimizării.

Instrumentele de inteligență artificială care implică colectarea în masă a datelor personale neșintite riscă, într-o manieră inerentă, să dezvolte un caracter intruziv la nivelul vieții private. Este, de asemenea, situația investigațiilor derulate în cazurile în care securitatea – fie că este națională, unională sau internațională, este adusă într-o stare de pericol, când, potrivit unor reguli

---

²⁰⁰ Pe larg în raportul elaborat în cadrul Adunării Generale a ONU, de Frank La Rue, intitulat „Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue”, 17.04.2013 (https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.40_EN.pdf, accesare 02.12.2023).

instituite (unul din exemple fiind cel al Manualului ONUCT și INTERPOL privind investigațiile online împotriva terorismului), este inserat că activitatea de „colectare masivă, nețintită și nediscriminată de date este puțin probabil să îndeplinească cerințele de necesitate și proporționalitate. În mod similar, reținerea datelor, mai mult decât este necesar, poate aduce încălcare drepturilor universale ale omului sau protecția legală a datelor”. Este încă un temeinic motiv pentru care susțin că legislația specifică în domeniul reținerii datelor cu caracter personal ar trebui să includă detalii normative referitoare la scopul pentru care sunt colectate datele, modul în care sunt utilizate, cine are acces la date, scopul sau scopurile pentru care pot fi utilizate și durata de timp în care acestea pot fi stocate, pentru stricte rațiuni de aplicare a legii.

Dintr-o altă postură a dezbaterii, pot fi reținute contra-argumentele care aduc în discuție problema „profilării algoritmice”, apreciată mult mai intruzivă decât profilarea umană, și, prin urmare, care aduce o stare accentuată de discriminare în zona drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totodată, este de subliniat faptul că, în general, colectarea datelor online în masă, pentru obținerea informațiilor dezvoltă riscul ca, în mod substanțial, să contribuie la degradarea relației cetățean-stat, prin caracterul opozabil esenței unui raport general de încredere, contribuind, astfel, la construcția unei imagini deformate a înțeleșului aplicării anumitor legi, în detrimentul respectării normelor fundamentale. În concret, consider că o intruziune atribuită statului, constând în activitatea de monitorizare a platformelor online, poate atașa unui stat inclusiv calitatea de „stat digital autoritar”²⁰¹. Atât tipul sau forma tehnologiei utilizate, cât și procesul efectiv de colectare și stocarea necesară a datelor private sau cu potențial de a constitui date cu caracter privat, generează implicații juridice diferite și semnificative asupra dreptului la viață privată. Instrumente automate care sprijină aplicarea legii în analiza legală a datelor colectate și găsirea de modele sau potrivirea fețelor de la un suspect cu date provenite din surse deschise sau colectate în alt mod legal din conturile de rețele sociale, trebuie să fie diferențiate de tehnologiile care urmăresc să monitorizeze rețelele sociale și alte surse online în timp real pentru a identifica piste relevante pentru operațiunile hibride ori în paleta amenințărilor asimetrice.

Cred însă, că starea de securitate națională a unui stat, împreună cu rigoarea măsurilor dispuse în temeiul legii, în oricare sistem de drept, nu poate exclude faptul ca statul să nu poată, în mod legal și temporar, limita libertatea „exterioară” a propriilor cetățeni în exprimarea convingerilor sau de a le pune în aplicare, în anumite circumstanțe, inclusiv prin soluții de inteligență artificială, indiferent de forma sub care informația este transmisă. De aceea, o clarificare a ceea ce înseamnă „conținut ilegal”, în comparație cu un „conținut legal”, se

---

²⁰¹ Expresia aparține autorului Boaz Ganor, evidențiată în lucrarea „Artificial or Human: A New Era of Counterterrorism Intelligence?”, publicată în seria *Studies in Conflict & Terrorism*, Edit Routledge Taylor & Francis Group, Florida, 2019, p. 5.

impune, în mod cert. Și pentru a oferi un simplu exemplu, spun că Tech Against Terrorism (o inițiativă a Direcției executive a Comitetului de combatere a terorismului al Națiunilor Unite), a solicitat factorilor de decizie oferirea unor necesare și clare reglementări referitoare la înțelesul termenului „conținut ilegal”, în context, solicitând promovarea modalității de acțiune în legătură cu acest aspect, cu evitarea eliminării conținutului protejat prin libertatea de exprimare. Însă, aici, sub proprie rezervă, subliniez faptul că elementele interesate aleg, tot mai frecvent, comunicarea prin platforme mai mici, utilizând un mediu divers al serviciilor online, de la stocare în *cloud*²⁰², la servicii de mesagerie criptate (ex. *WhatsApp*, *Telegram*, *Signal* etc.) pentru a ocoli impedimentele normative, implicit eliminarea conținutului rău intenționat de pe platformele online, cu o mai mare întindere.

Lipsa persistentă a unor definiții universal acceptate atât în privința amenințării hibride, cât și în cea a amenințării asimetrice (așa cum este și cea a terorismului, unde autorul a manifestat constanță în identificarea conținutului ideal, aplicabil tuturor sistemelor de drept), rămâne un semnificativ obstacol pentru democrația statelor și completitudinea dreptului, precum și pentru diferitele entități, și reflectă tensiunea dintre necesitatea de a asigura moderarea și impunerea unui conținut legal și dreptul la libertatea de exprimare. Dreptul la libertatea de gândire, în plinătatea dimensiunii „interne”, devine drept absolut, ce nu poate fi limitat sau care nu poate reține, în vreo împrejurare, intervenția statului, fapt deosebit de relevant de remarcat în situația evaluării potențialului unor tehnologii, inclusiv a celor bazate pe inteligența artificială, cu unic scop, de influențare a gândurilor și deciziilor unei persoane.

Altfel spus, implementarea oricărei aplicații automate pentru contracararea utilizării amenințărilor hibride și a celor asimetrice, într-o eră digitală, prin maniera de monitorizare a conținutului generat de utilizatori online, rămâne în siajul unui rezultat socialmente periculos, ca o consecință juridică a încălcării libertății de gândire, prin faptul că poate genera acțiuni (acte, fapte) bazate pe un comportament viciat, profund subiectiv, atribuit unui persoanei prezente în mediul virtual, în fapt, nimic altceva decât emergente ale inteligenței artificiale, în condițiile unei constante interpretări instrumentalizate a activității virtuale, apreciind-o drept un *trigger* al unui gând interior, într-un prezumat proces de indicare, fie a unei persoane, fie a ceea ce reprezintă, prin imaginea unui risc de securitate, motiv pentru a permite intervenția legală a instituțiilor statului pentru oprirea transformării unui gând, într-un act sau faptă cu caracter penal.

În mod similar, opinez că toate instituțiile de forță, cu atribuții de monitorizare a tehnologiilor bazate pe inteligența artificială pentru utilizatorii direcți expuși riscului de radicalizare la conținutul contra-narativ, ar trebui să nu „lase garda jos” și să nu ia în considerare posibilitatea ca astfel de tehnologii să

---

²⁰² *Cloud*-ul este format din servere din centrele de date din întreaga lume.

poată avea, ca rezultat, ilegală interferență cu dreptul la libertatea de gândire prin manipularea modului de acțiune a utilizatorilor, așa după cum am precizat, sub garanția statului de drept conform căreia *dreptul la nediscriminare este garantat*, astfel că o persoană va fi tratată în afara criteriilor de rasă, sex, origine etnică sau religie, cu excepția faptului când tratamentul diferențiat este justificat pentru un scop legitim și limitativ, motivat în fapt și în drept, scop legal satisfăcut prin mijloace aprobate, derulate în mod necesar și proporțional.

6. Inteligența artificială, în complexul exercițiu al fenomenului juridic

Deși, în principiu, există mai multe cazuri de utilizare a instrumentelor digitale care pot fi relevante pentru serviciile de informații, utilitatea practică a oricărui astfel de caz de utilizare fiind nemijlocit legată de capacitatea acestuia de a contribui la urmărirea penală în fața unei instanțe. În condițiile în care acțiunile întreprinse pe baza tiparelor și corelațiilor identificate de sistemele de inteligență artificială nu sunt considerate de natură probatorie, prezumatul beneficiu al utilizării instrumentelor de inteligență artificială este limitat de la perspectiva utilizatorilor finali.

Probele obținute prin activități specifice inteligenței artificiale rămân susceptibile de a fi modificate, fie intenționat, fie neintenționat. Mai mult, preocupările privind drepturile fundamentale sunt de natură a afecta proporționalitatea acestor tipuri de probe utilizate în cadrul unui proces penal.

În concluzie, avantajele utilizării inteligenței artificiale, ca parte a epocii digitale pentru interesele securității și justiției, alături de valoarea probantă a probelor obținute din utilizarea acestui instrument, poate să nu justifice riscurile pentru drepturile omului pe care le prezintă utilizarea de către serviciile de informații și instituțiile de aplicare a legii, implicațiile utilizării acestui tip de instrumente pentru colectarea datelor și informațiilor, respectiv de a asigura sau a contribui la asigurarea probatoriului, este mai mult decât probabil să se confrunte cu provocări și critici, îndeosebi la nivel procedural, în cadrul activității diverselor tipuri de instanță. De aceea, consider că, proporțional cu prezumata utilitate a inteligenței artificiale, este esențial ca statele să genereze îndrumări adecvate și suficiente referitoare la situațiile de admisibilitate a probelor obținute prin sau cu instrumente de inteligență artificială, evaluându-se, neîntârziat, impactul și rezultatele acestor tipuri de probe, prin stricta raportare la garantarea respectării drepturilor omului, în general, a statului de drept. Altfel, evaluarea riscurilor reținute în legătură cu seria rigorilor care trebuie îndeplinite de instituțiile competente, referitoare la preocupările în legătură cu acuratețea evaluării riscurilor trebuie clarificate, astfel încât menținerea prezumției de nevinovăție să se bucure de efectivitate.

Trebuie menționat faptul că, în urmă cu doi ani (aprilie 2021), Comisia Europeană a prezentat o propunere de regulament care stabilește norme armonizate privind inteligența artificială care, în condițiile adoptării de către Parlamentul European și de Consiliul UE, vor deveni primul cadru juridic supranațional referitor la acest instrument de obținere a datelor. Mai trebuie spus că actualul proiect stabilește că regulile se aplică atât furnizorilor, cât și utilizatorilor de sisteme de inteligență artificială, chiar dacă aceștia sunt regăsiți în afara spațiului unional, atâta timp cât sistemele sau rezultatele lor sunt utilizate în arealul unional, în acest sens, deși vorbim despre un proiect al Uniunii, constituind reper la nivel internațional.

O concluzie importantă din substanța acestui proiect este abordarea sa centrată pe respectarea drepturilor omului, pentru clasificarea sistemelor de inteligență artificială în categorii: „inacceptabil”, „ridicat” sau de „risc scăzut”, prin raportarea acestor „calificative” la caracterul textului, prin raportare la garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, una din probleme fiind cea a expertizării tehnice, obligatorii, în această situație juridică, un demers obligatoriu pentru dezvoltarea și întreținerea oricărei aplicații din zona inteligenței artificiale, astfel, care să conducă la menținerea unui înalt nivel de încredere la nivelul instituțiilor specializate ale statului, ale organelor de aplicare a legii, deopotrivă, la nivelul societății civile. Astfel, corectitudinea în inteligența artificială devine obiectiv declarat și asumat în părți extinse ale industriei tehnologice, la nivelul diverselor politici, în mediul academic și la nivelul societății civile, respectiv unul al principiilor-cheie promovate, în raport cu utilizarea responsabilă a inteligenței artificiale, dar și a oricărui alt instrument juridic, specific erei digitale, care implică faptul că deciziile și rezultatele acestui instrument nu vor fi menite să creeze un impact discriminatoriu sau nedrept asupra utilizatorilor finali²⁰³.

---

²⁰³ Unul din celebrele exemple relevă concluziile unei investigații realizate de o redacție independentă (ProPublica), prin care s-a demonstrat că algoritmul utilizat de magistrații și ofițerii de eliberare condiționată din Statele Unite pentru evaluarea probabilității unui inculpat de a recidiva a fost părtinitor, în raport cu anumite grupuri rasiale. În urma evaluării instrumentului s-a constatat că inculpații afro-americani au fost, în mod incorect, apreciați mai probabil de a fi considerați expuși unui risc mai ridicat al recidivei, decât inculpații caucazieni. În concret, au fost înregistrate considerabil mai multe valori fals pozitive în rândul comunității afro-americane, decât în rândul inculpaților caucazieni, astfel, acuzații americani fiind incorect marcați cu un risc scăzut, ceea ce înseamnă că rata fals-negativă a fost recurent mai mare în comunitatea caucaziană, creându-se un tratament diferențiat în rândul celor două grupuri (cazul COMPAS - Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions – relevat, pe larg în articolul autorilor Jeff Larson, Surya Mattu, Lauren Kirchner and Julia Angwin intitulat „How We Analyzed the COMPAS Recidivism Algorithm”, 2019, regăsit la adresa electronică <https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compas-recidivism-algorithm>, accesare 04.12.2023).

7. Considerații finale

Importanța utilizării instrumentelor de inteligență artificială în cadrul îndeplinirii dreptului rămâne cu un potențial considerabil de a contribui la combaterea amenințărilor hibride cât și a celor asimetrice. De asemenea, poate fi de utilitate în suportul acordat diverselor instituții cu atribuții în asigurarea securității și a aplicării legii, prin faptul că pot avea capacitatea gestionării unor semnificative cantități de date colectate prin vizualizarea și interpretarea rezultatelor, extragerea tiparelor, semnalarea sau avertizarea timpurie a diferitelor categorii de riscuri și amenințări, precum și orice aspecte care țin de evoluția informațională, putând concura la identificarea și stabilirea anumitor modele predictive, pentru sancționarea unor asemenea fapte, respectiv să contribuie la tragerea la răspundere penală, fie că vorbim despre subiecți activi state dar și alte categorii de persoane juridice sau persoane fizice.

Apreciez că o încredere totală în efectele și produsele rezultat al inteligenței artificiale este și trebuie să fie exclusă, însă, în mod obligatoriu, una, parțială, este de utilitate concretă. Chiar în contextul unui acceptat progres tehnologic, pe întreg palierul erei digitale (inclusiv în domeniul inteligenței artificiale) consider că precizări pentru serviciile de informații și instituțiile de aplicare a legii referitoare la cadrul normativ aplicabil, precum și cu referire la importanța, locul și, mai ales, gradul, respectiv nivelul de utilitate procedurală a acestor date, în cadrul instrumentării acestor două tipuri de amenințări, sunt obligatorii, fie că vorbim de informații clasificate sau informații neclasificate, provenite din surse deschise ori oficiale.

Eforturile autorităților în stabilirea utilității acestor date trebuie să includă, în mod continuu și obligatoriu, aportul cercetării științifice juridice, direcționate, cu deosebire, înspre stabilirea precisă a utilității, legalității, dar, mai ales, a întinderii, în timp și spațiu, a colectării efective a datelor.

Din perspectiva unională, abordarea amenințărilor hibride și a celor asimetrice, ar trebui să fie un proces continuu, prin care dezvoltarea rezilienței la nivel societal, național și european, să joace un rol cheie, un model de pregătire preemptivă bazată pe noțiunile de „întreaga societate” și „reziliență²⁰⁴ societală”, termenii care au câștigat tot mai mult teren în activitatea politică a UE²⁰⁵.

---

²⁰⁴ În filosofia conceptuală a Uniunii Europene, conceptul de „reziliență” reprezintă „capacitatea unui individ, a unei gospodării, a unei comunități, a unei țări sau a unei regiuni de a rezista, de a face față, de a se adapta și de a se recupera rapid după stres și șocuri precum violența, conflictul, seceta și alte dezastre naturale, fără a compromite dezvoltarea pe termen lung”. În documente programatice și declarative, NATO delimitează reziliența ca referindu-se la o „combinație a pregătirii civile și a capacității militare” în care pregătirea civilă este descrisă ca fiind compusă din „toate măsurile și mijloacele luate în timp de pace, de agențiile naționale și aliate, pentru a permite unei națiuni să supraviețuiască unui atac inamic și să contribuie mai eficient la efortul de război comun”. Amândouă abordările înțeleg cooperarea civil-militară ca fiind esențială pentru a face față oricărui tip de criză. Deși consolidarea rezilienței prin

În plan internațional, normativul internațional și politicile ar trebui puse într-un *acord normativ efectiv*, primordial, urmărindu-se definiția instituției inteligenței artificiale, în care să fie prezentă, explicativ, de o manieră accesibilă, utilitatea combaterii amenințărilor hibride și a celor asimetrice, printre altele, din rațiunea evitării riscului unei utilizări greșite a acestor instrumente (cu rea credință sau nu) cum ar fi, de exemplu, persecutarea diverselor entități, a jurnalismului, și pentru a minimiza riscul deformării funcției normative, sub forța controlului democratic, primordial, din perspectiva impactului asupra drepturilor și libertăților omului, cu efecte definitive asupra democrației înseși.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Ganor, Boaz *Artificial or Human: A New Era of Counterterrorism Intelligence?*, publicată în seria *Studies in Conflict & Terrorism*, Editura Routledge Taylor & Francis Group, Florida, 2019.
- În articolul postat pe site-ul ONU - Oficiul pentru Combaterea Terorismului, intitulat *Countering Terrorism Online With Artificial Intelligence. An overview for Law Enforcement and Counter-Terrorism Agencies in South Asia and South-East Asia*, 2021.
- Smolic, Hrvoje, *What is Predictive Analytics? A Definition and Overview*, articol în platforma Graphite, 31.10.2023.
- La Rue, Frank, *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*, Frank La Rue raport în cadrul Adunării Generale a ONU, 17.04.2013.
- Kolodziej, Michael L., *Commentary The Asymmetric Threat*.
- Văduva, Ghe., *Amenințări asimetrice sau amenințări hibride: delimitări conceptuale pentru fundamentarea securității și apărării naționale*, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2013.
- Larson, Jeff, Mattu, Kirchner, Surya Lauren, Angwin, Julia, *How We Analyzed the COMPAS Recidivism Algorithm*, 2019.
- Zanfir, Rufin, *Reziliența în fața amenințărilor de tip hibrid. Un „sport de echipă” în care nimeni nu trebuie lăsat în urmă*, articol, platforma E-Arc, 07.06.2022.
- *** „Best Practices in the whole-of-society approach in countering hybrid threats”, studiu realizat de Parlamentul European (Think Tank), 2021.

---

elaborarea și implementarea comună, civil-militară, de politici de pregătire, prevenție, protecție este obligatorie pentru asigurarea succesului în fața stresurilor interne și externe de toate tipurile, un alt palier este esențial în dezvoltarea unei reziliențe sustenabile: unitatea de efort cu statele partenere, asigurată prin implicarea acestora în atingerea dezideratelor și prin transferul de expertiză în combaterea amenințărilor. Pe larg în articolul lui Rufin Zanfir, intitulat „Reziliența în fața amenințărilor de tip hibrid. Un „sport de echipă” în care nimeni nu trebuie lăsat în urmă”, 07.06.2022, disponibil pe platforma E-Arc (https://e-arc.ro/2022/06/07/reziliencia-in-fata-amenintarilor-de-tip-hibrid-un-sport-de-echipa-in-care-nimeni-nu-trebuie-lasat-in-urma/#_ftnref12, accesare 02.12.2023).

²⁰⁵ În articolul „Best Practices in the whole-of-society approach in countering hybrid threats”, prezent în format electronic, la adresa [https://www.europarl.europa.eu/RegData/studes/STUD/2021/653632/EXPO_STU\(2021\)653632_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/studes/STUD/2021/653632/EXPO_STU(2021)653632_EN.pdf) (accesare 03.12.2023).

Cilevičs, Boriss, „Legal challenges related to hybrid war and human rights obligations”, propunere de rezoluție a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (Doc. nr. 14523 din 6 aprilie 2018).

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/MEMO_16_1250.

<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24547&lang=en>).

<https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/artificial-intelligence>.

<https://m247.com/ro-ro/servicii/protectie-ddos->

[administrata/?gad_source=1&gclid=Cj0KCOiAyKurBhD5ARIsALamXaHG7AVW9Pm7T1t07g3kVmsR8maB89rnYIfvUIvuqK-ykgRzZqft7toaAIY0EALw_wcB](https://m247.com/ro-ro/servicii/protectie-ddos-administrata/?gad_source=1&gclid=Cj0KCOiAyKurBhD5ARIsALamXaHG7AVW9Pm7T1t07g3kVmsR8maB89rnYIfvUIvuqK-ykgRzZqft7toaAIY0EALw_wcB)..

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.40_EN.pdf.

<https://graphite-note.com/what-is-predictive-analytics-a-definition-and-overvie>.

<https://www.propublica.org/article/how-we-analyzed-the-compass-recidivism-algorithm>

https://e-arc.ro/2022/06/07/rezilienta-in-fata-amenintarilor-de-tip-hibrid-un-sport-de-echipa-in-care-nimeni-nu-trebuie-lasat-in-urma/#_ftnref12.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653632/EXPO_STU\(2021\)653632_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/653632/EXPO_STU(2021)653632_EN.pdf).

<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24547&lang=en>.

<https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24547&lang=en>.

https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/amenintari_asimetrice_sau_amenintari_hibride.pdf

THE IMPACT OF DIGITISATION ON CRIMINAL LAW

IMPACTUL DIGITALIZĂRII ASUPRA DREPTULUI PENAL

Drd. Vicențiu-Traian RÂMNICEANU*

Abstract: *Digitization has become an integral element of our technical-scientific and industrial-economic civilization in recent years. By serving the ultra-fast and mass logical processing of information, digitization finds countless applications in all fields, from mathematics to sociology and history.*

Keywords: *the impact, digitization, criminal law, cybernetic.*

În domeniul dreptului cercetătorii din lumea întreagă sunt preocupați cu elaborarea unor metode cibernetice de rezolvare a problemelor complexe din toate ramurile științelor juridice: drept penal²⁰⁶, dreptul muncii, statistica judiciară etc.

Precizăm, însă, că progresul metodelor cibernetice în drept implică, între altele crearea unui limbaj special al informațiilor și un dicționar de simboluri cu care să se poată stabili raporturile dintre diversele noțiuni juridice²⁰⁷. Societatea umană funcționează în baza generării, a stocării și a schimbului de informații. Forma scrisă a informației a contribuit în mod esențial la perpetuarea acesteia de-a lungul generațiilor, la consolidarea, completarea și sintetizarea sa. Patrimoniul umanității s-a construit prin intermediul și în jurul formelor de manifestare și stocare a informației sub toate formele sale culturale de scrieri, arta plastică, dramatică, muzicală, prin numeroasele ansambluri arhitectonice, amenajări peisagistice și toate celelalte forme ale creației și intervenției umane asupra sau în strânsă legătură cu mediul înconjurător²⁰⁸.

Mediile timpurii de stocare a informației și-au relevat însă caracterul efemer, fiind constant sub pericolul distrugerii intenționate sau accidentale, iar până la descoperirile științifice ale secolelor XIX și XX, hârtia a rămas mediul predilect de păstrare a informațiilor.

---

* Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere", Republica Moldova.

²⁰⁶ Ion Ifrim, *Unele reflecții asupra sistematizării infracțiunilor informatice*, Revue européenne du droit social, 2016. revue.europeenne-du-droitsocial.ro/fr/revue.php, indexata; Revue européenne du droit social Drept-2016.pdf, pp. 142-148.

²⁰⁷ C.A. Diaconu, *Teoria Informației și probele judiciare*, Revista Română de Drept, nr. 2/1972, p. 54.

²⁰⁸ Szczepanski, J., *Noțiuni elementare de sociologie*, Editura Științifică, București, 1972.

Necesitatea schimbului de informații între centrele de cercetare academică precum și crearea de soluții de comunicare în cazul unui atac nuclear au condus la formarea ARPANET, o rețea experimentală de calculatoare, funcționând fără nod central sau bază de operațiuni, pornind de la care s-a dezvoltat internetul, ca legătură între rețelele de mașini de calcul, începând cu anul 1983. De la acel moment, omenirea a asistat la o explozie a tehnicilor informaționale²⁰⁹, sistemele informatice schimbând definitiv modul de viață al societății în ansamblul său, prin intervenția mașinilor de calcul, devenite calculatoare, în toate domeniile publice și privat, în baza unui fenomen pe cât de atrăgător pe atât de complex ca efecte, și anume automatizarea procesării și stocării datelor.

Meritul calculatoarelor este de a crea spațiu pentru stocarea și gestionarea informațiilor referitoare la componente ale realității înconjurătoare cărora distanțele, volumele sau caracteristicile specifice nu le îngăduiau o alăturare. Clasificarea informației, distingerea asemănărilor și a deosebirilor, secvențierea operațiunilor de procesare a informației sunt valoarea adăugată a unei noi ere industriale în care informația transgresează simpla utilitate de referință în legătură cu subiectul principal, devenind o valoare în sine, tranzacționabilă sau parte a unui șir de operațiuni care produc o valoare tranzacționabilă. Noua realitate virtuală, care preia coordonatele temporal-spațiale obișnuite și le transformă într-o dimensiune atemporală și aspațială, reprezintă un univers aparte, cu reguli și procese noi. Simplul fapt al eliminării condiționărilor de timp și spațiu face ca reguli existente în lumea fizică să fie dezagregate până la dispariție în aria virtuală, iar creativitatea să dobândească valențe nocive, atunci când valorile sociale ocrotite prin lege, sunt abuzate sub protecția anonimatului dobândit prin subterfugiile cibernetice.

În intervalul celor câteva decade de dezvoltare a spațiului cibernetic, acesta a fost rapid aglomerat cu date, dezvoltarea tehnică susținând conținutul diversificat, astfel încât provocarea prezentă numai este cea de accesare a informației, operațiune extrem de facilă, susținută de motoarele de căutare, ci organizarea și procesarea metadatelor, respectiv a datelor despre date, care odată prelucrate în concordanță cu cerințele informaționale, poate sta la baza unor decizii²¹⁰.

Astfel cum se relevă în literatura dedicată studiului criminalității informatice, ”prin internet, informația a devenit arma cea mai ieftină din lume”²¹¹, punându-se problema unui nou domeniu al luptei, care este informația. Aceasta

---

²⁰⁹ Amza Tudor, Amza Cosmin-Petronel, ”*Criminalitatea informatică*”, Ed. Lumina Lex 2003, pg. 9.

²¹⁰ Mârșanu R., *Sisteme de calcul*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, pg. 3, citat în VasIU I., *op.cit.*

²¹¹ VasIU, Ioana, *Criminalitatea informatică*, Ed a II a revizuită și adăugită, Ed. Nemira, 2001, pg. 7.

este definită ca fiind sensul, înțelesul, semnificația unei date sau ale unui program introdus într-un sistem de calcul”.²¹²

Dezvoltarea conexiunilor de internet a generat, alături de accesul aproape instantaneu la orice fel de informație, și o probabilitate de malversație a acesteia, internetul reprezentând în fapt un alter ego al societății în ansamblul său, prin urmare dezvoltând propriile forme de infracționalitate. Astfel, informațiile încărcate în pagini de internet, bazele care sunt sursa acestora, putând fi accesate virtual din orice locație dotată cu un calculator, sunt supuse riscului accesului și copierii nepermise, alterării, ștergerii, suprimării sau infectării acestora.

Cunoscând amploarea internațională a faptelor incriminate ca infracțiuni ce fac parte din domeniul criminalității informatice, se pot decela valorile sociale protejate prin raportarea la modul de reglementare la nivel internațional, regional și național.

În legătură cu studiile privind *infracțiunile prin calculatoare*, în doctrina penală²¹³, se arată că, subliniază necesitatea luării unor măsuri pe planul legii penale și procesual penale împotriva faptelor ilicite care pot fi comise prin intermediul calculatoarelor cum ar fi infracțiunea de fraudă informatică, de fals în informatica, de prejudiciere a datelor sau a programelor informatice, de sabotaj informatic, de acces neautorizat la un calculator, de interceptare neautorizată, de reproducere neautorizată a unei topografii, alterarea fără drept a datelor sau a programelor informatice, spionajul informatic, utilizarea neautorizată a unui calculator, utilizarea neautorizată a unui program informatic protejat de lege. De altfel, în anul 2021, statele membre ale Organizației Națiunilor Unite au început negocierea unui tratat internațional privind combaterea criminalității informatice. Până la adoptarea și ratificarea acestuia, în prezent nu există o definiție agreată la nivel internațional. Criminalitatea informatică înglobează infracțiunile comise prin intermediul tehnologiilor de informatică și de comunicații. Acestea se împart la rândul lor în infracțiuni informatice având ca obiect calculatorul, programele și informațiile stocate pe acesta și infracțiuni înlăptuite prin intermediul calculatorului. Preocuparea privind combaterea criminalității cibernetice și întărirea protecției drepturilor omului în societatea informațională a fost de altfel inclusă în declarația politică a Comitetului de Miniștri ai Consiliului Europei sub forma Planului de acțiune²¹⁴. În capitolul II – ”Consolidarea securității cetățenilor europeni,, Comitetul de Miniștri propune elaborarea viitoarelor principii și orientări pentru a asigura respectarea drepturilor omului și a statului de drept în societatea informațională. În același timp, Planul de acțiune condamnă toate formele de utilizare a tehnologiilor informatice și de comunicații în activitatea criminală și îndeamnă

---

²¹² Vasiu, I., *op.cit.*, pg. 21.

²¹³ Ion Ifrim, *Unele reflecții asupra sistematizării infracțiunilor informatice*, p. 143.

²¹⁴ Planul de acțiune a fost adoptat de Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei la conferința de la Varșovia, Polonia (16-17 mai 2005).

statele membre să continue adoptarea Convenției din 2001 și a Protocolului adițional la aceasta. Preambulul Convenției din 2001 face referire la setul de valori pe care societatea trebuie să le protejeze în fața criminalității informatice, apărarea acestora constituindu-se în interesul ocrotit de lege și totodată în obiect juridic al infracțiunii.

Conform Evaluării Europol privind amenințarea pe care o reprezintă criminalitatea organizată online (Internet Organised Crime Threat Assessment – IOCTA)²¹⁵, criminalitatea informatică continuă să reprezinte o amenințare tot mai mare la adresa securității cetățenilor și a întreprinderilor din Uniunea Europeană.

Există tratate internaționale și tratate regionale privind criminalitatea cibernetică. Combaterea criminalității informatice este o prioritate pentru Uniunea Europeană, astfel cum se arată în Strategia UE din 2020 privind o uniune a securității și în Strategia UE din 2021 privind criminalitatea organizată²¹⁶.

În cadrul instituțiilor Uniunii Europene s-a preconizat faptul că negocierile privind convenția internațională vor face referire la norme comune ale UE pentru a combate criminalitatea informatică. Printre acestea s-ar putea număra Directiva 2011/93/UE privind combaterea exploatarea sexuală a copiilor online și a pornografiei infantile²¹⁷, care abordează noile evoluții din mediul online, cum ar fi ademenirea (infracții care pretind că sunt copii pentru a-i atrage pe minori cu scopul de a-i abuza sexual); Directiva 2013/40/UE privind atacurile împotriva sistemelor informatice²¹⁸, care vizează să combată atacurile informatice la scară largă, solicitând statelor membre să își consolideze legislațiile naționale în materie de criminalitate informatică și să introducă un nivel ridicat de sancțiuni penale; și Directiva (UE) 2019/713 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar²¹⁹, care armonizează actele infracționale săvârșite de persoane fizice sau juridice în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și extinde răspunderea penală la monede virtuale și portofele electronice.

Cadrul juridic actual al UE include instrumente privind asigurarea respectării legii și cooperarea judiciară în materie penală, cum ar fi Directiva 2014/41/UE privind ordinul european de anchetă în materie penală²²⁰, Convenția cu privire la asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre

---

²¹⁵ Evaluarea din 2021 a Europol privind amenințarea pe care o reprezintă criminalitatea organizată online (IOCTA) www.europol.eu.

²¹⁶ [COM\(2021\) 170 final](#) (14.4.2021)

²¹⁷ Directiva 2011/93/UE (13.12.2011).

²¹⁸ Directiva 2011/93/UE (13.12.2011).

²¹⁹ Directiva (UE) 2019/713 (17.4.2019).

²²⁰ Directiva 2014/41/UE (3.4.2014).

ale Uniunii Europene²²¹, Regulamentul (UE) 2018/1727 privind Eurojust²²², Regulamentul (UE) 2016/794 privind Europol²²³, Regulamentul (UE) 2017/1939 de punere în aplicare a unei forme de cooperare consolidată în ceea ce privește instituirea Parchetului European (EPPO)²²⁴, Decizia-cadru 2002/465/JHA a Consiliului privind echipele comune de anchetă²²⁵, Decizia-cadru 2009/948/JHA a Consiliului privind prevenirea și soluționarea conflictelor referitoare la exercitarea competenței în cadrul procedurilor penale²²⁶. Pe plan extern, Uniunea Europeană a încheiat o serie de acorduri bilaterale între Uniune și țări terțe, cum ar fi Acordul privind asistența judiciară reciprocă între Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii și Acordul privind asistența judiciară reciprocă între Uniunea Europeană și Japonia²²⁷. Uniunea a adoptat mai multe directive care consolidează drepturile procedurale ale persoanelor suspectate și ale celor trimise în judecată²²⁸.

Dreptul fundamental al persoanelor la respectarea vieții private și de familie²²⁹, a domiciliului și a comunicațiilor²³⁰ este, de asemenea, consacrat la articolul 7 din Carta drepturilor fundamentale. Aceasta include respectarea confidențialității comunicațiilor, precum și protecția echipamentelor terminale ale utilizatorului, ca elemente esențiale. Datele transmise în cadrul comunicațiilor electronice trebuie să fie prelucrate în conformitate cu Directiva 2002/58/CE (Directiva asupra confidențialității și comunicațiilor electronice)²³¹.

Codul penal al Germaniei incriminează infracțiunile informatice însă nu concentrate într-un titlu distinct, ci ca articole separate care tratează modalitățile electronice de comitere a unor infracțiuni. Astfel, în Capitolul 22 (Frauda și

---

²²¹ Convenția cu privire la asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene (29.5.2020).

²²² Regulamentul (UE) 2018/1727 (14.11.2018).

²²³ Regulamentul (UE) 2016/794 (11.5.2016).

²²⁴ Regulamentul (UE) 2017/1939 al Consiliului (12.10.2017).

²²⁵ Decizia-cadru 2002/465/JHA a Consiliului (13.6.2022).

²²⁶ Decizia-cadru 2009/948/JHA a Consiliului (30.11.2009).

²²⁷ Acord privind asistența judiciară reciprocă între Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii (25.6.2003). Acord între Uniunea Europeană și Japonia privind asistența judiciară reciprocă în materie penală (2009).

²²⁸ Directiva 2010/64/UE (20.10.2010); Directiva 2012/13/UE (22.5.2012); Directiva 2013/48/UE (22.10.2013); Directiva (UE) 2016/1919 (26.10.2016); Directiva (UE) 2016/800 (11.5.2016); Directiva (UE) 2016/343 (9.3.2016).

²²⁹ Ion Ifrim, *Ocotirea penală a vieții intime a persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 108.

²³⁰ Ion Ifrim, *Reflecții asupra infracțiunii de violare a secretului corespondenței*. Revista de Drept Penal nr.1/2012, Ed. Monitorul Oficial în colaborare cu Ed. Universul Juridic, București, pp.127.

²³¹ Directiva 2002/58/CE (12.7.2002), modificată prin Directiva 2009/136/CE (25.11.2009).

delapidarea), articolul 263a se referă la fraudă informatică și interzice obținerea ilegală a unui avantaj, cauzând un prejudiciu patrimonial prin influențarea rezultatului unei procesări automate de date. Pedepsele includ închisoarea până la 5 ani sau amenda. De asemenea, legea penală germană prevede circumstanțe agravante pentru cazurile deosebit de grave cum sunt cele în care: (i) făptuitorul acționează în mod calificat sau ca membru al unei asocieri care s-a constituit în scopul comiterii infracțiunilor de înșelăciune sau falsificare de documente, (ii) cauzează un prejudiciu material însemnat sau acționează cu intenția ca prin repetarea infracțiunii de înșelăciune să pricinuiască un prejudiciu material unui număr mare de persoane, (iii) pricinuieste unei alte persoane o criză financiară, (iv) face abuz de drepturile pe care le are în calitate de funcționar public sau de funcția sa de funcționar public sau (v) 5. simulează un caz de asigurare, după ce el sau o altă persoană a incendiat, cu acest scop, sau a distrus, în parte sau în totalitate, prin incendiere, un bun de o valoare însemnată sau a provocat scufundarea sau naufragiul unei nave.

Marea Britanie incriminează accesul neautorizat la resursele unui sistem informatic, modificarea neautorizată a acestora și alte activități de hacking prin Computer Misuse Act, în vigoare din 1990. La data de 25 mai 2011 Marea Britanie a ratificat Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică și deja a întreprins un șir de modificări legislative în acest sens. A fost elaborat Programul național privind criminalitatea informatică „Cyber security – A new national programme SN/SC/5832”, care are drept obiective de bază crearea unei agenții naționale pentru lupta cu criminalitatea informatică (National Cybercrime Unit NCU) în cadrul Agenției naționale de combatere a criminalității care va avea patru direcții de activitate și anume: Crima organizată, Poliția de frontieră, Investigarea fraudelor și crime împotriva minorilor precum și centrul de protecție on-line (care deja există). Paralel cu armonizarea legislației, Agenția va fi complet operațională până în decembrie 2013, iar Agenția națională pentru lupta cu criminalitatea informatică se va preocupa de toate cazurile ce vor ține de criminalitatea și infracțiunile cibernetice ca o crimă în sine. De-a lungul anilor, Computer Misuse Act a fost modificată pentru a ține pasul cu progresele tehnologice și cu amenințările cibernetice în evoluție. Acesta joacă un rol crucial în descurajarea și urmărirea penală a persoanelor care se angajează în activități ilegale legate de sistemele informatice și de date. În mai 2021, ministrul de interne al Marii Britanii a anunțat o revizuire a Legii privind utilizarea abuzivă a computerelor. Pasul inițial în această revizuire a implicat o consultare publică, prin care s-au solicitat contribuții din partea părților interesate și a publicului larg. Scopul a fost identificarea și înțelegerea oricăror activități din sfera de competență a CMA care provoacă prejudicii, care ar putea să nu fie reglementate în mod adecvat de cadrul juridic existent.

Domeniul de aplicare a cuprins o evaluare a faptului dacă agențiile de aplicare a legii dețin puteri suficiente pentru a investiga și contracara atacurile

asupra sistemelor informatice și dacă legislația a rămas eficientă având în vedere progresele tehnologice de la înființarea CMA. Propunerile de lege ferenda includ: eliminarea și confiscarea numelui de domeniu și a adresei IP; incriminarea utilizării infracționale a numelor de domeniu și a adreselor IP atunci când infractorii exploatează nume de domenii și adrese IP pentru diverse activități ilicite. Deși eforturile voluntare conduse de organizații precum Action Fraud și Centrul Național de Securitate Cibernetică (NCSC) sunt eficiente, părțile interesate propun competențe formale pentru cazurile în care aranjamentele voluntare sunt insuficiente.

Codul penal elvețian reglementează „Utilizarea frauduloasă a unui calculator” în articolul 147 unde este incriminată fraudă informatică definită ca rezultând din: „acțiunile unei persoane care cu intenția de a obține pentru sine sau pentru altă persoană un avantaj material ilicit folosește de o manieră incorectă sau incompletă date informatice, influențând un proces electronic de prelucrare automată sau de transmitere de date, obținând prin aceasta date contrare cu adevărul sau un transfer de patrimoniu, dacă prin aceasta s-a produs un prejudiciu unei persoane, va suporta o pedeapsă privativă de libertate pe o perioadă de maxim 5 ani sau va suporta o amendă”.

Conform articolului 147 alin. (2) din Codul penal elvețian: „În cazul în care făptuitorul acționează pentru câștig comercial, el va fi pasibil de o privațiune de libertate care nu depășește zece ani sau de o amendă care nu va fi mai mică de 90 de unități de penalizare pe zi”. Un element de noutate se regăsește în art.147 alin. (3) din Codul penal elvețian, și anume, în cazul în care fraudă informatică se realizează în detrimentul unui membru al familiei persoana va fi trasă la răspundere doar în baza existenței unei plângeri.

În general, legislația elvețiană reglementează, fără o sistematizare specifică, atât infracțiuni de drept comun săvârșite prin intermediul sistemelor informatice, cât și infracțiuni îndreptate împotriva confidențialității, integrității și securității datelor și sistemelor informatice, acoperindu-se însă prevederile Convenției din 2001.

Am încercat în cele expuse să prezentăm importanța teoretică și practică pe care o are digitalizarea asupra dreptului penal. Aprofundarea multipleror aspecte de aplicare a digitalizării în dreptul penal ridică știința penală la nivelul actual și ne exprimăm speranța că va ține toată atenția cercetătorilor noștri.

BIBLIOGRAFIE

- Amza Tudor, Amza Cosmin-Petronel, *Criminalitatea informatică*, Ed. Lumina Lex, 2003.
B. Bulai, *Note de curs la materia Infracțiuni prevăzute în legi special*, master Științe penale, anul 2011-2012.
C. R. Romițan, *Protecția penală a proprietății intelectuale*, Editura C. H. Beck, 2006.
Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.
Convenția Consiliului Europei privind Criminalitate Informatică din 23.11.2001, act publicat în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 343 din 20 aprilie 2004.

Convenția cu privire la asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene (29.5.2020).

Guiu, Mioara-Ketty, "Pornografia infantilă", în Revista Dreptul nr. 7/2016

Ion Ifrim, *Ocotirea penală a vieții intime a persoanei*, Ed. Universul Juridic, București, 2012

Ion Ifrim, *Unele reflecții asupra sistematizării infracțiunilor informatice*, Revue européenne du droit social, 2016, pp. 142-148.

https://fedlex.data.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/54/757_781_799/20230123/en/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-54-757_781_799-20230123-en-pdf-a-1.pdf

Ion Ifrim, *Reflecții asupra infracțiunii de violare a secretului corespondenței*. Revista de Drept Penal nr.1/2012, Ed. Monitorul Oficial în colaborare cu Ed. Universul Juridic, București, pp. 127.

<https://www.europol.eu>

https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121991&lang=ro

<https://www.legislation.gov.uk>

<https://www.refworld.org/docid/4c358dd2.html>

<https://www.undocs.org>

<https://www.warnathgroup.com/wp-content/uploads/2017/11/Switzerland-Penal-Code-2017.pdf>

Legea 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe.

Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

Mârșanu R., "Sisteme de calcul", Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995.

Neamțu, George, "Enciclopedia asistenței sociale", Ed. Polirom, 2016.

Ordonanța de urgență [nr. 18/2016](#) pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru completarea art. 31 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

[Pactul](#) internațional privind drepturile civile și politice al Națiunilor Unite (1966).

Szczepanski, J., "Noțiuni elementare de sociologie", Editura Științifică, București, 1972.

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE)

Vasiu, Ioana – "Criminalitatea informatică", Ed. a II a revizuită și adăugită, Ed. Nemira, 2001.

**ON THE CONTENT OF SOME
OFFENCES AGAINST LIFE AND LIMB**

**CU PRIVIRE LA CONȚINUTUL UNOR INFRAȚIUNI
CONTRA VIETII ȘI INTEGRITĂȚII CORPORALE**

Asist.univ.drd. Ion Ovidiu TATU*

***Abstract:** In the following lines we do not pretend to make a complete scientific analysis of the content of crimes against life and bodily integrity, but we will only outline some features that characterize some of these crimes, in order to contribute to a fair orientation of the judicial bodies.*

***Keywords:** attempted murder, crime of murder, human life, subjective side, intent to kill.*

În practica judiciară, adeseori unii angajați *încadrează* în mod greșit *tentativa de omor* (art. 188 alin. 2), drept vătămare corporală, (art. 194 din C.pen.) iar crima de omor, drept vătămare a integrității corporale care a cauzat moartea (art. 195 C.pen.). de cele mai multe ori, încadrările nelegale provin din cauze greșite a stării de fapt în care a fost comisă infracțiunea. Totuși, nu în rare cazuri se fac încadrări juridice necorespunzătoare stării de fapt, din cauza neobservării trăsăturilor caracteristice ale fiecăreia din aceste infracțiuni. Pentru a putea deosebi dacă ne găsim în fața unei tentative de omor sau numai a unei infracțiuni de vătămare a integrității corporale, este absolut necesar a se verifica *intenția autorului* infracțiunii respective.

Dacă se va dovedi că, prin fapta săvârșită cu intenție, subiectul infracțiunii a urmărit cauzarea morții victimei, dar moartea *nu* a survenit din cauză că activitatea infracțională a fost întreruptă sau nu și-a produs efectul, ne vom afla în fața unei tentative de omor.

Dacă însă intenția subiectului infracțiunii a fost numai de a pricinui vătămarea sănătății sau unele dureri fizice și *nu* aceea de a provoca moartea, ne vom afla în fața unui infracțiuni de vătămare a integrității corporale sau sănătății.

În cazul tentativei de omor vor trebui constatate trăsăturile caracteristice ale infracțiunii de omor, obiectul infracțiunii fiind viața omului²³², latura obiectivă fiind cauzarea morții, iar latura subiectivă, intenția de a ucide²³³.

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion.

²³² Ion Ifrim, *Viața ca valoare socială ocrotită prin dispoziții penale*. SDR nr. 2/2011, Ed. Academiei Române, București, pp. 181-187.

Nerealizarea intenției de a ucide, datorită faptului că actul de executare a fost întrerupt sau din anumite motive nu și-a produs efectele, nu va situa în fața unei tentative de omor. Deci, ceea ce deosebește tentativa de omor de vătămarea integrității corporale, este *latura subiectivă* a infracțiunii.

La tentativa de omor trebuie să existe intenția de a ucide, pe când la infracțiunea de loviri sau vătămări care a cauzat moartea, se cere numai intenția de a lovi sau a vătăma integritatea corporală²³⁴.

O speță care ne poate edifica asupra acestei probleme a fost rezolvată de Instanța Supremă: Din situația de fapt, așa cum rezultă din dosar, se desprindea că N.R. și I.R., tată și fiu, au aplicat victimei mai multe lovituri în cap, în regiunea membrelor superioare și la piciorul stâng, cu două sape date în acest scop de F.I., tăindu-i ambele mâini din regiunea oaselor metacarpiene și fracturându-i piciorul stâng. F.I. a aplicat și el victimei mai multe lovituri de ciomag. Totuși victima nu a încetat din viață, ci din cele din urmă, a fost salvată de niște trecători. Instanța a constatat că fapta acuzaților constituie tentativă de omor, intenția de omor rezultând din următoarele *împrejurări de fapt și elemente probatorii*: Declarația dată la primele cercetări de F.I., prin care arăta că N.R. și I.R. îi spuneau, în timp ce mergeau în întâmpinarea victimei, că o va omori, iar I.R. a adăugat că sapele le va aduce la el acasă și le va spăla de sânge; Declarația dată la primele cercetări de N.R., care a arătat că, atunci când s-au apropiat de victimă a căzut din car, a mai lovit-o odată în cap; Adresa spitalului în care a fost internată victima, din care reiese că atunci când aceasta a fost adusă la spital, prezenta plăgi tăiate în regiunea capului, un picior fracturat și ambele mâini tăiate; declarațiile date la primele cercetări de N.R. și F.I. și martorul N.H., din care rezultă că faptul s-a petrecut noaptea, într-un loc situat în afara de sat și că victima a fost lăsată în mijlocul iernii departe de sat, cu ambele mâini tăiate și cu plăgi la cap, având vase importante de sânge deschise; declarațiile date la primele cercetări de martorii M.A. și F.P., care arată că numai cu greutate au găsit pe victimă, atunci când au voit să-i vină în ajutor.

Aceste împrejurări care au fost pe deplin stabilite, duc cu adevărat la convingerea că infractorii au urmărit în speță, *nu* pricinuirea unei vătămări a integrității corporale prin desfigurarea ireparabilă a victimei, care a rămas pentru totdeauna cu o înfățișare respingătoare și cu consecințe asupra sănătății, ci omorârea ei, activitate care *nu și-a produs efectul*, victima fiind găsită în stare muribundă și dusă la spital unde i s-a salvat viața.

Există în practica judiciară situații când este greu de deosebit în fapt infracțiunea de omor, de infracțiunea vătămare a integrității corporale, care a

---

²³³ George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), George Antoniu, Versavia Brutaru, Constantin Duvac, Ion Ifrim, Daniela Iuliana Lămășanu, Ilie Pascu, Marieta Safta, Constantin Sima, Tudorel Toader, Ioana Vasii, *Explicațiile noului cod penal*, vol. III, art. 188-256, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 34.

²³⁴ *Ibidem*, p. 39.

cauzat moartea victimei. Astfel se încadrează uneori drept infracțiune de omor, sau dacă victima n-a murit, drept tentativă de omor *numai* în baza naturii obiectului folosit și a aptitudinii lui de a produce moartea (de pildă, autorul s-a servit la comiterea infracțiunii, de o armă sau un obiect apt a provoca moartea, un revolver, un pumnal, o furcă de fier etc.) considerându-se în acest caz că intenția de a omorî rezultă din însuși faptul material. Asemenea încadrări sunt lipsite de temeii, deoarece intenția de a omorî trebuie stabilită din complexul elementelor probatorii și a împrejurărilor de fapt rezultate din activitatea infracțională. Dacă subiectul infracțiunii nu a avut intenția de a ucide dar totuși în urma lovirilor aplicate victimei, aceasta a murit, indiferent de natura obiectului cu care a lovit, fapta va trebui încadrată ca infracțiune de lovire sau vătămare care a cauzat moartea (art. 195 din C. pen.).

Infracțiunea prevăzută de art. 195 cod penal este o *formă calificată* a vătămării integrității corporale. Aici avem *intenția depășită*, unită cu culpa (intenția derivând din faptul că autorul a prevăzut urmarea și voința de a vătăma integritatea corporală și culpa derivând din faptul urmării mai grave a acestei activități, urmare care nu a fost prevăzută și dorită, moartea victimei, dar care trebuia și putea să o prevadă). De altfel, amintim că, legea penală definește în art.16 alin. 5 *intenție depășită* când fapta constând într-o acțiune sau inacțiune intenționată produce un rezultat mai grav, care se datorează culpei făptuitorului. De aici, se pune însă întrebarea: oare era necesară o asemenea reglementare? La această întrebare, s-a răspuns, într-o viziune²³⁵ (Ilie Pascu, Petre Buneci), că noua dispoziție este justificată de necesitatea lărgirii sferei faptelor comise cu vinovăție, introducându-se în sfera faptelor comise cu vinovăție nu numai cele comise cu intenție sau din culpă, dar și cele comise cu intenție depășită (art. 16 alin. 2). Alți autori²³⁶ consideră că noua dispoziție răspunde principiului legalității incriminării și pedepsei, deoarece prin săvârșirea unei infracțiuni înțelegându-se atât comiterea faptei așa cum este descrisă în norma de incriminare, cât și precizarea formei de vinovăție. Aceeași poziție o adoptă și profesorul George Antoniu, care consideră pozitiv, că în definiția vinovăției a fost introdusă și intenția depășită ca o formă mixtă a vinovăției²³⁷.

În opinia profesorului²³⁸ intenția depășită presupune, atât autonomia fiecăruia din factorii componenți dar și strânsa legătură a intenției și culpei în cadrul unui proces *subiectiv unic* și cu consecințe specifice.

---

²³⁵ Ilie Pascu, Petre Buneci, Noul Cod penal. *Partea generală și Codul penal. Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 28.

²³⁶ Mihaela Agheniței, *Unele reflecții în ceea ce privește infracțiunea complexă praeterintenționată*, RDP, nr. 4/2012, Ed. Universul Juridic, p. 82.

²³⁷ George Antoniu, *Noile Coduri ale României*, Studii și Cercetări Juridice, Ed. Universul Juridic, București, 2011, 493.

²³⁸ George Antoniu și colaboratorii, *Explicații preliminare ale noului Cod penal, op.cit.*, p. 158-159.

Într-o altă opinie, profesorul Vintilă Dongoroz, a *omis cu bună știință* enumerarea printre formele vinovăției și a praeterintenției, deoarece, regula ar fi că fapta se săvârșește, în principiu, cu intenție sau din culpă, și numai ca o *excepție* se poate vorbi de o formă mixtă *alături* de cele două forme tipice de vinovăție (intenția și culpa) când o faptă se săvârșește cu intenție depășită.

Profesorul Vintilă Dongoroz menționează praeterintenția în Tratatul său din 1939 (atunci când enumera factorii intelectivi identificând *trei* asemenea factori: intenția, culpa și intenția depășită (*praeterintenția*) sau „*una a dorit, altceva a ieșit*)” dar și în Explicațiile teoretice ale Codului penal.

În teoria dreptului penal²³⁹, intenția depășită este privită ca o combinație a intenției (în raport cu *primum delictum*) și culpei (în raport cu *majus delictum*). De exemplu, o persoană lovește cu intenție victima pentru a se răzbuna. Din cauza loviturii, victima se izbește cu capul de pavaj și moare. Acest rezultat n-a fost dorit de inculpat, ci a depășit intenția sa (în ipoteza luată infractorul a voit numai să rănească victima, nu să o și omoare), însă consecințele la care s-a ajuns puteau fi prevăzute de infractor. Acest rezultat mai grav al unei fapte comise cu intenție va atrage desigur răspunderea autorului. Acesta va fi sancționat nu numai pentru vătămarea pe care intenționa să i-o pricinuiască victimei, ci și pentru omorârea din greșală a acestuia. Așadar, intenția depășită se realizează atunci când, făptuitorul, săvârșind cu intenție (directă sau indirectă) o faptă prevăzută de legea penală, produce un rezultat *mai grav* sau un rezultat *în plus* față de acela prevăzut și urmărit, astfel încât intenția inițială a făptuitorului a fost depășită, de unde și denumirea dată acestei situații, aceea *de praeter* (peste) – intenție sau intenție depășită. Așadar, în cazul unei infracțiuni cu intenție depășită rezultatul mai grav trebuie să fie consecința unei acțiuni care face parte din conținutul manifestării intenționate (*primum delictum*) în alt mod rezultatul mai grav apare ca o consecință diferită, autonomă, în raport cu fapta intenționată. De regulă în norma de incriminare acest rezultat mai grav este precedat de expresia „*dacă fapta a avut drept consecință* .....” subliniind atât existența unei acțiuni intenționate cât și urmarea mai gravă a acesteia, urmare care a depășit intenția autorului²⁴⁰.

La infracțiunea de omor intenția este caracterizată prin următoarele elemente: autorul a voit ca să producă această moarte; a prevăzut că fapta lui avea ca urmare moartea victimei; a acceptat (în cazul *intenției indirecte*) rezultatul faptului comis²⁴¹.

---

²³⁹ Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), București, 2000, p. 203.

²⁴⁰ Tribunalul Suprem, decizia 2448/1983.

²⁴¹ Ion Ifrim, *Reflection upon the Consequences of the State of crime relapse*, KBO, Ed. Academia Fortelor Terestre Nicolae Balcescu, Sibiu, 2012, pp. 688-693.

Pentru a hotărî că autorul a avut intenția de a ucide nu se cere ca el să fi prevăzut locul unde va fi nimerită victima și nici faptul ca moartea să se fi produs imediat. Ceea ce trebuie avut în vedere este ca intenția autorului infracțiunii să fie exteriorizată în fapta săvârșită. Deci se va analiza care a fost *poziția psihică* materializată în fapta săvârșită. Un exemplu care ne poate lămuri este următorul: instanța de judecată a schimbat încadrarea juridică a faptului de infracțiune de omor art. 188 din Cod penal comisă de T.C., în vătămare care a cauzat moartea, motivând că din activitatea infracțională a acuzatului a lipsit elementul intențional de omor, săvârșirea infracțiunii datorându-se faptului că acuzatul a lovit în disperare pe victimă și deci a recurs la acest *mijloc* fără să raționeze.

Procurorul a făcut cerere de îndreptare, arătând că infracțiunea comisă de T.C., întrunește elementele de crimă de omor deoarece intenția de a ucide rezultă din următoarele fapte materializate în activitatea sa: lovirile au fost aplicate cu cuțitul, deci un instrument apt a desăvârși omorul; au fost aplicate în regiunea tâmplei, a gâtului și pieptului, organe vitale; după ce victima a fost tăiată la gât și se găsea doborâtă la pământ în stare de inconștiență, T.C. i-a mai aplicat alte trei lovituri mortale, deși aceasta nu mai prezenta nici un pericol pentru el. Din cele prezentate, reiese clar că T.C. a prevăzut și a voit victima că va fi omorâtă. Instanța Supremă a admis cererea de îndreptare astfel cum a fost formulată.

Din exemplele de mai sus se desprinde că, pentru justa încadrare juridică a faptelor de omor și vătămare a integrității corporale în textele de lege corespunzătoare, este necesar a se stabili exact *situația de fapt* și a se cunoaște temeinic elementele constitutive ale celor două infracțiuni. Încadrarea juridică a faptelor în textele de lege corespunzătoare asigură aplicarea întocmai a principiilor legalității incriminării și a sancțiunilor de drept penal (art. 1 și art. 2 din C. pen.). Organul de cercetare penală este obligat să determine, pentru fiecare fapt pe care îl cercetează, felul vinovăției²⁴², iar instanța să aplice infractorului pe care îl judecă, pedeapsa prevăzută de lege.

BIBLIOGRAFIE

- George Antoniu, *Noile Coduri ale României*, Studii și Cercetări Juridice, Ed. Universul Juridic, București, 2011, 493.
- George Antoniu, Tudorel Toader (coordonatori), George Antoniu, Versavia Brutaru, Constantin Duvac, Ion Ifrim, Daniela Iuliana Lămășanu, Ilie Pascu, Marieta Safta, Constantin Sima, Tudorel Toader, Ioana Vasiliu, *Explicațiile noului cod penal*, vol. III, art. 188-256, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 34.
- Ilie Pascu, Petre Buneci, *Noul Cod penal. Partea generală și Codul penal. Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 28.

---

²⁴² Pentru detalii, Ion Ifrim, *Reflecții asupra definiției infracțiunii din noul Cod penal*, R.D.P. nr. 1/2010, *op.cit.*, pp. 64-76 .

- Ion Ifrim, *Reflection upon the Consequences of the State of crime relapse*, KBO, Ed. Academia Fortelor Terestre Nicolae Balcescu, Sibiu, 2012, pp. 688-693.
- Ion Ifrim, *Reflecții asupra definiției infracțiunii din noul Cod penal*, R.D.P. nr. 1/2010, *op.cit.*, pp. 64-76 .
- Ion Ifrim, *Viața ca valoare socială ocrotită prin dispoziții penale*. SDR nr. 2/2011, Ed. Academiei Române, București, pp. 181-187.
- Mihaela Agheniței, *Unele reflecții în ceea ce privește infracțiunea complexă praeterintenționată*, RDP, nr. 4/2012, Ed. Universul Juridic, p. 82.
- Vintilă Dongoroz, *Drept penal* (reeditarea ediției din 1939), București, 2000, p. 203.

UNITED BEFORE THE UNION

UNIȚI, ÎNAINTE DE UNIRE

Drd. SHILBAYA MATEI Mihaela*

Abstract: *The tragic history of the Romanian people has made the unification of the territory and the Romanian people remain incomplete and continue to suffer for the division of the territory and the Romanian nation. For these reasons, we remain united with those sons and daughters of the Romanian People by national sentiment and we do not cease to militate in fraternal support for the Romanians scattered by history in the different parts of the world and we do not cease to hope that the moment of the completion of our national Unity will come.*

Când vorbim despre Unirea Țărilor Române, gândul oricărui român accelerează perceperea conceptului ceva mai grăbit fugă spre ideea Unirii Principatelor Române de la 1859, când, de fapt românii au realizat Unirea lor de mai multe ori. Spre deosebire de alte *State europene*, cum au fost Italia, Germania, Spania, care au avut un singur eveniment și definitiv, Țările Române au avut mai multe astfel de înălțări istorice, după care au trăit tot atâtea recăderi din pricina politicii hrăpărețe ale Marilor Puteri învecinate. Dar lupta pentru Unirea Națiunii române a devenit perpetuă, o trăsătură istorică, naturală, pentru că prea adesea străinii râvneau la teritoriul românilor și tot de atâtea ori se încingeau românii la luptă pentru apărarea patriei lor. Astfel, poporul nostru a moștenit de la strămoși trăsătura luptei de apărare a patriei. Pentru români a fost scumpă această vatră geografică, pentru că s-au născut odată cu munții, cu apele și florile de pe glia lor care împodobesc acest „*picior de plai*”. Noi am crescut în acest peisaj și am muncit, ca întotdeauna, înfrățiți din acele vremuri milenare. Aici am trăit întotdeauna, de când ne numeam *pelasgi*, iar mai târziu *traci*, *geți*, *daci*. Noi nu am știut să fi trăit altfel, decât *împreună, într-o singură familie* înfloritoare. Numai împreună am trăit în succesiunea mileniilor în această vatră strămoșească, aici am fost același popor, chiar și atunci când au sosit de dincolo de orizonturi neamuri străine „*de-au cerut pământ și apă*” (potrivit poetului nostru național *Mihai Eminescu*) de la noi. Numirile românești și legendele noastre le-au primit și munții și apele locurilor acestea. Astfel, denumirile munților și apelor noastre, pe care le găsim și în limba noastră românească, probează astăzi că românii sunt născuți pe aceste meleaguri odată cu munții, cu apele și cu câmpiile în care trăiesc.

---

* Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere".

Dar acești pașnici traco-geto-daci au fost mereu asaltați de oștiri străine, conduse de cotropitori, încă de pe vremea lui *Xerxe*, *fiul lui Itapse* din îndepărdatul *Aigos Potamos* să ceară „*pământ și apă*”, și romanii năvălitori de mai târziu, care n-au reușit să destrame unitatea dacilor, deși ocupaseră o parte din teritoriul dacilor, pentru că localnicii din *Dacia neocupată* aveau legături strânse cu dacii din „*Dacia Romană*”. Astfel, atunci când ocupații romani au plecat în anul 274 de unde au venit cu o sută șaiszeci de ani în urmă, noi, eram tot aceiași daci, deși mai târziu ne-am numit români. Și astfel, peste timp ne-am unit într-o singură Țară Românească și i-am bătut pe pe cei care au încercat să ne subjuge pe cei care au încercat să ne subjuge, cum au fost ungurii aduși de Carol Robert de Anjou în anul 1330, în munții de la Posada.

În același timp, la 1359, Bogdan-Vodă Mușatin a finalizat și el un proces unionist, al Statului feudal *Moldova*.

În continuare, relațiile Domnitorilor acestor State românești au fost de colaborare și de alianță reciprocă. De exemplu, în caz de pericol, Domnitorul sau boierii dintr-o țară românească găseau adăpost în cealaltă țară românească vecină. Ca formă de recunoaștere a forței de apărare de care dispuneau țările românești încheiau Tratatate de Pace între ele, dar și cu alte Puteri. De fiecare dată Tratatatele întocmite foloseau un limbaj asemănător. Așa, de exemplu, Sultanul Baiazid, în Tratatul încheiat cu *Mircea cel Bătrân* în anul 1393, sau în cel încheiat de Mohamed al II-lea cu Petru al II-lea, Domnitor al Moldovei în anul 1455 sau de același sultan cu *Vlad Țepeș* la 1460, ca și în Tratatul încheiat de *Sultanul Baiazid* al II-lea cu *Bogdan al III-lea*, Domn al Moldovei în 1511, ca și în alte Tratatate ale Domnilor români cu Poarta Otomană, limbajul diplomatic uzitat era asemănător ca probă a unui singur popor, în care se spunea că țările românești „*să se cârmuiescă după însăși legile lor*”. (!)

Dar și altă dată, când pericolul extern se apropia, domnitorii români găseau adăpost în alianța propriilor Țări Române. Această nevoie de Unire s-a datorat, printre altele, și din cauza apropierei pericolelor străine, cel mai adesea: a Imperiului Habsburgic și a Imperiului Otoman. Practic, Principatele Române erau înconjurată de adversari din trei puncte cardinale, românii fiind siliți să-și disperseze forțele la Dunăre, la Nistru și în Câmpia Tisei.

De multă vreme, planul otomanilor era de subjugari Țările Române, dar și austriacii, și ungurii, vânau aceeași țară românească numită Ardeal. Dar, Domnul *Mihai Viteazul* a zădărnicit aceste pofte lacome, pentru că, după luptele de la Șelimbăr, la 1 octombrie 1599 a intrat victorios în Capitala Ardealului, la Alba-Iulia, iar la 5 mai 1600 a fost primit cu bucurie de moldoveni în țara lor românească de la Carpații răsăriteni până la Nistru. Dar, Viteazul Domnitor al Primei Uniri a Țărilor Române a fost asasinat din ordinul generalului ungar George Basta în anul 1601.

Dar *ideea Unirii* nu a murit odată cu uciderea Viteazului nostru Domn. Eroismul poporului român și speranța lui de a menține țara natală în întregime

l-a înflăcărat în spiritul unionist al poporului român. Această flacără a ideii de Unire s-a scris în noi file a eroismului în lupta poporului român; de exemplu, în purtarea războiului dus de români în anii 1652-1666, și prin diplomația Domnitorilor: **Șerban Cantacuzino** (1678-1688), **Constantin-Vodă Brâncoveanu** (1688-1714) – ambii în Țara Românească, Domnitorului Moldovei, **Dimitrie Cantemir**. De asemenea, prin eroismul românilor aliați din înțelepciunea diplomatică, cu turcii otomani, conduși de Domnitorul Munteniei **Constantin Petru Mavrogheni**, Țara Românească a fost ferită de năvăla austrieșilor și a rușilor²⁴³.

Pe bună dreptate s-a spus că „*Domnitorii din cele Trei Țări Române: Matei Basarab, Vasile Lupu, Gheorghe Rákóczy I și fiul acestuia, Gheorghe Rákóczy II, Constantin Șerban Basarab, Gheorghe Ștefan și Mihnea al III-lea au desfășurat o largă mișcare diplomatică originală îndreptată spre înfăptuirea unui front comun al Țărilor Române în spiritul nobilei moșteniri lăsate de Mihai Viteazul, al Testamentului său politic de unitate și independență a românilor de refacere a unității Statului în vatra Daciei Străbune*”²⁴⁴.

În Principatele Române se menținea spiritul luptei pentru Unire la jertfirea de sine instaurat de **Mihai Viteazul**. Cauza luptei românilor era menținerea libertății și unității statale înfăptuite de Marele Domnitor român, jertfit pe altarul Națiunii. Acest spirit de luptă s-a menținut și în perioada următoare. În anul Revoluției de la 1848, erau animați purtătorii Stindardului Revoluției a acestui spirit unionist, era înflăcărat cu o energie arzătoare pentru înfăptuirea idealurilor moderne, printre care Unirea Principatelor Române. Astfel, revoluționarii moldoveni refugiați la Brașov, au înscris în Programul lor intitulat: „*Prințipurile noastre pentru reformarea Patriei*” cea mai radicală prevedere din acele timpuri ale Revoluției a fost: *Unirea Principatelor Române*. Această flacără a ideii pentru realizarea Unirii s-a menținut nestinsă nici în anii celei de a doua Unire, când s-a realizat *Statul Român Modern Român* în anii 1859-1862, nici în anii jertfirii poporului român pentru Unirea din anii 1916-1918, cu înfăptuirea celei de a treia Uniri, adevărată *Revoluție națională* a Poporului Român, înfăptuită la 1 Decembrie 1918.

Cu toate acestea, Unirea României ar fi rămas destrămat de teritoriul transilvănean prin Dictatul de la Viena și dacă Poporul Român nu ar fi luptat sângerând pe câmpurile de luptă.

Istoria tragică a Poporului Român a făcut ca Unirea teritoriului și al Poporului Român să rămână incomplete și să continue să sufere pentru

---

²⁴³ S. A. Isopescu, *Campaniile românești de apărare împotriva Porții Otomane (1657-1662)*, în *Istoria militară a poporului român*, III, Editura Militară, București, 1987, p. 282.

²⁴⁴ E. Stanislav, *Însemnătatea războiului antiotoman din anii 1657-1662. Statutul internațional al Țărilor Române*, în *Istoria militară a poporului român*, vol. III, Editura Militară, București, 1987, p. 298.

dezbinarea teritoriului și Națiunii Române prin forța nemiloasă a Marilor Puteri ale lumii.

Din aceste motive, noi rămânem uniți și cu acei fii ai Poporului Român prin sentiment național și nu încetăm să milităm în sprijinul frățesc pentru românii răspândiți de istorie pe diferitele meridione ale lumii și nu încetăm să sperăm că va sosi momentul desăvârșirii Unității noastre naționale.

BIBLIOGRAFIE

- S. A. Isopescu, *Campaniile românești de apărare împotriva Porții Otomane (1657-1662)*, în *Istoria militară a poporului român*, III, Editura Militară, București, 1987;
- E. Stanislav, *Însemnătatea războiului antiotoman din anii 1657-1662. Statutul internațional al Țărilor Române*, în *Istoria militară a poporului român*, vol. III, Editura Militară, București, 1987.

LIMITATION OF CRIMINAL LIABILITY

DESPRE PRESCRIȚIA RĂSPUNDERII PENALE

Masterand Ilinoiu DIMITRIE*

Abstract. *The institution of prescription of criminal liability is a subject of utmost interest at this legislative moment both as a result of Decisions no. 297/26.04.2018 and 358/26.05.2022 delivered by the CCR, Emergency Ordinance no. 71/30.05.2022 issued by the Romanian Government and Decision no. 67/2022 of the Î.C.C.J. and as a result of Decision C-107/23 of 24 July 2023 of the Court of Justice of the European Union - Grand Chamber.*

Keywords: *prescription of criminal liability, decisions.*

În doctrina penală²⁴⁵ se evocă că, prescripția penală este în strânsă legătură cu rațiunea represivii penale motiv pentru care, după scurgerea unei perioade de timp îndelungată de la comiterea faptei cu caracter penal, condamnarea și executarea pedepsei devine insuficientă în raport cu obiectivul urmărit de aplicare a sancțiunilor de drept penal, prevențiunea generală nu mai este realizată, fiindcă rezonanța socială a faptei s-a redus în mod considerabil, iar persoana vinovată asupra căruia a planat în acest timp amenințarea aplicării pedepsei, și-a putut remedia comportamentul²⁴⁶.

Într-o altă viziune, se consideră că ”trecerea unei perioade considerabilă de timp de la săvârșirea faptei, reprezintă o incertitudine crudă asupra persoanei infractorului, astfel încât chinul în care acesta trăiește în tot acest interval de timp, practic războiul fapta săvârșită, prescripția răspunderii penale fiind astfel legitimată”²⁴⁷.

Din această perspectivă, se poate observa că, prin reglementarea instituției prescripției răspunderii penale se realizează practic o dublă încălcare a legii, fără

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion, Programul de studii: *Dreptul penal al afacerilor*.

²⁴⁵ George Antoniu, *Tratat de drept penal*, vol. I, Ed. Universul Juridic, 2015, pp. 326-327; Ion Ifrim, *Legea penală mai favorabilă (mitior lex) se aplică și prescripției? O soluție de compromise* <https://revista.universuljuridic.ro/legea-penala-mai-favorabila-mitior-lex-se-aplica-si-prescriptiei-o-solutie-de-compromis/> Revista Universul Juridic Revistă lunară de doctrină și jurisprudență |

²⁴⁶ Vintilă Dongoroz, *Tratat de drept penal*, București, 1939, p. 715.

²⁴⁷ Ion Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, Vol. III, București, 1912, Curierul Judiciar, societate anonimă pe acțiuni, pag. 739 *apud* Bousquet, *Dictionnaire des prescriptions*, Paris 1838, vo. Crimes, pag. 181;

existența vreunei consecințe, respectiv aplicarea unei sancțiuni. În primul rând, prin faptul că infractorul a încălcat dispozițiile legale prin săvârșirea faptei penale însăși pentru care se fac cercetări, iar în al doilea rând acesta a încălcat dispozițiile legale prin sustragerea de la răspundere penală.

Față de cele arătate mai sus, se consideră că „prescripția răspunderii penale nu este altceva decât un premiu pentru o persoană care a săvârșit o infracțiune și care a demonstrat abilități concrete de a se sustrage de la urmărirea penală, de la judecată și de la tragerea la răspundere penală, prin trecerea unui anumit interval de timp”²⁴⁸. Altfel spus, prin prescripția răspunderii penale se stinge dreptul statului de a trage la răspundere penală o persoană care a săvârșit o infracțiune, din cauza trecerii unui interval mare de timp, prin raportare la tipul infracțiunii săvârșite și, corelativ, se stinge obligația infractorului de a i se mai aplica o pedeapsă/măsură educativă²⁴⁹ sau de a mai suporta consecințele infracțiunii.

„Potrivit *naturii juridice*, prin raportare la noțiunea de drept penal material, prescripția răspunderii penale este considerată ca fiind o cauză de înlăturare a răspunderii penale, iar prin raportare la noțiunea de drept penal procesual, reprezintă o cauză care duce la o nepunere în mișcare sau de neexercitare a acțiunii penale”²⁵⁰. Își are sediul în cadrul art. 153-156 Cod penal. Astfel, potrivit art. 153 Cod penal: „1) *Prescripția înlătură răspunderea penală.* 2) *Prescripția nu înlătură răspunderea penală în cazul: a) infracțiunilor de genocid, contra umanității și de război, indiferent de data la care au fost comise; b) infracțiunilor prevăzute la art. 188 și 189 și al infracțiunilor intenționate urmate de moartea victimei.* 3) *Prescripția nu înlătură răspunderea penală nici în cazul infracțiunilor prevăzute la alin. (2) lit. b) pentru care nu s-a împlinit termenul de prescripție, generală sau specială, la data intrării în vigoare a acestei dispoziții.*”²⁵¹

Din analiza alin. 1 din Cod penal se poate deduce că, prescripția înlătură doar răspunderea penală, aceasta fiind o cauză care face imposibilă aplicarea sancțiunilor pentru fapta penală comisă, însă nu înlătură caracterul penal al faptei respective, existența infracțiunii în sine neputând fi prescrisă. Dacă primul alineat prevede regula acestei instituții, alin. 2 al aceluiași articol menționează excepțiile de la această regulă, indicând tipul infracțiunilor care sunt

---

²⁴⁸ Ion Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, Vol. III, București, 1912, Curierul Judiciar, societate anonimă pe acțiuni, pag. 741.

²⁴⁹ Măsurile de siguranță se pot dispune chiar dacă a intervenit prescripția răspunderii penale și a fost încetat procesul penal cu privire la o persoană.

²⁵⁰ Ion Ifrim, *Legea penală mai favorabilă (mitior lex) se aplică și prescripției? O soluție de compromise* <https://revista.universuljuridic.ro/legea-penala-mai-favorabila-mitior-lex-se-aplica-si-prescriptiei-o-solutie-de-compromis/> [Revista Universul Juridic](https://revista.universuljuridic.ro/legea-penala-mai-favorabila-mitior-lex-se-aplica-si-prescriptiei-o-solutie-de-compromis/) *Revistă lunară de doctrină și jurisprudență*

²⁵¹ *Legea nr. 286/2009 privind Codul penal*, publicată în M.Of. al României, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare - [https://dorin.ciuncan.com/?s=art.+153+cod+penal](https://dorin.ciuncan.com/?s=art.+153+cod+penal;);

imprescriptibile. De altfel, potrivit art. 153 alin. 2 lit. a Cod penal sunt imprescriptibile *infracțiunile contra umanității, de război, de genocid*, fiind precizat în mod expres faptul că excepția imprescriptibilității răspunderii penale în ce privește aceste infracțiuni nu este condiționată de trecerea unui interval de timp de la data comiterii faptelor. În ce privește excepția prevăzută la lit. b din aceeași dispoziție legală, se poate observa că teza întâi menționează în *mod expres* infracțiunile de omor și omor calificat, în această categorie intrând și infracțiunile de „ultraaj sau ultraaj judiciar săvârșite prin omor sau alte acte de terorism”²⁵² prevăzute în art. 32 alin. 1 lit. a din Legea 535/2004.

Teza a doua menționează *doar generic* restul infracțiunilor care au fost săvârșite cu intenție și care au avut ca urmare moartea victimei. În acest din urmă caz se impune a se evidenția condiția existenței intenției în săvârșirea infracțiunii pentru ca aceasta să devină imprescriptibilă în materie de prescripție a răspunderii penale. De exemplu, în situația ipotetică a unei infracțiuni de ucidere din culpă nu ar putea opera excepția prevăzută la art. 153 alin. 2 lit. b Cod penal, aceasta fiind supusă dispozițiilor generale privind prescripția răspunderii penale. Însă, în ce privește infracțiunile de viol, lipsire de libertate în mod ilegal, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, tâlhăria, tortura, agresiunea sexuală, dacă au avut drept urmare moartea victimei prin existența intenției depășite, devin aplicabile dispozițiile privind imprescriptibilitatea răspunderii penale.

După cum se știe, de la momentul de aplicare a Codului penal actual, au existat probleme la punerea în practică a dispozițiilor referitoare la materia prescripției răspunderii penale prin raportare la întreruperea acestui termen, având în vedere modul generalist la care legiuitorul a apelat pentru a prezenta categoria de acte care duce la o astfel de finalitate. Se poate observa că legiuitorul a folosit sintagma de „*îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză*, spre deosebire de Codul penal anterior care prevedea sintagma *îndeplinirea oricărui act care, potrivit legii, trebuie comunicat învinutului sau inculpatului în desfășurarea procesului penal*”²⁵³. Prin urmare, noua reglementare nu mai limitează actele de procedură care au ca efect întreruperea cursului prescripției doar la cele care trebuie comunicate suspectului sau inculpatului, ci a lăsat în mod general, toate actele de procedură chiar dacă acestea nu vizează persoana suspectului sau inculpatului.

Urmare a legiferării deficitare în acest sens, a fost ridicată excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 155 alin. 1 Cod penal, astfel că prin Decizia nr. 297/26.04.2018 pronunțată de Curtea Constituțională a României a

---

²⁵² Vasile Teodorescu, *Explicațiile noului Cod penal, Vol. II*, București 2015, Editura Universul Juridic pag. 453, coordonatori George Antoniu, Tudorel Toader;

²⁵³ Decizia nr. 43/29.05.2023 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, Publicată în M.Of. al României, Partea I din 29.05.2023 - <https://www.iccj.ro/2023/07/17/decizia-nr-43-din-29-mai-2023/>;

admis excepția, considerând că „respectivale dispoziții legale sunt lipsite de previzibilitate fiind contrare principiului legalității incriminării, întrucât sintagma „oricărui act de procedură” din cuprinsul acestora are în vedere și acte ce nu sunt comunicate suspectului sau inculpatului, nepermițându-i acestuia să cunoască aspectul întreruperii cursului prescripției și al începerii unui nou termen de prescripție a răspunderii sale penale.”²⁵⁴

Ulterior, neexistând modificări legislative în ce privește acest aspect, chiar și după declararea ca neconstituțională a dispozițiilor art. 155 alin. 1 Cod penal, problemele în practică au continuat, generând astfel o practică neunitară. Astfel, Curtea Constituțională, printr-o nouă hotărâre, respectiv prin Decizia nr. 358 din 26 mai 2022, a admis o nouă excepție de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 155 alin. (1) din Codul penal, în ce privește întregul ansamblu. Pentru a decide astfel, a concluzionat că „Prin Decizia nr. 297 din 26 aprilie 2018 a fost sancționată soluția legislativă pe care textul de lege o conținea, astfel că, aceasta nu va putea fi încadrată în categoria deciziilor interpretative/cu rezervă de interpretare.”, ci, prin efectele pe care le generează, prin natura juridică a unei decizii de natură simplă/extrem, deoarece, fiind constatată neconstituționalitatea faptului că întreruperea cursului termenului se îndeplinește prin îndeplinirea *oricărui act de procedură în cauză*, Curtea a sancționat singura soluție pe care dispozițiile art. 155 alin. (1) din Codul penal o reglementau.”²⁵⁵

Curtea Constituțională a fost sesizată de către Curtea de Apel Oradea – Secția penală și pentru cauze cu minori cu o excepție de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 155 alin. 1 Cod penal, excepție ce a fost invocată de petenții – părți într-un dosar penal, susținând că noțiunea de „*orice act de procedură*” încalcă dispozițiile prevăzute de Constituția României, fiind lipsită de claritate, precizie și previzibilitate. În motivare s-a arătat că această sintagmă este contrară principiului aflării adevărului, întrucât creează mediul propice pentru o conduită abuzivă din partea organelor judiciare, considerând că interesul acestora este de a emite acte de procedură într-o manieră abuzivă și superficială, acte care nu au o justificare, tocmai pentru a întrerupe cursul termenului de prescripție. Astfel, petenții au apreciat că, deși textul de lege nu prevede în mod expres actele de procedură care au ca finalitate întreruperea cursului prescripției, se impune a se avea în vedere doctrina potrivit căreia ar trebui reținute doar actele care sunt aduse la cunoștința suspectului sau inculpatului, și nu toate actele în general.

Față de aceste aspecte, Curtea Constituțională a analizat toate motivele invocate și toate punctele de vedere aduse în atenție, reținând astfel că „orice

---

²⁵⁴ Decizia nr. 297/26.04.2018 pronunțată de Curtea Constituțională a României, publicată în M.Of. al României, Partea I, nr. 518 din 25.06.2018 – <https://dorin.ciuncan.com> și https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_297_2018.pdf;

²⁵⁵ Decizia nr. 358/26.05.2022 pronunțată de Curtea Constituțională a României, publicată în M.Of. al României, Partea I, nr. 565 din 9 iunie 2022 – https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_358_2022.pdf;

activitate ce are ca efect readucerea în atenția societății a faptului săvârșirii infracțiunii întrerupe cursul prescripției și amână producerea efectelor sale.”²⁵⁶

În continuare, Curtea Constituțională consideră că nu toate actele procesuale sau procedurale efectuate au caracterul de a readuce în atenția societății fapta reprobabilă dedusă judecății, ci doar cele care oferă posibilitatea de încunoștințare a persoanei în cauză cu privire la începerea unui nou termen de prescripție. În caz contrar, s-ar crea o stare de incertitudine pentru suspect sau inculpat, fiind în imposibilitatea unei aprecieri rezonabile cu privire la intervalul de timp în care poate fi trasă la răspundere penală pentru fapta comisă. Or, actele care nu sunt comunicate suspectului sau inculpatului nu oferă o astfel de previzibilitate, făcând dispozițiile penale tranșate neconstituționale. *Per a contrario*, într-o opinie separată²⁵⁷ cu care suntem de acord, s-a susținut că excepția invocată ar fi trebuit respinsă motivat de faptul că prescripția răspunderii penale produce efecte *in rem* și nu *in personam*, astfel termenul începe să curgă de la data săvârșirii faptei și nu de la data cunoașterii autorului infracțiunii. Astfel că în situația în care nu se cunoaște persoana care a săvârșit infracțiunea, actele procesuale și procedurale efectuate în cursul urmăririi penale nu pot fi comunicate unei persoane anume pentru a se reține drept acte care întrerup cursul prescripției răspunderii penale. Din acest punct de vedere, se consideră că este eronată ideea că sunt întreruptive doar actele care ar trebui comunicate suspectului sau inculpatului.

Curtea Constituțională a fost sesizată de mai multe instanțe din țară cu privire la o nouă excepție de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 155 alin. 1 Cod penal motivat de faptul că după 45 zile de la publicarea Deciziei CCR nr. 297 din 26 aprilie 2018 prin care s-a admis excepția de neconstituționalitate a aceluiași text de lege instanțele judecătorești trebuiau să constate că dispozițiile art. 155 alin. 1 Cod penal și-au încetat efectele juridice.

Astfel, în practică s-a constatat că dispozițiile deciziei CCR nu au fost puse în concordanță cu Legea fundamentală în termenul constituțional în ce privește intervenirea în cadrul legislativ pentru modificarea dispozițiilor ce au fost declarate neconstituționale, iar legiuitorul prin pasivitatea sa nu și-a îndeplinit obligația de a adopta o lege care să respecte principiul legalității. Urmare a acestui neajuns, s-a generat o practică în cadrul instanțelor judecătorești, considerându-se astfel necesar a se aduce lămuriri suplimentare de către Curtea Constituțională a României.

Curtea admite excepția de neconstituționalitate invocată, apreciind că implicațiile pasivității legiuitorului conduc la o practică a instanțelor judecătorești în sensul de a suplini competențele legiuitorului prin adoptarea

---

²⁵⁶ Decizia nr. 297/26.04.2018 pronunțată de Curtea Constituțională a României, *op.cit.* – https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_297_2018.pdf;

²⁵⁷ *Ibidem* – Judecător Livia Doina Stanciu - Opinie Separată - https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_297_2018.pdf.

unor soluții și aplicarea acestora prin analogie. Urmare a acestui comportament s-a ajuns la soluții diferite pentru probleme similare ceea ce a generat o nouă situație lipsită de previzibilitate și claritate.

Totodată, Curtea a constatat că prin nesocotirea legiuitorului a obligației sale constituționale, ignorând efectele obligatorii ale Deciziei CCR nr. 297 din 26 aprilie 2018, se crează un „viciu de neconstituționalitate mai grav generat de aplicarea neunitară a textului de lege care nu reglementează existența niciunui caz întreruptiv al termenului”²⁵⁸, considerând astfel că pentru restabilirea acestei stări este necesară intervenția legiuitorului în sensul analizat în cuprinsul Deciziei.

Având în vedere Deciziile CCR anterior menționate și raportat la urgența reclamantă de necesitatea reglementării unor condiții clare în care intervine întreruperea prescripției răspunderii penale, dar și pentru a se asigura buna desfășurare a proceselor penale și legala și prompta sancționare a persoanelor care au comis infracțiuni, statul s-a văzut nevoit să intervină prin publicarea, în mod excepțional, a unei ordonanțe de urgență, având ca scop modificarea dispozițiilor art. 155 alin. 1 Cod penal.

Astfel, alineatul (1) al art. 155 s-a schimbat având următorul conținut: „1) *Cursul termenului prescripției răspunderii penale se întrerupe prin îndeplinirea oricărui act de procedură în cauză care, potrivit legii, trebuie comunicat suspectului sau inculpatului*”²⁵⁹.

Prin modificarea alin. 1 al art. 155 Cod penal, s-a revenit practic la reglementarea prevăzută în vechiul Cod penal considerându-se astfel că aceasta este cea mai pertinentă și care oferă toate elementele legislative necesare aplicării în mod previzibil a dispozițiilor legale în materie.

Consecința directă a acestor modificări legislative cu privire la instituția prescripției răspunderii penale a fost aplicarea principiului privind legea penală mai favorabilă. Astfel, potrivit art. 5 alin. 1 Cod penal: „În cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea mai favorabilă.”²⁶⁰

Prin urmare, pentru a se ajunge la aplicabilitatea dispozițiilor art. 5 Cod penal, a fost necesar ca Înalta Curte de Casație și Justiție să pronunțe o Decizie prin care să dezlege unele chestiuni de drept cu care a fost sesizată de către Curtea de Apel București. În acest sens, ÎCCJ a fost chemată să aducă lămuriri în ce privește problema „dacă normele care reglementează efectul întreruptiv de prescripție al actelor de procedură sunt norme de drept substanțial susceptibile

---

²⁵⁸ Decizia nr. 358/26.05.2022 pronunțată de Curtea Constituțională a României, *op.cit.* – https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_358_2022.pdf.

²⁵⁹ Ordonanță de Urgență nr. 71/30.05.2022 emisă de Guvernul României, prin care se modifică art. 155 alin. (1) din Legea nr. 286/2009, Publicată în M.Of. al României nr. 531/30.05.2022 - <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/255795>.

²⁶⁰ *Legea nr. 286/2009 privind Codul penal, op.cit.*;

de a fi aplicate ca lege penală mai favorabilă sau norme de drept procesual supuse principiului „tempus regit actum”, respectiv dacă art. 155 alin. (1) din Codul penal, în forma în vigoare în perioada 26.06.2018-30.05.2022, este susceptibil de a fi aplicat ca lege penală mai favorabilă.”²⁶¹

Cu privire la aceste două aspecte supuse analizei, au existat mai multe opinii. Astfel, într-o primă opinie, expusă în mod majoritar, „s-a considerat că normele care reglementează efectul întreruptiv de prescripție al actelor de procedură sunt norme de drept substanțial susceptibile de a fi aplicate ca lege penală mai favorabilă, consecința fiind că dispozițiile art. 155 alin. (1) din Codul penal, în forma în vigoare în perioada 26.06.2018-30.05.2022, sunt susceptibile de a fi aplicate ca lege mai favorabilă.”²⁶²

Într-o altă părere, s-a afirmat că „normele care reglementează efectul întreruptiv de prescripție al actelor de procedură sunt norme de drept procesual, supuse principiului tempus regit actum, considerându-se că art. 155 alin. (1) din Codul penal în forma în vigoare în perioada 26.06.2018-30.05.2022 nu este susceptibil de a fi aplicat ca lege penală mai favorabilă.”²⁶³

Într-o opinie de mijloc s-a apreciat că „prescripția răspunderii penale este o instituție de drept penal substanțial, însă nu există o lege penală mai favorabilă aplicabilă acestei instituții în perioada 25.06.2018-30.05.2022.”²⁶⁴

ÎCCJ a analizat temeinic elementele supuse atenției, astfel încât, printr-o motivare amplă, a ajuns la concluzia că „normele referitoare la întreruperea cursului prescripției sunt norme de drept penal material (substanțial) supuse din perspectiva aplicării lor în timp principiului activității legii penale prevăzut de art. 3 din Codul penal, cu excepția dispozițiilor mai favorabile, potrivit principiului mitior lex prevăzut de art. 15 alin. (2) din Constituție și art. 5 din Codul penal.”²⁶⁵

Pentru a concluziona astfel, ÎCCJ a ținut seama și opinia exprimată de CCR care a dezbătut această chestiune, elaborând o serie de criterii care duc la posibilitatea de a determina caracterul unei norme în sensul de a decide dacă aceasta aparține dreptului material sau procesual. Astfel, CCR a reținut că „așezarea normei în Codul penal sau în Codul de procedură penală nu constituie un criteriu pentru delimitarea normelor de drept penal de cele de procedură penală, fiind necesară analizarea și a altor criterii, respectiv obiectul de reglementare, scopul și rezultatul cu privire la răspunderea penală la care

---

²⁶¹ Decizia nr. 67/2022, Înalta Curte De Casație Și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, Publicată în M.Of. al României, Partea I nr. 1141 din 28 noiembrie 2022 - <https://www.iccj.ro/2022/11/29/decizia-nr-67-din-25-octombrie-2022/> și <http://www.monitoruljuridic.ro/act/decizia-nr-67-din-25-octombrie-2022-referitoare-la-interpretarea-art-426-lit-b-din-codul-de-procedur-penal-art-155-alin-1-din-codul-penal-261709.html>;

²⁶² *Ibidem*;

²⁶³ *Ibidem*;

²⁶⁴ *Ibidem*;

²⁶⁵ *Ibidem*;

conduce norma în discuție. Mai mult, dincolo de simpla calificare a unei norme ca aparținând dreptului material sau celui procesual, instanța de contencios constituțional a reținut că în măsura în care aplicarea concretă a unei norme la o speță dedusă judecătii, indiferent de ramura de drept căreia îi aparține, aduce o schimbare cu privire la condițiile de incriminare, de tragere la răspundere penală și de aplicare a pedepselor, aceasta va cădea sub incidența legii penale mai favorabile.”²⁶⁶

Mai mult, ÎCCJ a apreciat că, raportat la contextul examinării și aplicării instituției prescripției răspunderii penale, nu pot fi îmbinate prevederi legale existente în două dispoziții legale distincte, întrucât ar conduce cu crearea unei *lex tertia*, sens în care a reținut că „existența caracterului întreruptiv al cursului prescripției în cazul îndeplinirii unui act de procedură în cauză poate fi examinată prin raportare la o singură normă legală, apreciată ca fiind mai favorabilă persoanei acuzate, iar nu prin combinarea unor dispoziții legale succesive.”²⁶⁷

Totodată, s-a concluzionat că modalitatea legală prin care se poate reveni asupra cauzelor cu privire la care ar opera legea penală mai favorabilă bazată pe efectele deciziilor CCR nr. 297/26.04.2018 și nr. 358/26.05.2022 o reprezintă contestația în anulare, prev. la art. 426 lit. b din Codul de procedură penală, care prevede că „*Împotriva hotărârilor penale definitive se poate face contestație în anulare în următoarele cazuri: b) când inculpatul a fost condamnat, deși existau probe cu privire la o cauză de încetare a procesului penal;*”²⁶⁸.

Cu privire la acest aspect însă s-a reținut că „instanța care soluționează contestația în anulare nu poate reanaliza o cauză de încetare a procesului penal, în cazul în care instanța de apel a dezbătut și a analizat incidența cauzei de încetare a procesului penal”.²⁶⁹ Prin urmare, a limitat cazurile cu privire la care se poate admite în principiu această cale extraordinară de atac doar la cele în care instanța de apel nu a dezbătut și nu a analizat incidența acestei cauze de încetare a procesului penal în cursul procesului anterior. Deciziile CCR

---

²⁶⁶ Decizia nr. 1.470/2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 320¹ alin. 1 din Codul de procedură penală, Curtea Constituțională a României, Publicată în M.Of. al României nr. 853 din 2 decembrie 2011 și Decizia nr. 1483/2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 320¹ alin. 1 din Codul de procedură penală, Curtea Constituțională a României, Publicată în M.Of. al României nr. 853 din 2 decembrie 2011 - <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/133358>;

²⁶⁷ Decizia nr. 67/2022, Înalta Curte De Casație Și Justiție *op.cit.* - <http://www.monitoruljuridic.ro/act/decizia-nr-67-din-25-octombrie-2022-referitoare-la-interpretarea-art-426-lit-b-din-codul-de-procedur-penal-art-155-alin-1-din-codul-penal-261709.html>;

²⁶⁸ *Legea nr. 135 din 1 iulie 2010 privind Codul de procedură penală*, Publicat în M.Of. al României nr. 486 din 15 iulie 2010, cu modificările și completările ulterioare.

²⁶⁹ Decizia nr. 10/29.03.2017 pronunțată de Înalta Curte De Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, Publicat în M.Of. al României, Partea I, nr. 392/25.05.2017;

nr. 297/26.04.2018 și nr. 358/26.05.2022 au dus la un val de soluții de încetare a procesului penal, fiind închise astfel mii de dosare. Printre cei care au beneficiat de pe urma acestor reglementări s-au numărat politicieni, oameni de afaceri, dar și persoane condamnate pentru fapte de violență, tâlhărie sau proxentism, toți fiind exonerati de executarea unei eventuale pedepse.

Curtea de Apel Brașov a sesizat Curtea de Justiție a Uniunii Europene după ce mai multe persoane condamnate la închisoare pentru evaziune fiscală și fraude cu fonduri ale Uniunii Europene au contestat deciziile, invocând prescripția răspunderii penale²⁷⁰.

CJUE a fost sesizată cu trei întrebări preliminare, motivele acestora fiind îndoielile instanței de trimitere cu privire la interpretarea dispozițiilor dreptului UE, prin care se prevede obligația statelor membre de a combate atingerile prilejuite cadrului financiar al UE, precum și a garanțiilor care rezultă din interpretarea principiului legalității infracțiunilor și pedepselor.

Astfel, CJUE a decis ca primele două întrebări să fie examinate împreună întrucât vizează tălmăcirea art. 2, a art. 4 alin. 3 și a art. 19 alin. 1 al doilea paragraf. TUE, a art. 325 alin. (1) TFUE, a art. 49 alin. 1 teza finală, a art. 2 alin. 1 din Convenția PIF, precum și a Directivei 2006/112.

A analizat Marea Cameră Rezultă primele două întrebări rezumând că cerința vizează stabilirea „dacă aceste dispoziții trebuie interpretate în sensul că instanțele unui stat membru sunt obligate să lase neaplicate, pe de o parte, deciziile ale Curții Constituționale a acestui stat membru prin care este invalidată dispoziția legislativă națională care reglementează cauzele de întrerupere a termenului de prescripție în materie penală din cauza unei încălcări a principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, precum și, pe de altă parte, o decizie a instanței supreme a statului membru menționat, din care reiese că normele care reglementează aceste cauze de întrerupere, astfel cum decurg din această jurisprudență constituțională, pot fi aplicate retroactiv ca lege penală mai favorabilă (lex mitior) pentru a repune în discuție hotărâri definitive de condamnare, în condițiile în care aceste decizii au drept consecință încetarea, ca urmare a prescripției răspunderii penale, a unui număr considerabil de procese penale, inclusiv procese referitoare la infracțiuni de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii Europene.”²⁷¹

---

²⁷⁰ Ion Ifrim, *Legea penală mai favorabilă (mitior lex) se aplică și prescripției? O soluție de compromise* <https://revista.universuljuridic.ro/legea-penala-mai-favorabila-mitior-lex-se-aplica-si-prescriptiei-o-solutie-de-compromis/>, p. 2, *Revista Universul Juridic* *Revistă lunară de doctrină și jurisprudență*

²⁷¹ Decizia C-107/23 din 24 iulie 2023 a Curții de Justiție a Uniunii Europene – Marea Cameră – <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275761 &pageIndex=0&doclang=ro&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3492714>;

În cuprinsul motivării CJUE a statuat că „se poate deduce că situația juridică ce rezultă din aplicarea Deciziilor nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, precum și din Decizia nr. 67/2022 a Înaltei Curți de Casație și Justiție generează un risc sistemic de impunitate pentru infracțiunile de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, în special în cauzele a căror complexitate impune efectuarea unor cercetări penale mai îndelungate de către autorități, astfel încât instanțele naționale sunt obligate, în conformitate cu acest articol 325 alineatul (1) și cu acest articol 2 alineatul (1), să lase neaplicate aceste decizii din care rezultă că, în perioada cuprinsă între 25 iunie 2018 și 30 mai 2022 dreptul român nu prevedea nicio cauză de întrerupere a termenului de prescripție a răspunderii penale, în măsura în care aceste decizii au efectul de a conduce la prescrierea răspunderii penale într-un număr mare de cazuri de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii.”²⁷²

Totuși, a mai fost util a se verifica dacă obligația de a lăsa fără aplicabilitate asemenea decizii nesocotește protecția drepturilor fundamentale, respectiv „să se considere că instanțele naționale nu pot, în cadrul procedurilor jurisdicționale prin care se urmărește sancționarea pe plan penal a infracțiunilor de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii, să aplice standardul național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*²⁷³), pentru a repune în discuție întreruperea termenului de prescripție a răspunderii penale prin acte de procedură intervenite înainte de 25 iunie 2018, data publicării Deciziei nr. 297/2018 a Curții Constituționale”²⁷⁴, printr-o eventuală contestație în anulare.

Rezumând cu privire la acest aspect, CJUE a statuat „că instanțele unui stat membru nu sunt obligate să lase neaplicate deciziile curții constituționale a acestui stat membru prin care este invalidată dispoziția legislativă națională care reglementează cauzele de întrerupere a termenului de prescripție în materie penală din cauza încălcării principiului legalității infracțiunilor și pedepselor, astfel cum este protejat în dreptul național, sub aspectul cerințelor acestuia referitoare la previzibilitatea și la precizia legii penale, chiar dacă aceste decizii au drept consecință încetarea, ca urmare a prescripției răspunderii penale, a unui număr considerabil de procese penale, inclusiv procese referitoare la infracțiuni de fraudă gravă care aduce atingere intereselor financiare ale Uniunii. În schimb, dispozițiile menționate ale dreptului Uniunii trebuie interpretate în sensul că instanțele acestui stat membru sunt obligate să lase neaplicat un standard

---

²⁷² *Ibidem*;

²⁷³ Ion Ifrim, *Legea penală mai favorabilă (mitior lex) se aplică și prescripției? O soluție de compromise* <https://revista.universuljuridic.ro/legea-penala-mai-favorabila-mitior-lex-se-aplica-si-prescriptiei-o-solutie-de-compromis/>, p.2, *Revista Universul Juridic* *Revistă lunară de doctrină și jurisprudență* |

²⁷⁴ <https://www.clujust.ro/explicatiile-mj-cu-privire-la-hotararea-cjue-privind-prescriptia-raspunderii-penale/>;

național de protecție referitor la principiul aplicării retroactive a legii penale mai favorabile (*lex mitior*) care permite repunerea în discuție, inclusiv în cadrul unor căi de atac îndreptate împotriva unor hotărâri definitive, a întreruperii termenului de prescripție a răspunderii penale în astfel de procese prin acte de procedură intervenite înainte de o asemenea invalidare.”²⁷⁵

CJUE a fost solicitată să răspundă la cea de-a treia întrebare preliminară, ce vizează principiul supremației dreptului Uniunii, răspunsul CJUE în această direcție fiind prin a aduce lămuriri cu privire la faptul că acest principiu „trebuie interpretat în sensul că se opune unei reglementări sau unei practici naționale potrivit căreia instanțele naționale de drept comun ale unui stat membru sunt ținute de deciziile curții constituționale, precum și de cele ale instanței supreme ale acestui stat membru și nu pot, din acest motiv și cu riscul angajării răspunderii disciplinare a judecătorilor în cauză, să lase neaplicată din oficiu jurisprudența rezultată din deciziile menționate, chiar dacă ele consideră, în lumina unei hotărâri a Curții, că această jurisprudență este contrară unor dispoziții ale dreptului Uniunii care au efect direct.”²⁷⁶ Prin urmare, în mod corect a fost emisă OUG nr. 71 din 30 mai 2022, astfel încât a fost modificată noțiunea de întrerupere a termenului de prescripție în materie de răspundere penală și s-a putut da curs considerentelor deciziilor CCR.

Deși se considera că, în sfârșit, a fost rezolvată polemica legată de modalitatea de întrerupere a termenului, prin prisma reglementării cadrului legal în urma admiterii excepțiilor de neconstituționalitate a art. 155 Cod penal, în mod cert, problema încă nu este rezolvată având în vedere hotărârea CJUE de dată curentă care scoate la suprafață o altă problemă.

Prin raportare la modificările trasate cu privire la acest aspect precum și prin raportare la motivarea CJUE cu privire la situația tranșată în cuprinsul hotărârii, consider că problematica analizată în acest cadru are drept răspuns modul în care instanțele naționale vor înțelege să aplice dispozițiile legale, prin raportare atât la cadrul legislativ național cât și la cadrul legislativ european pentru a nu exista o practică neunitară și mai ales pentru a nu a veni în contradicție cu reglementările Uniunii Europene.

Față de cele arătate mai sus, art. 325 alin. (2) TFUE [ex-articolul 280 alin. (2) TCE] – statele membre trebuie să adopte, pentru a combate această fraudă, aceleași măsuri pe care le adoptă și pentru a combate fraudă care aduce atingere propriilor lor interese financiare [art. 325 alin. (4) TFUE]²⁷⁷. Aceasta

---

²⁷⁵ Decizia C-107/23 din 24 iulie 2023, *op.cit.* paragraf 125 - <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275761&pageIndex=0&doclang=ro&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3492714>;

²⁷⁶ *Ibidem*, paragraf 137;

²⁷⁷ George Antoniu, *Legea penală română în condițiile postaderării*, Revista de Drept Penal nr. 2/2008, p. 9 și urm

înseamnă că orice competență care *nu* este atribuită Uniunii Europene prin tratate *aparține* statelor membre²⁷⁸.

Indiferent de modalitatea de reglementare în general a noțiunii și instituției de prescripție a răspunderii penale, în decursul timpului aceasta nu a fost îmbrățișată de toată lumea, astfel încât unii autori și-au exprimat părerea în sensul că are un rezultat deplorabil, întrucât duce la o inegalitate între infractori și mai mult decât atât, face pe infractori să spered că vor scăpa de pedeapsă²⁷⁹, aspect cu care sunt perfect de acord, având în vedere că poate reprezenta o încurajare la săvârșirea de infracțiuni. Prin urmare, se poate concluziona că acesta este un beneficiu, nemeritat, de care au profitat, și încă mai profită, atât persoane care au procese pe rol cât și persoane care se află în executarea unor pedepse privative de libertate²⁸⁰.

BIBLIOGRAFIE

- Decizia C-107/23 din 24 iulie 2023 a Curții de Justiție a Uniunii Europene - Marea Cameră - <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=275761&pageIndex=0&doclang=ro&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3492714>;
- Decizia nr. 1.470/2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 320[^]1 alin. 1 din Codul de procedură penală, Curtea Constituțională a României, Publicată în M.Of. al României nr. 853 din 2 decembrie 2011 și Decizia nr. 1483/2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 320[^]1 alin. 1 din Codul de procedură penală, Curtea Constituțională a României, Publicată în M.Of. al României nr. 853 din 2 decembrie 2011 - <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/133358>;
- Decizia nr. 10/29.03.2017 pronunțată de Înalta Curte De Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, Publicat în M.Of. al României, Partea I, nr. 392/25.05.2017;
- Decizia nr. 297/26.04.2018 pronunțată de Curtea Constituțională a României, publicată în M.Of. al României, Partea I, nr. 518 din 25.06.2018 - <https://dorin.ciuncan.com> și https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_297_2018.pdf;
- Decizia nr. 297/26.04.2018 pronunțată de Curtea Constituțională a României, *op.cit.* - https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_297_2018.pdf;
- Decizia nr. 358/26.05.2022 pronunțată de Curtea Constituțională a României, publicată în M.Of. al României, Partea I, nr. 565 din 9 iunie 2022 - https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_358_2022.pdf;
- Decizia nr. 358/26.05.2022 pronunțată de Curtea Constituțională a României, *op.cit.* - https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Decizie_358_2022.pdf. Ordonanță de Urgență nr. 71/30.05.2022 emisă de Guvernul României, prin care se modifică art. 155

---

²⁷⁸ Ion Ifrim, *Legea penală mai favorabilă (mitior lex) se aplică și prescripției? O soluție de compromise* <https://revista.universuljuridic.ro/legea-penala-mai-favorabila-mitior-lex-se-aplica-si-prescriptiei-o-solutie-de-compromis/>, p. 2, *Revista Universul Juridic* Revistă lunară de doctrină și jurisprudență |

²⁷⁹ Ioan Tanoviceanu, *Curs de drept penal, Volumul II*, București, 1912, Atelierele Grafice Socec & Co, Societate pe acțiuni, pag., 520.

²⁸⁰ OUG nr. 71/30.05.2022, *op.cit.* - <https://www.clujust.ro/explicatiile-mj-cu-privire-la-hotararea-cjue-privind-prescriptia-raspunderii-penale/>;

- alin. (1) din Legea nr. 286/2009, Publicată în M.Of. al României nr. 531/30.05.2022 - <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/255795>.
- Decizia nr. 43/29.05.2023 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, Publicată în M.Of. al României, Partea I din 29.05.2023 - <https://www.iccj.ro/2023/07/17/decizia-nr-43-din-29-mai-2023/>;
- Decizia nr. 67/2022, Înalta Curte De Casație Și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, Publicată în M.Of. al României, Partea I nr. 1141 din 28 noiembrie 2022 - <https://www.iccj.ro/2022/11/29/decizia-nr-67-din-25-octombrie-2022/> și <http://www.monitoruljuridic.ro/act/decizia-nr-67-din-25-octombrie-2022-referitoare-la-interpretarea-art-426-lit-b-din-codul-de-procedur-penal-art-155-alin-1-din-codul-penal-261709.html>;
- George Antoniu, Tudorel Toader; *Explicațiile noului Cod penal, Vol. II*, București 2015, Editura Universul Juridic,
- George Antoniu, *Legea penală română în condițiile postaderării*, Revista de Drept Penal nr. 2/2008, p. 9 și urm
- George Antoniu, *Tratat de drept penal*, vol. I, Ed. Universul Juridic, 2015, pp. 326-327;
- Ion Ifrim, *Legea penală mai favorabilă (mitior lex) se aplică și prescripției? O soluție de compromise* <https://revista.universuljuridic.ro/legea-penala-mai-favorabila-mitior-lex-se-aplica-si-prescriptiei-o-solutie-de-compromis/> [Revista Universul Juridic](https://www.universuljuridic.ro/Revista%20lunara%20de%20doctrina%20si%20jurisprudenta/) [Revistă lunară de doctrină și jurisprudență](https://www.universuljuridic.ro/Revista%20lunara%20de%20doctrina%20si%20jurisprudenta/) |
- Ion Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală, Vol. III*, București, 1912, Curierul Judiciar, societate anonimă pe acțiuni, pag. 739
- Legea nr. 286/2009 privind Codul penal*, publicată în M.Of. al României, Partea I, nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare <https://dorin.ciuncan.com/?s=art.+153+cod+penal>;
- Vintilă Dongoroz, *Tratat de drept penal*, București, 1939.

FALSE DECLARATIONS IN NOTARIAL ACTIVITY

DESPRE FALSUL ÎN DECLARAȚII ÎN ACTIVITATEA NOTARIALĂ

Masterand Cristian Ștefan VASILE*

Abstract. *Written documents and declarations are of increasing importance in all areas of activity, and the creation, modification or termination of all kinds of legal relationships are closely linked to them. They are used to record facts and events that have a particular impact on the work of state institutions and the protection of citizens' rights. Hence there is a need for any document to be truthful, by reality and not altered in form or content by various manoeuvres.*

Keywords: *written documents, citizens' declarations of rights, various manoeuvres, notary*

1. În doctrina penală²⁸¹, se precizează că, prin *fals* înțelegem ”*orice alterare a adevărului*” (în sens larg)²⁸². De regulă, faptele de fals²⁸³ aduc o gravă atingere *adevărului și încrederii* care trebuie să determine desfășurarea relațiilor dintre oameni (*relatio inter hominem*). De regulă, oamenii se bazează pe faptul că relațiile dintre ei sunt bazate pe *încredere, pe adevăr*, iar această situație nu implică sau nu-i obligă la verificarea acestuia. În momentul în care nu ar exista *un minimum* de încredere reciprocă, realizarea relațiilor sociale ar fi o reală și stânjenitoare situație, ce ar duce la întreprinderea de măsuri de siguranță și de verificare a adevărului. Din această cauză, legiuitorul a considerat că este necesar ca pentru ocrotirea relațiilor sociale, pentru asigurarea normalei formări și desfășurări a acestor relații să fie incriminate faptele prin săvârșirea cărora alterându-se adevărul se crează un grav pericol sau se aduce o vătămare anumitor relații sociale.

În conformitate cu definiția regăsită în DEX²⁸⁴, cuvântul fals semnifică „ceva ce este contrar adevărului, care are *numai aparența adevărului*,”

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea ”Hyperion”, București.

²⁸¹ George Antoniu, Tudorel Butoi (coordonatori), Versavia Brutaru, Ștefan Daneș, Constantin, Ioan, Griga, Ion Ifrim, Gheorghe Ivan, Gavril Paraschiv, Ilie Pascu, Ion Rusu, Marieta Safta, Iancu Tănăsescu, Tudorel Toader, Ioana Vasiu, *Explicațiile noului cod penal*, vol. IV, art. 254-366, Ed. Universul Juridic, p. 554.

²⁸² Idem, *op.cit.*, p. 554.

²⁸³ G. Ivan, M.C. Ivan, *Drept penal. Partea specială*, ed. 4, Editura C.H. Beck, București, 2019, p. 450

²⁸⁴ <https://dexonline.net/>

autenticității”, iar din punct de vedere juridic reprezintă acea „infracțiune săvârșită prin alterarea adevărului într-un act scris, prin adaosuri sau ștersături făcute cu rea-credință, prin imitarea semnăturii, denaturarea conținutului, substituire de persoane etc.”.

Noțiunea de falsificare poate fi definită ca fiind confecționarea unui lucru asemănător cu altul, cu scopul de a înșela sau prezentarea a ceva altfel decât este în realitate. Juridic, falsificarea este „acțiunea de denaturare a adevărului, efectuată prin orice mijloace susceptibil de a produce o contrafacere a unui lucru, semn sau înscris ori o alterare, în forma sau substanța sa, a unui lucru, semn sau înscris”.

Așadar, *falsificarea* este operația prin care se realizează acțiunea de alterare a adevărului. Falsificarea presupune, ca și falsul, existența unui adevăr și a unor lucruri, entități, care servesc pentru dovedirea lui și asupra cărora se efectuează operațiunea de alterare a adevărului. Falsificarea se poate face prin orice mijloace susceptibile de a produce o alterare a adevărului (plăsmuire, contrafacere, alterare, denaturare etc.). Falsificarea poate fi materială sau intelectuală, totală sau parțială, esențială sau ajutătoare, reușită, de natură a suscita suspiciuni etc.

Adevărul alterat prin falsificare poate privi lucruri, persoane, întâmplări, situații, drepturi, obligații, angajamente, orice entitate susceptibilă de a genera consecințe cu relevanță juridică. Alterarea adevărului poate privi la rândul său diferite aspecte specifice fiecărei dintre entitățile menționate, de exemplu: după caz, existența sau inexistența acestora, însușirile lor calitative, întinderea, cuantumul sau valoarea lor, particularități principale, date referitoare la originea sau proveniența, la tip și loc etc. În sistemul legii penale, faptele incriminate ca infracțiuni de fals privesc alterarea adevărului și deci falsificarea numai atunci când aceasta poartă asupra vreuneia dintre entitățile (lucrurile) cu însușiri probatorii anume arătate în dispozițiile incriminatorie.

Cuvintele *fals* și *falsificare* însoțite de anume precizări, se regăsesc și în cazul altor incriminări prevăzute de Codul penal, de exemplu: „semnalizarea falsă, falsificarea de alimente sau falsificare de alte produse”; „aceste fapte nu constituie însă infracțiuni de fals, ele sunt săvârșite tot printr-o alterare a adevărului, dar nu privesc, în materialitatea lor, lucruri care au însușirea juridică de a servi ca probă”²⁸⁵. De asemenea, găsim ca definiție a încrederii „acțiunea de *a se încrede* și rezultatul ei sau tocmai sentimentul de siguranță față de cineva, *buna-credință* sau *sinceritatea cuiva*”²⁸⁶. Particularizând, încrederea publică apare ca fiind „valoarea socială care constă în încrederea pe care trebuie s-o acorde orice persoană lucrurilor, semnelor și însușirilor cu valoare

---

²⁸⁵ V. Dongoroz, și colab., *Explicații teoretice ale codului penal român, partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 239.

²⁸⁶ Ion Ifrim *Câteva observații în legătură cu propunerea eliminării expresiei „cu rea-credință” din Codul penal* | Universul Juridic, 25 august 2023.

probatorie expresă cum ar fi: actele de stare civilă, înscrisurile autentice, legalizate sau sub semnătură privată, diplome, declarații oficiale consemnate, probe scrise, sau implicită, ca de exemplu monedele, timbrele, titlurile de credit, cecurile, biletele de călătorie sau transport”²⁸⁷.

Încrederea este starea psihică determinată de prezumția de bună credință pe care și-o acordă persoanele în relațiile dintre ele și prezumția de veridicitate privind existența lucrurilor; încrederea poate fi deci personală (acordată unei persoane) sau obiectivă (acordată unui lucru).

Fasul, prin natura sa, aduce întotdeauna o atingere încrederii pe care oamenii sunt nevoiți și trebuie deci să și-o acorde reciproc în relațiile dintre ei sau pe care trebuie să o aibă fața de lucrurile socotite, în mod obișnuit, ca fiind expresia și proba adevărului. „Fără un minim de reciprocă încredere, realizarea acestor relații ar fi real și continuu stânjenită, lipsa de încredere impunând la tot pasul efectuarea de investigații, verificări de afirmații, luări de garanții etc.”²⁸⁸.

Datorită faptului că nu există infracțiuni cu denumirea de infracțiuni contra încrederii publice, în legislația noastră, obiectul ocrotirii în materie penală în ceea ce privește infracțiunile de fals este reprezentat tocmai de „încrederea publică și relațiile sociale” ocazionate de aceasta.

Ocrotirea încrederii în cadrul relațiilor de fals, prin incriminarea altor fapte care, fără a conține o alterare de adevăr, se înfăptuiește prin nesocotirea încrederii acordate unei persoane (infracțiunile de: delapidare, abuz de încredere, gestiune frauduloasă, ruperea de sigilii și sustragerea de sub sechestru săvârșită de custodie, divulgarea secretului profesional etc.). Dar, pe când în infracțiunile săvârșite prin violarea încrederii această încredere este de regulă acordată între persoane, adică ținându-se seama de condiția personală a celui căruia i se acordă încrederea, la infracțiunile de fals încrederea este acordată *in rem*, adică însuși lucrului care este considerat ca fiind expresia adevărului și deci, ne găsim în fața violării unei încrederi acordată lucrului căruia i se atribuie juridic însușirea de a exprima adevărul, adevăr care a fost însă alterat.

„Ori de câte ori mijloacele obiective întrunesc elementul unei infracțiuni de fals cu ajutorul căreia a fost săvârșită ori a fost mascată săvârșirea unei infracțiuni prin înșelarea încrederii personale, va exista concurs de infracțiuni”. „Dimpotrivă, atunci când mijloacele obiective, deși conțin o alterare de adevăr, nu constituie o infracțiune de fals, va exista o singură infracțiune, aceea privitoare la înșelarea încrederii personale”²⁸⁹. Orice relație socială privește și grevează pe o anumită realitate pe care subiecții relației o au în vedere și a cărei existență implică deci o reciprocă încredere și *buna credință* din partea

---

²⁸⁷ G. Diaconescu, C. Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 697.

²⁸⁸ *Ibidem*, p. 695

²⁸⁹ V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale codului penal român, partea specială*, vol. IV, Ed. Academiei Române, București, 1972, *op.cit.*, p. 122

acestor subiecți; fără îndatorirea de respect față de adevăr și fără sentimentul de încredere că acesta este efectiv respectat, relațiile sociale nu ar fi posibile decât cu anevoioase precauțiuni și cu inevitabile riscuri. De aceea, legea penală a socotit că este necesar ca, pentru ocrotirea acestor relații, pentru asigurarea normalei formări și desfășurări a acestora să fie incriminate faptele prin săvârșirea cărora, alterându-se adevărul, se creează un grav pericol sau se aduce o vătămare anumitor relații sociale. De aici, rezultă că, sfera acestor fapte este complexă, conținând variate categorii ce pot fi diferențiate fie datorită specificului relațiilor sociale atinse prin fapta de alterare a adevărului, fie datorită naturii încrederii care este acordată acestui adevăr presupus ca fiind respectat.

2. *Infracțiunile de fals*” sunt acele fapte incriminate în Codul penal, săvârșite cu vinovăție și care sunt de natură să aducă atingere încrederii publice acordată anumitor lucruri, semne sau înscrisuri cărora li se atribuie din punct de vedere juridic însușirea de a exprima adevărul. În reglementarea actuală, Infracțiunile de fals se regăsesc în „Titlul VI al Părții speciale a Codului penal”, având exact ca în codificarea anterioară, o „structură tripartită”, cu aceeași titulatură: Capitolul I – „Falsificarea de monede, timbre sau alte valori”, Capitolul II – „Falsificarea instrumentelor de autentificare sau marcarea” și Capitolul III – „Falsuri în înscrisuri”.

3. Infracțiunea prevăzută de art. 326 din Cod penal face parte din capitolul intitulat „*falsuri în înscrisuri*”. Modificarea substanțială față de o mai veche reglementare, o reprezintă utilizarea termenului de „înscris” în loc de „act”, determinată de faptul că cel din urmă termen ar semnifica un „act juridic” – *negotium* – operația rezultată în urma „manifestării de voință” a subiecților și nu doar cu înțelesul de „act scris” – *instrumentum* – piesa pe care se fixează manifestarea de voință. Așadar, conceptul de act scris rămâne cel la care vom face referire, fiind o scriere fixată pe un anumit suport (hârtie, lemn, piatră, pânză) ce dă înscrisului caracter permanent, ca modalitate de exprimare a gândirii. Conținutul actului va fi redat de textul scris ca expresie a unei manifestări sau declarații de voință ori a atestării unui fapt și este susceptibil de a include fapte, stări, împrejurări, acțiuni sau evenimente de care legea penală leagă diferite consecințe juridice. Totodată și semnătura prezintă un important element din cuprinsul actului ce îi conferă valoare și semnificație juridică, deoarece prin intermediul ei se identifică autorul actului. „Înscrisul trebuie să reflecte voința unei persoane, fiind necesar chiar nesemnăt, să poată fi atribuit unei persoane, chiar dacă aceasta nu mai există”²⁹⁰. De aceea, trebuie făcută diferența între persoana care redactează înscrisul și cel care și-l însușește, nefiind obligatorie identitatea dintre cele două.

---

²⁹⁰ F. Munoz Conde, *Derecho penal. Parte especial*, ed. 14, Editura Tirant lo Blanch, p. 703.

Pentru noțiunea de „*fals în înscrisuri*” nu am regăsit o definiție legală, însă literatura juridică și jurisprudența au subliniat caracteristicile principale ale acestui tip de infracțiuni, și anume: alterarea adevărului conținut într-un act, producerea sau posibilitatea producerii unor consecințe juridice și săvârșirea faptei cu intenție. În această direcție, remarcăm următoarea definiție – „prin infracțiunea de fals în acte urmează a se înțelege orice alterare a adevărului privitor la forma sau conținutul unui act scris, oficial sau neoficial, săvârșită cu intenție și susceptibilă a produce consecințe socialmente periculoase”²⁹¹.

„Prin falsificare nu trebuie să se înțeleagă numai denaturarea unui înscris adevărat, ci și plăsmuirea în întregime a unui înscris. Întocmirea unei copii a unui act inexistent constituie, de aceea, infracțiunea de fals material în înscrisuri oficiale”²⁹².

Prin înscris putem înțelege orice obiect ce cuprinde orice dată sau declarație de voință sau gândire ce pot fi atribuite unei persoane și este destinat să intre în circuitul juridic. Înscrisul apare, așadar, ca fiind „actul unilateral sau convențional care emană de la una sau mai multe persoane fizice sau juridice de drept public sau privat ori care aparține acestor persoane”²⁹³.

Definiția înscrisului regăsită în doctrină este cea a unui „semn material, vizibil și permanent, care servește la transmiterea gândurilor și ideilor”. Codul spaniol oferă una dintre cele mai bune definiții în art. 26, unde înscrisul este considerat a fi „orice suport material ce exprimă o încorporare de date, fapte sau descrieri cu valoare probatorie sau cu orice tip de relevanță juridică”²⁹⁴.

De asemenea sunt incriminate atât „*falsurile în înscrisuri oficiale*” cât și cele în „*înscrisuri sub semnătură privată*”, fiind necesar însă ca înscrisul să aibă valoare probatorie. „Nu interesează dacă înscrisul face dovada până la proba contrarie sau până la înscrierea în fals și nici nu se cere ca înscrisul să facă dovada deplină despre faptul pe care este chemat să-l probeze”²⁹⁵.

Înscrisul oficial este definit de art. 178 Cod penal ca fiind „acel înscris care emană de la o persoană juridică de drept public sau de la o persoană fizică care exercită un serviciu de interes public ori care aparține unor asemenea persoane”²⁹⁶ sau cele depuse și înregistrate de una dintre aceste instituții.

---

²⁹¹ O. Stoica, *Despre răspunderea penală pentru falsul în acte*, în „Legalitatea populară”, nr. 3, 1960

²⁹² Trib. Suprem, secția penală, decizia nr. 411/1971, în Repertoriu 1969-1975, p. 168

²⁹³ Mihail Udriou, *Sinteze de drept penal, Partea specială*, Edit. C. H. Beck, București, 2020, p. 856

²⁹⁴ F. Munoz Conde, *Derecho penal. Parte especial*, ed. 14, Editura Tirant lo Blanch, p. 700

²⁹⁵ G. Ivan, M. C. Ivan, *Drept penal. Partea specială*, ed. 4, Editura C.H.Beck, București, 2019, p. 455

²⁹⁶ *Ibidem*, p. 456

Privitor la înscrisurile oficiale care pot forma obiectul material al infracțiunilor de fals, în doctrina penală²⁹⁷ există două opinii. În prima opinie în acest sens se susține că este inclus în această categorie orice înscris care intră în posesia unei „*autorități sau instituții publice*” ori a unei persoane care exercită un „*serviciu de interes public*”, iar în cea de-a doua opinie se apreciază nu fac parte decât actele care vizează organizarea internă și modul de lucru cu semnificație juridică, ca de exemplu registrele sau procesele verbale. Justificarea celei de a doua opinii rezidă în posibilitatea înregistrării de către anumite autorități sau instituții publice a unor cereri sau declarații cu un conținut injurios și care să capete astfel caracter de „*înscris oficial*”, având ca rezultat final lipsa de semnificație a acestei categorii juridice. În sensul legii penale, va fi considerat înscris oficial atât originalul cât și duplicatul acestuia, precum și copiile certificate sau legalizate.

Legea nu definește noțiunea de „*înscris sub semnătură privată*”, însă literatura de specialitate oferă o definiție, arătându-se că „*înscrisul sub semnătură privată este cel care emană de la o persoană fizică particulară sau de la o persoană juridică de drept privat și care conține o manifestare de voință ori constatarea unui act, fapt sau împrejurare cu semnificație juridică, fiind susceptibil de a dovedi existența, modificarea sau stingerea unui drept sau a unei obligații*”²⁹⁸.

Cu toate că, de regulă, înscrisul sub semnătură privată interesează numai părțile raportului juridic la care se referă înscrisul respectiv, aceasta nu înseamnă că prin falsificarea lui nu este adusă atingere încrederii publice și valorilor sociale protejate de aceasta, deoarece depășind sfera părților contractante, înscrisurile intră în circuitul juridic civil. „Dacă legea penală nu ar incrimina fapta de fals în înscrisuri sub semnătură privată, puterea probatorie a acestor înscrisuri ar deveni cu totul aleatorie, iar relațiile sociale în formarea și desfășurarea cărora necesitatea înscrisurilor sub semnătură privată este necontestată ar suferi o gravă atingere”²⁹⁹.

De remarcat însă, specificitatea acestor infracțiuni ca fiind reprezentată de producerea de *consecințe juridice*. Legea penală *nu* are în vedere orice înscris, incriminarea este limitată de înseși consecințele juridice avute în vedere de autor. Astfel, documentul trebuie să aibă valoare probatorie sau măcar relevanță/semnificație juridică și să fie „*apt să producă efecte juridice*”, chiar dacă în final nu le produce. „Numai un înscris cu valoare probatorie poate genera consecințe juridice, fără să îl reducă la acele înscrisuri care au fost

---

²⁹⁷ V. Dobrinoiu, M. A. Hotca ș.a., *Noul cod penal comentat, Partea specială*, ed. a II-a, Edit. Universul Juridic, București, 2014, p. 644

²⁹⁸ O. A. Stoica, *Drept penal. Parte specială*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, p. 341

²⁹⁹ V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol. IV, Partea specială, *op.cit.*, p. 440

anume întocmite să servească drept probă, ci le include și pe acelea care, în fapt, au aptitudinea să servească drept probă”³⁰⁰. Exemplificăm în acest sens o scrisoare de dragoste care fără să fie destinată să constituie probă, va putea să aibă această funcție într-un proces de stabilire a paternității. De asemenea, considerăm a fi important să definim consecințele juridice ca fiind crearea, modificarea sau stingerea unui drept, a unei obligații ori a unui raport juridic. Cât privește noțiunea de semnificație juridică, aceasta întâlnește două sensuri. „Într-un *sens restrâns*, au semnificație juridică numai acele înscrisuri care au fost întocmite pentru a crea, modifica sau stinge un raport juridic, iar în *sens larg*, au semnificație juridică, pe lângă înscrisurile menționate și orice alte înscrisuri susceptibile în fapt să genereze consecințe juridice, chiar dacă la origine, nu li s-a atribuit de către autorul lor o asemenea finalitate”³⁰¹.

„*Falsul intelectual*” constă în atestarea anumitor fapte ori împrejurări necorespunzătoare adevărului sau omisiunea conștientă a unor date sau împrejurări într-un act la momentul întocmirii acestuia. Din punct de vedere *formal*, un astfel de act este corect, fiind fals în ceea ce privește conținutul.

„*Falsul material*” în înscrisuri poate consta atât în alterarea anumitor elemente având ca punct de plecare un act preexistent, cât și în confecționarea integrală a unui act fictiv, respectiv contrafacerea acestuia. Alterarea unui înscris înseamnă „*denaturarea materială a conținutului său, fie prin adăugiri între rânduri sau marginale, ori modificări de cifre sau date, fie prin ștersături sau bifări, fie în fine prin aducerea în stare de ilizibilitate a unor părți din înscris*”. Contrafacerea scrierii „*nu înseamnă imitarea scrisului. ci imitare prin reproducerea conținutului obișnuit al înscrisului falsificat, fără o astfel de reproducere a conținutului, înscrisul fals nu ar putea avea aparența de înscris adevărat*”³⁰² și poate fi realizată prin copiere, decupare sau orice alte mijloace de trucare. Trebuie să ținem cont, însă, de epoca *tehnologiei* în care trăim și să luăm în considerare că mare parte a înscrisurilor se realizează prin imprimare mecanică, tehnoredactare, ori cu mijloace electronice sau chiar cu sisteme de imprimare pe calculator dintre cele mai performante și doar într-o mică măsură se mai realizează prin scriere liberă. Astfel că, ar trebui interpretată *lato senso* acțiunea de contrafacere, fără a ne limita la imitarea scrisului de mână. În cadrul unei societăți civilizate, rolul înscrisurilor oficiale sau chiar a celor sub semnătură privată este deosebit de important, ele ajută la crearea relațiilor sociale și constituie o *garanție* a desfășurării lor în concordanță cu regulile statului de drept și cu interesele fiecărui cetățean în parte. Ocrotirea legii privitoare la faptele de alterare sau de falsificare nu are ca obiect scrierea ca

---

³⁰⁰ Georgina Bodoroncea, Valerian Cioclei ș.a., *Codul penal, comentariu pe articole*, ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2020, p. 1492

³⁰¹ G. Diaconescu, C. Duvac, *Tratat de drept penal. Partea specială*, Editura C.H.Beck, București, 2009, p. 752

³⁰² V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol. IV, *op.cit.*, p. 426-427.

semn fără valoare în sine și nici forma actului, ci încrederea datorată actului și scrierii. „Orice fals în înscrisuri presupune alterarea sau falsificarea unui înscris care poate da naștere, la persoanele cărora le va fi prezentat, unei convingeri contrare realității sau care, cu alte cuvinte, poate servi ca probă”³⁰³.

Literatura juridică și jurisprudența au relevat elementele esențiale ale infracțiunilor de „falsuri în înscrisuri arătând că acestea prezintă următoarele caracteristici principale”: „alterarea adevărului conținut într-un act, producerea sau posibilitatea producerii unor consecințe juridice și săvârșirea faptei cu intenție”³⁰⁴. Așadar, astfel cum rezultă din doctrină, desprindem trei atribute definitorii ale înscrisului:

- existența unui suport material care să ofere înscrisului caracterul de permanență pe care să fie încorporate datele sau faptele;
- din înscris să rezulte concret voința unei persoane sau cel puțin să fie posibilă identificarea autorului de care să legăm manifestarea respectivă de voință. Astfel că nu poate face obiectul infracțiunii de fals un înscris anonim;
- valoarea probatorie în sens larg, sau o relevanță juridică a documentului, adică să fie destinat circuitului juridic și să aibă însușirea de a produce o reprezentare greșită a realității.

În literatura de specialitate³⁰⁵ se admite că în cazul unui fals produs în înscrisuri afectate de o cauză de nulitate relativă, fiind anulabile din cauza unui viciu de consimțământ sau a unei incapacități ori interdicții, vom fi în prezența unei infracțiuni de fals, deoarece efectele acestor înscrisuri se vor produce atât timp cât cei îndreptățiți nu vor solicita și obține anularea lor.

De asemenea, în practica judiciară s-a decis că *nu* se va reține „*infracțiune de fals în înscrisuri*” (sub semnătură privată) dacă înscrisul „nu are aparența unui înscris adevărat și orice persoană poate să realizeze că nu este apt să producă consecințe juridice, nefiind îndeplinită latura obiectivă a infracțiunii”³⁰⁶.

„*Infracțiunea de fals în declarații* a fost preluată așa cum era reglementată în Codul penal anterior, singura modificare fiind cea determinată de schimbarea înțelesului noțiunii de funcționar public³⁰⁷, fiind necesar acum ca declarația să fie făcută unei persoane dintre cele prevăzute la art. 175 Cod penal sau unei

---

³⁰³ V. Dobrinou, N. Neagu, *Drept penal Parte specială*, Edit. Universul Juridic, București, 2011, p. 572

³⁰⁴ Dumitru Sandu, *Falsul în acte, descoperire și combatere prin mijloace tehnico-criminaliste*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1997, p. 11

³⁰⁵ V. Dobrinou, N. Neagu, *Drept penal Parte specială*, Edit. Universul Juridic, București, 2011, p. 584

³⁰⁶ C.A. Brașov, secția pen., dec. nr. 349/2002

³⁰⁷ Ion Ifrim, *Clarificarea unor probleme teoretice ale legislației penale legate de notiunea-de functionar-public*, Revista universul juridic, 12 august, 2022, <https://www.universuljuridic.ro/clarificarea-unor-probleme-teoretice-ale-legislației-penale-legate-de-notiunea-de-functionar-public/http://revista>.

entități în care aceasta își desfășoară activitatea”³⁰⁸. Astfel, *falsul în declarații* ca noțiune reprezintă „fapta unei persoane de a face o declarație necorespunzătoare adevărului, în fața unui funcționar public sau a unei entități în care acesta își desfășoară activitatea, în vederea producerii unei consecințe juridice pentru sine sau pentru altul dacă, potrivit legii ori împrejurărilor, declarația făcută servește la producerea acelei consecințe”³⁰⁹, sau pentru a ascunde existența unui risc privind infectarea cu o boală contagioasă. Totodată, înscrisul în care va fi consemnată declarația mincinoasă va deveni în mod evident, un înscris fals, iar efectele născute din declarația consemnată vor fi produsul unei alterări de adevăr.

Pentru a fi în fața acestei infracțiuni, ca situație premisă este necesară existența unei împrejurări în care se solicită depunerea unei declarații în fața unui funcționar public sau a unei unități în care acesta își desfășoară activitatea, situații în care se va pleca de la sintagma „declar pe propria răspundere că ...”.

Având în vedere că nicio persoană nu ar putea face o declarație fără să angajeze propria răspundere în ceea ce privește conținutul a ceea ce declară și mai ales faptul că nicio persoană nu ar putea să facă o declarație angajând răspunderea unei alte persoane, putem concluziona că expresia este greșită. „În ciuda caracterului vădit pleonastic, această expresie este destul de uzitată nu doar în cadrul declarațiilor notariale ci și în cuprinsul multor acte normative, lucru observat mai ales în ultimii ani cu rezonanță în reglementările unor drepturi sau condiții sociale de care legea leagă necesitatea declarațiilor din partea solicitanților”³¹⁰. Această sintagmă s-a născut cu mulți ani în urmă, într-o perioadă în care populația avea un nivel de cultură mult mai redus și de-a lungul timpului s-a consacrat destul de tare, fără ca cineva să mai analizeze propriu-zis conținutul ei. Rațiunea pentru care a fost introdusă credem că este cea de semnalizare a importanței asupra conținutului real și legal al declarațiilor făcute cu scopul de a produce efecte juridice și de a atenționa declaranții cu privire la aceste aspecte. Așadar, apare ca necesară și suficientă existența unei împrejurări sau a unei situații, când, se recurge la depunerea unei „declarații făcute unui funcționar public sau a unei unități în care acesta își desfășoară activitatea”, pentru a dovedi o stare de fapt sau o anumită situație juridică, declarație ce prin ea înseși va servi la producerea de consecințe juridice. În lipsa acestei „situații de fapt și de drept”, declarațiile ar fi simple manifestări verbale sau scrise lipsite de orice eficiență juridică. „Este un adevăr că în formarea și desfășurarea relațiilor sociale, declarațiile făcute de diferite persoane în fața autorităților publice, instituțiilor publice sau altor persoane de interes public au, din ce în ce

---

³⁰⁸ Cristina Rotaru, Andra-Roxana Trandafir, Valerian Cioclei, *Drept penal. Parte specială II Curs tematic*, Ed. 4, Editura C.H. Beck, București, 2020, p. 414

³⁰⁹ Mihai Dunea, Simona Anghel, Fișe de drept penal, ed. a 6-a, Edit. Hamangiu, 2020, p. 699

³¹⁰ <https://www.juridice.ro/356010/declar-pe-proprie-raspundere-ca.html>

mai mult, un rol hotărâtor, ele constituind temeinic mijloc de probă, motiv pentru care orice declarație falsă consemnată oficial afectează puternic încrederea pe care oamenii o acordă acestui mijloc de probă și provoacă nesiguranță, neliniște în sfera relațiilor sociale”³¹¹.

„*Subiectul activ* este necircumstanțiat” și poate fi reprezentat de „orice persoană care îndeplinește condițiile generale ale răspunderii penale”, și care implicit are capacitatea și îndreptățirea de a face declarația cu relevanță juridică. Am putea preciza, totodată că nu este posibil coautoratul³¹², dacă privim strict natura juridică de infracțiune cu autor unic. Astfel că și în cazul în care mai multe persoane se înțeleg anterior să comită diferite acte prin care comită această infracțiune fie în împrejurări diferite sau chiar în aceeași împrejurare, fiecare va fi autor propriu al infracțiunii, iar nu coautor.

Participația penală este posibilă atât sub forma instigării cât și a complicității. În situația în care cunoscând falsitatea unei declarații, anumite persoane vor întări declarația falsă, acestea vor răspunde pentru complicitate la „infracțiunea de fals în declarații”.

Funcționarul public în fața căruia se face declarația nu va fi participant la săvârșirea infracțiunii, dacă nu cunoaște caracterul fals al acesteia și nu va răspunde penal, fiind un auxiliar extrapenal. „În cazul în care funcționarul în fața căruia se dă declarația cunoaște faptul că aceasta nu corespunde adevărului, dar o consemnează fără a sesiza organele de urmărire penală, poate răspunde penal pentru infracțiunea de omisiunea sesizării”. „Într-o altă opinie, funcționarul care, știind că declarația este falsă, o consemnează și îi dă astfel eficiență juridică, trebuie să răspundă pentru participație la infracțiunea celui care a făcut declarația neadevărată”³¹³. Așadar, în cel din urmă caz în care funcționarul cunoaște caracterul fals al declarației, se va reține complicitatea la „infracțiunea de fals în declarații”. Considerăm ambele opinii corecte, în sensul că ele se completează reciproc, astfel că într-o asemenea situație, funcționarul public va putea răspunde pentru un concurs de infracțiuni, fiind dificil ca fapta acestuia de a atribui valoare probantă unei declarații pe care o consemnează știind că nu este conformă cu adevărul să rămână fără relevanță penală.

În practica judiciară, s-a reținut de exemplu, că „*fapta de a determina notarul public să întocmească și să autentifice un contract de împrumut fictiv, părțile contractului fictiv declarând, contrar realității, că împrumutătorul a remis împrumutatului o sumă de bani cu titlu de împrumut, întrunește numai elementele constitutive ale participației improprie sub forma instigării la*

---

³¹¹ V. Dobrinoiu, M. A. Hotca ș.a., Noul cod penal comentat, Partea specială, ed. a II-a, Edit. Universul Juridic, București, 2014, p. 673

³¹² În sens contrar (participația este posibilă sub toate formele): T. Toader, C. Duvac. Alți autori evită să se pronunțe: V. Dongoroz, G. Antoniu, V. Papadopol.

³¹³ Cristina Rotaru, Andra-Roxana Trandafir, Valerian Cioclei, Drept penal. Parte specială II Curs tematic, Ed. 4, Editura C.H. Beck, București, 2020, p. 415

infracțiunea de fals intelectual, prevăzută în art. 52 alin. 3 raportat la art. 321 alin 1 Cod penal, în cazul în care notarul public a acționat fără vinovăție, iar nu și elementele constitutive ale infracțiunii de fals în declarații prevăzută de art. 326 Cod penal, declarația necorespunzătoare adevărului necesară falsificării contractului de împrumut autentificat și materializată în acest înscris neavând o relevanță materială distinctă”³¹⁴. (ÎCCJ, s.pen, dec. Nr. 118/A din 4 aprilie 2019)

„*Subiectul pasiv*” este reprezentat de persoana fizică sau juridică lezată din punct de vedere material sau moral, prin efectele juridice pe care declarația falsă le-a produs. Doctrina mai veche prevedea că subiectul pasiv cert al aceste infracțiuni este însăși societatea³¹⁵ și chiar ”statul, ca titular al valorii sociale puse în pericol prin săvârșirea faptei incriminate”³¹⁶ (încrederea publică).

În cazul acestei infracțiuni există o anumită particularitate în ceea ce privește subiecții infracțiunii, în sensul că pe lângă subiectul activ și subiectul pasiv întâlnim și un subiect denumit în literatura de specialitate, auxiliar, în persoana funcționarului public competent în fața căruia se face declarația necorespunzătoare adevărului, considerat a fi un participant extrapenal.

Conform art. 175 Cod penal „funcționar public este persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație”:

a) „exercită atribuții și responsabilități, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătorești”;

b) „exercită o funcție de demnitate publică sau o funcție publică de orice natură”;

c) „exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat, atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia”. „De asemenea, este considerată funcționar public, în sensul legii penale, persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost investită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public”.

Termenul de public este și el definit de art. 176 Cod penal, care prevede că „prin public se va înțelege tot ce e legat de autoritățile publice, instituțiile publice sau alte persoane juridice care administrează sau exploatează bunurile proprietate publică”. Serviciul public este conturat și de Codul administrativ și apare ca fiind „activitatea pe care o autoritate a administrației publice ori o

---

³¹⁴ Voicu Pușcașu, Cristinel Ghigheci, Codul penal adnotat, vol.II, Partea specială, Edit. Universul Juridic, București, 2021, p. 576

³¹⁵ V. Dongoroz, S. Kahane, ș.a., *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol. IV, Partea specială, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p. 457

³¹⁶ G. Ivan, M. C. Ivan, *Drept penal. Partea specială*, ed. 4, Edit. C.H.Beck, București, 2019, p. 456

instituție publică o organizează cu scopul de a satisface nevoi cu caracter general sau interese publice, în mod regulat și continuu”.

Funcția publică reprezintă ansamblul atribuțiilor și responsabilităților stabilite în temeiul legii, în scopul exercitării prerogativelor de putere publică de către autoritățile și instituțiile publice.

Pentru a stabili dacă o persoană poate fi considerată sau nu funcționar public în sensul legii, trebuie avut în vedere înțelesul dat acestei noțiuni și în alte texte legale. Codul administrativ, de exemplu, definește „funcționarul public ca fiind persoana numită printr-un act administrativ, în condițiile legii, într-o funcție publică ce ia decizii și/sau desfășoară activități cu caracter tehnic, pentru a asigura continuitatea funcționării în interes public general a autorităților și instituțiilor publice, acționând în condiții de obiectivitate, profesionalism, legalitate și imparțialitate pentru îndeplinirea de către autoritățile și instituțiile publice a atribuțiilor prevăzute de lege”. Astfel, analizând noțiunile de „funcționar public” și de „funcționar” găsim că semnificația acestora este mult mai largă în înțelesul legii penale față de semnificația dată de dreptul administrativ datorită „caracterului relațiilor sociale apărute prin incriminarea unor fapte socialmente periculoase, dar și faptului că exigențele de apărare a patrimoniului și de promovare a intereselor colectivității impun o mai bună ocrotire prin mijloacele dreptului penal”³¹⁷.

De asemenea, instanțele au fost des investite cu pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept cu privire la apartenența unor categorii de persoane la ceea ce legea numește funcționar public. Astfel, s-a decis că „profesorul din cadrul învățământului preuniversitar de stat”³¹⁸, „medicul angajat cu contract de muncă într-o unitate spitalicească din sistemul public de sănătate”³¹⁹, „funcționarul bancar angajat al unei societăți bancare cu capital integral privat, autorizată și aflată sub supravegherea Băncii Naționale a României”³²⁰, „întreprinzătorul titular al unei întreprinderi individuale dacă exercită un serviciu de interes public care este supus controlului ori supravegherii autorităților publice cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public”³²¹ au calitatea de funcționar public în accepțiunea dispozițiilor art. 175 din Codul penal.

---

³¹⁷ C. Duvac, Conceptul de funcționar public în lumina Noului Cod penal în Revista Dreptul 1 din 2011

³¹⁸ Decizia nr. 8 din 15 martie 2017, ÎCCJ, Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 290 din 25 aprilie 2017

³¹⁹ Decizia nr. 26 din 3 decembrie 2014, ÎCCJ, Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 24 din 13 ianuarie 2015

³²⁰ Decizia nr. 18 din 30 mai 2017, ÎCCJ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 545 din 11 iulie 2017

³²¹ Decizia nr. 13 din 7 mai 2020, ÎCCJ, Publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 721 din 11 august 2020

„Pentru a exista calitatea de funcționar public, o condiție esențială ar fi existența raporturilor de serviciu între persoană și stat”. „În acest sens se admite că fără raporturi de serviciu nu există nici poziția de funcționar”. „O atare concluzie este îndreptățită și de termenul analizat, care, ca trăsătură esențială a noțiunii de funcționar public, cere doar ca persoana căreia i se atribuie această calitate să exercite o funcție sau însărcinare în serviciul vreuneia dintre unitățile de stat sau publice, indiferent de titlu, de existența și modul de investire sau de caracterul permanent ori temporar al exercitării acelei funcții sau însărcinări”³²².

Doctrina mai veche „a demonstrat convingător că notarul public, după adoptarea Legii 36/1995 cu modificările și completările ulterioare, nu are calitatea de funcționar public sau funcționar în sensul codului penal la momentul respectiv, deoarece era considerat că nu exercită o însărcinare în serviciul unei unități publice sau private, aspect hotărâtor pentru încadrarea unei persoane în aceste categorii”³²³. Plecând de la aceste convingeri, notarul public nu putea fi un pion important în cadrul acestor infracțiuni și nici actul ce emana de la un notar nu era considerat înscris oficial. Cel care a propus de *lege ferenda* introducerea unei figuri noi pentru o persoană asimilată funcționarului, din perspectiva exercitării unei activități de interes public este profesorul George Antoniu, influențând legiuitorul român de la 2004, când apare definită sintagma „*persoană care exercită un serviciu de interes public*”³²⁴.

În momentul de față, nu există dubiu asupra faptului că notarul public în exercitarea activității sale din punct de vedere penal, va fi considerat funcționar public. Și jurisprudența este foarte vastă în ceea ce privește încadrarea notarului public în această categorie, iar considerentele anumitor decizii sunt elocvente din acest punct de vedere³²⁵. În primul rând, atât numirea cât și suspendarea din funcție a notarului public este în competența ministrului justiției. În al doilea rând, acesta este „investit să îndeplinească un serviciu de interes public și are statutul unei funcții autonome, de unde rezultă că și înscrisul întocmit și autentificat de un birou notarial va fi un înscris oficial în sensul legii penale”³²⁶. De asemenea, serviciile prestate sunt de interes public, autonomia funcției de notar făcând referire la modalitatea îndeplinirii acestor servicii, notarul public

---

³²² Ion Ifrim, Clarificarea unor probleme teoretice ale legislației penale legate de noțiunea de funcționar public în Revista Universul Juridic Premium 8 din 2022

³²³ G. Diaconescu, C. Duvac, Tratat de drept penal. Partea specială, Edit. C.H.Beck, București, 2009, p. 767

³²⁴ „Orice persoană particulară care exercită o profesie de interes public, pentru care este necesară o abilitare specială a autorităților publice și care este supusă controlului acestora” – art. 163.

³²⁵ „Actul de vânzare cumpărare întocmit și autentificat de notarul public constituie înscris oficial, iar notarul public are calitatea de funcționar public”. C.S.J., secția pen., dec. nr. 3378/1998.

³²⁶ George Antoniu, *Revista de drept penal. Studii și practică judiciară* (1994-2006), Edit. Hamangiu, București, 2006, p. 342

neavând o subordonare ierarhică. Acest lucru duce la ideea că notarul se supune doar legii, însă nu exclude calitatea lui de funcționar public.

Da dată recentă este invocarea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor [art. 326 din Codul penal](#) care formează obiectul Dosarului Curții Constituționale nr. 1.614D/2018, în motivarea căreia autorul susține că „actualul Cod penal prevede cerința ca declarația neadevărată, consemnată în cuprinsul înscrisului, să poată servi la producerea unei consecințe juridice, fără a indica însă și criteriul/criteriile legal/legale general/generale de diferențiere între declarațiile neadevărate ce produc consecințe juridice care atrag răspunderea contravențională și cele care atrag răspunderea penală, susținând totodată că normele penale criticate sunt contrare dispozițiilor constituționale potrivit cărora nicio pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii”. Cererea a fost respinsă ca neîntemeiată, în dispozitivul deciziei³²⁷ se precizează că în decursul anilor au fost utilizate aceleași noțiuni în incriminarea acestei fapte, conținutul normativ fiind identic reglementării anterioare, fapt ce „constituie o garanție că dispozițiile de lege criticate nu au o formulare ambiguă, neclară și imprevizibilă” și că totodată prin jurisprudența constantă a Curții Constituționale „dispozițiile din Codul penal privind infracțiunea de fals în declarații îndeplinesc condițiile de accesibilitate și previzibilitate, impuse de art 1 alin 5 din Constituție”³²⁸.

BIBLIOGRAFIE

1. C.A. Brașov, secția penală., dec. nr. 349/2002
2. Codul administrativ din 03.07.2019 Parte integrantă din Ordonanță de urgență 57/2019
3. Duvac Constantin, *Conceptul de funcționar public în lumina Noului Cod penal* în Revista Dreptul 1 din 2011
4. <https://dexonline.net/>
5. Antoniu George, *Raportul de cauzalitate în dreptul penal*, Ed. Științifică, București 1968
6. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. ș.a – *Explicații teoretice ale codului penal român*, Partea Specială, vol. IV, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972
7. ÎCCJ, secția penală, Decizia nr. 381/A din 6 noiembrie 2017
8. Dunea Mihai, Anghel Simona, *Fișe de drept penal*, ed. a 6-a, Edit. Hamangiu, 2020
9. Trib. București, Secția a II-a penală, decizia nr. 917/1976
10. Ivan Gheorghe, Ivan Mari-Claudia, *Drept penal. Partea specială conform noului Cod penal*, ediția 4, Edit. C.H.Beck, București, 2019
11. T.S., secția penală, decizia nr. 411/1971, în Repertoriu 1969-1975
12. Munoz Conde F., *Derecho penal. Parte especial*, ed. 14, Editura Tirant lo Blanch
13. T.S. secția penală, dec. nr. 843/1975

---

³²⁷ Decizia nr. 126 din 2 martie 2021, ÎCCJ, Monitorul Oficial nr. 511 din 17 mai 2021

³²⁸ În acest sens, instanța de la Strasbourg a admis faptul că, datorită caracterului de generalitate a legilor, redactarea acestora nu poate avea o precizie absolută, iar numeroase legi utilizează, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin precise, în scopul evitării unei rigidități excesive și al adaptării la noile situații sociale ce se pot ivi.

14. Nistoreanu G., Boroii Al., și colab, *Drept penal – Partea specială*, Edit. Europa Nova, București 2009
15. T.S. secția pen., dec.nr. 2176/1976
16. Pușcașu Voicu, Ghigheci Cristinel, *Codul penal adnotat*, vol. II, Partea specială, Editura Universul Juridic, București, 2021
17. Ristea Ion, *Drept penal*, Partea specială, vol. II, Edit. Universul Juridic, București, 2020
18. Rotaru Cristina, Trandafir Andra-Roxana, Cioclei Valerian, *Drept penal*. Parte specială II Curs tematic, ediția 4, Editura C.H. Beck, București, 2020
19. Stoica O. A, *Drept penal. Parte specială*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976
20. Sandu Dumitru, *Falsul în acte, descoperire și combatere prin mijloace tehnico-criminaliste*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997
21. Antoniu George, *Revista de drept penal. Studii și practică judiciară (1994-2006)*, Editura Hamangiu, București, 2006
22. C.A. București, secția a II-a penală, dec.nr. 239/2009
23. Codul penal din 17 iulie 2009 Legea nr. 286/2009
24. <https://www.juridice.ro/356010/declar-pe-proprie-raspundere-ca.html>
25. Ifrim Ion, *Clarificarea unor probleme teoretice ale legislației penale legate de noțiunea de funcționar public*, în Revista Universul Juridic Premium 8 din 2022
26. Udroi Mihail, *Sinteze de drept penal, Partea specială*, Edit. C.H. Beck, București, 2020
27. Zolyneak M., *Drept penal*, vol. II, Ed. Fundației „Chemarea” Iași, 2016
28. Bodoroncea Georgina, Cioclei Valerian și colab, *Codul penal, comentariu pe articole*, ediția 3, Editura C.H. Beck, București, 2020
29. C.A. Suceava, secția penală, dec.nr. 23/2004
30. <https://www.sintact.ro/#/>
31. Legea nr. 36 din 12 mai 1995 a notarilor publici și a activității notariale
32. Stoica O., *Despre răspunderea penală pentru falsul în acte*, în „Legalitatea populară”, nr. 3, 1960
33. Bogdan Sergiu, *Drept penal – partea specială*, Edit. Universul Juridic, București, 2009
34. C.S.J., secția penală., dec.nr. 3378/1998
35. <https://legislatie.just.ro/>
36. Regulament din 24 iulie 2013 de aplicare a Legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995
37. Boroii Alexandru, *Drept penal, Partea specială*, ediția 4, Editura C.H.Beck, București, 2019
38. ÎCCJ, Decizia nr. 8 din 15 martie 2017
39. Diaconescu G., Duvac C., *Tratat de drept penal. Partea specială*, Editura C.H. Beck, București, 2009
40. ÎCCJ, Decizia nr. 26 din 3 decembrie 2014
41. Dobrinou V., Nistoreanu G., Boroii Al., și colab, *Drept penal, Partea specială*, Editura Europa Nova, București, 1999
42. ÎCCJ Decizia nr. 18 din 30 mai 2017
43. Dobrinou V., Hotca M. A. și colab, *Noul cod penal comentat*, Partea specială, ed. a II-a, Edit. Universul Juridic, București, 2014
44. ÎCCJ, Decizia nr. 126 din 2 martie 2021
45. Dobrinou V., Neagu N., *Drept penal Parte specială*, Editura Universul Juridic, București, 2011
46. ÎCCJ Decizia nr. 13 din 7 mai 2020.

PROTECTION OF PEOPLE WITH DISABILITIES THROUGH CRIMINAL LAW MEANS

OCROTIREA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI PRIN MIJLOACE DE DREPT PENAL

Drd. av. Cristina DOBRE*

Abstract: *In the following we will refer to create an overview of the situation of victims with intellectual and psychosocial disabilities of crime in terms of access and referral to (psycho-legal) support and assistance services, as well as the way their assessment is carried out, from the first contact with a judicial authority. We will also look at how the rights of persons with disabilities are regulated in criminal matters, either from the perspective of injured persons with disabilities or from the perspective of suspects or defendants with disabilities.*

Keywords: *victims with intellectual and psychosocial disabilities offences, assistance (psycho-legal), criminal matters, suspects or defendants with disabilities*

Raportându-ne atât la situația de la nivelul European³²⁹ cât și Internațional³³⁰ din punct de vedere legislativ în ceea ce privește drepturile persoanelor

---

* Universitatea Titu Maiorescu, București, dobre_cristinaa@yahoo.ro

³²⁹ 1. Regulation (EC) No 1107/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 concerning the rights of disabled persons and persons with reduced mobility when travelling by air.

2. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council, of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast).

3. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination. A legal analysis of the situation in EU Member States, Iceland, Liechtenstein and Norway, 2016, disponibil: http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/comparative_analysis_nd_2015.pdf

4. Reasonable accommodation for disabled people in employment disponibil la http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/reasonable_accommodation_in_employment_cont_exts_final_en.pdf

³³⁰ 1. UN Convention on the rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol.

2. United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, “General comment n°1 on Article 12 of the Convention - Equal Recognition before the Law”, adopted by the Committee at its tenth session (31 March – 11 April 2014), document n°: CRPD/C/GC/1.

3. United Nations Committee on the Rights of Persons with Disabilities, “General comment no. 2 on Article 9 of the Convention – Accessibility”, adopted by the Committee at its eleventh session (31 March–11 April 2014), document n°: CRPD/C/GC/2.

4. Conclusions and recommendations of the OHCHR expert meeting on deprivation of liberty of persons with disabilities, 8-9 September 2015, disponibil la <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Disability/Pages/deprivationofliberty.aspx>

cu dizabilități, acestea făcând parte din politica împotriva *discriminării persoanelor*, alături de criterii precum cele de gen, etnie, religie, convingere religioasă, vârstă sau orientare sexuală, putem observa că aceasta este foarte vastă.

În ceea ce privește reglementarea națională, regăsim dispoziții privitoare la drepturile acestor persoane vulnerabile în Legea nr. 487/2002 a sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice – republicată³³¹, în Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea *tuturor formelor de discriminare* – republicată³³², Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap – republicată³³³, Hotărârea de Guvern nr. 548/2017 privind aprobarea condițiilor de obținere a atestatului, procedurile de atestare și statutul asistentului personal profesionist³³⁴, dar și în alte acte normative precum Codul penal³³⁵ și Codul de procedură penală³³⁶.

Capitolul I, Art (2), Alin (1) din Legea nr. 448/2006 stipulează că „*persoanele cu handicap* sunt acele persoane cărora mediul social, neadaptat deficiențelor lor fizice, senzoriale, psihice, mentale și/sau asociate, le împiedică total sau le limitează accesul cu șanse egale la viața societății, necesitând măsuri de protecție în sprijinul integrării și incluziunii sociale.” În subsidiar, arătăm că în legea penală există mai multe dispoziții care privesc anumite categorii de persoane în care pot fi *încadrate și persoanele cu dizabilități*.

Este important de menționat afirmația³³⁷, conform căreia *persoana vătămată nu mai poate fi considerată subiect activ al acțiunii penale*. Potrivit doctrinei, nici sintagmele *persoană vătămată* și *victimă a infracțiunii* nu sunt *echivalente*, cea din urmă, folosită în instrumentele juridice europene în materie, ar fi „*doar persoana fizică aflată în poziția de subiect pasiv al infracțiunii*”. Fiind, totodată, și subiect pasiv al conflictului de drept penal care face obiectul procesului penal, este firesc să i se acorde persoanei vătămate dreptul de a participa la desfășurarea acestuia.

---

5. UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 1987.

6. United Nations, International Covenant on Civil and Political Rights, 1966.

7. United Nations, Universal Declaration of Human Rights 1948.

³³¹ Legea nr. 487/2002 a sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice – republicat în MO 652/13.09.2012.

³³² Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare – republicată în MO 166/07.03.2014

³³³ Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap – republicată în MO 1/03.01.2008

³³⁴ Hotărârea de Guvern nr. 548/2017 privind aprobarea condițiilor de obținere a atestatului, procedurile de atestare și statutul asistentului personal profesionist în MO 659/10.08.2017.

³³⁵ Noul Cod Penal, (Legea nr. 286/2009).

³³⁶ Noul Cod de procedură penală (Legea nr. 135/2010).

³³⁷ M. Udriou, *Procedură penală. Partea generală. Noul Cod de procedură penală*, Ed. C.H. Beck, București, 2014, p. 68.

În prezent, *persoana vătămată* poate opta să *nu* participe în procesul penal, caz în care trebuie să înștiințeze despre aceasta organul judiciar, care, dacă apreciază necesar, o va putea audia în calitate de martor. În acest sens, în literatura de specialitate³³⁸ a remarcat că înlăturarea rolului activ al organelor judiciare cu privir la participarea persoanei vătămate la desfășurarea procesului penal, conduce la o lacună legislativă cu privire la momentul-limită de constituire a persoanei vătămate în procesul penal.

În acest sens, o inovație a legiuitorului, în conformitate cu prevederile Directivei³³⁹, presupune că următoarele categorii de victime sunt vulnerabile: „*Sunt prezumate vulnerabile victimele copii, victimele care sunt în relație de dependență față de autorul infracțiunii*³⁴⁰, *victimele terorismului, ale criminalității organizate, ale traficului de persoane, ale violenței în cadrul relațiilor apropiate, ale violenței sexuale sau ale exploatării, victimele infracțiunilor săvârșite din ură și victimele afectate de o infracțiune din cauza prejudecăților sau din motive de discriminare care ar putea avea legătură în special cu caracteristicile lor personale, victimele cu dizabilități, precum și victimele care au suferit un prejudiciu considerabil ca urmare a gravității infracțiunii*³⁴¹”. Astel, se pot institui măsuri speciale de protecție pentru aceste categorii de victime, dacă autoritățile judiciare le consideră ca fiind martori amenințați sau vulnerabili.

Alte măsuri de ocrotire pentru aceste victime pot include audierea de către judecător/poliție/procuror în locuri special amenajate și în prezența unui psiholog sau a unui asistent social al cărui scop este de a preveni riscul de victimizare secundară. Aceste victime ar trebui să fie audiate *a doua oară doar* dacă este strict necesar și de către aceeași persoană. Totodată, victimelor vulnerabile li se acordă dreptul de a fi audiate de o persoană de același sex, la cerere.

În ceea ce privește persoanele cu dizabilități, acestea se confruntă cu un acces mai redus la sistemul de justiție decât cele fără dizabilități atunci când au nevoie să sesizeze o nedreptate sau o încălcare a drepturilor. De pildă, 40% dintre persoanele cu dizabilități știu cum să procedeze sau știu ce drepturi au când doresc să se adreseze sistemului de justiție (față de 54% dintre persoanele

---

³³⁸ I, Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedură penală. Partea generală* – În lumina noului Cod de procedură penală, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 178.

³³⁹ Directiva privind Drepturile Victmelor

³⁴⁰ Ion Ifrim, Matei Mihaela Shilbaya, *Alienarea parentală element constitutiv al infracțiunii de nerespectarea măsurilor privind incredintarea minorului în concurs cu alte infracțiuni*, Revista Universul juridic, nr. 4/2022, luna aprilie, <https://www.universuljuridic.ro/alienarea-parentala-element-constitutiv-al-infracțiunii-de-nerespectarea-măsurilor-privind-incredintarea-minorului-in-concurs-cu-alte-infracțiuni>.

³⁴¹ Ion Ifrim, *Drugs hidden under the eyes of the law*, Centru de Studii Juridice și Administrative, Facultatea de Științe Economice și Drept, Universitatea din Pitești, 2023, C. H. Beck, *Drugs hidden under the eyes of the law*, p. 19.

fără dizabilități). În particular, în privința accesării mijloacelor și etapelor necesare obținerii unui remediu, un procent mai mic din persoanele cu *dizabilități reușesc* să parcurgă etapele care țin de *depunerea unei plângeri* (40% față de 60% dintre persoanele fără dizabilități) și posibilitatea de a face apel (15% față de 29% persoane fără dizabilități).

Un alt aspect important ce trebuie precizat este acela al victimelor cu dizabilități care sunt ocrotite printr-o măsură judecătorească – cu alte cuvinte, sunt *puse sub interdicție*. Capacitatea juridică este indispensabilă pentru exercitarea drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale și nu trebuie condiționată de deficitul real sau perceput al capacității mentale. Capacitatea juridică este esențială deoarece afectează toate domeniile vieții, inclusiv cel al audierilor victimelor în cadrul procedurilor penale. Orice modalitate de a lipsi persoana cu dizabilități de capacitate juridică prin substituirea deciziei îi încalcă acesteia drepturile fundamentale.

Trecând la codul penal, *partea generală*, în subsidiar regăsim dispoziții aplicabile din perspectiva analizei prezentului articol, în normele referitoare la *cauzele de neimputabilitate, circumstanțe agravante, și măsuri de siguranță*³⁴². De exemplu articolul 26 din Codul penal se referă la *iresponsabilitate* ca și cauză de neimputabilitate prevăzându-se că nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu putea să-și dea seama de acțiunile sau inacțiunile sale ori nu putea să le controleze, fie *din cauza unei boli psihice, fie din alte cauze*. În articolul următor, se prevede *intoxicația* ca și cauză de neimputabilitate.

O altă cauză de neimputabilitate *este eroarea* care prevede că nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu cunoștea existența unei stări, situații ori împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei sau nu constituie circumstanță agravantă sau element circumstanțial agravant starea, situația ori împrejurarea pe care infractorul nu a cunoscut-o în momentul săvârșirii infracțiunii. Astfel, dacă să *spunem că persoana vătămată avea un anumit handicap, o anumită dizabilitate* care o punea în situația de a *nu se putea apăra*, dizabilitate pe care făptuitorul nu a perceput-o ca atare și de care nu avea habar, dacă fapta respectivă ar fi mai gravă datorită acestei circumstanțe, ea nu va putea fi reținută împotriva făptuitorului. Dacă însă, dimpotrivă, făptuitorul și-a dat seama de această *dizabilitate și a percept-o ca și o cauză de neputință* de a se apăra a victimei, acest lucru va fi reținut împotriva făptuitorului, fiind întrunite condițiile circumstanței agravante prevăzute de art. 77 lit. e) (săvârșirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate,

---

³⁴² Ion Ifrim, *Modificări aduse noului cod penal, în contextul armonizării cu legislația Uniunii Europene*. Revista SCJ nr. 1/2021, p. 103

datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze) dacă această circumstanță nu este cuprinsă în conținutul constitutiv al infracțiunii.

De asemenea, dacă o persoană săvârșește o faptă tocmai datorită unei dizabilități ale unei persoane pe care o consideră inferioară datorită acesteia, legiuitorul a prevăzut *o altă circumstanță agravantă*, respectiv cea din art. 77 lit. h) (săvârșirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru alte împrejurări de același fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte).

O altă formă de ocrotire prevăzută de codul penal, de data *aceasta față de persoana* care a săvârșit o infracțiune, și față de care după trimiterea în judecată se dispune de exemplu amânarea aplicării pedepsei sau condamnarea la o pedeapsă cu suspendarea sub supraveghere, este posibilitatea instanței de a obliga această persoană care suferă de o *anumită boală cronică*, cum ar fi *consumul de alcool sau substanțe psihoactive* și care pe termen lung ar putea degenera într-o dizabilitate, la măsuri de control, tratament sau îngrijiri medicale (art. 85 al. 2 lit. d) și respectiv art. 91 al. 2 lit. c) Cod penal).

De asemenea, pe tot *parcursul procesului penal*, împotriva unei persoane care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, *nejustificată*, se pot lua *măsuri de siguranță* pentru a înlătura o stare de pericol și a preîntâmpina săvârșirea faptelor prevăzute de legea penală. Astfel, art. 109 reglementează măsura de *siguranță a tratamentului medical*, în timp ce în art. 110 se prevede măsura de siguranță a internării medicale.

În *partea specială a codului penal* întâlnim mai multe infracțiuni care conțin ca și *formă agravată* săvârșirea unei infracțiuni față de o persoană *cu o anumită dizabilitate*, care fiind într-o *stare de vulnerabilitate*, nu se poate apăra sau această circumstanță este prevăzută chiar în conținutul constitutiv al infracțiunii. Astfel este de exemplu infracțiunea de *trafic de persoane* în forma prevăzută la art. 210 al. 1 lit. b) (profitând de imposibilitatea de a se apăra sau de a-și exprima voința ori de starea de vădită vulnerabilitate a acelei persoane), cea de *exploatare a cerșetoriei* prevăzută la art. 214 al. 1 (fapta persoanei care determină o persoană cu dizabilități fizice ori psihice să apeleze în mod repetat la mila publicului pentru a cere ajutor material sau beneficiază de foloase patrimoniale de pe urma acestei activități³⁴³), violul prevăzută de art. 218 Cod penal sau *agresiunea sexuală* (art. 219).

---

³⁴³ Ion Ifrim, *Explicațiile noului cod penal*, coord. George Antoniu, Tudorel Toader, 2015, Ed. Universul Juridic, p. 134. Ion Ifrim, *Reflecții cu privire la folosirea unui minor în scop de cerșetorie*, Revista Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, nr. 2/2013, pp.51-60.

O altă formă de ocrotire este prevăzută de art. 190 din Codul penal care prevede și pedepsește infracțiunea de *uciderea la cererea victimei* care constă în uciderea săvârșită la cererea explicită, serioasă, conștientă și repetată a victimei care suferea de o boală incurabilă sau de o infirmitate gravă atestată medical, cauzatoare de suferințe permanente și greu de suportat. Așadar nimeni nu poate dispune de viața altuia, nici chiar atunci când victima, grav bolnavă, solicită să i se pună capăt vieții.

De asemenea, legiuitorul pedepsește și *determinarea sau înlesnirea sinuciderii* săvârșită față de o persoană cu discernământ atenuat sau față de o persoană care nu a putut să-și dea seama de consecințele acțiunilor sau inacțiunilor sale ori nu putea să le controleze, aici putând fi vorba și de o persoană cu dizabilități (art. 191 Cod penal). În cazul în care lovirea sau alte violențe cauzează o infirmitate, fapta reprezintă infracțiunea de vătămare corporală (art.194). Art. 203 pedepsește lăsarea fără ajutor a unei persoane aflate în dificultate, aici putându-se încadra și o persoană cu dizabilități care de exemplu, nu s-ar putea salva.

Apoi, *infracțiunea de tortură* ar putea fi comisă și când s-ar putea baza pe o discriminare legată de anumite dizabilități (art. 282 al. 1 lit. d). Și art. 369 este o formă de protejare a *persoanelor cu dizabilități*, incriminând incitarea publicului, prin orice mijloace, la ură sau discriminare împotriva unei categorii de persoane, care ar putea fi persoanele cu handicap, de exemplu.

Față de cele precizate, credem că, persoanele cu dizabilități, cu toate că, legea procesual penală oferă unele garanții (posibilitatea procurorilor de a se sesiza din oficiu) privind accesul la justiție al persoanelor aflate într-o situație de dependență față de rolul activ al gardianilor lor, de cele mai multe ori, persoanele chemate să le protejeze (angajați ai centrelor rezidențiale, directori ai instituțiilor statului furnizori de servicii sociale), devin expuse violenței și abuzului, iar acestea se confruntă cu bariere suplimentare în accesarea sistemului de justiție. Cel mai adesea, lipsa mecanismelor de plângere, izolarea față de comunitate, lipsa mijloacelor de comunicare și atitudinea discriminatorie a angajaților, determină ca numărul sesizărilor depuse să fie foarte redus, raportat la numărul real al abuzurilor. Mă mult, este important să se țină cont de nevoile specifice ale victimelor în funcție de propriile caracteristici (sex, vârstă, dizabilitate, religie) sau în funcție de anumite categorii de infracțiuni.

BIBLIOGRAFIE

- Legea nr. 487/2002 a sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice – republicat în MO 652/13.09.2012.
Ordonanța nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare – republicată în MO 166/07.03.2014.

Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap – republicată în MO 1/03.01.2008.

Hotărârea de Guvern nr. 548/2017 privind aprobarea condițiilor de obținere a atestatului, procedurile de atestare și statutul asistentului personal profesionist în MO 659/10.08.2017.

Noul Cod Penal, (Legea nr. 286/2009).

Noul Cod de procedură penală (Legea nr. 135/2010).

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ugb.ro/Juridica/Issue12ROEN/6._Protectia_drepturilor_persoanelor_cu_dizabilitati.Szabo.RO.pdf

chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/04/National-finding-report-Romania-ro-220426-1.pdf

<http://ier.gov.ro/traduceri/drepturile-omului/jurisprudenta-cedo/>

MIGRANT TRAFFICKING IN ROMANIA

TRAFICUL DE MIGRANȚI ÎN ROMÂNIA

Masterand Cristian VASILE*

Abstract: *As we know, migration comes from French (migration) and Latin (migratio, -onis) and refers to the movement of a population from one territory to another, determined by economic, social, political or natural factors. We go on to say that movement takes place over long distances and by leaving the country (the basic element being the crossing of a border), but there can also be internal migration. However, not all movements can be classified as migration.*

Keywords: *migration, economic, social, political or natural factors. Leaving the country, internal migration.*

1. Migrația presupune în viziunea Organizației Internaționale pentru Migrație, mișcarea unei persoane sau a unui grup de persoane, fie trecând o frontieră internațională, fie în interiorul unui stat. Este o mișcare a populației, indiferent de mărime, compoziție sau cauze; include migrația refugiaților, a populațiilor dislocate, a persoanelor migrând din cauze economice sau pentru alte scopuri, inclusiv reuniunea familială³⁴⁴.

Cuvântul *migrație* provine din limba franceză (*migration*) și latină (*migratio, -onis*) și se referă la fenomenul de deplasare a unei mase de populații de pe un teritoriu pe altul, deplasare determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali³⁴⁵. De regulă, deplasarea se face pe distanțe lungi și prin părăsirea țării (elementul de bază fiind traversarea unei granițe), dar poate exista și migrația internă (Ex: În perioada anterioară, în România, mulți muncitori din zona Moldovei au migrat spre Muntenia, orașul Brașov fiind unul puternic industrializat care avea nevoie de forță de muncă). Însă *nu* orice deplasare poate fi catalogată drept migrație. Spre exemplu, persoanele care locuiesc în București și merg în vizită pentru câteva zile de Crăciun la părinți în localitatea natală situată în provincie, nu poate fi considerată migrație. La fel cum nici situația în care bunica a venit în vizită câteva zile în oraș pentru a avea grijă de nepoți în timp ce părinții copiilor se află la serviciu. Totodată, dacă o persoană locuiește în suburbia unui mare oraș, deplasarea zilnică spre acesta, acolo fiind serviciul sau

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion, Programul de studii: Dreptul penal al afacerilor.

³⁴⁴ Definiție a Organizației Internaționale pentru Migrație (IOM)

³⁴⁵ Conform definiției Dicționarului Explicativ al Limbii Române, p. 681

instituția de învățământ superior pe care o urmează, nu este inclusă în categoria migrației. Dreptul la libertatea de mișcare este recunoscut la nivel mondial de peste jumătate de secol așa cum este prevăzut și în Declarația Universală a Drepturilor Omului: „*Orice persoană are dreptul de a circula în mod liber și de a-și alege reședința în interiorul granițelor unui stat*” și „*Orice persoană are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv a sa, și de a reveni în țara sa*”³⁴⁶. Așadar, migrația poate fi *voluntară*, care ține de dorința unei persoane de a se deplasa într-un alt loc decât în cel nativ, pentru a avea acces în primul rând la unele nevoi fiziologice și de securitate mai bune, ori chiar personale (Ex: căsătoria cu un cetățean al altui stat) sau *involuntară*, care este cauzată de unii factori politici sau naturali, țară confruntată cu unele cataclisme, *legală* sau *ilegală*, *permanentă* sau *temporară*. Totodată din punct de vedere numeric poate exista migrație individuală, familială sau în masă.

Unii migranți revin în țara natală după dobândirea unei situații financiare mai bune sau când condițiile de trai din țară au făcut progrese. Mobilitatea permanentă constituie un mod de viață în sine, itinerant, având tot timpul în perspectivă următoarea destinație. Călătoriile sunt vize temporare într-o cultură diferită, pentru anumite scopuri. Migrația poate fi circulară, aducând persoanele înapoi în locurile lor de origine. Emigrarea constituie o mișcare permanentă intenționată, care uneori poate fi urmată de o reîntoarcere, atunci când condițiile de la destinație devin nesatisfăcătoare”³⁴⁷.

2. Deschiderea completă a granițelor României, imediat după 22 decembrie 1989³⁴⁸, urmată de abrogarea infracțiunii prevăzute de art. 245 Cod penal și sancționarea contravențională, total inefficientă, s-au dovedit nefaste³⁴⁹, deoarece au permis ieșirea peste graniță a unor infractori care aveau de executat pedepse, au permis scoaterea din țară a unor bunuri de valori deosebite pentru patrimoniul cultural, introducerea pe teritoriul României a armelor și munițiilor, a produselor și substanțelor stupefiante ori toxice, inclusiv a deșeurilor deosebit de vătămătoare pentru sănătatea publică³⁵⁰.

Pentru a curma această stare nefirească de lucruri, a fost necesară adoptarea Legii nr. 56-1992 care, pe lângă reîncriminarea faptelor prevăzute în fostul art. 245 din Cod penal anterior a introdus și o altă infracțiune, precum și o serie

---

³⁴⁶ Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 13, pct. 1 și 2

³⁴⁷ Dirk Hoerder „*Cultures in contact. World migrations in the Second Millenium*”, Duke Univeristy Press, SUA, 2002

³⁴⁸ Infracțiunea de trecere frauduloasă a frontierei a fost prevăzută până în anul 1989, de art art. 245 C. pen. anterior, care a fost abrogat prin Decretul-Lege nr. 12 din 10 ianuarie 1990.

³⁴⁹ Ion Ifrim, *Explicațiile noului cod penal*, vol. I, in George Antoniu, Tudorel Toader, vol. I, Ed. Universul Juridic , 2015, p. 30.

³⁵⁰ Cristian Eugen Grigorie, Marinela Grigorie, Universitatea din Craiova, Facultatea de Drept, *Curs universitar – Discuții privind infracțiunea trecerea frauduloasă a frontierei Române*, Craiova

de forme agravante ale infracțiunilor care vizează trecerea frauduloasă a frontierei de stat a României³⁵¹.

Infracțiunea de *trafic de migranți*, deși nu era denumită astfel, fiind mai degrabă o formă agravată a infracțiunii de trecere frauduloasă a frontierei, a fost reglementată pentru prima dată în legislația postcomunistă în aceeași lege, Legea nr. 56 din 1992 privind frontiera de stat a României, care la art. 67 prevedea astfel³⁵²: „*Fapta persoanei care racolează, îndrumă sau călăuzește o altă persoană în scopul trecerii frauduloase a frontierei de stat, precum și a celei care organizează această activitate constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani*”. Alin. 2 prevedea o formă agravată „*Dacă fapta săvârșită privește un grup de persoane ori a urmărit obținerea de foloase materiale sau de alta natura, pedeapsa este închisoare de la 1 an la 5 ani*. Alin 3 prevedea pedepsirea tentativei, iar la alin 4 se specifica că „*Valorile sau bunurile materiale obținute ca urmare a săvârșirii acestei infracțiuni se confiscă*”

Ulterior, această infracțiune a fost preluată cu unele modificări de OUG nr. 105 din 2001 privind frontiera de stat a României, care la art. 70 alin. 1 prevedea astfel³⁵³: „*Fapta persoanei care racolează, îndrumă sau călăuzește una sau mai multe persoane în scopul trecerii frauduloase a frontierei de stat, precum și a celei care organizează această activitate constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani*”. Alineatul 2, din același articol, prevedea și forma agravată a infracțiunii, „*Fapta de a se asocia sau iniția constituirea unei asocieri în scopul săvârșirii faptei prevăzută la alin. 1 ori aderarea sau sprijinirea sub orice formă a unei astfel de asocieri se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani.*” Tentativă la săvârșirea infracțiunii era de asemenea pedepsită și reglementată, iar „*bunurile și valorile care au servit sau care au fost destinate să servească la săvârșirea infracțiunilor erau confiscate*”³⁵⁴.

De remarcat este faptul că în Codul penal ediția 1968, exista la art. 323 infracțiunea de *asocierea în vederea de săvârșirea de infracțiuni*, echivalentul a reglementării actuale a art. 367 *constituirea a unui grup infracțional organizat*, însă legiuitorul a ales să incrimineze separat la alin. 2, asocierea în vederea trecerii frauduloase a frontierei de stat, inițiativa unei asemenea asocieri sau aderarea ori sprijinul sub orice formă a unei astfel de asocieri. De aici, se poate observa o diferență între cele două acte normative de înăsprire a pedepsei,

---

³⁵¹ August Ungureanu, *Probleme teoretice și practice privind infracțiunile la regimul juridic al frontierei de stat a României*, Revista Dreptul nr. 4-1995, p. 38

³⁵² Ion Ifrim, *Partea generală a Codului penal român într-o viziune europeană*, Revista Studii și Cercetări Juridice, nr. 3/2017, Publicată în M.Of. nr. 126 din 9 iunie 1992, pp. 329-359.

³⁵³ Publicată în M. Of. nr. 352 din 30 iunie 2001

³⁵⁴ Ion Ifrim, *Enforcement issues criminal law sanction of confiscation of property*, Supplement of Valahia University Law Study, Editura Bibliotheca Târgoviște, 2022, pp. 37-46.

precum și eliminarea condiției de numărul de persoane trecute fraudulos peste frontieră sau ca aceasta activitate să fie remunerată în bani sau alte foloase pentru forma agravată.

Trebuie precizat *ab initio* că expresia *intrarea sau ieșirea din țară* are în vedere România și nu alte state. Altfel spus, Ordonanța de urgență nr. 105/2001 nu incriminează trecerea ilegală a frontierei altor state ci doar a României³⁵⁵. Aici, precizăm faptul că, prin *frontiera de stat* înțelegem, *linia reala sau imaginată care trece, în linie dreaptă, de la un semn de frontieră la altul ori, acolo unde frontiera nu este marcată în teren cu semne de frontieră, de la un punct de coordonate la altul*³⁵⁶.

3. Traficul de migranți nu a avut corespondent în Codul penal (1969), așa cum am menționat mai sus a fost incriminat distinct în lege specială, fiind abrogat odată cu adoptarea Legii 286/2009. Titlul III *Infracțiuni privind autoritatea și frontiera de stat*, Cap II *Infracțiuni privind frontiera de stat*, la art. 263 în ediția actuală a Codului penal astfel³⁵⁷ prevede: „*Racolare, îndrumarea, călăuzirea, transportarea, transferarea sau adăpostirea unei persoane, în scopul trecerii frauduloase a frontierei de stat a României, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani. Alineatul 2, din același articol, prevede și o formă agravată a infracțiunii, „Când fapta a fost săvârșită: a) în scopul de a obține, direct sau indirect un folos patrimonial; b) prin mijloace care pun în viață, integritatea sau sănătatea migrantului; c) prin supunerea migrantului la tratamente inumane sau degradante, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani și interzicerea exercitării unor drepturi”*. Tentativa se pedepsește.

În esență, traficul de migranți reprezintă o activitate prin care se facilitează intrarea unei persoane într-un alt stat, față de care acea persoană nu este cetățean sau rezident permanent. O atare activitate ilegală este realizată cel mai adesea pentru obținerea, direct sau indirect, a unui folos material sau de altă natură³⁵⁸.

Obiectul juridic special îl constituie relațiile sociale referitoare la respectarea intereselor generale în sfera activității de supraveghere și control a frontierei statului.

Obiectul material este reprezentat de corpul persoanei care face obiectul traficului de migranți.

Subiectul activ al acestei infracțiuni poate fi orice persoană care îndeplinește condițiile prevăzute de lege pentru a răspunde penal: vârsta cerută

---

³⁵⁵ Constantin Sima, *Infracțiuni prevăzute în legi speciale comentate și adnotate*, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 96

³⁵⁶ A se vedea OUG 105 din 2001 privind frontiera de stat, art. 1, lit a), publicată în M. Of. nr. 352 din 30 iunie 2001

³⁵⁷ A se vedea Legea 286 din 2009, publicată în M.Of. nr. 510 din 24 iulie 2009

³⁵⁸ George Antoniu, Tudorel Toader coord., *Explicațiile Noului Cod Penal, vol. IV*, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 60.

de lege, responsabilitatea și libertatea de voință și care realizează vreuna dintre acțiunile incriminate.

Subiectul pasiv principal este întodeauna statul, prin instituția publică a cărei autoritate a fost vătămată, iar în cazul traficului de migranți în formă agravată (art. 263 alin. (2) lit b) și c) C. Pen), *subiectul pasiv secundar* este persoana asupra căreia se execută vreuna dintre acțiunile incriminate, în speță, migrantul.

Elementul material al infracțiunii de trafic de migranți în varianta normativă simplă, precum și în forma agravată, constă într-o acțiune care se poate realiza prin mai multe acțiuni alternative și anume de racolare, îndrumare, călăuzire, transport, transfer sau adăpostirea a uneia sau mai multor persoane, în scopul trecerii frauduloase a frontierei de stat³⁵⁹.

Legea oferă șase abordări posibile pentru a îndeplini elementul material necesar pentru producerea unei infracțiuni, dar este necesară doar una. Săvârșirea acțiunilor multiple prevăzute de lege nu modifică caracterul singular al infracțiunii de trafic de migranți. În general, traficul de migranți se referă la facilitarea unei intrări neautorizate pe teritoriul unui stat de către o persoană care nu este cetățean al aceluși stat sau nu îndeplinește cerințele legale de intrare.

„Prin acțiunea de *a racola* se înțelege recrutarea unei persoane pentru o anumită activitate, atrăgând-o prin promisiuni, presiuni sau prin alte mijloace de convingere să treacă fraudulos frontiera de stat.

Prin acțiunea de *a îndruma* se înțelege a arăta cuiva drumul, a-l îndrepta în direcția potrivită.

Prin acțiunea de *a călăuzi* se înțelege a însoți în calitate de călăuză o persoană într-o anumit scop.

Prin acțiunea de *a transporta* se înțelege a asigura deplasarea cu un mijloc oarecare a unei persoane dintr-un loc în altul.

Prin acțiunea de *a transfera* se înțelege a asigura trecerea unei persoane dintr-un anumit loc în altul.

Prin acțiunea de *a adăposti* se înțelege acțiunea de a asigura un adăpost unei persoane în vederea realizării unui anumit scop³⁶⁰.

Pentru existența infracțiunii analizate, este necesar ca, ca oricare dintre acțiuni, să aibă loc cu scopul de a trece ilegal frontiera de stat.

Pentru forma agravată a infracțiunii, prev. de art. 263 alin. 2 lit. b) și c) este necesar să existe, pe lângă cerința esențială menționată și alte două cerințe, și anume: fapta să fie săvârșită „*prin mijloace care pun în pericol viața, integritatea sau sănătatea migrantului*”, respectiv să existe cerința „*prin supunerea migrantului la tratamente inumane sau degradante*”.

---

³⁵⁹ George Antoniu, Tudorel Toader, *op.cit.*, p. 61

³⁶⁰ *Ibidem*, p. 62

Urmarea imediată, în ambele cazuri, este reprezentată de starea de pericol creată privind activitatea autorității responsabile de supraveghere și control a frontierei de stat.

Legătura de cauzalitate între activitatea făptuitorului și urmarea imediată se realizează prin însăși săvârșirea acțiunii descrise în norma de incriminare.

În ambele variante normative, pentru existența infracțiunii, nu poate exista ca formă de vinovăție decât, intenția directă, așa cum rezultă și din formularea actului normativ „*în scopul trecerii frauduloase a frontierei de stat*”.

Similar prevederilor legale anterioare, tentativa de a întrerupe executarea sau de a obstrucționa rezultatul este nu numai realizabilă, ci și sancționabilă prin lege.

Codul penal român conține prevederi care reglementează separat *traficul de persoane* și *traficul de migranți*. Principala diferență dintre cele două infracțiuni este concentrată în două dimensiuni, iar punctul comun este că scopul lor principal este căutarea profitului. Pe de o parte, elementul esențial al traficului de persoane este exploatarea victimelor prin mijloace specifice (violență, amenințări, înșelăciune), în timp ce traficul de migranți implică în principal circulația organizată și ilegală a persoanelor pe teritoriul multor țări.

O distincție între cele două infracțiuni este necesară pentru a evita confundarea victimelor traficate care suferă un tratament degradant cu migranții care trec frontiera în mod fraudulos singuri sau cu ajutorul anumitor grupuri, care în majoritatea cazurilor sunt identificate din motive economice.

Când un migrant plătește un contrabandist pentru a-l ajuta să intre ilegal într-un stat, contrabandistul nu va deține nicio putere asupra sa odată ce tranzacția este finalizată. Însă, dacă persoana este o victimă a traficului de persoane, aceasta nu va fi liberă nici după sosirea în țara de destinație, ci va rămâne sub controlul traficantului și poate fi exploatată în orice moment.

Totodată, distincția dintre cele două infracțiuni se reflectă în prevederile celor două infracțiuni sub titluri diferite ale Codului penal. Astfel, traficul de persoane este tratat în Titlul I – *Infracțiuni contra persoanei*, Capitolul VII – *Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile*, unde protejarea valorilor sociale referitoare la indivizi este o preocupare primordială, iar traficul de migranți este tratat în Titlul III – *Infracțiuni privind autoritatea și frontiera de stat*, Capitolul II – *Infracțiuni privind frontiera de stat*, valorile sociale protejate nu mai privesc indivizii, ci sunt parte integrantă a națiunii în sine.

Traficul de migranți, prin însăși natura sa, implică *trecerea ilegală a frontierelor*, în timp ce traficul de persoane reprezintă exploatarea victimelor în scop de profit, care poate avea loc într-o singură țară sau poate fi transnațională.

4. La nivel european există mai multe rute migrației folosite de migranți și traficantii de migranți, analizate și actualizate anual de către FRONTEX³⁶¹:

---

³⁶¹ <https://frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-map/> .

De pildă, *ruta Est Mediteraneană* rămâne o alternativă a intrării pe mare în U.E. Aceasta este folosită în principal de migrații și refugiații din mai multe țări precum Siria, Afganistan, Palestina, Irak, *cantonați* în Turcia (care au trecut granița legal sau ilegal), și forțează mai departe trecerea către state din zona euro precum Grecia, Italia, Cipriu, Bulgaria și România. Pe această rută au fost înregistrate în primele 6 luni ale anului 2023 un număr de 17054 intrări ilegale din Turcia în U.E. Din păcate, traversările maritime rămân extrem de periculoase. Potrivit datelor OIM, aproape 1 900 de persoane au dispărut în Mediterana doar în iunie 2023, marea majoritate fiind pe ruta Mediteranei Centrale.

Ruta Balcanilor de Vest este a doua cea mai folosită cale către Europa, majoritatea trecerilor ilegale fiind atribuite migraților care se află de ceva timp în regiunea balcanică (Albania, Macedonia de Nord, Kosovo, Muntenegru, Serbia, Bosnia-Herțegovina) și încearcă în mod repetat să ajungă în țări țintă din UE, forțând granițele Greciei și Bulgariei îndreptându-se spre nord la granițele comune ale Ungariei, României, Croației sau Serbiei. După numărul record de sosiri în Uniunea Europeană în 2015, numărul migraților ilegali care au ales această rută a scăzut constant timp de câțiva ani și a început să crească din nou din 2019. În primele 6 luni ale anului 2023, pe această rută au fost înregistrate peste 52000 treceri ilegale, o scădere de 26% cu aceeași perioadă a anului 2022. La fel ca și ruta est mediteraneană majoritatea migraților sunt din Siria, Afganistan și Turcia.

Însă, odată cu izbucnirea conflictului armat din Ucraina, a făcut această rută mai periculoasă și mai puțin atrăgătoare pentru migrații din Orientul Mijlociu, fiind înregistrate în primele 6 luni ale lui 2023, un număr de 2838 treceri ilegale, o scădere semnificativă față de aceeași perioadă a lui 2022. În prezent, majoritatea persoanelor ce folosesc această rută provin din Ucraina, fiind mulți bărbați supuși condițiilor de mobilizare și care fug din calea războiului, urmași de Siria și Afganistan.

Dintre toate aceste rute, cele care implică în mod deosebit și frecvent România sunt Ruta Est Mediteraneană, a Balcanilor de Vest și Ruta Frontierelor de Est³⁶².

Cele mai utilizate moduri de operare au constat în: traversarea ilegală a frontierei verzi (modalitatea folosită preponderent pentru sensul de intrare în țară); ascunderea în mijloace de transport (modalitate folosită preponderent pentru sensul de ieșire din țară) și trecerea cu ambarcațiuni (modalitate folosită preponderent pentru sensul de intrare de către migrații provenind din Turcia pe Marea Neagră, dar și utilizând fluviul Dunărea (granița cu Serbia), precum și râurile Tisa (granița cu Ucraina) sau Prut (granița cu Republica Moldova));

---

³⁶² <https://www.mai.gov.ro/wp-content/uploads/2023/05/Raport-periodic-de-activitate-MAI-2022.pdf>

Pentru partea de Nord și Est a României, principala problemă rămâne fluxul de migranți și refugiați intrați ilegal dinspre Ucraina, această zonă făcând parte din *Ruta Frontierelor de Est*. Așa cum am menționat și anterior această rută reprezenta o alternativă a Rutei Balcanilor de Vest, deoarece aceasta din urmă, fiind preferată de foarte multe grupuri organizate, a atras atenția și autorităților care au impus măsuri de întărire a frontierelor. Deși o rută mai lungă pentru migrații provenind din Orientul Mijlociu și Asia, această rută a căpătat notoritate datorită faptului că traversează țări ex-sovietice cu ușurință, unul din motive fiind și corupția autorităților care ar trebui să împiedice și să prevină intrarea ilegală pe teritoriul lor, înregistrând creșteri anuale până în luna februarie 2022.

Urmărirea penală a infracțiunii de *trafic de migranți* prev. și ped. De art. 263 C. Pen este de competența parchetelor de pe lângă tribunale³⁶³, însă dacă săvârșirea ei a intrat în scopul unui grup infracțional organizat, așa cum este prev. De art. 367 alin 6 din Codul penal, competența îi revine D.I.I.C.O.T., indiferent de calitatea persoanei, prin procurori specializați, care pot dispune organelor de poliție judiciară ce dețin avizul necesar, efectuarea unor acte de urmărire penală³⁶⁴.

Faptul că fluxurile de migrație s-au intensificat în ultimii ani, parțial din cauza progresului economic al economiei românești și parțial din cauza fluctuațiilor geopolitice din bazinul mediteranean și dincolo, are și implicații de securitate. În același timp, guvernul României se *confruntă cu o criză* a forței de muncă, deficitul de forță de muncă crescând de la an la an. Prin urmare, angajarea de străini este o încercare de a acoperi o parte a deficitului. Un contingent de noi lucrători străini care intră în forța de muncă se formează în fiecare an și, în unele cazuri, este completat pe baza semnalelor și informațiilor de la angajatori³⁶⁵.

5. Cu privire la *combaterea fenomenului*, pe lângă metodele clasice de administrare a probatoriului (declarațiile martorilor, persoanelor vătămate, inculpați, înscrisuri, fotografii etc.), se folosesc și o parte din „*metodele speciale de supraveghere sau cercetare*”³⁶⁶ care sunt prevăzute în Titlul IV, Cap. IV din C.proc.pen.

6. În conformitate cu standarele impuse de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, legiuitorul român a prevăzut în mod expres testul proporționalității printre condițiile ce trebuie îndeplinite în mod obligatoriu și cumulativ, conform art. 139 din C.proc.pen, pentru a utiliza aceste tehnici și

---

³⁶³ Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010, cu modificările și completările ulterioare, art. 36 alin. 1, lit. a.

³⁶⁴ A se vedea Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 78/2016, publicată în M. Of. al României, Partea I, nr. 938 din 22 noiembrie 2016.

³⁶⁵ https://www.diicot.ro/images/documents/rapoarte_activitate/raport2022.pdf.

³⁶⁶ Ibidem, art. 138 alin.1

metode speciale, astfel că infracțiunea de trafic de migranți, este o infracțiune gravă, pedeapsa fiind închisoarea de la 2-7 ani în forma simplă, respectiv 3-10 forma agravată. Totodată, măsurile de supraveghere tehnice sunt necesare, întrucât astfel de grupări infracționale care se ocupă cu traficul de migranți au un caracter *ermetic*, pentru a nu risca să fie descoperiți de organele de poliție, aceste metode fiind utile pentru obținerea de date și probe în stabilirea activității infracționale a tuturor participanților (organizatori, călăuze) la comiterea infracțiunilor precum și a beneficiarilor, care *nu ar putea fi obținute în alt mod sau obținerea ar presupune dificultăți deosebite care ar prejudicia ancheta*³⁶⁷. Cu toate acestea, de remarcat este faptul că, de la an la an, tehnologia a evoluat odată cu apariția telefoanelor *smart* și a dezvoltării diferitelor aplicații de comunicații ce sunt folosite cu ajutorul telefoanelor (*Whatsapp, Telegram, Signal, Surespot, Snapchat, Facebook Messenger etc*) și care la momentul actual *nu pot fi interceptate* în cadrul urmăririi penale de către Poliția Română, neexistând un soft achiziționat de către statul român în acest sens, deși decizia CCR din 17 mai 2022 prevede constituțională această măsură. Așadar, acest lucru nu este un secret, fiind cunoscut de către public și exploatat la maxim de către infractori în vederea comiterii de infracțiuni. În acest moment singurul care poate lua măsuri este statul, prin guvernarea sa, în vederea achiziției unor tehnologii care permit interceptarea convorbilor prin intermediul aplicațiilor de telefonie mobilă.

7. Prin urmare, rezultă că această decizie va trena destul de mult, fiindcă prin achiziția unei astfel de tehnologii vor fi întărite instituții ale statului (DNA, DIICOT) care instrumentează infracțiuni grave, infracțiuni ce atentează la siguranța statului sau corupție la nivel înalt, unde istoria postdecembristă ne-a demonstrat, că nu de puține ori, au fost implicați și politicieni.

BIBLIOGRAFIE

- August Ungureanu, *Probleme teoretice și practice privind infracțiunile la regimul juridic al frontierei de stat a României*, Revista Dreptul nr. 4-1995, p. 38
- Constantin Sima, *Infracțiuni prevăzute în legi speciale comentate și adnotate*, Editura Lumina Lex, București, 2002, p. 96
- Cristian Eugen Grigorie, Marinela Grigorie, Universitatea din Craiova, Facultatea de Drept, *Curs universitar – Discuții privind infracțiunea trecerea frauduloasă a frontierei Române*, Craiova,
- Dirk Hoerder „*Cultures in contact. World migrations in the Second Millenium*”, Duke Univeristy Press, SUA, 2002
- George Antoniu, Tudorel Toader coord., *Explicațiile Noului Cod Penal, vol. IV*, Editura Universul Juridic, București, 2016, p. 60.

---

³⁶⁷ Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010, cu modificările și completările ulterioare, art. 139 alin. 1., lit. c)

- Ion Ifrim, *Enforcement issues criminal law sanction of confiscation of property*, Supplement of Valahia University Law Study, Editura Bibliotheca Târgoviște, 2022, pp. 37- 46.
- Ion Ifrim, *Explicațiile noului cod penal*, vol. I, in George Antoniu, Tudorel Toader, vol. I, Ed. Universul Juridic, 2015, p. 30.
- Ion Ifrim, *Partea generală a Codului penal român într-o viziune europeană*, Revista Studii și Cercetări Juridice, nr. 3/2017, Publicată în M.Of. nr. 126 din 9 iunie 1992, pp. 329-359.
- Legea 286 din 2009, publicată în M.Of. nr. 510 din 24 iulie 2009
- Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în M. Of. Nr. 486 din 15 iulie 2010, cu modificările și completările ulterioare, art. 36 alin. 1, lit. A.
- Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 78/2016, publicată în M. Of. Al României, Partea I, nr. 938 din 22 noiembrie 2016.
- OUG 105 din 2001 privind frontiera de stat, art. 1, lit a), publicată în M. Of. Nr. 352 din 30 iunie 2001

SEXUAL INTERCOURSE WITH A MINOR

ACTUL SEXUAL CU UN MINOR

Drd. Av. Cristina DOBRE

Abstract. *The sexual act with a minor represents that form of abuse, coming from an adult person or an adolescent person, to train some feelings or states of a sexual nature. Forcing a child from an early age to take part, or better said, to be a victim of these barbaric acts, is only one of the forms of sexual intercourse, by the abuser effectively forcing him to take part in these acts, i.e. that physical contact between the victim and the attacker. The subject of sexual intercourse with a minor represents one of the greatest challenges of the contemporary drought, an assiduous fight against uncontrollable and immoral beginnings of some perpetrators who exercise them on minor victims. The problem with these crimes is constantly growing, the fight of the authorities with them, being more and more difficult. More and more people fall victim to these sexual aggressors, without the criminal law being able to sanction them more drastically. The effects of sexual intercourse of any nature, causes the minor various psychological problems, such as: inducing a state of depression, the inability to adapt in a certain environment and with various people, difficulties in communicating and expressing feelings, excessive sensitivity, the tendency to victimization in adulthood, anxiety states, through problems relating to other people. From a legal point of view, sexual intercourse with a minor is provided for by art. 220 of law 289/2009 of the New Criminal Code, resulting from the amendment of the old Criminal Code, more precisely, of art. 198/1969. Analyzing this subject, we can realize that at the basis of committing sexual acts with a minor, there are two essential components, namely, how the crime is propagated among citizens and the lack of adequate legal norms or provisions to fight against this phenomenon.*

Keywords: *art. 220 of law 289/2009 of the New Criminal Code, minor victims, sexual act.*

1. În doctrina penală se precizează că, *actul sexual cu un minor*, reprezintă acea formă de abuzare, venită din partea unei persoane adulte sau a unei persoane adolescente, în scopul antrenării unor trăiri sau stări de natură sexuală. Obligarea unui copil de la o vârstă fragedă, de a lua parte, sau mai bine zis, de a fi o victimă a acestor fapte barbare, nu constituie decât una din formele actului sexual, prin forțarea sa efectivă de către abuzator de a lua parte la aceste acte, adică acel contact fizic dintre victimă și atacator. Efectele actului sexual de orice natură, produce minorului diverse probleme psihologice, cum a fi: inducerea stării de depresie, incapacitatea de adaptare într-un anumit mediu și cu diverse persoane, dificultăți de comunicare și exprimare a sentimentelor, sensibilitate excesivă, tendința de a se victimiza la maturitate, stări de anxietate, prin

problemele de a relaționa cu alte persoane³⁶⁸. Victimele actului sexual, aleg să declare incidentul autorităților, imediat după ce acesta s-a produs, sau de multe ori, cazurile nici măcar nu mai sunt raportate, sau mai grav, sunt ținute ascunse, victima dorind sau fiind forțată de diverse împrejurimi, ori chiar de subiectul infracțiunii, din lipsă de apărare sau alte circumstanțe.

2. Pentru a putea analiza tot ceea ce înseamnă tematica de „*act sexual cu un minor*”, trebuie să înțelegem ce înseamnă termenii „*act sexual*”³⁶⁹. Actul în sine, reprezintă fapta, acțiunea exercitată și consumată asupra unei anumite persoane, pe când actul sexual, reprezintă acea faptă de natură sexuală (viol, fapta de molestare, incest), care face referire la contactul sexual între victimă, în cazul acesta, un minor, și atacatorul. După cum se știe, minorul nu are capacitatea de a putea decide sau da aprobarea persoanei ce joacă rol de agresor, de a întreține relații de natură sexuală. Cel care abuzează de inocența minorului, nu o va putea face decât prin forțarea acestuia la asemenea fapte. Atacatorul este mai puternic și mai impunător decât victima sa, fapt ce îl plasează direct în rândul vinovaților, mai ales că fapta s-a petrecut din propria sa voință, în mod conștient și voit, faptă exercitată asupra unui copilăș fără apărare³⁷⁰.

3. Violența exercitată asupra minorului, este de obicei o armă des utilizată de abuzatori pentru a-și duce la bun sfârșit planul. Modul de a acționa violent reprezintă acea circumstanță în care o persoană este pusă, prin amenințarea acesteia cu orice formă de rău, în vederea inducerii stării de teamă și a vulnerabilității acesteia, ce o împinge la săvârșirea actului pe care ea, de bună voie, nu l-ar fi săvârșit.

Factorii care ar putea favoriza aceste practici, ar fi: *disfuncționalități din rândul familial*. Aici vorbim despre acele familii dezorganizate, în care nu există soliditate, un trai decent, în care membrii nu se află în relații foarte bune unii cu alții. Tocmai aceste probleme, neajunsuri, sau dezechilibre din sânul familiei, se răsfrâng deseori asupra membrului minor; *relațiile de tip conjugal dintre parteneri se deteriorează*, intervine divorțul sau abandonul căminului și a membrilor acesteia de către unul din părinți, sau în cazul infidelității, minorii devenind țintele nevinovate a unor porniri necontrolate și anormale precum incestul, deci actul sexual; *unul din membrii familiei are un viciu*, de pildă alcoolul, acesta având tendința sau chiar recurge la această faptă, exercitată asupra minorului. Aceste acte sunt datorate consumului excesiv de alcool, ce duc la instabilitate mentală, a controlului în ceea ce privește comportamentul nefiresc

---

³⁶⁸ Ion Ifrim, *Ocrotirea penală a relațiilor de familia*, Ed. Universul Juridic, București. 2012, p. 170. www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/ocrotirea-penala-a-relatiilor-de-familie_extras.pdf.

³⁶⁹ Ion Ifrim, *Reflecții terminologice cu privire la o categorie specială de infracțiuni*, Jurnalul de Studii Juridice, Supplementary Issue 3 Year VII No. 1-2/2012, pp. 223-231.

³⁷⁰ „Art 220 Actul sexual cu un minor | Codul Penal” <https://lege5.ro/gratuit/gezdmnrzgi/art-220-actul-sexual-cu-un-minor-codul-penal?dp=gqytsojuhaztm>.

a tatălui de obicei, sau și lipsa mamei din cămin ca factor care determină și mai mult astfel de comportamente.

4. În comparație cu vechile ipoteze de tip psihologic, în care știința legată de analiza în ceea ce privește agresivitatea sexuală se axează pe persoană, pe stabilitatea sa psihică și urmărește disfuncționalitățile ale personalității, informațiile psihologice pun în legătură ansamblul caracteristicilor psihice ale persoanelor cu locul din care acestea provin³⁷¹. Ipotezele de tip psihologic consideră trăirile ce survin din copilărie, ca având un efect incredibil asupra comportamentului sexual al adultului. Conform scrierilor de psihanaliză freudiană, energia sexuală reprezintă elementul de motivație definitiv al modului de comportare omenesc, această energie fiind considerată a fi o multitudine de etape care prevăd diverse schimbări în locusul tendințelor, pornirilor de tip sexual.

Din punctul de vedere a lui Freud, termenul de sexualitate exprimată prin orice modalitate, nu poate fi decât ceea ce înseamnă plăcere, distribuită la nivelul mai multor organe din organism. Încă de la o vârstă fragedă și până în perioada de maturitate, se asimilează informații privitoare la acest subiect al sexualității, și cum să abordeze o conduită decentă în ceea ce privește sexualitatea³⁷². De obicei, comportamentele față de sexualitate se formează tocmai în stadiul de minoritate, când copilul este micuț, iar atitudinea sa față de acest subiect poate fi foarte ușor modelată. Acest aspect, poate fi asociat și cu perioada în care micuțul învață regulile morale, sau tradițional „*cei 7 ani de acasă*”.

Lipsa de afecțiune venită din partea părinților către copil, strictetea și o atitudine prea fermă pot induce acestia stări de singurătate, de faptul că nu e iubit, din lipsa afecțiunii pe care o va regăsi în mediul social la alte familii, lipsuri ce îl vor afecta emoțional și implicit comportamental în dezvoltarea sa ca adult. Iată și explicația pentru existența unor asemenea comportamente, tocmai din cauza unor lipsuri sau probleme nerezolvate la timp, încă din copilărie.

Copilul ajuns adult, va încerca să își rezolve problemele sentimentale preexistente în mod inconștient, prin diverse metode de natură sexuală, abordând diverse persoane în acest sens, cu sau împotriva voinței lor. De aici rezultă apariția infracțiunilor de abuz sexual, act sexual cu minorii, violul și altele. Pedofilia, de exemplu, nu este altceva decât rezultatul anxietății. Mai exact, abuzatorul manifestă stări de nesiguranță, incertitudine în capacitățile sale de a întreține un act sexual normal, adică cu o persoană de vârsta sa. De aceea, recurge la metoda mai simplă, actul sexual cu un minor, care nu îi inspiră acestuia stări de anxioase.

5. Noțiunea de act sexual cu un minor poate fi analizată din mai multe puncte de vedere, dar principala chestiune de reținut este aceea că actul sexual,

---

³⁷¹ Sorin M. Rădulescu, „*Abuzul sexual asupra copiilor*”, Editura Luminalex, 2003, București p. 69.

³⁷² *Idem.*

este clar acțiunea de viol, abuz sexual prin incest, pedofilie sau alte forme care se exercită asupra minorului în lipsa voinței acestuia.

Codul penal prevede incestul ca fiind una din infracțiunile prin intermediul căreia se păzește familia. Din sfera infracțiunilor contra familiilor face parte și infracțiunea de incest, sferă a infracțiunilor ce privesc și afectarea relațiilor în ceea ce privește conviețuirea la nivel social. Acestea se regăsesc menționate în Capitolul II al noului Cod penal, la art. 376-380 la Titlul VIII.³⁷³ Din punct de vedere a legii penale în actualitatea sa, este incriminată această infracțiune, conform art. 203, ea afectând unele relații ce privesc viața de natură sexuală. Tipul acesta de infracțiune afectează practic libertatea în ceea ce privește viața de natură sexuală a unei persoane, cu încălcarea unui drept al acesteia, și anume dispunerea în totalitate de corpul propriu, libertatea asupra acestuia, desigur cu privire la viața sexuală³⁷⁴.

În acest sens, unii autori, considera abuzul sexual cea faptă de utilizare a minorului în scopul unor avantaje de natură sexuală prin fapte de incest, viol, de molestare comise de diverse personaje.³⁷⁵

6. Cercetătorii definesc obiectul infracțiunii, în cazul nostru, actul sexual cu un minor, ca fiind un element social și relațiile la nivel social ce s-au crea în jurul acesteia, relații grav afectate de comiterea infracțiunii. Rolul ramurii de drept penal este tocmai ocrotirea valorilor la nivelul social, utile și de bază pentru instalarea stadiului de armonie și pace în societate. Iar prin această pace se poate asigura libertatea și evoluția într-o direcție corectă a comunității.³⁷⁶

Tocmai în vederea păstrării unui climat de normalitate în societate, dreptul penal prohibitează unele comportamente complet neadecvate predispuse de a aduce atingere acestor valori morale ale societății, valori precum viața, libertatea, proprietatea și altele.

În ceea ce privește subiectul infracțiunii, facem raportare la un raport juridic de natură penală de conflict, respectiv cel care a comis infracțiunea (el este acel destinatar ce nu s-a conformat convenției de natură penală) și partea lezată în urma săvârșirii infracțiunii (persoana ce se urmărește a fi apărată prin intermediul convențiilor de natură penală)

Cele două elemente, de ”subiecți ai infracțiunii, și ”subiecți ai raportului juridic,, de natură penală diferă una de cealaltă, prima făcând referire la indivizii care au comis infracțiunea, pe când al doilea element face referire la persoanele asupra cărora s-au revărsat efectele faptei incriminate de legea penală. În cazul

---

³⁷³ Ifrim Ion „*Ocrotirea penală a relațiilor de familie*, Editura Universul Juridic”, 2012, București, 68.

³⁷⁴ *Idem*

³⁷⁵ *Idem*

³⁷⁶ Vintilă Dongoroz, Ion Oancea, Iosif Fodor „*Explicații teoretice ale Codului Penal Român*” Partea Generală, Volumul II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Institutul de Cercetări Juridice

actului sexual cu un minor, subiectul infracțiunii este agresorul, iar subiectul raportului juridic este minorul asupra căruia se răsfrânge cauza.

Doctrina penală prevede și distincția dintre elementele de subiect activ și cel pasiv, primul fiind agresorul, cel care comite fapta, cu vinovăție, deci este imputabilă acestuia și subiectul pasiv este minorul ca victimă a agresiunilor subiectului activ, așa cum este prevăzut în Codul Penal prin articolele 15, 135, 174.³⁷⁷

Subiectul activ al infracțiunii poate fi pus în postura de comlice sau chiar instigator, el fiind numit din punct de vedere al normei penale ”făptuitor,, care a înfăptuit acea infracțiune sau o faptă ce este sancționat de norma penală, și ”infractor,, cel ce a săvârșit infracțiunea.

Există o diferență între temenii de făptuitor și cel de infractor, primul făcând referire la fapta ce a fost comisă și este sancționată de legea penală, dar din structura căreia ar lipsi vinovăția, ori când fapta nu este imputabilă persoanei în cauză, nu se va considera că s-a săvârșit o infracțiune, ci o faptă. Mai exact, persoana nu va fi pusă sub incidența răspunderii de natură penală, considerându-se că aceasta a comis o faptă, nu o infracțiune.

În cazul actului sexual cu un minor, e imposibil ca răspunderea penală să nu existe, fapt ce îl plasează pe vinovat în mod impicit, în rândul infractorilor.

Subiectul pasiv este acea persoană, victimă a unor acțiuni lipsite de moralitate, unde valorile morale nu mai există. În cazul acesta, minorul este partea prejudiciată de către infractor.

7. Modul de investigare a infracțiunii face referire la un concept abstract definitoriu pentru felul sau modul de abordare a faptelor ilicite comise de făptuitor asupra victimelor sale. Obligatoriu, se va realiza o anchetă, o analiză a celor petrecute, care are la bază câteva elemente sau principii după care ne putem orienta: principiul ce are la bază normele legalității, și anume, fapta să se încadreze în prevederile legale ce incriminează o faptă ca fiind de natură penală sau nu. În cazul actului sexual cu un minor, trebuie avute în vedere toate aspectele laturii legi penale și interpretarea corectă a acestora în funcție de gravitatea faptei comise. Tebuie avut în vedere vârsta minorului pentru aplicarea corectă a pedepsei, rezultatele faptei comise, circumstanțele agravante ale acesteia etc., principiul ce are la bază aflarea adevărului, așa cum e specificat și în codul de procedură penală, pe timpul desfășurării procesului de natură penală, trebuie să se afle adevărul ce a stat la baza înfăptuirii faptei, precum și adevărul legat de cel ce a comis fapta; principiul care face referire la un aspect foarte important, și anume, cel al nevinovăției, prin care instanța aduce în vedere toate probele recoltate până în acel moment cu privire la fapta incriminată, în vederea aflării sau stabilirii adevărului. În acest mod, se poate stabili dacă făptuitorul este sau nu vinovat, sau în ce stadiu se află fapta sa, și care sunt măsurile ce trebuiesc

---

³⁷⁷ *Idem*

luate. Ca și infracțiune, fapta considerată în acest sens este necesar să se supună ideii de comitere a acesteia cu intenție, deci cu vinovăție.

În dreptul penal comparat, observăm că, *legislația americană*, legea 31 din 2000, se prevede că o persoană care ia decizia de a întreține relații de natură sexuală cu un minor, care se află sub tutela cuiva, copilul este adoptat, dacă e copilul vitreg, a comis o asemenea faptă, va fi considerat vinovat de comitere a unei infracțiuni, ce va fi pedepsită cu privarea de libertate³⁷⁸. De aici, remarcăm că și legislația penală română prevede același lucru, la art. 220, alin (3), cu referire la minorii aflați în îngrijirea cuiva, cand persoana resectivă avea atribuții în educarea copilului, creșterea acestuia, faptă ce, la fel, este pedepsită cu privarea de libertate între 3 și 10 ani. Constatăm, așadar, o asemănare între legislația românească și cea americană. O diferență între cele două legislații, ar fi modul de pedepsire a vinovatului în cazul comiterii actului sexual cu un minor sub vârsta de 14 ani. Legislația americană, sancționează mai drastic această faptă, și anume, privarea definitivă de libertate, pe când în România, pedeapsa variază între 10 și 20 de ani, iar dacă, în urma comiterii faptei, victima s-a sinucis sau a decedat datorită efectelor faptei, atunci vinovatul va primi o pedeapsă cu privarea libertății cuprinsă între 15 și 25 de ani. Putem constata în mod evident o diferență majoră în acest sens, legislația românească pedepsind mai lejer fapta incriminatorie, decât americanii. Dacă în România, legislația condamnă vinovatul la 25 de ani de închisoare în cazul formei agravante a faptei, în legislația americană, se primesc tot atâția ani de închisoare, dacă victima actului sexual are peste 14 ani.

Legislația franceză aduce o noutate ce o diferențiază de cea românească, și anume, aceasta pedepsește persoana ce a comis un act sexual cu un minor sub vârsta de 15 ani, nu de 16 cum este la noi stabilit, fapta fiind considerată viol, și pedepsindu-se cu 7 de ani închisoare. Diferența evidentă este vârsta cu un an mai mare în cazul căruia se consideră că s-a săvârșit o infracțiune, și anume cea de 15 ani, nu de 16, cum e stabilit în România. Iar dacă legislația noastră prevede sancționarea acestei fapte cu închisoarea de la 10 până la 20 de ani, legislația franceză, pedepsește tipul acesta de infracțiune cu 7 de ani de închisoare.

Legislația spaniolă prevede sau are la bază principiul ”doar da este da”, în privința consimțământului victimei. Vârsta de consimțământ este de 16 ani, conform art. 183 din Codul penal spaniol, iar dacă victima are sub 16 ani, atunci fapta este considerată viol, și este pedepsită cu 2 până la 6 ani de închisoare.³⁷⁹ Putem vedea deci, faptul că legislația penală spaniolă nu sancționează atât de drastic această infracțiune, cum se întâmplă în România, Franța sau America.³⁸⁰

---

³⁷⁸ https://oig.cepal.org/sites/default/files/1986_tto_act27.pdf

³⁷⁹ „Legislating the path to consent: Spain's Yes Means Yes law”<https://europe.ippf.org/stories/legislating-path-consent-spains-yes-means-yes-law>.

³⁸⁰ „Age of Consent by Country”<https://www.populationu.com/gen/age-of-consent-by-country>.

Legislația Iraniană și cea din Yemen, sunt destul de interesante, ele prevăzând că vârsta de consimțământ a victimei este căpătată în momentul căsătoriei. Orice act interpris până atunci, este considerat viol, deci constituie infracțiune. Sunt unele din legislațiile mai speciale existente în lume, diferențiindu-se de aproape toate celelate legislații.

Legislația rusă, prevede vârsta consimțământului de 16 ani, legislație de-a lungul timpului a suferit diverse modificări, în anul 1998, vârsta consimțământului fiind de 14 ani, iar ulterior, în anul 2003 să revină la 16 ani. Pedepsa în cazul unei infracțiuni sexuale cu un minor, este de până la 4 ani de închisoare. Legislația românească prevede deci aceeași vârstă a consimțământului cu cea rusească, fiind diferite pedepsele pentru asemenea fapte de natură penală.

Așadar, în urma unei scurte analize, am constatat că legislația românească în comparație cu alte state, pedepsește suficient de drastic infracțiunea de act sexual cu un minor, față de alte țări unde pedepsele sunt mai mici. Totuși, America pedepsește cel mai drastic acest tip de infracțiune. Dacă ar fi să facem o analiză comparativă pe continente cu privire la actul sexual cu un minor și vârsta consimțământului, am constata că în Asia, vârsta de consimțământ variază între 9 și 21 de ani (în Hong Kong), în Europa se regăsesc vârste cuprinse între 14 și 16 ani, în Africa se regăsesc vârste cuprinse între 12 și 21 de ani (Cameroon sau Niger), în America de Nord între 16 și 18 ani.³⁸¹

8. Așadar, având în vedere cele menționate, constatăm că actul sexual cu un minor este o formă de abuzare din partea unei persoane adulte, socotită ca fiind matură, în scopul trăirii unor stări de natură sexuală, a căror efecte de cele mai multe ori, induc victimei, diverse probleme psihologice sau medicale (leziuni, traumatisme, hematom etc). Procentajele arată că fetele sunt cele mai abuzate, încă de la o vârstă fragedă. Analizând acest subiect, ne putem da seama că la baza săvârșirii actului sexual cu un minor, stau două componente esențiale, și anume, modul în care se propagă infracțiunea în rândul cetățenilor și lipsa unor norme sau prevederi legale adecvate luptei împotriva acestui fenomen.

De obicei, condițiile determinante a acestuia, sunt deficiențele la nivelul familial, relații conjugale precare dintre parteneri, lipsa unuia din părinți sau a existența unui viciu.

Din punct de vedere psihologic, aceste disfuncționalități ale personalității făptuitorului, sunt datorate unor lipsuri din copilărie (lipsa de afecțiune, strictetea părinților, singurătatea) care nu s-au rezolvat în timp, ele având efecte negative asupra viitorului adult.

Condițiile preexistente a actului sexual cu un minor, sunt determinate de existența obiectului infracțiunii (element social sau relațiile la nivel social ce s-au creat în jurul acesteia) și subiectul infracțiunii (cel ce a comis fapta). Subiectul activ este făptuitorul, iar cel pasiv este victima (minorul). Pentru o analiză

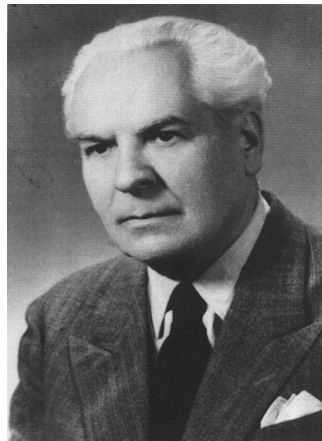
³⁸¹ *Idem*

corectă a faptei exercitate asupra minorului, trebuie să se țină cont de niste elemente, și anume, locul și timpul de desfășurare a acțiunii penale, situația premisă (incipientă), conținutul constitutiv. Credem că prin educarea societății în acest sens, a cunoașterii drepturilor fiecăruia dintre noi, și curajul de a ne folosi de acestea, în locul deciziei de a rămâne niște victime, noi înșine sau apropiații noștri. Această cunoaștere, ne-ar da curajul necesar să acționăm, să protestăm pentru drepturile noastre, să solicităm o anchetă a cauzei penale, în interesul superior al copilului.

BIBLIOGRAFIE

1. Sorin M. Rădulescu , Monica C. Pătrioară (2003), *Abuzul sexual asupra copiilor*, Editura Luminalex, București
2. Ifrim Ion (2012), *Ocotirea penală a relațiilor de familie*, Editura Universul juridic, București
3. I. Pascu, P. Buneci (2010), *Noul Cod penal. Partea generală și Codul penal. Partea generală în vigoare. Prezentare comparativă*, Ed. Universul Juridic, București
4. Grupul de Edituri (1996), *Codul Penal al României* , Editura Tribuna, București
5. Vintilă Dongoroz, Ion Oancea, Iosif Fodor, *Explicații teoretice ale Codului Penal Român*, Partea Generală, Volumul II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Institutul de Cercetări Juridice
6. „Abuzul sexual în copilărie”<https://www.greferat.com/referate/asistenta-sociala/ABUZUL-SEXUAL-IN-COPIIARIE526.php>
- „Art 220 Actul sexual cu un minor | Codul Penal” <https://lege5.ro/gratuit/gezdmnrzgi/art-220-actul-sexual-cu-un-minor-codul-penal?dp=gqytsojuhaztm>
- „Manual de drept penal. Partea generala. Editia a 2-a”https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/Manual%20de%20drept%20penal.%20Partea%20general.%20Editia%20a%202-a_extras.pdf
- „Situația premisă” <https://legeaz.net/dictionar-juridic/situatie-premisa>
- „Infrațiunea”https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/Manual%20de%20drept%20penal.%20Partea%20general.%20Editia%20a%202-a_extras.pdf
- „Conținutul infracțiunii”<https://ro.scribd.com/document/410459823/Continutul-Infracțiunii#>
- https://drept.unibuc.ro/documente/dyn_doc/publicatii/revista_stiintifica/Grigore%20Ariadna%20IustinaVenera.pdf
- „Tentativa | Codul Penal”<https://lege5.ro/gratuit/gezdmnrzgi/tentativa-codul-penal?dp=gqytsojtgiytk>
- https://drept.unibuc.ro/documente/dyn_doc/publicatii/revista-stiintifica/Flueran%20Ana%20Maria.pdf
- „sexual offences act”https://oig.cepal.org/sites/default/files/1986_tto_act27.pdf
- „Legislating the path to consent: Spain's Yes Means Yes law”<https://europe.ipppf.org/stories/legislating-path-consent-spains-yes-means-yes-law>
- „Age of Consent by Country”<https://www.populationu.com/gen/age-of-consent-by-country>
- https://drept.unibuc.ro/documente/dyn_doc/publicatii/revista-stiintifica/Flueran%20Ana%20Maria.pdf
- Mihaela Carmen ” Act sexual cu un minor sau viol? CEDO, cauza Z. c. Bulgariei, cererea nr. 39257/17, 12 octombrie 2020” <https://www.juridice.ro/682332/act-sexual-cu-un-minor-sau-viol-cedo-cauza-z-c-bulgariei-cererea-nr-39257-17-12-octombrie-2020.html>

**130TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF PROFESSOR
VINTILĂ DONGOROZ**
**130 DE ANI DE LA NAȘTEREA PROFESORULUI VINTILĂ
DONGOROZ (1893-1976)**

"Am luptat pentru realizarea unei științe a dreptului penal românesc și a unei literaturi juridice penale românești" (Vintilă Dongoroz)

Prof.univ.dr.abilitat Ion IFRIM, CS II*

Abstract: *Such an evocation of this great personality of the Romanian criminal science, serves better than ever the present, the efforts of today's criminologists in the concern to build a criminal law that meets the needs of social life and the great general democratic principles of criminal repression.*

Keywords: *Romanian criminal science, Vintila Dongoroz, 130th anniversary of the birth.*

1. O atare evocare a acestei mari personalități a științei penale românești, astăzi, 28 noiembrie, 2023 ("marți"³⁸²) slujește cum nu se poate mai bine

---

* Ph.D., habilitated, Institute of Legal Research "Acad.Andrei Radulescu" of the Romanian Academy ion.ifrim@icj.ro; ionut_ifrim24@yahoo.com

* Lucrare a fost prezentată la sesiunea omagială "130 de ani de la nașterea profesorului Vintilă Dongoroz (1893-1976)", în Departamentul de Drept Public "Vintilă Dongoroz" din cadrul Institutului de Cercetări Juridice "Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române, 28 noiembrie 2023.

prezentului, eforturilor penaliștilor de azi în preocuparea de a *edifica o legislație penală* care să corespundă *nevoilor vieții sociale* și marilor *principii generale democratice ale represiunii penale*, cu atât mai mult cu cât Facultatea noastră are ca tema fundamentală de cercetare pentru anul 2024: ”...*Principiile fundamentale în dreptul românesc într-o viziune europeană...*”.

2. Considerăm că sesiunea omagială ”130 de ani de la nașterea profesorului Vintilă Dongoroz” propusă de noi (ca și conferința omagială din anul 2013 dedicată împlinirii a 120 de ani de la nașterea savantului penalist: ”*Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate marcantă a științei juridice românești*”, organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române)³⁸³ este utilă deoarece *lărgiște viziunea prezentului* prin explicarea trecutului, *reînvie* personalitatea savantului Vintila Dongoroz, marile idei, concepții, ajutând la elaborarea soluțiilor prezente: unește eforturile savantului din trecut cu cele ale juristilor, cercetătorilor din prezent, punând în lumină soluțiile care s-au *verificat în trecut*. De aceea, profesorul Vintilă Dongoroz ca și mentorul său Ioan Tanoviceanu³⁸⁴, menționa că ar fi folositor ”*să ne urcăm la acești vechi premurgători (părinții)*, care au pus *temelia științei penale*, deoarece din studiul trecutului în legătură cu prezentul se poate înțelege evoluția și tendința instituțiilor penale³⁸⁵”. Vintilă Dongoroz avea ca model de OM de știință pe academicianul Ioan Tanoviceanu.

Mai mult decât atât, pentru a-l cita din nou pe savantul Vintilă Dongoroz, arată că: „în materie de legiferare, *mai mult ca oriunde, nu e bine să abandonăm brusc trecutul și experiența lui*, cât timp *nu cunoaștem temeinic prezentul și nu întrezărim precis viitorul*. Sunt alte tărâmurii rezervate operelor și experiențelor

---

³⁸² Sedintele secției conduse de prof. Vintilă Dongoroz aveau loc în *fiecare marti*. ...acele magnifice *zile de marti*. Toti membrii secției deveneau în acele ore “*studenti*”, de la decan la noul stagiar. În acest sens, a se vedea, Rodica Stănoiu, prof. univ. dr., fost ministru al justiției, cercetător științific emerit al Institutului de Cercetări Juridice “Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, în lucrarea *Vintila Dongoroz - Omul si savantul - asa cum l-am cunoscut, în Vintilă Dongoroz (1893-1976). Personalitate complexă a dreptului românesc*, Ed. Academiei Române, București, 2013, p. 29.

³⁸³ Prof. univ. dr. Ovidiu Predescu, cercetător de onoare al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, Director al publicațiilor „Dreptul”, adresează mulțumiri călduroase subsemnatului ...pentru efortul deosebit de a fi adunat și selectat materialul bibliografic care a stat la baza elaborării acestei lucrări (jumătate de an). A se vedea, Ovidiu Predescu, *Publicistica juridică a profesorului Vintilă Dongoroz*, p. 77, în lucrarea *Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate marcantă a științei juridice românești*”, organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, 2013, Ed. Universul Juridic.

³⁸⁴ Ioan Tanoviceanu (n. [18 ianuarie 1858](#) – d. [8 aprilie 1917](#)) a fost un academician român, jurist, profesor de drept al epocii moderne, membru corespondent (1897) al [Academiei Române](#).

³⁸⁵ Revista penală, 1932, pp. 39-48; Vintilă Dongoroz (1893-1976).

curajoase; curajul se înfrățește însă cu riscul, iar riscul este negațiunea ordinii juridice care implică, prin excelență, siguranță.

Totodată, servește ca ilustrare pentru generațiile viitoare a performanțelor care pot fi obținute prin abnegație, pasiune și talent, calități pe care *marele dispărut* care și-a dedicat viața științei penale și patriei sale, le-a avut cu prisosință³⁸⁶.

2. Mai întâi, precizăm faptul că, cercetările din domeniul dreptului penal și al dreptului procesual penal realizate în Institutul de Cercetări Juridice "Acad. Andrei Rădulescu" al Academiei Române sunt legate de numele savantului Vintilă Dongoroz, personalitate recunoscută a științei penale românești și de talentații domniei sale continuatori, precum, profesorii universitari, cercetători: Rodica Mihaela Stănoiu, Nicolae Volonciu Costică Bulai, Siegfried Kahane, Nicoleta Iliescu, George Antoniu și alți cercetători științifici care au participat *in mod nemijlocit* sub îndrumarea profesorului Vintilă Dongoroz la opera monumentală „*Explicații teoretice ale Codului penal*” – 4 volume și „*Explicații teoretice ale Codului de procedură penală*” – 2 volume”. Sub acest aspect, trebuie amintit la 1 ianuarie 1969 a intrat în vigoare noul Cod penal. De aceea, savantul Vintilă Dongoroz a apreciat că acest cod așeza legislația penală a R.S.R. la nivelul realităților existente atunci în țara noastră³⁸⁷. De altfel, profesorul Vintilă Dongoroz, în lucrarea: *Observațiuni asupra ultimului proiect de cod penal* menționează: ”Predecesorii noștri la 1864, iubitori de bine, dar modești, au compilat un cod fiindcă și-au dat seamă că *nu ori cine poate construi ceva original; dacă nu putem să-i imităm, atunci avem marea datorie de a ne verifica și răsverifica încercările noastre, cu ajutorul aceluia imens patrimoniu de care dispune astăzi știința dreptului penal, fără de care încercările noastre vor rămâne un model de neiertată îngâmfare. Unind deci serioasele cunoștințe teoretice ce ne stau la îndemână în operele marilor penaliști cu îndrumările practice primite de la o temeinică experiență, numai așa se poate ajunge la o operă durabilă, sănătoasă și meritorie*”.

3. Pentru a nu repeta ceea ce rezultă din comunicările științifice prezentate la sesiunea omagială din 2013³⁸⁸, vom apela la datele biografice doar în situațiile impuse de analiză.

Așa cum se știe, Vintilă Dongoroz unul din valoroșii gânditori ai țării, s-a născut la 27 martie 1893, în orașul Tecuci a urmat școala primară la Bârlad (1900-1904), liceul la Focșani (absolvind, în 1912, atât secția reală, cât și cea

---

³⁸⁶ George Antoniu, *Contribuțiile profesorului Vintilă Dongoroz la dezvoltarea dreptului penal român*, în *Vintilă Dongoroz (1893-1976). Personalitate complexă a dreptului românesc*, Ed. Academiei Române, București, 2013, pp. 40-41.

³⁸⁷ A se vedea pe larg studiul introductiv la *Explicații teoretice ale codului penal*, Ed. Academiei Române, București, vol. I, 1969.

³⁸⁸ A se vedea *Vintilă Dongoroz (1893-1976). Personalitate complexă a dreptului românesc*, Ed. Academiei Române, București, 2013.

modernă), iar între 1912 și 1915 cursurile Facultății de Drept din București, obținând licența cu calificativul maxim (unanimitate de bile albe).

Cursurile doctorale (1916-1919) s-au desfășurat în cadrul aceleiași facultăți și s-au finalizat prin teza „*Dinamica socială a dreptului penal*”, titlu științific confirmat oficial la 27 decembrie 1919.

Carierea universitară a debutat *printr-o docență*, urmată de numirea sa în „calitate de conferențiar pentru Drept și procedură penală”, începând cu 1 ianuarie 1929, la Facultatea de Drept din București, iar la 15 noiembrie 1936 profesor titular la catedra de drept penal comparat, la aceeași facultate unde va funcționa neîntrerupt până la 30 aprilie 1951. A trecut apoi în activitatea de cercetare științifică fundamentală desfășurată sub egida Academiei Române unde cunoaște o perioadă de fertilă creație intelectuală, poate cea mai importantă din viața sa. S-a stins din viață joi, 18 martie 1976, la București³⁸⁹.

Epurat din Barou și de la Academie, exclus din Facultate la începutul anilor 1950, el a reușit să se mențină în activitate și să-și împlinească marea operă științifică în cadrul Institutului de Cercetări Juridice; angajat, mai întâi, „cu titlu provizoriu”, la „*Colectivul de geografie*” în funcția de referent științific (1 iunie 1951) și detașat imediat la Colectivul de științe juridice, devenea la 13 septembrie 1954 șeful secției de drept penal, pe atunci nou înființatul, Institut de Cercetări Juridice al Academiei Române. Va deține această calitate până la pensionare (survenită la 1 februarie 1964), iar apoi, până în pragul morții sale a activat ca și consultant științific³⁹⁰.

4. Printre altele s-a mai subliniat și faptul că, profesorul Vintilă Dongoroz venea la Institut la vârsta maturității târzii (61 de ani), dar la apogeul carierei profesionale ceea ce i-a permis ca, de-a lungul celor peste două decenii de activitate în cadrul acestuia să realizeze partea cea mai reprezentativă a operei sale științifice și să-și desăvârșească **crezul profesional** astfel exprimat: „*Am luptat pentru realizarea unei științe a dreptului penal românesc și a unei literaturi juridice penale românești*”. Cuvintele profesorului Vintilă Dongoroz, exprimate repetat, „*am luptat*”, „*luptăm*”, sau dorința de „*a lupta*” exprimă de fapt zbaterea cotidiană între pereții înguști ai unei temnițe a neputinței *omului de a face mai mult*, dar și de a fi înțeles de contemporanii săi. „*Luptăm de regulă singuri*”, iată spaima disperată a profesorului Vintilă Dongoroz care a crezut și a iubit oamenii, fără a primi *nimic* în schimb.

De aceea, considerăm ca și alți cercetători din institut (Ortansa Brezeanu) că o ”comemorare ar trebui să constituie, pe lângă omagiile de rigoare și o lecție de viață pentru cei interesați de știința penală care trăiesc și gestionează opera celui comemorat”. Mai concret s-ar traduce prin grija ca de fiecare dată când

---

³⁸⁹ P. Strihan, *Vintilă Dongoroz (1893-1976)*, în revista „Studii și Cercetări Juridice”, nr. 3 (iulie-septembrie) 1976, p. 291-302.

³⁹⁰ *Vintilă Dongoroz (1893-1976). Personalitate complexă a dreptului românesc*, Ed. Academiei Române, București, 2013.

omagem o persoană publică să luăm în considerare și meritul celor rămași în viață datori să se îngrijească de opera intrată în tezaurul științific și primită în custodie. Altfel, vom continua să numărăm doar anii pentru a-i pomeni din când în când pe înaintașii noștrii, spunea regretata noastră colegă Ortansa Brezeanu (au trecut și 7 ani de la moartea sa!). Mergând pe aceeași linie de gândire putem înțelege mai bine și faima pe care și-a câștigat-o – deși *nu a lăsat să se creadă că și-o dorește* – dar și extraordinara încredere în sine și în forța ideilor sale, idei care i-au dat puterea și voința necesare *depășirii momentelor grele* apărute în conjuncturi sociale mai tulburi.

Deși prin natura profesiei (avocat, profesor etc.), *comunicarea* se situa în prim plan, se mișca – cu abilitateai cunoscută – percepută poate nu în întregime în subtilitățile care l-au ajutat să-și adapteze opera la epoci diferite – într-o *armură de nezdruncinat*³⁹¹. Numai astfel se poate explica *răbdarea de a-și trăi soarta* potrivit epocilor pe care le-a traversat, reducând căile de acces în *adâncul personalității sale*³⁹².

Ca dovadă, *cunoaștem activitatea științifică, îi cunoaștem opera*, cu tot ceea ce a precedat ca să o realizeze dar mai puțin putem vorbi – și din *respect chiar deloc – despre necazurile lui, suferințele care l-au închis mai mult în sine* (printre „*nedreptățiții*” s-a numărat și savantul Vintilă Dongoroz) lăsând la vedere doar *seriozitatea, rigurozitatea, amabilitatea, exigența* în tot ceea ce a întreprins, *răbdare* așa cum am mai spus, dar poate și *nerăbdarea* care l-au pus în dificultate, *corectitudinea, fidelitatea, generozitatea profesorului* pentru „*știința dreptului penal românesc și a unei literaturi juridice penale românești*” căreia i-a rămas credincios și care a reprezentat pentru el a doua sa familie pe care a venerat-o tot așa de mult.

Cu toate acestea, constatăm, în lucrarea *Observațiuni asupra ultimului proiect de cod penal*, i-a atras – recunoaște după cele auzite – *câteva dușmăanii și o gravă învinuire*. Profesorul Vintilă Dongoroz arată în lucrarea citată, că: ”nu ne ocupăm de dușmăanii fiindcă ar însemna să dăm crezare unor afirmații care pun într-o lumină falsă pe anumite persoane, pentru care avem toată stima. A rămas însă publică învinuirea că nu adevărul științific și nu dorința de a fi de folos unei opere atât de importante, cum este un viitor cod, au determinat observațiunile noastre ci anumite resentimente. Respingem cu indignare această învinuire! De

---

³⁹¹ Idem.

³⁹² „Cu înfățișarea sa de un calm apolinic, - ni-l prezenta în galeria avocaților români interbelici S. Negruzi – cu părul prematur pudrat de anii de neobișnuită muncă intelectuală, cu distincția ținutei sale, Vintilă Dongoroz pare un marchiz de la curtea vreunui din Ludovicii Franței”. *Fresca Justiției Contemporane Române*, întocmită de Fr. Stanetti, Ed. „Bucovina”, București, p. 259. Mircea Dutu, op.cit.p. 22 conferința omagială din anul 2013 dedicată împlinirii a 120 de ani de la nașterea savantului penalist: „*Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate marcantă a științei juridice românești*”, organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, Ed.Universul Juridic, București, 2013, p.22.

ce resentimente și care resentimente? N-am cerut și n-am alergat nici odată după onoruri, recompense sau orice fel de avantaje. Deși a fost ales de trei ori consecutiv (1927-1933) ca membru în consiliul de disciplină al Baroului de Ilfov, propunându-i-se chiar candidatura la demnitatea de decan, profesorul Vintilă Dongoroz a refuzat-o”.

”N-am încercat să fac nimănui umbră și am considerat totdeauna succesul altora ca bine meritate. Dacă am solicitat acum 8 ani o abilitate în învățământul superior, am făcut-o fiindcă știam că ne supunem unui examen și deci nu pretindem o favoare; iar faptul că de 8 ani acest examen nu a mai ieșit, nu este oare cea mai bună dovadă că știm să așteptăm fără a învinui? Cine vorbește de resentimente înseamnă sau că știe pe cineva vinovat față de cel căruia îi atribuie atari sentimente, sau că a auzit pe acesta, pe drept sau pe nedrept, învinuind pe cel dintâi. Noi n-am învinuit și nu învinuim pe nimeni, rămâne deci ipoteza cealaltă și de aceia resentimentele ce ni se atribuiesc sunt străine de noi”.

Chiar și astăzi, când nu mai este în viață, profesorul Vintilă Dongoroz este onorat și respectat de toți specialiștii dreptului, al cărui crez în toată opera sa a fost de a împărtăși *pasiunea pentru dreptate și adevăr*. Crezul său profesional de avocat și penalist l-a mărturisit în fața Curții cu jurați, în 1928: „Un proces penal este *un întreg de răspunderi*. Toate aceste răspunderi nu sunt puse decât în serviciul unui țel: *aflarea adevărului și realizarea dreptății*. Și dreptatea în penal se concretizează în două postulate: *să nu condamni niciodată pe om nevinovat; să nu dai niciodată o pedeapsă mai severă unui vinovat decât ceea ce corespunde cu justa lui vinovăție*”³⁹³.

Așa cum s-a mai afirmat (profesorul Nicolae Volonciu³⁹⁴) setea pentru adevăr, care l-a călăuzit pe tot parcursul vieții pe profesorul Vintilă Dongoroz, este că acesta a descoperit adevărul pentru că atunci când umbli cu el te simți cinstit și sănătos. ”Când cunoști adevărul ești puternic, dar când îl înțelegi ești de neînfrânt”.

Calitatea profesională are firave conexiuni *cu cea umana*. Extraordinara era la profesorul Dongoroz, (precizează autoarea Rodica Stănoiu), tocmai *armonia dintre cele două laturi*. Era ca o stâncă formată din *disciplina, sobrietate, onestitate și mai ales verticalitate*. Disciplinat “asista” la orele de invatamant politic. ”A fost singurul care *nu a luat* niciodată cuvântul”. Mai mult decât atât, precizăm și faptul că a fost membru corespondent al Academiei

---

³⁹³ Pledoaria lui Vintilă Dongoroz la procesul Găetan, în vol. “*Pledoarii celebre*”, antologie de oratorie judiciară întocmită de Y. Eminescu, Editura Lumina lex, București, 1994, p. 223-225; Institutul de Cercetări Juridice – 50 de ani de existență, Editura All Beck, p. 114.

³⁹⁴ *Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate marcantă a științei juridice românești*, organizată de Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, Ed.Universul Juridic, București, 2013, p. 62.

Romane înainte de venirea comunismului și a refuzat să întreprindă orice demers pentru a-și recăpăta locul cuvenit în această Aula Academiei Române³⁹⁵.

5. De asemenea, să nu pierdem din vedere și faptul că în singurătatea-i afectivă – în spațiul căreia soarta l-a aruncat, a găsit în *cercetarea științifică* ceea ce putea să-i umple viața și să-i asigure echilibrul atât de necesar. De aceea, o coordonată a concepției sale *despre munca de cercetare este continuitatea*, adică „o muncă neîntreruptă zi și noapte”, pentru că un jurist este într-un permanent dialog cu realitățile concrete. El este nevoit să cearnă și să discearnă tone întregi de scrieri, ca să caute *adevărul* ca un miner care obține câteva grăunțe de aur după cernerea unor imense movile de pământ. Se distinge în concepția lui despre munca juristului, răbdarea pe care trebuie s-o aibă, pentru „*investigări continue cu studierea diferitelor colecțiuni juridice*”, adică o permanentă confruntare a materialelor cercetate cu tot ce s-a editat pentru a-i găsi locul ce i se cuvine în diverse colecții sau pentru a fi dat definitiv deoparte. Apoi sortarea documentelor după criterii tematice, cronologice, cu adnotările ce se impun, pentru a face conexiuni cu alte materiale, tematic înrudite, iată cât de complex ne apare Vintilă Dongoroz, în această ipostază, de cercetător științific. În acest sens, autoarea Rodica Mihaela Stănoiu, arată despre marele Dongoroz că „*incursiunea istorică aducea în fața noastră un alt om, povestitor remarcabil, plin de sensibilitate, cu momente de tandrețe față de marii juristi pe care îi prețuia*. Simțeam în acele clipe ca ma aflu „*pe o alta planeta științifică*”. De asemenea a fost mereu în avangardă cu idei și teze care *sunt noi și astăzi*, pentru că *sunt noi*, din care mulți juriști s-au hrănit, *uitând să-i mulțumească*.

Rezumând aceste cuvinte, ele cuprind *două elemente*: pe de o parte, Vintila Dongoroz, duce o *viață de resemnare și de muncă*, cel care și-a sacrificat viața, s-a izolat de lume, a renunțat la familie, la plăcerile vieții, într-un cuvânt, s-a despărțit de tot și de toate, ca și *cum ar fi dus o muncă silnică*. Pe de altă parte, dacă nu ar fi făcut aceste sacrificii, adică, dacă nu s-ar fi resemnat, dacă nu s-ar fi epuizat muncind până la epuizare, ar fi urmărit în viață cu satisfacții mărunte și perisabile, dacă nu s-ar fi izolat de lume, ci ar fi frecventat cercuri politice și mondene, dacă ar fi avut și familie, căreia să-i consacre o mare parte din timp, într-un cuvânt, dacă nu s-ar fi despărțit de toate acestea, poate el ar fi fost fericit.

---

³⁹⁵ Ca urmare a instaurării regimului comunist, sub ocupație sovietică, în sesiunea din mai 1948 este ales ca membru corespondent al Academiei Române, dar nu ajunge să fie confirmat, din motive politice, în urma acțiunilor de *epurare declanșate* și care aveau să atingă punctul culminant în luna septembrie a aceluiași an. Dar cel mai important lucru a fost și rămâne speranța și sentimentul că *la aproape 65 de ani de la nedreapta sa îndepărtare din rândurile Academiei R.P.R.*, astfel profesorul și cercetătorul Vintilă Dongoroz revine în Aula Academiei Române, acolo unde i se cuvine locul, spre eternitate, menționează Mircea Dușu, în lucrarea *Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate marcantă a științei juridice românești*”.

În realitate, nu știm cum ar fi fost, pentru că *nu e o condiție să fii izolat* ca în basme pentru a da opere de valoare. Cine știe dacă păsările cântă de tristețe sau de bucurie în colivia detenției lor? Cine știe dacă Vintilă Dongoroz, în modul său de viață vedea un sacrificiu sau sursa adevăratei sale fericiri pentru știința dreptului..

Vintilă Dongoroz este un *mucenic al științei penale*, căci a renunțat de dragul ei în mod definitiv la viața telurică. Dar, ar fi fost, oare, fericit Vintilă Dongoroz dacă ar fi acceptat la cel de-al doilea mod de viață, pentru a renunța total sau în parte la cercetările sale pentru știința penală? Poate, da, dar, în acest caz nu ar fi fost Vintilă Dongoroz, savantul, pe care îl cunoaștem azi. Desigur, e foarte trist să nu ai căldura familiei, când toți se bucură de ea, să te lași istovit pe așternutul patului tău, singur ca într-o chilie și să aștepti ca să mori ca orice? vietate singuratică? Totuși ce reprezentau „*plăcerile vieții*” pentru savantul Vintilă Dongoroz? Desigur, ar fi avut astfel de plăceri în munca de avocat, dar le-a considerat ”efemere” în comparație cu bucuria adusă de descoperirea ”*unei științe a dreptului penal românesc și a unei literaturi juridice penale românești*”. De aceea, credem că a renunțat la satisfacțiile efemere, optând pentru un post de cercetător științific, care să-i deschidă drumul spre bucuriile neperisabile ale cercetării științifice în domeniul dreptului penal. Fără munca sa de cercetare științifică ar fi fost, poate, un om nefericit. Pe Vintilă Dongoroz nu-l mai interesa înălțimea socială a muncii sale (așa cum am arătat mai sus); el nu măsura viața după criteriul averii, pentru că se proiecta pe ecranul culturii și al științei penale românești, unde nu aveau loc cei mici. De aceea, Vintilă Dongoroz *nu* recepta izolarea sa ca pe un sacrificiu, *ci ca pe o condiție necesară* pentru obținerea unei științe penale românești. Munca științifică era mediul său natural al vieții. A-l fi lipsit Vintilă Dongoroz ”pe cel mai mare ”OM” de munca științifică, ar fi însemnat să-i faci o soartă pieirii sufletești, pentru că pentru el munca nu era o silnicie, *ci un izvor de exultantă bucurie*. Dar și lucrurile bune sunt trecătoare, ca lumina peste fața pământului.

6. Sfârșitul i s-a înfățișat lui Vintilă Dongoroz mai încărcat de tensiuni ca niciodată. De aceea, se născuse o grabă febrilă în mintea sa, de a-și termina lucrările începute, (*Explicațiile teoretice ale Codului penal român*) parcă într-o competiție cu timpul. Astfel de reflecții și stări sufletești le găsim în sufletul și în mintea lui Vintilă Dongoroz, când se simțea bolnav și singur, mai ales bolnav de singurătate. Adeseori omul începe să-și măsoare idealurile cu timpul care i-a mai rămas de trăit. În această situație, omul lucrează parcă după un contra – cronometru al vieții sale. Ca atunci când trenul vieții lui nu mai vrea să-l aștepte, pentru că toate pe lume are timpul lor. Atunci, îi vine să strige după ajutor când „*trenul*” dă semne de „*plecare*” și simte că puterile îl lasă și scapă bagajele din mâini doar la câțiva pași de scara trenului care nu mai are răbdare să-l aștepte și începe să se miște...

OPINIONS ON THE VALUE OF DIMITRIE CANTEMIR'S WORK, "The Amazing Revolutions..."

OPINII DESPRE VALOAREA LUCRĂRII LUI DIMITRIE CANTEMIR, "Uimitoarele revoluții ale dreptei răzbnării a lui Dumnezeu asupra familiei lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor vestiți în Țara Românească (Muntenia)"

Asist.univ.drd. Ion Ovidiu TATU*

Abstract: 350 years after the birth of the great scholar and 300 years after his death, we want to outline the work of Dimitrie Cantemir, establishing the "Cultural Year of Dimitrie Cantemir". To honor Dimitrie Cantemir is to evoke the multitude of plans on which the ruler of Moldavia (on two occasions: March-April 1693 and 1710-1711) illustrated himself, revealing to universal civilization the power of Romanian spirituality. It created the possibility to respond, through a broad presentation of the work and personality of Dimitrie Cantemir, to the deep interest not only of the Romanian people for one of the most renowned figures of national history.

Keywords: Dimitrie Cantemir, 350 years after the birth, 300 years after his death.

Referindu-ne la lucrarea lui Dimitrie Cantemir³⁹⁶ "Uimitoarele revoluții ale dreptei răzbnării a lui Dumnezeu asupra familiei lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor vestiți în Țara Românească (Muntenia)", precizăm, mai întâi, opinia lui Paul Cernovodeanu³⁹⁷ despre circulația "Uimitoarele revoluții" de Dimitrie Cantemir, "opusul cantemirian Uimitoarele revoluții, circulând sub titlul impropriu de *Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor*", n-a fost receptat în istoriografia modernă românească decât prin ediția care nu iese din comun a lui Gheorghe Sion, excepție făcând doar Ștefan Ciobanu și P. P. Panaitescu, ce au avut cunoștință de textul tipărit rus, fără a trage însă concluziile corespunzătoare din posibilitățile oferite de consultarea acestei versiuni, deoarece de manuscris nu s-a ocupat nimeni.

---

* Facultatea de Științe Juridice, Universitatea Hyperion, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene "Constantin Stere", email: tatuion257@gmail.com

³⁹⁶ Ion Ifrim, *Dimitrie Cantemir between Sword and Pencil Wielder*, European Journal of Law and Public Administration, nr. 1/2023, pp. 96-109.

³⁹⁷ Paul Cernovodeanu, *Studiu introductiv la scurtă povestire despre stărpirea famililor Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*, 1995, p. LIX.

O lucrarea specială închinată amintitei scrieri *nu există la noi*, în afara unui scurt articol dedicat de Nicolae Iorga problemei traducerii ei în grecește de către Zaviras. De mai multă atenție s-a bucurat însă, acest pamflet în cadrul marilor sinteze în istoria literaturii române. Ca și în atâtea direcții, Iorga deține și în acest domeniu o deosebită pondere, având intuiția revelatoare și mai ales meritul de a fi depistat legătura esențială dintre *Uimitoarele revoluții* și monografia lui [Del Chiaro, *Istoria delle moderne Rivoluzioni della Valacchia*](#).

În continuare Paul Cernovodeanu constată că titlul dat de Iorga acestei lucrări: *Istoria Cantacuzinilor și a Brâncoveanului* este ”mult mai corect” dar că marele nostru istoric greșește când crede că lucrarea este o continuare modernă a *Hronicului*³⁹⁸. Totuși, Paul Cernovodeanu³⁹⁹ se împlânzește din nou și acceptă concesiv despre Nicolae Iorga că ”nu este, însă mai puțin adevărat că el a intuit valoarea ei și că ”o parte din opusul e o simplă prelucrare a Istoriei lui Del Chiaro, care a apărut abia în 1718⁴⁰⁰.

Concluziile lui P. Cernovodeanu⁴⁰¹ despre traducerea de către G. Sion a ”*Uimitoarelor revoluții*” de Cantemir, arată că: ”după cum se poate constata, Sion a procedat cu destulă ușurință la o traducere nereușită a textului cantemirian și nu lipsită de erori, îngreunată și prin adoptarea ortografiei latinizate, fără a mai aminti de pasajele lipsă, ce figurau doar în textul tipărit rus, spre a nu mai menționa manuscrisul din 1719, complet ignorat de toți editorii. În consecință, ediția din 1878 este puțin recomandabilă pentru oamenii de știință, fiind inferioară, în unele privințe, celei a lui Vârnav și, după cum remarcă în mod judicios Virgil Cândea supărătoarele carențe îi dovedesc ”inutilitatea și nivelul scăzut”.

În viziunea lui P. P. Panaitescu despre ”*Uimitoarele revoluții*” de Dimitrie Cantemir, se poate observa că: ”întreaga perioada postbelică a fost influențată în privința prezentării coordonatelor vieții și analizei creației științifice și literare a lui Cantemir de către puternica personalitate a lui P.P. Panaitescu, care și-a impus cu autoritate punctele sale de vedere în istoriografia românească de orientare marxistă”. Autorul se distanțiază discret, prin cuvintele sale, de ”orientare marxistă” pe care el însuși a afișat-o în scrisul său înainte de decembrie 1989. Este de mirare că un istoric cu reale aptitudini științifice, cum este Paul Cernovodea raportează istoriografia la politică și nu la *adevărul istoric singurul țel și criteriu de judecată* al oricărui istoric serios, marxist și nemarxist. Nu trebuie să fi marxist sau nemarxist ca să spui adevărul, ci trebuie să fi un

---

³⁹⁸ N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea* (1688-1821), vol. I, București, 1969, p. 240, -ed Barbu Theodorescu.

³⁹⁹ Paul Cernovodeanu, *Studiu introductiv*...p. LIX.

⁴⁰⁰ N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea* (1688-1821), vol. I, București, 1969, p. 240, -ed Barbu Theodorescu, p. 240.

⁴⁰¹ Paul Cernovodeanu, *Studiu introductiv la scurtă povestire despre stărpirea famililor Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*, 1995, p. LIX,

autentic om de știință, fie că ești într-un stat socialist, fie că ești într-un stat capitalist etc.

Istoriografia de orientare marxistă care "mistică într-un fel" sau altul nu știi dacă mai este marxistă sau nu dar știi că rămâne istoriografiei, dar nu științifică! "De aceea, și în discutarea scrierii Istoria Cantacuzinilor și a lui Brâncoveanu menționatul istoric a fost considerat instanța supremă, iar verdictele sale imuabile". Se simte gelozia și invidia! Și aici se simte izul unei gelozii și răutăți profesionale, dar nejustificate., P. P. Panaitescu avea un bogat palmares istoriografic până la 1944, de aceea, el nu a fost un istoric "fabricat" peste noapte cum se insinuează să cânte în struna autorităților comuniste și nu a venit cu teorii anti-românești cum a făcut, de pildă, Roller. Dacă a fost "instanța supremă" în discutarea scrierii Istoria Cantacuzinilor și a lui Brâncoveanu", aceasta nu s-a datorat marxismului său, ci competenței sale științifice.

"Deși stabilește cu exactitate filiația traducerilor și arată că cea română derivând din intermediarele german și grec – prezintă dejavantajul "unui text incomplet care a trecut prin prelucrare a patru limbi" și neagă cu justețe, apartenența scrierii la Hronic ca parte modernă a sa, recunoscându-i statutul de "o mică lucrare independentă"? P. P. Panaitescu purcede la o analiză a conținutului lui și caracterul opusului făcând însă o totală și inadmisibilă abstracție – având în vedere și contribuțiile predecesorilor săi asupra legăturii dintre *Uimitoarele revoluții ale dreptei răzbușări a lui Dumnezeu asupra familiei Brâncoveanu și a Cantacuzinilor, vestiți în Țara Românească (Muntenia) și Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia a lui Del Chiaro*".

Paul Cernovodeanu obișnuiește ca să-și laude victima înainte de a o nimici. El îl elogiază pe P. P. Panaitescu pentru că a stabilit filiația traducerilor care corespundeau cu discursul său, spunând că el însuși este tributar lui P. P. Panaitescu pentru această filiație pentru că nu tatăl seamănă cu fiul, ci invers.

Al doilea "merit" pe care îl observă Paul Cernovodeanu la P.P. Panaitescu este acela că descoperă că textul este incomplet, pentru că a trecut prin prelucrarea a patru limbi și "al treilea merit: că neagă cu justețe apartenența scrierii la Hronic ca parte modernă a sa" acceptând ceea ce a scris P. P. Panaitescu, cum că textul lui Cantemir este "o mică lucrare independentă". Dar aceste "merite", pentru P. Cernovodeanu sunt un fel de ridicare a lui P. P. Panaitescu în slăvi, că de acolo să-l trântescă zdravăn de pământ. El observă o scădere reală în opera lui P. P. Panaitescu, aceea că face "abstracție...asupra legăturii organice" dintre opera lui Cantemir și Del Chiaro, dar tonul cu care se exprimă este mai "inadmisibil" de dur decât inadmisibilitatea pe care o constată la P.P.P.

P. P. Panaitescu considera Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brâncovenilor drept "un raport prezentat țarului de către autor", scris "între anii 1717-1718" și asemănător "celorlalte" rapoarte trimise țarului în timpul

războiului” austro-turc (1716-1718), redactate în rusește, într-un stil foarte concis, lipsite de ”stilul literar” obișnuit lucrărilor lui Dimitrie Cantemir. După cum spunea Paul Cernovodeanu, istoricul amintit P.P. Panaitescu considera că în cuprinsul raportului se confirmă datarea” și se ”*înclină motivele pentru care a fost scris*”. Desigur, P. Cernovodeanu constată și la acest autor erori totuși, nu poate să nu remarce faptul că ”P. P. Panaitescu analizează cu obiectivitate cuprinsul scrierii (lui D. Cantemir): ”autorul caută să arate că Brâncoveanu și Cantacuzinii n-au fost sinceri față de ruși și de puterile creștine (afară de Șerban Cantacuzino). Ei au avut o politică trădătoare, căderea expediției țarului în 1711 se datorește vinii lor. Pentru a ajunge la această concluzie, Dimitrie Cantemir folosește argumente tendențioase...După Cantemir, Brâncoveanu și Cantacuzinii au fost dușmanii permanenți ai Rusiei, au trădat în orice ocazie. În urmă s-au certat pentru putere și Constantin Stolnicul a denunțat pe Brâncoveanu, fiind cauza martirului său, dar în cele din urmă a avut aceeași soartă. Uciderea lor, a tuturor, a fost o pedeapsă meritată a cerului pentru infamiile și trădările lor.

Opinia noastră este diferită de a lui Cantemir și suntem de acord cu P. Cernovodeanu, care consideră că P. P. Panaitescu, analizează cu obiectivitate scrierea lui Cantemir. Nu putem fi de aceeași părere cu Cantemir în ceea ce privește sinceritatea lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor mai precis respingeau reproșul făcut lui Brâncoveanu și Cantacuzinilor că *nu au fost sinceri*, cu rușii. Nici măcar cu titlu de constatare în acestei nesincerități nu putem fi de acord, pentru că simplu enunț al ei are o conotație de clojanii. Faptul că exprimă lipsă de sinceritate este de fapt o imputare se confirmă cu ceea ce urmează. Se spune în textul lui Cantemir – nu au fost sinceri nu numai cu rușii, dar nici cu ”*puterile creștine*” ca și cum aceste puteri voiau atât de mult binele țărilor române încât cei dojeniți trebuiau să fie sinceri cu ei.

Lipsa de sinceritate ar fi putut căpăta o conotație laudativă, în sensul unei abilități diplomatice dedicate binelui și interesului țării, dar Cantemir nu a avut această intenție, pentru că îi face trădător pe Brâncoveanu și Cantacuzini. El spune că datorită acestei trădări a pierdut țarul Petru I războiul la Stănilești, în 1711. Este aproape incredibil să constați la un savant ca D. Cantemir o exagerare atât de mare a unei vinovății nedovedite, cum că Brâncoveanu și Cantacuzinii au fost întotdeauna dușmani ai Rusiei. Nu se vede nicio strădanie din partea lui Cantemir de a spune cât de cât adevărul. Cum puteau Brâncoveanu să trădeze, când știut este faptul că a dus tratative secrete cu țarul Petru I prin intermediul fraților Corbea. Este vizibilă dorința lui Cantemir de a-i înegri cu orice preț pe Brâncoveanu și Cantacuzini.

Dar, revenind la Paul Cernovodeanu, constatăm și la el dorința de a-l scălda pe P. P. Panaitescu, când în apă caldă, când în apa rece. Astfel, după ce spune că P. P. Panaitescu analizează cu *obiectivitate* cuprinsul scrierii (lui Cantemir – n.n.) și transcrie un lung citată din P. P. Panaitescu, ne trezim că în ciuda acestei „obiectivității”, P. P. Panaitescu „greșește afirmând că (și urmează

citat din P. P. Panaitescu) : „din aceste considerații de mai sus reiese limpede motivul pentru care Dimitrie Cantemir face un asemenea raport dat țarului, în timpul războiului! când spera că Rusia va interveni pentru eliberarea țărilor creștine spune Porții⁴⁰²”. Deci, P. P. P. greșește când atribuia lui D. Cantemir speranță că raportul său a fost făcut în timpul războiului în care spera că Rusia va interveni pentru eliberarea țările creștine.” Atunci, dacă greșește – și este evident că greșește – atunci cum rămâne cu „obiectivitatea” analizei făcute de P. P. Panaitescu ?

După ce „greșește” atât de lamentabil, deși analizase „cu obiectivitate” textul lui Cantemir, P. P. P. din nou... „a intuit corect obiectivele urmărite de Cantemir” și iarăși greșește, pentru că „s-a înșelat însă în interpretările ce le-a dat atât caracterului scrierii, cât și împrejurărilor și datei când a fost redactată”. Și, pentru că „s-a înșelat”, continuă P. Cernovodeanu analiza operei lui P. P. P., „istoricul a văzut just că (urmează citatul lui P.P. Panaitescu): „el (Cantemir) caută să înlăture trecerea de care se bucurau Cantacuzinii refugiați în Rusia, în frunte cu Toma Cantacuzino, venit odată cu dânsul în această țară și numit general în armata rusească”. Și dacă tot a văzut just „P. P. Panaitescu frica lui Cantemir de concurența” lui Toma Cantacuzino, de ce n-ar continua P. Cernovodeanu cu negarea și a acestei afirmații, pe care tocmai a formulat-o spunând că „după părerea noastră, pericolul cel mare îl reprezentau odraslele lui Ștefan Vodă Cantacuzino, mai aproape de tron decât fostul spătar din Țara Românească.” Deci, P. P. Panaitescu nu avea dreptate când, spunea că D. Cantemir căuta să înlăture trecerea lui Toma Cantacuzino, deși văzuse „just” tocmai acest lucru.

În schimb, P. Cernovodeanu îl înalță din nou pe P. P. P. pentru că „a observat cu temei” că „Brâncovenii se bucurau de faima de martiri, după omorârea lui Constantin Brâncoveanu și a tuturor fiilor lui la Constantinopol. Această trecere și această faimă caută Dimitrie Cantemir să le dărâme: Cantacuzinii și Brâncovenii nu au fost în realitate luptători pentru independența țării, n-au fost credincioși rușilor ci niște trădători. Rămâne numai el, Dimitrie Cantemir, ca singurul reprezentant al luptei pentru libertate între români, singurul de care s-ar fi putut folosi țarul în cazul unui război cu turcii⁴⁰³”

Această poziția a lui Cantemir față de cele două familii: Brâncoveanu și Cantacuzino este „blamată” de P. P. Panaitescu spune P. Cernovodeanu deși el, P. Cernovodeanu crede că P. P. Panaitescu ar fi trebuit să țină seama de „nesiguranța în care trăia pe atunci fostul domn al Moldovei, statutul său incert în administrația statului rus în 1719 și mai ales de sentimentele de frustrare ce îl domina”, care – continuă Paul Cernovodeanu – „pot justifica până la un punct violența pamfletar – polemică și agresivitatea de care a dat dovadă”.

---

⁴⁰² P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, op.cit.*, pp. 200 -201.

⁴⁰³ Ibidem, *Dimitrie Cantemir*, p. LXII.

Și, ca să dovedească în ce măsură a fost „nedrept”, P. P. Panaitescu. cu fostul domnitor Cantemir, P. Cernovodeanu reproduce un citat din opera lui P. P. Panaitescu, menit să „indigneze” pe citatorul operei aceluia istoric: „Aceste laturi ale politicii și ale caracterului lui Dimitrie Cantemir dezvăluie în această scriere mai ales... nu sunt prea frumoase. Nu trebuia însă să facem dintr-însul un erou fără prihană, ci să-l înțelegem ca un om în mijlocul vremii sale plină de rivalități și intrigi. Meritele lui Dimitrie Cantemir ca istoric, ca om de știință și ca gânditor social și politic sunt mari; trebuie să-i recunoaștem meritul luptei pentru independența Moldovei, dar pentru a avea o imagine completă a personalității sale trebuie să privim cu curaj și înțelegere și umbrele ce se întâlnesc asupra acestei interesante și complexe personalități”⁴⁰⁴.

În concluzie, P. Cernovodeanu constata aparent neutru că „După apariția monografie lui P. P. Panaitescu în 1958, în tot ce s-a mai publicat după această dată cu privire la viața și opera lui Cantemir – inclusiv cu prilejul aniversării treicentenarului nașterii sale în 1973 – s-au împărțit punctele de vedere ale amănuntului istoric cu privire la *Istoria Cantacuzinilor și a lui Brâncoveanu*, cunoscută sub termenul impropriu de *Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brâncovenilor*”⁴⁰⁵.

De la început și până la sfârșit, Paul Cernovodeanu a fost preocupat de ideea *influenței* pe care a exercitat-o P. P. Panaitescu asupra istoricilor postbelici. Dar, ca un făcut, tot ceea ce preamărește într-o primă fază, denigrează în următoarea, sau o anulează. Astfel, după ce P. Cernovodeanu, toți istoricii postbelici, care au vrut să scrie despre viața și activitatea lui D. Cantemir fie le-au luat ca model, fie au scris numai ce a scris maestrul lor, P. P. Panaitescu. Dar, dacă pentru biografia lui Cantemir, P. P. Panaitescu a fost plafonul maxim al discursului lor, aria acestuia de autoritate nu depășea domeniul istoriografiei românești „de orientare marxistă”. Deci, atâtea i-a fost dat lui P. P. Panaitescu, să fie personalitate nu mai în istoriografia de orientare marxistă, domeniu limitativ indicat, pentru a sugera că autorul P. Cernovodeanu, ar fi fost în „cealaltă tabără” în domeniul istoriografiei nemarxiste, deci autentice și serioase... Când spune că P. P. Panaitescu „a fost considerat instanța supremă, iar verdictele sale imuabile” vibrează, parcă în aer aluzia că de fapt pe nedrept a fost P. P. Panaitescu considerat „instanța supremă” și că n-ar fi trebuit să dea „verdicte” și încă din cele imuabile.

Ușorul iz de persiflare care se simte în cuvintele lui P. Cernovodeanu dezvăluie de fapt gelozia și invidia orgoliosului pus pe un plan secundar în aprecierea opiniei publice. Din acest moment, Paul Cernovodeanu oscilează între elogi și critici la adresa lui P. P. Panaitescu. Astfel, Paul Cernovodeanu spune

---

⁴⁰⁴ P. P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir*, p. 201

⁴⁰⁵ *Ibidem*, p. LXVIII.

mai întâi despre P. P. Panaitescu că „stabilește cu exactitate filiația traducerilor” și că această filiație germană și greacă pe bună dreptate – prezintă dezavantajul „unui text incomplet” despre ce spune că P. P. Panaitescu recunoaște statutul lucrării lui D. Cantemir ca „o mică lucrare independentă”, dintr-o dată îl izbește de pământ pe P. P. Panaitescu, pentru că a făcut „o totală și inadmisibilă abstracție”... asupra legăturii organice dintre „Uimitoare revoluție” și Istoria scrisă de Del Chiaro. Numai că această legătură dintre cele două opere și cei doi autori o are P. Cernovodeanu în minte nu ca o descoperire a sa ci din spusele altor autori, care în această fază a discuției nu sunt amintiți. După cum vom vedea, P. Cernovodeanu ia un amănunt de la unul și alte amănunte de la alți autori judecându-l pe înaintașul său de la înălțimea grămezii de informații pe care s-a cocoțat.

P. Cernovodeanu știe că P.P. Panaitescu a spus înaintea lui că lucrarea lui Cantemir este „*un raport prezentat țarului*” dar nu menționează decât acum acest lucru, după ce a dat de înțeles că el a descoperit acest lucru.

În continuare, P. Cernovodeanu spune că deși P. P. Panaitescu „s-a înșelat”, „istoricul a văzut just că Dimitrie Cantemir (citate din P. P. Panaitescu): „căuta să înlătore trecerea de care se bucurau Cantacuzinii, refugiați în Rusia, în frunte cu Toma Cantacuzino. Dar dacă tot „a văzut just” P. P. Panaitescu. frica lui Cantemir de concurența lui Toma Cantacuzino, P. Cernovodeanu se deține iar, spunând cam fără jenă că „după părerea noastră pericolul cel mare îl reprezentau odraslele lui Ștefan Vodă Cantacuzino...”

Dar P. Cernovodeanu se deține și de aceste afirmații, în sensul că nici Toma Cantacuzino, nici „odraslele” lui Ștefan Vodă Cantacuzino nu mai erau în bătaia intrigilor lui Cantemir, ci ... Brâncoveanu – defunctul. Cu acesta se luptă, în cele din urmă, Dimitrie Cantemir toate aceste aspecte văzute de P. P. Panaitescu în conduita lui Cantemir fuseseră la început etichetate ca o analiză „cu obiectivitate” și „justă”, dar această „intuiție corectă a obiectivelor urmărite de Cantemir” este considerată de P. Cernovodeanu ca o „blamare”, pentru că nu a ținut seama de „nesiguranța în care trăia pe atunci fostul domn al Moldovei”, de „statutul său incert în administrația statului rus în 1719 și mai ales de sentimentele de frustrare ce îl dominau”, care – continuă P. Cernovodeanu „pot justifica, până la un punct (la care punct?) violența pamfletelor polemică că și agresivitatea de care a dat dovadă”. Și în sprijinul afirmației sale P. Cernovodeanu reproduce un citat din P. P. Panaitescu printre care acesta demitizează pe Cantemir și arată că departe de a-l denigra, îl prezintă ca un om în mijlocul vremii sale în dorința de a aduce o contribuție la definirea personalității reale a marelui cărturar român. Numai că această justificare a lui P. P. Panaitescu îi aduce onoare pentru simțul său de obiectivitate.

Iată de ce Paul Cernovodeanu spune și în încheiere, ușor ironic că tot ce s-a mai publicat după 1958, „sau împărțășit punctele de vedere ale amintitului istoric”⁴⁰⁶.

Totuși, P. Cernovodeanu apreciază lucrarea lui Ilie Mane ca fiind „Una dintre cele mai aprofundate analize ale ”*Uimitoarelor revoluții*” din perioada interbelică⁴⁰⁷.

P. Cernovodeanu, constată „afirmații eronate” în lucrarea lui I. Minea atunci când acesta presupunea că lucrarea ar fi fost tradusă în greacă și rusă după un original românesc și care au fost tipărite înainte de 1734. La fel de greșită socoate P. Cernovodeanu întrebarea lui I. Minea dacă nu cumva Zavira reproduce traducerea veche grecească, azi, necunoscută”. P. Cernovodeanu își explică această greșală lui I. Minea prin faptul că acesta ignoră ca și predecesorii săi tălmăcirea germană intermediară a lui Bacmeister, corectând-l totuși, pe Șt. Ciobanu, spunând că traducerea lui Zaviras a fost făcută din germană și nu din rusă⁴⁰⁸.

Sunt în această operă a lui Dimitrie Cantemir părți care reamintesc date și pasagii din opera lui Del Chiaro, deci a fost redactată după 22 august 1718”. În ceea ce privește tragedia care a urmat, P. Cernovodeanu. este de acord cu I. Minea, care scrie că: „tragedia Cantacuzinilor și Brâncovenilor nu a fost un simplu fapt divers, mai ales că a urmat imediat războiul creștin victorios, terminat cu pacea de la Pojarevaț (21 iulie 1718⁴⁰⁹).

După ce l-a ridicat pe Ilie Minea suficient de sus și după ce a dat cu el de pământ, Paul Cernovodeanu încearcă să-l oblojească pe istoricul ieșean, spunând că „Autorul trece apoi la analiza scrierii și relevă în mod just: «Lucrarea, scrisă cu graba urii, într-o vreme când redactarea Hronicului („De fapt a *Sistemului religie muhaumedane* – nota 237 P. Cernovodeanu) îl interesa îndeosebi, are firește contuzii și lacune»⁴¹⁰.

Dintre concluziile corecte și judicioase ale lui Ilie Minea relevăm faptul că el aprecia «mica lucrare a lui Dimitrie Cantemir» ca «indispensabilă prin știrile sale unice» apreciind că «răceala, mai mult decât convențională epică, distanțează opera lui Cantemir de a lui Del Chiaro precum și străduința de a evidenția vina Cantacuzineștilor». Totodată, «expunerea lui Dimitrie Cantemir, pe lângă destăinuirile noi politice, care le face; interesează și prin aceea vrăjmășie ce o arată față de dușmanii Cantemireștilor... <Aceștia> de atâtea ori

---

⁴⁰⁶ Paul Cernovodeanu, *Studiu introductiv la scurtă povestire despre stăpânirea familiilor lui Brâncoveanu și Cantacuzinilor*, de D. Cantemir, Editura Minerva București, 1995, p. LXVI- LXVIII.

⁴⁰⁷ Ion Ifrim, *Dimitrie Cantemir between Sword and Pencil Wielder*, European Journal of Law and Public Administration, nr. 1/2023, pp. 96-109.

⁴⁰⁸ Ilie Minea, *Despre Dimitrie Cantemir, Omul, Domnitorul*, Iași, 1926 p. 23-24 și 237.

⁴⁰⁹ I. Minea, *op.cit.*, p. 238-240.

⁴¹⁰ Ilie Minea, *op.cit.* p. 240-267.

au trebuit să suporte orgoliul lui Brâncoveanu, să simtă marea putere și trecere politică a acesteia. Dacă nu se pot primi aprecierile politice ale lui Dimitrie Cantemir, pasiunea dușmănoasă a expunerii interesează, arătând distanța ce despărțea opinia publică de cele două țări române». Și, în sfârșit, «numele mare ce-l avusese la puterile creștine Brâncoveanu, cu toate șovăirile, aureola martirajului său n-a<u> găsit în judecata lui Dimitrie Cantemir justa apreciere». Brâncovenii și Cantacuzinii, prin atitudinea lor orgolioasă, umiliseră pe Cantamirești; de aceea, conflictul izvorât din sânul acestor două puternice familii n-a putut decât să provoace satisfacția fostului domn al Moldovei.

«Privită subțire acest unghi – încheia Ilie Minea – mica lucrare a lui Dimitrie Cantemir este *izvor istoric de primul rang*, pentru a înțelege de ce apar la noi inevitabile domniile fanariote», cu toate că „nu se constată că Dimitrie Cantemir ar fi considerat vreodată sfârșit rolul politic al familiei sale pentru principatele române, ci numai întrerupt prin fatalitatea anului 1711... Din surghiunul său autorul credea în renașterea politică a țărilor române și nu-aveau nici un drept a conchide că familiei sale, poate chiar sieși să nu fi întrezărit, dorit niciun rol în acest sens⁴¹¹». „Putem aminti, apoi, articolul lui Dan Simionescu, publicat în 1943 și retipărit în 1946, sintetizând *activitatea lui Cantemir în Rusia*, unde nu se face decât simpla menționare a lucrării „Istoria Kantakuzinâh și Brankovana scrisă rusește cam prin 1719” și considerată drept «un memoriu adresat lui Petru cel Mare» apărut cu anexă în Jurnalul lui Petru cel Mare, St. Petersburg 1772 vol. II. «Până acum – scrie autorul – nu există o traducere românească directă după originalul ruseasc, ce numai după traducerea grecească și aceasta la rândul ei tradusă din nemțește probabil (!) după traducerea bibliografului german L. N. Bacmeister în 1783⁴¹²».

Vorbim despre ediția lui G. Sion a *Uimitoarelor revoluții*, pentru P. Cernovodeanu, editorul G. Sion scrisese o prefață în care lucrarea lui D. Cantemir era „neinspirat intitulată *Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor*” și făcuse observații „cu pretins conținut critic”. Pentru susținerea motivelor pentru care avea unele rezerve, P. Cernovodeanu îl citează pe G. Sion, având grijă să se indigneze cu câte semne de exclamare puse între paranteze: „Această scriere mai întâi a fost publicată în „Arhiva Românească”, publicațiune periodică ce a apărut la Iași în anii 1841 și 1845 sub redacțiunea D-lui M. Kogălniceanu... Publicațiunea s-a făcut despre o tradacțiune comunicata (!) de Banul Vasile Vârnava (Ce era răposat în 1845 de aproape două decenii ! – Notă 196, al lui P. Cernovodeanu). De astă dată aflându-se cu cale a se reproduce în această edițiune, am fost însărcinatu eu a face o nouă traducțiune

---

⁴¹¹ Ilie Minea, *op.cit.*, p. 255, 262, 265 și 267 p. LXVI.

⁴¹² Dan Sionescu, *Activitatea lui Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, 1943, p. 4, republicat în „Cercetării istorice”, Iași XIX, 1946; Paul Cernovodeanu, *Studiu introductiv la scurtă povestire despre stăpânirea familiilor Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*, de D. Cantemir, Editura Minerva, București, 1995 p. LXVI .

despre o copie trasă cu exactitate de D. Dimitrie Sturdza, membru al Societății academice, după un exemplar ce se află în biblioteca de la Goettingen. Textul grecesc este și el traducțiune a lui George I. Zavira, care în prefața sa afirmă că opul original a fost scris de Cantemir în limba moldavă, apoi tradus în cea rusească și după aceasta în cea germană (p. LVI) despre care a luat-o Zavira⁴¹³”.

Despre această Prefață, Paul Cernovodeanu ironizează ușor „nedumeririle lui G. Sion, exprimă cu naivitate, asupra naționalității lui Zaviras și a motivelor ce l-au determinat pe acesta să traducă scrierea principelui Cantemir, nerezolvând falsa dilemă a aparenței etnice a învățatului macedonean din Șiatiste, ba chiar întrebându-se retoric dacă acesta era român de ce n-a tradus lucrarea în românește⁴¹⁴?!

Criticul P. Cernovodeanu este în situația celui care moștenește zestrea unui secret și se întreabă cu nedumerire și indignare de ce ceilalți nu l-au. Pretinde de la un poet și un istoric să aibă tot atâtea informații ca și domnia sa, pe care le-a moștenit de la alte generații de istorici, din surse necunoscute de G. Sion și nici chiar de M. Kogălniceanu.

De aici asprimea în limbajul său, ca a unui pedagog de proastă calitate, care îi ceartă pe elevi că n-au maturitatea lui de gândire și nivelul său de cunoștințe. El constată, de exemplu, că „editorul trece la o serie de considerații în care suficiența se îmbină cu ignoranța”, nu mai pentru că își exprimă, „îndoiele asupra autenticității opusului Cantemirian”. Sion nu respingea paternitatea lui Cantemir asupra acestei opere, dar se îndoia de ea, pentru că nu era atât de informat ca autorul P. Cernovodeanu. Dacă Ecaterina Țară-lungă nu i-ar mai fi furnizat descoperirile sale, cu siguranță că și autorul P. Cernovodeanu s-ar fi îndoit, ca și G. Sion. De altfel, Sion motivează îndoielile sale din lipsa originalului. Dar, critica lui P. Cernovodeanu continuă să-l șfichiuiască pe autorul Sion pentru că s-a referit la stilul în care a fost scrisă lucrarea nesemnată a lui Cantemir. Se simte în cuvintele lui Paul Cernovodeanu vibrația unei nimicitoare dezaprobări a ceea ce scrisese Sion, când spune că „Lui Sioni i se pare că autorul opusului, în comparație cu alte lucrări cantemirene dă dovadă de „un talent” și o inteligență mult inferioară, blamând totodată modul de a descrie evenimentele „cu atâta laconism cu atâta lipsă de metodă și cu atâta lipsă de cunoștință istorică” (!) Semnul exclamării, sau al mirării pus între paranteze arată dezaprobarea sa față de cele spuse de Sion, ca nu cumva cititorul să creadă, doamne ferește că și el este contaminat de această râie de păreri. Astfel de semne vor fi tot mai des întâlnite pe parcursul cititorilor din opera lui Sion, dar noi credem că Paul Cernovodeanu stă cocoțat pe grămada de informații și cotcodăcește nedrept și uneori netemeinic împotriva altor generații de istorici trecuți în lumea uembrelor cu un secol în urmă. Îl critică, de exemplu, pe Sion,

---

⁴¹³ G. Sion, *Prefața de la Operele principelui Dimitrie Cantemir*, V, III – IV

⁴¹⁴ G. Sion, *op.cit.*, p. IV.

că vede lucrarea lui Cantemir mai puțin talent și că modul de a descrie evenimentele relatate nu redă imaginea cu care se obișnuise a operei lui Cantemir. De aici și opinia sa că lucrarea în cauză vădește „Atâta lipsă de cunoștință istorică”. Dacă Paul Cernovodeanu și-ar fi amintit ceea ce el însuși a scris în Studiul său introductiv, cu câteva file mai înainte.

«„Dimitrie Cantemir, ca ginere al lui Șerban vodă Cantacuzino”, trebuia să fii cunoscut mai îndeaproape, prin destăinuirile soacre și soției sale, împrejurările morții acestuia și și-ar fi zugrăvit, ”acest tragic eveniment cel puțin cu culori mai patetice, de cum se vede scris în paragrafele cinci – șase”. Este greu de înțeles cum poate un istoric să certe pe cineva pentru ceea ce n-a scris și nu pentru ceea ce sau cum a scris. Cantemir a scris în memoriul sau ceea ce a crezut că-l interesa pe țar și ceea ce i-a venit pe moment în minte. El n-a mai avut timp și răbdarea să pritocească ideile, să elaboreze cu migală lucrarea, pentru că timpul îl presa. În aceeași mod sunt exprimate și reproșurile pentru unele opinii ale lui Sion, care scrisese că nu crede că D. Cantemir i-ar fi acuzat pe unchii soției sale, Stolnicul Constantin și spătarul Mihai Cantacuzino, de fratricid, pentru că aceștia erau dintr-o familie pe care Cantemir o adora. Dar P. Cernovodeanu uită din nou că la data scrierii memoriului, soția lui Cantemir, Casandra era moartă și că urmașii lui Șt. Cantacuzino nu erau chiar așa de apropiați, ci dimpotrivă, chiar adversari, cu care intrase într-un conflict de interese.

Paul Cernovodeanu îl mai acuză pe Sion că vine cu argumentul potrivit căruia, dacă lucrarea ar fi aparținut lui Cantemir, nu ar fi descris atât de arid evenimentele venirii sale la domnia Moldovei și nu ar fi vorbit despre sine la persoana treia. Cu alte cuvinte, îi reproșează lui Sion că nu știa ceea ce el, P. Cernovodeanu, înțelesese în contextul altor informații că D. Cantemir nu putea scrie cu lux de amănunte despre venirea sa la tron, pentru că nu asta era misiunea sa, a scris „superficial” – cum se exprimă Sion despre trecerea armatelor lui Petru I prin Moldova și despre luptele de la Stănilești, pentru că țarul cunoștea, poate, mai bine decât Cantemir aceste evenimente și nu avea rost să le evoce cu atâta lux de amănunte. Dar Sion nu avea de unde să știe acest lucru, dar nici nu trebuie să fie criticat atât de aspru.

În fond, Sion se mira de stilul rezumativ al operei pe care vedea că e atribuită lui Cantemir, pentru că îi era imposibil să înțeleagă cum poate un savant ca Dimitrie Cantemir să fie inferior lui N. Costin și I. Neculce, care descrisese aceleași evenimente „cu cele mai mici detalii”. În concluzie, Sion nu respinge de plano ideea apartenenței operei în cauză la Cantemir, dar atrage atenția că ale sale „...puține observațiuni sunt, pare mi-se destule spre a provoca atențiunea istoricilor mai competenți asupra autenticității acestui opuscul. Eu unul, nu pot presupune că după moartea lui Cantemir se va fi aflat pe lângă el

vreun manuscris ca acesta, compus cine știe de cine care în cele din urmă s-a atribuit penei lui⁴¹⁵”.

Iată, deci, că Sion, care nu era nici istoric ci un scriitor, mai obișnuit cu practica ficțiunii artistice decât cu exactitate istorică a făcut dovada bunului simț istoric spunându-și deschis opiniile contrare părerea istoricilor de meserie, dar precizând că el nu este un istoric, deci își declina cu modestie și bun simț competența, în favoarea „istoricilor mai competenți”. Lui își rezervă doar dreptul de a presupune că i s-a atribuit lui Cantemir un manuscris care nu putea fi al lui, pentru că prea multe erau elementele de stil și formă estetică neobișnuite în operele lui Cantemir. Dar pentru aceasta, un istoric nu trebuie biciuit pentru că, din lipsă de informații își dă cu părerea, stârnind, prin aceasta un adevărat concurs în căutarea adevărului. Paul Cernovodeanu l-a găsit, adică a înălțat un edificiu cu cărămizii făcute și adunate de alții. De aici și până la „adoptarea unui ton polemic – cum spune domnia sa – spre a combate afirmațiile vădit lipsite de consistență, iar altele chiar de-a dreptul puerile, ce nu ilustrează decât carențele pregătirii profesionale, în domeniul istoriei și filologiei, a editorului de acum mai bine de un veac. Ce s-a încumetat a retipări amintita scriere cantemiriană”.

Din păcate, Paul Cernovodeanu nu are dioptriile necesare pentru a observa că Sion pe bună dreptate constată un alt mod de scriere la Cantemir decât cel cu care era obișnuit (ceea ce dovedeste o bună pregătire...), dar nu-și putea explica motivul, pe care îl va descoperi Paul Cernovodeanu peste un veac. În al doilea rând, criticul cu biciul în mână nu ține seama că fiecare epocă își are limbajul său de informații, concepțiile și limbajul său. Cu alte cuvinte, fiecare epocă este o etapă de copilărie a omenirii pentru generațiile viitoare. Or, cum poate să judece un istoric al prezentului modul de a gândi al celor din trecut, mai ales că în cazul în speță. Sion recunoștea limitele sale și își declină competența în favoarea „Istoricilor mai buni”. După opinia noastră, istoricul de azi trebuie să analizeze la microscopul gândirii sale elementele puse sub observație, fără a se mai întrebat, pentru a condamna, cărei categorii de funcții aparțin rezidurile cercetate⁴¹⁶.

---

⁴¹⁵ G. Sion, *Prefață la Operele principelui Dimitrie Cantemir*, V, p. I V – VI.

⁴¹⁶ Paul Cernovodeanu, *Studiu introductiv la scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*, Ed. Minerva, București, 1995, pp. XIV -XV.

Redactor : Elena DIATCU
Tehnoredactor : Mihaela PASCHIA

Format : 16 / 70 × 100.
Coli de tipar : 16,75

Tipografia Editurii VICTOR
București, Calea Călărașilor 169
Tel. / Fax : 021-346 55 85 ; Mobil : 0737-012 233